Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

Philipp Bagus

πρόλογος από τον Jesús Huerta de Soto

Η Τραγωδια Του Ευρω

Από τον Philipp Bagus

Μετάφραση στα ελληνικά:
Νίκος Δεληδημητρίου

Copyright © Philipp Bagus

Για την Εύα

Ευχαριστίες:

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους Daniel Ajamian, Brecht Arnaert, Philip Booth, Brian Canny, Nikolay Gertchev, Robert Grözinger, Guido Hülsmann kai Robin Michaels για τα χρήσιμα σχόλια και συμβουλές πάνω στο πρώιμο κείμενο, Arlene Oost-Zinner για την προσεχτική επεξεργασία, και τον Jesús Huerta de Soto για τη σύνταξη του προλόγου. Όλα τα λάθη που απόμειναν είναι δικά μου.

Περιεχόμενα

Πρόλογος 7
Εισαγωγή 11
1. Δύο οράματα για την Ευρώπη.....13
2. Οι δυναμικές του χάρτινου χρήματος 21
3. Ο δρόμος προς το ευρώ 33
4. Γιατί οι χώρες με υψηλό πληθωρισμό ήθελαν το ευρώ 43
5. Γιατί η Γερμανία εγκατέλειψε το μάρκο 55
6. Το μονοπώλειο χρήματος της ΕΚΤ 65
7. Διαφορές στη δημιουργία χρήματος μεταξύ της FED και της ΕΚΤ ..69
8. Η ΟΝΕ ως ένα αυτοκαταστροφικό σύστημα 75
9. Η ΟΝΕ ως ένα σύστημα συνάθροισης συγκρούσεων 91
10. Ο δρόμος προς την κατάρρευση.....95
11. Το μέλλον του ευρώ 119
Συνοψίζοντας.....127
Αναφορές 131

Γραφήματα:

Γράφημα 1: Δείκτες τριμήνου σε Γερμανία, Ελλάδα, Ισπανία, Ιρλανδία, Ιταλία και Πορτογαλία. (1987-1998) 46

Γράφημα 2: Δείκτες ανταγωνιστικότητας βασισμένοι στο κόστος εργασίας για τις μεσογειακές χώρες και την Ιρλανδία 1995-2010 (1999Q1=100) 48

Γράφημα 3: Δείκτες ανταγωνιστικότητας βασισμένοι στο κόστος εργασίας για το Βέλγιο, την Ολλανδία, την Αυστρία και τη Γερμανία 1995-2010 (1999Q1=100) 48

Γράφημα 4: Εμπορικό ισοζύγιο 2009 (σε εκατομμύρια ευρώ) 49

Γράφημα 5: Εμπορικό ισοζύγιο 1994-2009 (σε εκατομμύρια ευρώ) 50

Γράφημα 6: Λιανικές πωλήσεις σε Γερμανία, ΗΠΑ, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο (1996=100) 51

Γράφημα 7: Λιανικές πωλήσεις στην Ισπανία (2000=100) 51

Γράφημα 8: Αύξηση του Μ3 επί τοις εκατό (χωρίς τα νομίσματα σε κυκλοφορία) σε Ισπανία, Γερμανία, Ιταλία, Ελλάδα και Πορτογαλία (1999-2010) 83

Γράφημα 9: Ελλείμματα ως ποσοστό του ΑΕΠ στην περιοχή της Ευρώπης 2007, 2008, και 2009 96

Γράφημα 10: Απόδοση του δεκαετούς ελληνικού ομολόγου (Αύγουστος 2009 – Ιούλιος 2010) 97

Γράφημα 11: Χρέη ως ποσοστό του ΑΕΠ στην περιοχή της Ευρώπης 2007, 2008, και 2009 103

Γράφημα 12: Ελλείμματα ως ποσοστό του ΑΕΠ στην περιοχή της Ευρώπης 2009 103

Γράφημα 13: Ευρώ/δολάριο 108

Πίνακες:

Πίνακας 1: Ποσοστό διάσωσης ανά χώρα 100

Πίνακας 2: Έκθεση του κυβερνητικού χρέους των γαλλικών και γερμανικών τραπεζών (όπως ήταν στις 31 Δεκεμβρίου 2009) 104

Πρόλογος
Από τον Jesús Huerta de Soto

Είναι μια μεγάλη ευχαρίστηση για μένα που παρουσιάζω αυτό το βιβλίο του συναδέλφου μου Philipp Bagus, ενός από τους πιο λαμπρούς και υποσχόμενους μαθητές. Το βιβλίο είναι τρομερά επίκαιρο και δείχνει πως η παρεμβατική δομή του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος έχει οδηγήσει στην καταστροφή.

Η τρέχουσα κρίση δημοσίου χρέους είναι το άμεσο αποτέλεσμα της πιστωτικής επέκτασης από το ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, η πίστωση επεκτάθηκε κυρίως στην περιφέρεια της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) όπως στην Ιρλανδία, την Ελλάδα, την Πορτογαλία και την Ισπανία. Τα επιτόκια μειώθηκαν σημαντικά από την πιστωτική επέκταση συνδυασμένα με την πτώση τόσο των πληθωριστικών προσδοκιών όσο και των ασφαλίστρων κινδύνου. Η απότομη πτώση των πληθωριστικών προσδοκιών προκλήθηκε από το κύρος της νεοσύστατης Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας ως αντίγραφο της Bundesbank. Τα ασφάλιστρα κινδύνου μειώθηκαν τεχνητά λόγω της αναμενόμενης υποστήριξης από τα ισχυρότερα έθνη. Το αποτέλεσμα ήταν μια τεχνητή έκρηξη στην οικονομία. Αναπτύχθηκαν φούσκες στις τιμές των περιουσιακών στοιχείων όπως στην αγορά κατοικίας στην Ισπανία. Τα καινούρια χρήματα διοχετεύτηκαν κατά προτεραιότητα στις χώρες της περιφέρειας όπου χρηματοδότησαν την υπερκατανάλωση και τις κακές επενδύσεις, κυρίως σε έναν υπερεκτεταμένο τομέα αυτοκινητοβιομηχανίας και κατασκευών. Την ίδια στιγμή, η πιστωτική επέκταση συνείσφερε επίσης στην χρηματοδότηση και επέκταση μη βιώσιμων κρατών πρόνοιας.

Το 2007, οι μικροοικονομικές επιπτώσεις που αναστρέφουν κάθε τεχνητή έκρηξη, χρηματοδοτούμενη από την πιστωτική επέκταση και όχι από πραγματική εξοικονόμηση, άρχισαν να εμφανίζονται. Οι τιμές των μέσων παραγωγής όπως βασικών προϊόντων και μισθών, αυξήθηκαν. Τα επιτόκια επίσης αυξήθηκαν λόγω των πληθωριστικών πιέσεων που ανάγκασαν τις κεντρικές τράπεζες να μειώσουν την επεκτατική τους στάση. Τελικά, οι τιμές των καταναλωτικών αγαθών άρχισαν να αυξάνονται σε σχέση με τις τιμές που προσφέρονταν στους πρωτογενείς παράγοντες των παραγωγών. Έγινε όλο και πιο εμφανές ότι πολλές επενδύσεις δεν ήταν βιώσιμες λόγω της έλλειψης πραγματικής εξοικονόμησης. Πολλές από αυτές τις επενδύσεις είχαν γίνει στον κατασκευαστικό τομέα. Ο οικονομικός τομέας βρέθηκε υπό πίεση

καθώς οι υποθήκες είχαν τιτλοποιηθεί, καταλήγοντας άμεσα ή έμμεσα στους ισολογισμούς των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Οι πιέσεις κορυφώθηκαν με την κατάρρευση της επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers, η οποία οδήγησε σε πλήρη πανικό στις χρηματοπιστωτικές αγορές.

Αντί να αφεθούν οι δυνάμεις της αγοράς να ακολουθήσουν το δρόμο τους, οι κυβερνήσεις δυστυχώς παρενέβησαν με την απαραίτητη διαδικασία προσαρμογής. Είναι αυτή η ατυχής παρέμβαση που όχι μόνο απέτρεψε την ταχύτερη και πληρέστερη ανάκαμψη, αλλά επίσης παρήγαγε, ως παρενέργεια, την κρίση του δημοσίου χρέους των κρατών την άνοιξη του 2010. Οι κυβερνήσεις προσπάθησαν να στηρίξουν τους υπερεκτεταμένους τομείς, αυξάνοντας τις δαπάνες τους. Πλήρωσαν επιδοτήσεις για αγορά νέων αυτοκινήτων προς υποστήριξη της αυτοκινητοβιομηχανίας και ξεκίνησαν δημόσια έργα προς υποστήριξη του τομέα κατασκευών όπως και του τομέα που έδωσε δάνεια σε αυτές τις επιχειρήσεις, του τραπεζικού. Επιπλέον, οι κυβερνήσεις υποστήριξαν τον χρηματοπιστωτικό τομέα απ᾽ ευθείας με την παροχή εγγυήσεων στις υποχρεώσεις τους, εθνικοποιώντας τράπεζες, αγοράζοντας τα περιουσιακά τους στοιχεία ή κάποια τμηματική συμμετοχή σε αυτά. Την ίδια στιγμή, η ανεργία έφτασε στα ύψη λόγω των ρυθμιζόμενων αγορών εργασίας. Τα έσοδα των κυβερνήσεων από τους φόρους εισοδήματος και κοινωνικής ασφάλισης έπεσαν κατακόρυφα. Τα έξοδα για την παροχή επιδομάτων ανεργίας αυξήθηκαν. Οι φόροι των επιχειρήσεων που είχαν διογκωθεί τεχνητά κατά τη διάρκεια της έκρηξης σε τομείς όπως ο τραπεζικός, ο κατασκευαστικός και της αυτοκινητοβιομηχανίας είχαν σχεδόν ολοκληρωτικά εξαφανιστεί. Με την συνεχή πτώση των εσόδων και αύξηση των εξόδων τα ελλείμματα των κυβερνήσεων και τα χρέη τους μεγάλωσαν, ως άμεση συνέπεια των αντιδράσεων των κυβερνήσεων στην κρίση που προκλήθηκε από μια έκρηξη που δεν υποστηρίζονταν από πραγματική εξοικονόμηση.

Η περίπτωση της Ισπανίας είναι παραδειγματική. Η Ισπανική κυβέρνηση επιχορήγησε την αυτοκινητοβιομηχανία, τον κατασκευαστικό τομέα και τον τραπεζικό κλάδο, ο οποίος επεκτείνονταν σε μεγάλο βαθμό κατά τη διάρκεια της πιστωτικής επέκτασης της έκρηξης. Ταυτόχρονα μια πολύ άκαμπτη αγορά εργασίας προκάλεσε τα επίσημα ποσοστά ανεργίας να φτάσουν μέχρι το 20%. Το δημόσιο έλλειμμα που προέκυψε άρχισε να τρομάζει τις αγορές και τα συναδελφικά μέλη της ΕΕ, που τελικά πίεσαν την κυβέρνηση να ανακοινώσει κάποια δειλά μέτρα λιτότητας για να μπορεί να συνεχίσει να δανείζεται.

Σε αυτό το πλαίσιο, το ενιαίο νόμισμα έδειξε ένα από τα «πλεονεκτήματά» του. Χωρίς το ευρώ, η ισπανική κυβέρνηση θα είχε κατά πάσα πιθανότητα υποτιμήσει το νόμισμά της όπως έκανε το 1993, τυπώνοντας καινούρια χρήματα για να μειώσει το έλλειμμά της. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα μια επανάσταση στη δομή των τιμών και την άμεση πτώχευση του ισπανικού πληθυσμού καθώς οι τιμές των εισαγωγών θα είχαν ανυψωθεί. Επιπλέον, με την υποτίμηση, η κυβέρνηση θα μπορούσε να συνεχίσει να ξοδεύει χωρίς διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Με το ευρώ, η Ισπανική (ή κάθε άλλη προβληματική) κυβέρνηση δε μπορεί να υποτιμήσει και να εκτυπώσει το νόμισμά της απ᾽ ευθείας για να πληρώσει το χρέος της. Τώρα αυτές οι κυβερνήσεις αναγκάστηκαν να καταφύγουν σε μέτρα λιτότητας και κάποιες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις μετά από πίεση που δέχτηκαν από την Κομισιόν και κράτη-μέλη όπως η Γερμανία. Έτσι, είναι πιθανό πως θα πραγματοποιηθεί το δεύτερο σενάριο για το μέλλον όπως αναφέρει ο Philipp Bagus στο παρόν βιβλίο. Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης θα μπορούσε να αναθεωρηθεί και επιβληθεί. Κατά συνέπεια, οι κυβερνήσεις της

Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης θα πρέπει να συνεχίσουν και να εντείνουν τα μέτρα λιτότητάς και τις μεταρρυθμίσεις προκειμένου να συμμορφωθούν με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Πιεζόμενη από συντηρητικές χώρες όπως η Γερμανία, το σύνολο της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης θα ακολουθήσει τον δρόμο των παραδοσιακών πολιτικών για την αντιμετώπιση κρίσεων με περικοπές δαπανών.

Σε αντίθεση με την ΟΝΕ, οι Ηνωμένες Πολιτείες ακολουθούν την Κεϋνσιανή συνταγή για τις υφέσεις. Στην Κεϋνσιανή άποψη, κατά τη διάρκεια της κρίσης η κυβέρνηση πρέπει να υποκαταστήσει την πτώση της «συνολικής ζήτησης» αυξάνοντας τις δαπάνες της. Έτσι, οι ΗΠΑ προχωρούν με δαπάνες για το έλλειμμα και με εξαιρετικά επεκτατική νομισματική πολιτική για να «βάλουν μπρος» την οικονομία. Ίσως μια από τις ευεργετικές επιδράσεις του ευρώ ήταν να αναγκάσει όλη την ΟΝΕ να ακολουθήσει το δρόμο της λιτότητας. Στην πραγματικότητα, έχω υποστηρίξει στο παρελθόν ότι το ενιαίο νόμισμα είναι ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση, δεδομένου ότι καθορίζει τις συναλλαγματικές ισοτιμίες στην Ευρώπη και ως εκ τούτου βάζει τέλος στο νομισματικό εθνικισμό και το χάος των ευλύγιστων συναλλαγματικών ισοτιμιών που ρυθμίζονται από κυβερνήσεις, κυρίως, σε περιόδους κρίσης.

Ο αγαπητός μου συνάδελφος Philipp Bagus με είχε προκαλέσει πάνω στη μάλλον θετική μου γνώμη για το ευρώ από τη στιγμή που ήταν μαθητής στην τάξη μου, δείχνοντας σωστά τα πλεονεκτήματα του ανταγωνισμού των ισοτιμιών. Το βιβλίο του, Η Τραγωδία του Ευρώ, μπορεί να διαβαστεί ως μια εξελιγμένη έκθεση των επιχειρημάτων του εναντίον του ευρώ. Αν και το ενιαίο νόμισμα καταργεί τον νομισματικό εθνικισμό στην Ευρώπη από θεωρητική άποψη, το ερώτημα είναι: πόσο σταθερό είναι το ενιαίο νόμισμα στην πραγματικότητα; Ο Bagus ασχολείται με αυτό το ερώτημα από δύο οπτικές γωνίες, παρέχοντας ταυτόχρονα τα δύο σημαντικά επιτεύγματα και συνεισφορές αυτού του βιβλίου: Μια ιστορική ανάλυση της προέλευσης του ευρώ και μια θεωρητική ανάλυση της λειτουργίας και των μηχανισμών του Ευρωσυστήματος. Και οι δύο αναλύσεις δείχνουν στην ίδια κατεύθυνση. Στην ιστορική ανάλυση, ο Bagus ασχολείται με την προέλευση του ευρώ και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ). Αποκαλύπτει τα συμφέροντα των εθνικών κυβερνήσεων, των πολιτικών και των τραπεζιτών με τρόπο παρόμοιο με αυτόν που εφαρμόζει ο Rothbard σε σχέση με την προέλευση της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ (Federal Reserve System) στο Η υπόθεση κατά της Fed (The Case against the Fed). Στην πραγματικότητα, το βιβλίο θα μπορούσε κατ᾽ αναλογία να είχε τίτλο Η υπόθεση κατά της ΕΚΤ. Λαμβάνοντας υπ᾽ όψιν τα πολιτικά συμφέροντα, τη δυναμική και τις συνθήκες που οδήγησαν στην εισαγωγή του ευρώ, γίνεται ξεκάθαρο ότι το ευρώ ήταν στην πραγματικότητα ένα βήμα στη λάθος κατεύθυνση – ένα βήμα προς ένα πανευρωπαϊκό πληθωριστικό χάρτινο (fiat) νόμισμα προορισμένο να εκτοπίσει τα όρια που ο ανταγωνισμός και η συντηρητική νομισματική πολιτική της Bundesbank είχαν θέσει προηγουμένως. Η θεωρητική ανάλυση του Bagus κάνει τον πληθωριστικό σκοπό και στήσιμο του Ευρωσυστήματος ακόμα σαφέστερο. Το Ευρωσύστημα ξεσκεπάζεται ως ένα αυτοκαταστροφικό σύστημα που οδηγεί σε μαζική αναδιανομή σε ολόκληρη την ΟΝΕ, με κίνητρα προς τις κυβερνήσεις για να χρησιμοποιούν την ΕΚΤ σαν εργαλείο για να χρηματοδοτούν τα ελλείμματά τους. Δείχνει πως η έννοια της Τραγωδίας των Κοινών, την οποία είχα εφαρμόσει στην περίπτωση του τραπεζικού συστήματος κλασματικών αποθεμάτων, είναι επίσης εφαρμόσιμη στο Ευρωσύστημα, όπου οι διαφορετικές Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις μπορούν να εκμεταλλευτούν την αξία του ενιαίου νομίσματος.

Χαίρομαι που αυτό το βιβλίο είναι διαθέσιμο στο κοινό από το Ινστιτούτο Mises.

Το μέλλον της Ευρώπης και του κόσμου εξαρτάται από την κατανόηση της νομισματικής θεωρίας και των εργασιών των νομισματικών ιδρυμάτων. Αυτό το βιβλίο παρέχει ισχυρά εργαλεία προς την κατανόηση της ιστορίας του ευρώ και της διεστραμμένης θεσμικής δομής του. Ας ελπίσουμε πως θα βοηθήσει στο να αλλάξει η ροή προς ένα υγειές νομισματικό σύστημα στην Ευρώπη και παγκοσμίως.

Εισαγωγή

Η πρόσφατη κρίση του ευρωσυστήματος τάραξε τις οικονομικές αγορές και τις κυβερνήσεις. Το ευρώ υποτιμήθηκε σημαντικά σε σύγκριση με άλλα νομίσματα με ρυθμό που προκαλεί ανησυχίες στις πολιτικές και οικονομικές ελίτ. Φοβούνται πως θα χάσουν τον έλεγχο. Το μηνιαίο δελτίο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), που δημοσιεύτηκε τον Ιούνιο του 2010, αναγνωρίζει πως το Ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα ήταν στο χείλος της κατάρρευσης στις αρχές του Μαΐου. Πολλές Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, συμπεριλαμβανομένης και της Γαλλίας, ήταν στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Στην πραγματικότητα, οι κίνδυνοι της χρεοκοπίας για μερικές ευρωπαϊκές τράπεζες, όπως μετρούνται από τα ασφάλιστρα κινδύνου, αναρριχήθηκαν σε υψηλότερα επίπεδα από ότι έκαναν κατά τη διάρκεια των πανικών που ακολούθησαν την κατάρρευση της Lehman Brothers το Σεπτέμβριο του 2008.

Ως αντίδραση στην κρίση, η πολιτική τάξη προσπάθησε απεγνωσμένα να σώσει το σοσιαλιστικό σχέδιο του κοινού χάρτινου (fiat) νομίσματος για την Ευρώπη. Είχαν επιτύχει — τουλάχιστον για την ώρα. Μετά από σκληρές διαπραγματεύσεις, ένα χωρίς προηγούμενο «μαξιλάρι διάσωσης» των €750 δισεκατομμυρίων δημιουργήθηκε για να υποστηρίξει τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις και τράπεζες. Όμως την ίδια περίοδο, η ΕΚΤ είχε ξεκινήσει αυτό που πολλοί είχαν θεωρήσει ως αδιανόητο μέχρι τότε: την απ᾽ ευθείας αγορά κυβερνητικών ομολόγων, μια πράξη η οποία υπονομεύει την αξιοπιστία και την ανεξαρτησία της.[1] Η αντίληψη του κοινού και της αγοράς για το νομισματικό σύστημα της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) δε θα είναι ποτέ ξανά η ίδια.

Η αντίσταση σε αυτά τα άνευ προηγούμενου μέτρα κλιμακώνεται, κυρίως σε χώρες με παραδοσιακά συντηρητικές νομισματικές και δημοσιονομικές πολιτικές. Μια δημοσκόπηση στη Γερμανία έδειξε πως το πενήντα πέντε τοις εκατό των Γερμανών ήταν κατά του ταμείου διάσωσης.[2]

---

[1] Περίπου ένα χρόνο πριν ξεκινήσει να αγοράζει κυβερνητικά ομόλογα, η ΕΚΤ είχε ξεκινήσει να αγοράζει καλυμμένα ομόλογα που εκδίδονταν από Γερμανικές τράπεζες. Οι αγορές ήταν προοδευτικές και έφτασαν τα €60 δις.

[2] Cash-online, "Forsa: Deutsche überwiegend gegen den Euro-Rettungsschirm." Νέα από τις 7 Ιουνίου 2010, http://www.cash-online.de.

Δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι η πλειοψηφία των Γερμανών θέλουν να επιστρέψουν στο γερμανικό μάρκο.[3] Φαίνεται πως καταλαβαίνουν διαισθητικά πως είναι στη χαμένη πλευρά ενός πολύπλοκου συστήματος. Βλέπουν πως κάνουν οικονομίες και σφίγγουν τις ζώνες τους σε τακτική βάση καθώς οι κυβερνήσεις άλλων χωρών ξοδεύουν προκλητικά χωρίς τέλος. Ένα καλό παράδειγμα είναι το πρόγραμμα «Τουρισμός για Όλους» στην Ελλάδα: Οι φτωχοί λαμβάνουν επιδοτήσεις για διακοπές από το κυβερνητικό κεφάλαιο. Ακόμη και εν μέσω κρίσης, η ελληνική κυβέρνηση συνεχίζει το πρόγραμμα, αν και μείωσε τον αριθμό των επιδοτούμενων διανυκτερεύσεων σε δύο.[4] Η ελληνική κυβέρνηση επίσης υποστηρίζει ένα πιο γενναιόδωρο δημόσιο συνταξιοδοτικό σύστημα από τη Γερμανία. Οι Έλληνες εργαζόμενοι λαμβάνουν σύνταξη ως και ογδόντα τοις εκατό του μέσου όρου των μισθών τους. Οι γερμανοί εργαζόμενοι λαμβάνουν μόνο σαράντα έξι τοις εκατό, ένας αριθμός που θα πέσει στο σαράντα δύο τοις εκατό στο μέλλον. Καθώς οι Έλληνες λαμβάνουν δεκατέσσερις συνταξιοδοτικές πληρωμές το χρόνο, οι Γερμανοί λαμβάνουν δώδεκα.[5]

Οι Γερμανοί αντιμετωπίζουν τη διάσωση της Ελλάδας ως κλέψιμο. Η διάσωση κάνει τις ακούσιες μεταφορές μέσα στην ΟΝΕ πιο εμφανείς. Αλλά οι περισσότεροι άνθρωποι δεν καταλαβαίνουν ακόμη ακριβώς πως και γιατί πληρώνουν. Υποψιάζονται ότι το ευρώ έχει κάτι να κάνει με αυτό.

Το σχέδιο του ευρώ είχε προωθηθεί από Ευρωπαίους σοσιαλιστές για να ενισχύσουν το όνειρό τους για ένα κεντρικό Ευρωπαϊκό κράτος. Αλλά το σχέδιο είναι έτοιμο να αποτύχει. Η κατάρρευση απέχει πολύ από το να είναι σύμπτωση. Έχει ήδη υπονοηθεί στη θεσμική δομή της ΟΝΕ, η εξέλιξη της οποίας θα ανιχνευθεί σε αυτό το βιβλίο. Είναι μια ιστορία ίντριγκας, και οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων. Είναι μια συναρπαστική ιστορία στην οποία οι πολιτικοί μάχονται για την εξουσία, την επιρροή και το εγώ τους.

---

[3] Shortnews.de, "Umfrage: Mehr als die Hälfte der Deutschen wollen die DM zurück haben." Νέα από τις 29 Ιουνίου, 2010, http://shortnews.de.

[4] GRReporter, "The Social Tourism of Bankrupt Greece," July 12, 2010, http://www.grreporter.info. Το καλοκαίρι του 2010, πολλοί Έλληνες επιχειρηματίες δεν ήθελαν να εξυπηρετήσουν τους πελάτες που συμμετείχαν στο κρατικό πρόγραμμα. Η ελληνική κυβέρνηση πληρώνει τους λογαριασμούς της με 6 μήνες καθυστέρηση, αν όχι καθόλου.

[5] D. Hoeren and O. Santen, "Griechenland-Pleite: Warum zahlen wir ihre Luxus-Renten mit Milliarden-Hilfe?" bild-online.de, 27 Απριλίου 2010, http://bild.de.

Κεφαλαιο 1

Δύο οράματα για την Ευρώπη

Δυο Οραματα Για την Ευρωπη

Υπήρξε μια μάχη μεταξύ των υποστηρικτών δύο διαφορετικών ιδανικών από την αρχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ποια στάση θα έπρεπε να υιοθετηθεί: το κλασικό φιλελεύθερο όραμα, ή το σοσιαλιστικό όραμα για την Ευρώπη; Η Εισαγωγή του ευρώ έπαιξε καθοριστικό ρόλο στις στρατηγικές αυτών των δύο οραμάτων.[6] Για να καταλάβουμε την τραγωδία του ευρώ και την ιστορία του, είναι σημαντικό να είμαστε εξοικειωμένοι με αυτά τα δύο αποκλίνοντα, και υποβόσκοντα οράματα και τις εντάσεις που έχουν έρθει στο προσκήνιο εν όψει του ενιαίου νομίσματος.

Το Κλασικο Φιλελευθερο Οραμα

Οι ιδρυτικοί πατέρες της ΕΕ, ο Schuman (Γαλλία [γεννήθηκε στο Λουξεμβούργο]), ο Adenauer (Γερμανία), και ο Alcide de Gasperi (Ιταλία), όλοι γερμανόφωνοι καθολικοί, ήταν πιο κοντά στο κλασικό φιλελεύθερο όραμα για την Ευρώπη.[7] Ήταν επίσης χριστιανοί δημοκράτες. Το κλασικό φιλελεύθερο όραμα αφορά στην ατομική ελευθερία ως την πιο σημαντική πολιτισμική αξία των Ευρωπαίων και του Χριστιανισμού. Σε αυτό το όραμα τα ευρωπαϊκά κράτη υπερασπίζονται τα ιδιωτικά δικαιώματα ιδιοκτησίας και μια οικονομία ελεύθερης αγοράς σε μια Ευρώπη με ανοιχτά σύνορα, επιτρέποντας την ελεύθερη ανταλλαγή αγαθών, υπηρεσιών και ιδεών.

---

[6] Δείτε Jesús Huerta de Soto, "Por una Europa libre," στο Nuevos Estudios de Economía Política (2005), σελ. 214-216. Δείτε Hans Albin Larsson, "National Policy in Disguise: A Historical Interpretation of the EMU," στο The Price of the Euro, ed. Jonas Ljundberg (New York: Palgrace MacMillan, 2004), σελ. 143-170, για τις δύο εναλλακτικές για την Ευρώπη.

[7] Ένας άλλος σημαντικός υπερασπιστής του οράματος αυτού ήταν ο Γερμανός πολιτικός Ludwig Erhard, ο πατέρας του Wirtschaftswunder. Ο Erhard επέκρινε τις προθέσεις για την εισαγωγή «σχεδιασμού» για την Ευρώπη. Δείτε Ludwig Erhard "Planification - kein Modell für Europa», στο: Karl Hohmann (επιμ.), Ludwig Erhard. Gedanken aus Fünf Jahrzehnten, Düsseldorf: ECON, σελ. 770-780. Ο Έρχαρντ επέκρινε ακόμη και τη Συνθήκη της Ρώμης για τα παρεμβατικά συστατικά της. Αυτός και άλλοι Γερμανοί θεωρούσαν το ευρωπαϊκό σχέδιο ως νεο-μερκαντιλισμού. Δείτε Michael Wohlgemuth, "Europäische Ordnungspolitik, Anmerkungen aus ordnungs-und konstitutionenökonomischer Sicht," in ORDO: Jahrbuch für Ordnung von Wirtschaft und Gesellschaft, (2008), σελ. 381-40. Ένα θεωρητικό υπόβαθρο για αυτό το όραμα διατυπώνεται στο Hans Sennholz, How can Europe Survive (New York: D. Van Nostrand Company, 1955). Ο Sennholz επικρίνει τα σχέδια για τη συνεργασία των κυβερνήσεων που προβλήθηκαν από διαφορετικούς πολιτικούς και δείχνει πως μόνο η ελευθερία εξαλείφει την αιτία των συγκρούσεων στην Ευρώπη. Για τη σημασία της συμμετοχής των καθολικών πολιτικών ηγετών στο σχηματισμό της Κοινής Αγοράς στα πρώτα χρόνια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, δείτε “Catholicism Growing Strong in Europe,” Irish Independent.

Η Συνθήκη της Ρώμης του 1957 ήταν το κύριο επίτευγμα προς το κλασικό φιλελεύθερο όραμα για την Ευρώπη. Η συνθήκη κατοχύρωσε τέσσερις βασικές ελευθερίες: ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, ελεύθερη προσφορά υπηρεσιών, ελεύθερη μετακίνηση των οικονομικών κεφαλαίων, και ελεύθερη μετανάστευση. Η συνθήκη επανέφερε τα δικαιώματα που υπήρξαν σημαντικά για την Ευρώπη κατά τη διάρκεια της κλασσικής φιλελεύθερης εποχής του δεκάτου ενάτου αιώνα, αλλά είχαν εγκαταλειφθεί στην εποχή του εθνικισμού και του σοσιαλισμού. Η συνθήκη ήταν μια στροφή μακριά από την εποχή του σοσιαλισμού που οδήγησε σε συγκρούσεις μεταξύ των ευρωπαϊκών εθνών, με αποκορύφωμα τους δύο παγκόσμιους πολέμους.

Το κλασικό φιλελεύθερο όραμα στόχευε στην επαναφορά των ελευθεριών του δεκάτου ενάτου αιώνα. Ο ελεύθερος ανταγωνισμός χωρίς εμπόδια εισόδου θα έπρεπε να επικρατήσει στην κοινή ευρωπαϊκή αγορά. Σε αυτό το όραμα, κανένας δε θα μπορούσε να απαγορεύσει σε έναν Γερμανό κομμωτή να κουρέψει στην Ισπανία, και κανένας δε θα μπορούσε να φορολογήσει έναν Άγγλο επειδή μεταφέρει χρήματα από μια γερμανική σε μια γαλλική τράπεζα, ή επειδή επενδύει στο ιταλικό χρηματιστήριο. Κανείς δε θα μπορούσε να εμποδίσει, μέσω ρυθμίσεων, έναν Γάλλο ζυθοποιό να πουλήσει μπύρα στη Γερμανία. Καμία κυβέρνηση δε θα μπορούσε να δώσει επιδοτήσεις διαστρεβλώνοντας τον ανταγωνισμό. Κανείς δε θα μπορούσε να σταματήσει ένα Δανό από το να φύγει από ένα κράτος κοινωνικής πρόνοιας και ακραίας φορολόγησης, και να μεταναστεύσει σε ένα κράτος με μικρότερες φορολογικές επιβαρύνσεις, όπως η Ιρλανδία.

Για να επιτευχθεί αυτό το ιδανικό μιας ειρηνικής συνεργασίας και άνθησης των συναλλαγών, το μόνο που ήταν απαραίτητο ήταν η ελευθερία. Σε αυτό το όραμα δε θα υπήρχε ανάγκη να δημιουργηθεί ένα ευρωπαϊκό υπερκράτος. Στην πραγματικότητα το κλασικό φιλελεύθερο όραμα είναι ιδιαίτερα δύσπιστο απέναντι σε ένα κεντρικό ευρωπαϊκό κράτος – θεωρείται επιζήμιο προς την ατομική ελευθερία. Φιλοσοφικά, πολλοί υπερασπιστές αυτού του οράματος είναι εμπνευσμένοι από τον Καθολικισμό, και τα σύνορα της ευρωπαϊκής κοινότητας ορίζονται από το Χριστιανισμό. Σύμφωνα με την καθολική κοινωνική διδασκαλία, η αρχή της επικουρικότητας θα πρέπει να υπερισχύσει: τα προβλήματα θα πρέπει να επιλύονται στο χαμηλότερο και λιγότερο συγκεντρωμένο επίπεδο που είναι εφικτό. Το μόνο κεντρικό ευρωπαϊκό θεσμικό όργανο που θα γινόταν αποδεκτό, θα ήταν ένα ευρωπαϊκό δικαστήριο, με δυνατότητες περιορισμένες στο να ελέγχει τις συγκρούσεις μεταξύ κρατών μελών, και να εγγυάται τις τέσσερις βασικές ελευθερίες.

Από τη κλασσική φιλελεύθερη οπτική γωνία, θα πρέπει να υπάρχουν πολλά ανταγωνιζόμενα πολιτικά συστήματα, όπως συνέβαινε στην Ευρώπη για αιώνες. Κατά το Μεσαίωνα και μέχρι το δέκατο ένατο αιώνα, υπήρξαν πολύ διαφορετικά πολιτικά συστήματα, όπως οι ανεξάρτητες πόλεις της Φλάνδρας, της Γερμανίας και της Βόρειας Ιταλίας. Υπήρξαν βασίλεια, όπως η Βαυαρία και η Σαξονία, ενώ υπήρξαν και δημοκρατίες όπως η Βενετία. Η πολιτική πολυμορφία αποδεικνύεται πιο ξεκάθαρα στην ισχυρά αποκεντρωμένη Γερμανία. Με την κουλτούρα της διαφορετικότητας και του πλουραλισμού, η επιστήμη και η βιομηχανία άκμασαν.[8]

Ο ανταγωνισμός σε όλα τα επίπεδα είναι σημαντικός στο κλασικό φιλελεύθερο όραμα. Οδηγεί σε συνοχή, όπως με τα πρότυπα προϊόντων, τις τιμές των συντελεστών, και κυρίως στο ότι οι μισθοί τείνουν να συγκλίνουν. Το κεφάλαιο μετακινείται εκεί, όπου οι μισθοί είναι χαμηλοί, οδηγώντας στην αύξησή τους – οι εργαζόμενοι, από την άλλη μετακινούνται εκεί

[8] Roland Vaubel, "The Role of Competition in the Rise of Baroque and Renaissance Music," Journal of Cultural Economics 25 (2005): σελ. 277-297, υποστηρίζει πως η άνοδος της Μπαρόκ και Αναγεννησιακής μουσικής στη Γερμανία και στην Ιταλία ήταν αποτέλεσμα της αποκέντρωσης των χωρών και του κατά συνέπεια ανταγωνισμού.

που οι μισθοί είναι υψηλοί, οδηγώντας στη μείωσή τους. Οι αγορές προσφέρουν αποκεντρωμένες λύσεις για τα περιβαλλοντολογικά προβλήματα που βασίζονται στην ιδιωτική ιδιοκτησία. Ο πολιτικός ανταγωνισμός οδηγεί στην πιο σημαντική ευρωπαϊκή αξία: ελευθερία. Ο φορολογικός ανταγωνισμός ευνοεί τους χαμηλότερους φορολογικούς συντελεστές και τη φορολογική ευθύνη. Οι άνθρωποι ψηφίζουν με τις μετακινήσεις τους, αποφεύγοντας την υπερβολική φορολογία, όπως και οι επιχειρήσεις. Οι διαφορετικές εθνικές φορολογικές κυριαρχίες αντιμετωπίζονται ως την καλύτερη προστασία ενάντια στην τυραννία. Ο ανταγωνισμός επικρατεί και στον τομέα των χρημάτων. Διαφορετικές νομισματικές αρχές ανταγωνίζονται προσφέροντας νομίσματα υψηλής ποιότητας. Οι αρχές που προσφέρουν τα πιο σταθερά νομίσματα ασκούν πίεση στις υπόλοιπες να ακολουθήσουν το παράδειγμά τους.

Το Σοσιαλιστικο Ορama

Σε άμεση αντίθεση με το κλασικό φιλελεύθερο όραμα βρίσκεται το σοσιαλιστικό, ή αυτοκρατορικό όραμα για την Ευρώπη, υπερασπιζόμενο από πολιτικούς όπως ο Jacques Delors και François Mitterrand. Ένας συνασπισμός κρατικιστικών συμφερόντων των εθνικιστών, σοσιαλιστών και συντηρητικών κάνει ότι μπορεί για να προωθήσει την ατζέντα του. Θέλει να δει την Ευρωπαϊκή Ένωση ως μια αυτοκρατορία ή ένα φρούριο: προστατευτισμού προς τα έξω και παρεμβατισμού προς τα μέσα. Αυτοί οι κρατιστές ονειρεύονται ένα συγκεντρωμένο κράτος με αποτελεσματικούς τεχνοκράτες -όπως οι κυρίαρχοι τεχνοκράτες κρατιστές θεωρούν τους εαυτούς τους ότι είναι- να το διαχειρίζονται.

Σε αυτό το ιδανικό, το κέντρο της αυτοκρατορίας θα ελέγχει την περιφέρεια. Θα υπάρχει κοινή και κεντρική νομοθεσία. Οι υπερασπιστές του σοσιαλιστικού οράματος της Ευρώπης θέλουν την ανέγερση ενός ευρωπαϊκού μεγα-κράτους το οποίο θα αναπαράγει τα εθνικά κράτη σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Θέλουν ένα ευρωπαϊκό κράτος πρόνοιας που θα προβλέπει αναδιανομή, ρυθμίσεις, και εναρμόνιση της νομοθεσίας μέσα στην Ευρώπη. Η εναρμόνιση των φόρων και των κοινωνικών ρυθμίσεων θα εφαρμόζονται στο ανώτατο επίπεδο. Αν ο ΦΠΑ είναι μεταξύ 15% και 25% μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι σοσιαλιστές θα το εναρμονίσουν στο 25% σε όλες τις χώρες. Τέτοια εναρμόνιση των κοινωνικών ρυθμίσεων είναι υπέρ των συμφερόντων των πιο προστατευμένων, των πλουσιότερων και των πιο παραγωγικών εργαζομένων, που μπορούν να «πληρώσουν» μια τέτοια ρύθμιση — ενώ οι υπόλοιποι δε μπορούν. Αν οι γερμανικές κοινωνικές ρυθμίσεις είχαν εφαρμοστεί στους Πολωνούς, για παράδειγμα, οι δεύτεροι θα είχαν προβλήματα στον ανταγωνισμό τους με τους πρώτους.

Η ατζέντα του σοσιαλιστικού οράματος είναι να παρέχει όλο και περισσότερη δύναμη στο κεντρικό κράτος, π.χ. στις Βρυξέλλες. Το σοσιαλιστικό όραμα για την Ευρώπη είναι το ιδανικό της πολιτικής τάξης, των γραφειοκρατών, των ομάδων συμφερόντων, των προνομιούχων καθώς και των επιδοτούμενων τομέων που θέλουν να δημιουργήσουν ένα ισχυρό κεντρικό κράτος για τον εμπλουτισμό τους. Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης παρουσιάζουν το ευρωπαϊκό κράτος ως αναγκαιότητα, και το θεωρούν καθαρά θέμα χρόνου.

Κατά μήκος του σοσιαλιστικού μονοπατιού, το ευρωπαϊκό κεντρικό κράτος θα γίνει μια μέρα τόσο δυνατό που τα κυρίαρχα κράτη-μέλη θα υποταχθούν σε αυτό. (Μπορούμε ήδη να δούμε τις πρώτες ενδείξεις τέτοιας υποταγής στην περίπτωση της Ελλάδας και της Ιρλανδίας. Και οι δύο χώρες συμπεριφέρονται σαν προτεκτοράτα των Βρυξελλών που λένε στις κυβερνήσεις τους πώς να διαχειριστούν το έλλειμμά τους.)

Το σοσιαλιστικό όραμα δεν προβλέπει εμφανή γεωγραφικά όρια για το ευρωπαϊκό κράτος

— σε αντίθεση με το εμπνευσμένο από τον Καθολικισμό κλασικό φιλελεύθερο όραμα. Ο πολιτικός ανταγωνισμός αντιμετωπίζεται ως εμπόδιο για το κεντρικό κράτος, το οποίο απομακρύνεται από το δημόσιο έλεγχο. Με αυτή την έννοια το κεντρικό κράτος στο σοσιαλιστικό όραμα γίνεται όλο και λιγότερο δημοκρατικό καθώς η δύναμη μετακινείται προς τους γραφειοκράτες και τους τεχνοκράτες. (Ένα παράδειγμα παρέχεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το εκτελεστικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι επίτροποι δεν εκλέγονται, αλλά διορίζονται από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών.)

Ιστορικά, είχαν προηγηθεί σοσιαλιστικά σχέδια ίδρυσης και ελέγχου ενός κεντρικού κράτους στην Ευρώπη από τους Καρλομάγνο, Ναπολέων, Στάλιν και Χίτλερ. Ωστόσο, η διαφορά είναι ότι αυτή τη φορά δε θα είναι απαραίτητη η άμεση στρατιωτική παρέμβαση. Χρησιμοποιείται όμως ο εξαναγκασμός των κρατών για να τα ωθήσουν προς ένα κεντρικό ευρωπαϊκό κράτος.

Από τακτικής απόψεως, οι καταστάσεις κρίσης συγκεκριμένα θα χρησιμοποιούνται από τους υποστηρικτές του σοσιαλιστικού οράματος για τη δημιουργία νέων θεσμών (όπως η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ή πιθανώς, στο μέλλον, ένα Ευρωπαϊκό Υπουργείο Οικονομικών), καθώς και να επεκτείνουν τις αρμοδιότητες των υφιστάμενων θεσμών όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ή η ΕΚΤ.[9, 10]

Το κλασικό φιλελεύθερο και το σοσιαλιστικό όραμα για την Ευρώπη είναι, κατά συνέπεια, ασυμβίβαστα. Στην πραγματικότητα, η αύξηση της ισχύος ενός κεντρικού κράτους όπως προτείνεται από το σοσιαλιστικό όραμα συνεπάγεται μείωση στις τέσσερις βασικές ελευθερίες, και βεβαίως λιγότερη ατομική ελευθερία.

Η Ιστορια Ενος Αγωνα Αναμεσα Σε Δυο Οραματα

Τα δύο οράματα μάχονται μεταξύ τους από τη δεκαετία του 1950. Στην αρχή, ο σχεδιασμός για τις ευρωπαϊκές κοινότητες ήταν πιο κοντά στο κλασικό φιλελεύθερο όραμα.[11] Η Ευρω-

[9] Πάνω στην τάση των κρατών να επεκτείνουν την εξουσία τους σε περιόδους έκτακτης ανάγκης βλ. Robert Higgs, Crisis and Leviathan: Critical Episodes in the Growth of American Government (Oxford: Oxford University Press, 1987).

[10] Σε αυτές τις γραμμές, ο Γάλλος πρόεδρος Nicolas Sarkozy προσπάθησε να εισάγει ένα ευρωπαϊκό ταμείο διάσωσης κατά τη διάρκεια της κρίσης του 2008 (βλ. Patrick Hosking, "France Seeks €300 bn. Rescue Fund for Europe." Timesonline. 2 Οκτωβρίου 2008, http://business.timesonline.co.uk). Η Γερμανίδα καγκελάριος Angela Merkel ωστόσο αντιστάθηκε, και έγινε γνωστή ως "Madame Non (Μαντάμ Όχι)." Η πρόσφατη κρίση επίσης αξιοποιήθηκε για να δημιουργήσει τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF), με το οποίο η ΕΚΤ επέκτεινε τις δραστηριότητές της και τον ισολογισμό της. Επιπρόσθετα θεσμικά όργανα, όπως το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστεμικού Κινδύνου ή το Ευρωπαϊκό χρηματοδοτικό μέσο σταθερότητας, δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης.

[11] Οι ευρωπαϊκές κοινότητες αποτελείτο από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, δημιουργώντας μια κοινή αγορά για άνθρακα και χάλυβα – την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, προωθώντας την οικονομική ολοκλήρωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας, δημιουργώντας μια εξειδικευμένη αγορά για την πυρηνική ενέργεια και διανέμοντάς την μέσα στην κοινότητα. Όμως, ακόμη και στην ίδια την αρχή της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης μπορούμε ήδη να εκτιμήσουμε τις «σοσιαλιστικές προθέσεις» του Jean Monnet, Γάλλος πνευματικός πατέρας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, πως είναι υπερ-εθνικές και όχι για μια διακρατική (Christopher Booker και Richard North, The Great Deception: Can the European Union Survive? (Λονδίνο: Continuum, 2005). Για την τάση του Monnet προς τον κεντρικό σχεδιασμό δείτε επίσης Tony Judt, Postwar – A history of Europe since 1945 (Λονδίνο: Vintage, 2010, σελ. 70). Η γαλλική κυβέρνηση φοβότανε μια γερμανική αναγέννηση μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η ΕΟΚ διαβεβαίωσε τους Γάλλους για μια προνομιούχα πρόσβαση στους γερμανικούς (Judt, Postwar, σελ. 117). Η ένταξη της Γερμανίας στην Ευρώπη θεωρούνταν πως θα απέτρεπε μια γερμανική εξέγερση ενάντια στις συνθήκες που της επιβλήθηκαν μετά τον πόλεμο. Όπως γράφει ο Judt, Postwar, σελ. 156: "[Η Ανώτατη Αρχή της ΕΟΚ] πάνω από όλα θα έπαιρνε τον έλεγχο του Ρουρ και άλλων ζωτικών πόρων της Γερμανίας, καθαρά από γερμανικά χέρια. Αντιπροσώπευε μια ευρωπαϊκή λύση για ένα – το – γαλλικό πρόβλημα." Παρά τις πολιτικές προθέσεις πίσω από την ΕΟΚ, τα στοιχεία της κλασικής φιλελεύθερης παράδοσης παρέμειναν δυνατά στην αρχή.

παϊκή Κοινότητα αποτελούντο από κυρίαρχα κράτη και εγγυούνταν τις τέσσερις βασικές ελευθερίες. Από την οπτική γωνία των κλασικών φιλελεύθερων, μια κύρια ανωμαλία από τη γέννηση της κοινότητας ήταν η επιδότηση και η παρεμβατικότητα στην αγροτική πολιτική. Επίσης, από την κατασκευή της, η μόνη νομοθετική πρωτοβουλία ανήκει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Από τη στιγμή που η Επιτροπή έχει κάνει μια πρόταση για νομοθέτηση, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης μόνο του, ή μαζί με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, μπορούν να την εγκρίνουν.[12] Αυτή η ρύθμιση περιέχει το σπόρο του συγκεντρωτισμού. Κατά συνέπεια, η θεσμική διευθέτηση, από την αρχή, σχεδιάστηκε για να φιλοξενήσει το συγκεντρωτισμό και τη δικτατορία πάνω σε απόψεις μειοψηφίας, καθώς η ομοφωνία δεν είναι απαραίτητη για όλες τις αποφάσεις και οι τομείς όπου απαιτείται έχουν μειωθεί με τα χρόνια.[13]

Το κλασικό φιλελεύθερο μοντέλο υποστηρίζεται παραδοσιακά από χριστιανούς δημοκράτες και κράτη όπως η Ολλανδία, η Γερμανία και επίσης η Μεγάλη Βρετανία.[14] Άλλα οι σοσιαλδημοκράτες και οι σοσιαλιστές, συνήθως οδηγούμενοι από την κυβέρνηση της Γαλλίας, υπερασπίζονται την αυτοκρατορική εκδοχή της Ευρώπης. Στην πραγματικότητα, υπό το πρίσμα της ραγδαίας πτώσης της το 1940, τα χρόνια της κατοχής των Ναζί, οι αποτυχίες της στην Ινδοκίνα, και η απώλεια των αφρικανικών αποικιών της, η Γαλλική άρχουσα τάξη χρησιμοποίησε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα για να ανακτήσει την επιρροή της και την τιμή της, και για να αντισταθμιστεί η απώλεια της αυτοκρατορίας της.[15]

Με τα χρόνια έχει υπάρξει μια αργή τάση προς το σοσιαλιστικό ιδεώδες — αυξάνοντας τους προϋπολογισμούς για την ΕΕ και με μια νέα περιφερειακή πολιτική που αναδιανέμει

---

[12] Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που συχνά αναφέρεται ως «Συμβούλιο» ή «Συμβούλιο των Υπουργών», αποτελείται από έναν υπουργό από κάθε κράτος μέλος και δεν πρέπει να συγχέεται με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο απαρτίζεται από τον πρόεδρο του «Συμβουλίου των Υπουργών», τον πρόεδρο της Επιτροπής και έναν εκπρόσωπο από κάθε κράτος μέλος. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δίνει την κατεύθυνση στην ΕΕ μέσω του ορισμού της πολιτικής ατζέντας.

[13] Αυτές οι σημαντικές ατέλειες της γέννησης μειώνουν την αναγνώριση που δίνεται στους ιδρυτικούς πατέρες όπως οι Schuman, Adenauer και άλλοι.

[14] Το 1959, για παράδειγμα, η Βρετανική κυβέρνηση πρότεινε μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου για όλες τις μη-κομμουνιστικές χώρες της Ευρώπης. Η πρόταση απορρίφτηκε από τον Charles de Gaulle

[15] Larsson, "National Policy in Disguise," σελ. 162. Όπως γράφει ο Larsson: "Η αρένα, στην οποία η Γαλλία προσπαθούσε να αναδημιουργήσει την τιμή και διεθνή επιρροή της ήταν αυτή της δυτικής Ευρώπης. Ως η πρωτοπόρος χώρα στην ΕΟΚ, η Γαλλία ανέκτησε την επιρροή για να αντισταθμίσει την απώλεια της αυτοκρατορίας της, και σε ένα χώρο όπου η Γαλλία, παραδοσιακά και με διαφορετικούς τρόπους έψαχνε να κυριαρχήσει και να επηρεάσει." Όπως γράφει ο Judt, Postwar, σελ. 153: "Δυσαρεστημένη και απογοητευμένη που μειώθηκαν στην τελευταία των μεγάλων δυνάμεων, η Γαλλία ξεκίνησε μια νέα αποστολή ως εμπνευστή μιας νέας Ευρώπης." "Για τον Charles de Gaulle, το μάθημα του εικοστού αιώνα ήταν ότι η Γαλλία μπορούσε να ελπίζει πως θα ανακτήσει τις χαμένες της δόξες επενδύοντας στο ευρωπαϊκό σχέδιο και σχηματίζοντάς το έτσι ώστε να είναι στην υπηρεσία των γαλλικών στόχων. " (σελ. 292) Ήδη το 1950 ο Γάλλος πρωθυπουργός, René Pleven, πρότεινε να δημιουργήσει έναν Ευρωπαϊκό Στρατό ως μέρος μιας Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άμυνας (υπό την ηγεσία της Γαλλίας). Παρόλο που το σχέδιο τελικά απέτυχε, παρέχει αποδείξεις πως από την αρχή, οι Γάλλοι πολιτικοί πίεζαν για συγκεντρωτισμό και για το αυτοκρατορικό όραμα για την Ευρώπη. Μια εξαίρεση είναι ο Γάλλος πρόεδρος Charles de Gaulle, που ήταν αντίθετος προς το υπερεθνικό ευρωπαϊκό κράτος. Κατά τη διάρκεια της "κρίσης άδειας καρέκλας" η Γαλλία παραιτήθηκε από τη θέση της στο Συμβούλιο των Υπουργών για έξι μήνες τον Ιούνιο του 1965 ως διαμαρτυρία ενάντια σε επίθεση προς την κυριαρχία της. Η Επιτροπή πίεσε για συγκεντρωτισμό εξουσίας. Ωστόσο ο de Gaulle προσπαθούσε επίσης να βελτιώσει τη Γαλλική θέση και ηγεσία στις διαπραγματεύσεις για την Κοινή Αγροτική Πολιτική. Η Επιτροπή είχε προτείνει ψήφο πλειοψηφίας για το θέμα. Οι Γάλλοι αγρότες ήταν οι κύριοι αποδέκτες των επιδοτήσεων ενώ η Γερμανία ήταν ο βασικός χορηγός. Η ψήφος πλειοψηφίας θα μπορούσε να είχε στερήσει τα προνόμια των Γάλλων αγροτών. Μόνο όταν οι απαιτήσεις για γεωργική χρηματοδότηση του de Gaulle έγιναν δεκτές, σταμάτησε η πολιτική της άδειας καρέκλας. Πολλοί Γερμανοί, συμπεριλαμβανομένου του Ludwig Erhard, ήταν αντίθετοι στις γεωργικές επιδοτήσεις και προτιμούσαν μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου (Δείτε Judt, Postwar, σελ. 304). Ο Adenauer όμως, δε θα τα χαλούσε ποτέ με τη Γαλλία. Ως αντάλλαγμα για τις επιδοτήσεις προς τους Γάλλους αγρότες, τα γερμανικά εμπορεύματα απέκτησαν ελεύθερη είσοδο στη Γαλλία. Ήταν οι γεωργικές επιδοτήσεις με αντάλλαγμα το ελεύθερο εμπόριο.

[16] Roland Vaubel, "The Political Economy of Centralization and the European Community," Public Choice 81 (1-2 1994): σελ. 151-190, εξηγεί την τάση για συγκεντρωτισμό στην Ευρώπη με επιχειρήματα Δημόσιας Επιλογής.

αποτελεσματικά τον πλούτο σε όλη την Ευρώπη.[16] Αμέτρητες ρυθμίσεις και εναρμονίσεις επίσης έσπρωξαν προς αυτή την κατεύθυνση.

Το κλασικό φιλελεύθερο όραμα της εθνικής κυριαρχίας και ανεξάρτητων κρατών έδειξε να λαμβάνει νέα δύναμη με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και την ενοποίηση της Γερμανίας. Πρώτον, η Γερμανία, έχοντας παραδοσιακά υπερασπιστεί αυτό το όραμα, έγινε πιο δυνατή λόγω της ενοποίησης. Δεύτερον, τα νέα κράτη που αναδύθηκαν από τις στάχτες του Κομμουνισμού, όπως η Τσεχοσλοβακία (Václav Klaus), η Πολωνία, η Ουγγαρία κλπ επίσης υποστήριξαν το κλασικό φιλελεύθερο όραμα για την Ευρώπη. Αυτά τα νέα κράτη θέλησαν να απολαύσουν την καινούρια, πρόσφατα κερδισμένη ελευθερία τους. Δεν άντεχαν άλλο τον σοσιαλισμό, τις αυτοκρατορίες και τον συγκεντρωτισμό.

Η επιρροή της Γαλλικής κυβέρνησης ήταν τώρα περιορισμένη.[17] Το σοσιαλιστικό στρατόπεδο είδε την ήττα του να έρχεται. Μια γρήγορη διεύρυνση της ΕΕ ενσωματώνοντας τα καινούρια κράτη στην ανατολή έπρεπε να αποτραπεί. Ένα βήμα εμπρός προς το κεντρικό κράτος έπρεπε να γίνει. Το ενιαίο νόμισμα ήταν να γίνει το όχημα για να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός.[18] Σύμφωνα με τις γερμανικές εφημερίδες, η Γαλλική κυβέρνηση φοβήθηκε πως η Γερμανία, μετά την ενοποίησή της, θα δημιουργούσε «μια περιοχή ελεύθερου εμπορίου από το Brest μέχρι το Brest-Litowsk, κυριαρχούμενη από το γερμανικό μάρκο».[19] Οι ευρωπαίοι (Γάλλοι) σοσιαλιστές χρειάζονταν επειγόντως τη δύναμη πάνω στη νομισματική μονάδα.

Όπως είπε ο Charles Gave[20] πάνω στα γεγονότα που ακολούθησαν την πτώση του τοίχους του Βερολίνου:

> Για τους υπερασπιστές της «Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας» [σοσιαλιστικό όραμα], το Ευρωπαϊκό κράτος θα έπρεπε να οργανωθεί άμεσα, ανεξάρτητα από τους κινδύνους, και να καταστεί αναπόφευκτο. Αλλιώς, οι υπερασπιστές της «Χριστιανικής Ευρώπης» [κλασικό φιλελεύθερο όραμα] θα κέρδιζαν αυτόματα και η ιστορία πιθανώς δε θα ανέστρεφε ξανά την πορεία της. Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης ήταν η κρίση που έδωσε την ευκαιρία, και οδήγησε, την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία να προωθήσει ένα υπερφιλόδοξο πρόγραμμα. Η ζυγαριά είχε γυρίσει και η «Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία» έπρεπε να την γυρίσει προς την άλλη πλευρά – και η δημιουρ-

---

[17] Larsson, "National Policy in Disguise," σελ. 163.

[18] Όπως γράφει ο Arjen Klamer, "Borders Matter: Why the Euro is a Mistake and Why it will Fail," στο The Price of the Euro, ed. Jonas Ljundberg, (New York: Palgrace MacMillan, 2004), σελ. 33, πάνω στη στρατηγική της χρήσης του ενιαίου νομίσματος ως όχημα για τον συγκεντρωτισμό: "Η υπόθεση ήταν ότι μόλις η νομισματική ένωση ήταν πλέον πραγματικότητα, ένα είδος ομοσπονδιακής κατασκευής ή τουλάχιστο μια πιο στενή πολιτική ένωση, θα έπρεπε να ακολουθήσει για να πετύχει η νομισματική ένωση. Έτσι, το όχημα τέθηκε μπροστά από το άλογο. Ήταν ένα πείραμα. Κανένας πολιτικός δε τόλμησε να αντιμετωπίσει την ερώτηση σχετικά με το τι συνέπειες θα είχε μια αποτυχία, ή με το τι θα συνέβαινε αν δεν προέκυπτε μια ισχυρή πολιτική ένωση. Το τρένο έπρεπε να συνεχίσει."
Παρομοίως ο Roland Vaubel, "A Critical Analysis of EMU and of Sweden Joining It," στο The Price of the Euro, ed. Jonas Ljundberg, (New York: Palgrace MacMillan 2004), σελ. 94, γράφει πάνω στις συνέπειες του ευρώ: "η Οικονομική Νομισματική Ένωση είναι το εφαλτήριο για την συγκέντρωση πολλών άλλων οικονομικών πολιτικών και, τελικά, για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού κράτους." Δείτε επίσης: James Foreman-Peck, "The UK and the Euro: Politics versus Economics in a Long-Run Perspective," στο The Price of the Euro, ed. Jonas Ljundberg, (New York: Palgrace MacMillan 2004), σελ. 104.

[19] FAZ, 1.6.1996. Ο Γερμανός υπουργός εξωτερικών Hans-Dietrich Genscher πρότεινε να απορροφήσουν τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης στην ΕΕ όσο πιο γρήγορα γίνεται. Η Margaret Thatcher επίσης έκανε έκκληση για μια ταχεία επέκταση με την ελπίδα ότι η εκτεταμένη ΕΕ θα μετατρέπονταν σε περιοχή ελεύθερου εμπορίου. Με το φόβο της ελεύθερης περιοχής εμπορίου και της ελαττωμένης επιρροής, η γαλλική κυβέρνηση αντιτάχθηκε στην έγκαιρη πρόσβαση των ανατολικών ευρωπαϊκών χωρών στην ΕΕ. Δείτε Judt, Postwar, σελ. 716,719.

[20] Charles Gave, "Was the Demise of the USSR a Negative Event?" στο Investorsinsight.com, ed. John Mauldin, (5 Μαΐου 2010), http://investorsinsight.com.

γία του ευρώ, περισσότερο από κάθε άλλο, ήρθε να συμβολίσει την ώθηση του Ρωμαϊκού στρατοπέδου προς μια κεντρική υπερδομή).

Η επίσημη επιχειρηματολογία για τους υπερασπιστές του ενιαίου χάρτινου νομίσματος ήταν ότι το ευρώ θα μείωνε το κόστος των συναλλαγών — διευκολύνοντας το εμπόριο, τον τουρισμό και την ανάπτυξη στην Ευρώπη. Πιο έμμεσα όμως, το ενιαίο νόμισμα είχε θεωρηθεί ως το πρώτο βήμα προς τη δημιουργία του ευρωπαϊκού κράτους. Θεωρήθηκε ότι το ευρώ θα δημιουργούσε πίεση για να εισάγει αυτό το κράτος.

Ο πραγματικός λόγος που η Γερμανική κυβέρνηση, ενώ παραδοσιακά ήταν αντίθετη στο σοσιαλιστικό όραμα, τελικά δέχτηκε το ευρώ, είχε να κάνει με την Γερμανική ενοποίηση. Η συμφωνία ήταν ως εξής: Η Γαλλία χτίζει την Ευρωπαϊκή αυτοκρατορία και η Γερμανία μπορεί να ενοποιηθεί.[21] Υποστηρίζονταν ότι η Γερμανία σε άλλη περίπτωση θα γινόταν υπερβολικά δυνατή και το αιχμηρότερο της όπλο, το γερμανικό μάρκο, έπρεπε να καταργηθεί — με άλλα λόγια, αφοπλισμός.[22]

Το επόμενο βήμα στο σχέδιο του σοσιαλιστικού στρατοπέδου ήταν το σχέδιο για ένα Ευρωπαϊκό Σύνταγμα (από τον Γάλλο πρώην πρωθυπουργό Valery Giscard d'Estaing Ginard), ιδρύοντας ένα κεντρικό κράτος. Άλλα το σχέδιο για το σύνταγμα τελικά απέτυχε –καταψηφίστηκε από τους ψηφοφόρους στη Γαλλία και την Ολλανδία το 2005. Όπως γίνεται συνήθως, οι Γερμανοί δεν ερωτήθηκαν ποτέ. Δεν τους είχαν ρωτήσει ούτε για το ευρώ. Αλλά οι πολιτικοί δεν παραιτούνται μέχρι να πάρουν αυτό που θέλουν. Στην περίπτωση αυτή, απλά μετονόμασαν το σύνταγμα – και δε χρειαζόταν πλέον την ψήφο της πλειοψηφίας σε πολλές χώρες.

Κατά συνέπεια, η Συνθήκη της Λισσαβόνας υπεγράφη τον Δεκέμβριο του 2007. Η Συνθήκη είναι γεμάτη από λέξεις όπως πλουραλισμός, μη διάκριση, ανεκτικότητα και αλληλεγγύη, οι οποίες μπορούν να ερμηνευτούν ως κλήσεις για την καταπάτηση των δικαιωμάτων ιδιωτικής ιδιοκτησίας και της ελευθερίας των συμβολαίων. Στο άρθρο τρία, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεσμεύεται να καταπολεμήσει τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις, ανοίγοντας την πόρτα στην κρατική παρεμβατικότητα. Ο Θεός δεν αναφέρεται ούτε μια φορά στη Συνθήκη της Λισσαβόνας.

Στην πραγματικότητα, η Συνθήκη της Λισσαβόνας συνιστά μια ήττα για το σοσιαλιστικό ιδεώδες. Δεν είναι ένα πραγματικό σύνταγμα μα απλά μια συνθήκη. Είναι αδιέξοδο για τους υποστηρικτές της αυτοκρατορίας, που αναγκάστηκαν να ανασυνταχθούν και να επικεντρωθούν στο ένα εργαλείο που τους είχε απομείνει — το ευρώ. Αλλά πως ακριβώς μπορεί να προκαλέσει μια συγκεντροποίηση στην Ευρώπη;

---

[21] Μέχρι σήμερα, η Γαλλική κυβέρνηση είχε πετύχει στην οικοδόμηση μιας δυσανάλογης επιρροής μέσα στην ΕΕ. Τα περισσότερα θεσμικά όργανα της ΕΕ φιλοξενούνται από τη Γαλλία και το Βέλγιο, και είναι σχεδιασμένα πάνω στο γαλλικό σύστημα διακυβέρνησης. Τα Γαλλικά είναι γλώσσα εργασίας μέσα στην ΕΕ, δίπλα στα Αγγλικά. Όχι όμως τα Γερμανικά, παρόλο που η Ένωση είχε πολύ περισσότερους γερμανόφωνους κατοίκους. Στην σταθμισμένη επιρροή των κρατών μελών βασιζόμενη στον πληθυσμό τους, η Γαλλία παρουσιάζεται με εντονότερη παρουσία και η Γερμανία με μικρότερη. Στην πραγματικότητα, η σταθμισμένη επιρροή της Γερμανίας δεν αυξήθηκε καθόλου μετά την ενοποίησή της. Όπως γράφει ο As Larsson ("National Policy in Disguise," σελ. 165): "Με λίγα λόγια, η ΕΕ και οι προηγούμενες εκδοχές της είναι κατά κύριο λόγω γαλλικού σχεδιασμού, ο οποίος πέρα από τις επίσημες δηλώσεις, έχει από πολλές απόψεις υπηρετήσει το σκοπό του να χρησιμοποιηθούν όλα τα δυνατά μέσα για να διευρυνθεί, ή τουλάχιστον να διατηρηθεί, η παγκόσμια Γαλλική πολιτική επιρροή, κυρίως στην Ευρώπη. " Ο Bernard Connolly, που εργαζόταν για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή πριν απολυθεί για τη συγγραφή του βιβλίου του (Bernard Connolly, The Rotten Heart of Europe The Dirty War for Europe´s Money (Λονδίνο: Faber and Faber, 1995),, σελ. 4) υποστηρίζει αυτήν την άποψη: "Η μηχανή του προσωπικού της Επιτροπής ήταν πάντα ρυθμισμένη να υποστηρίζει συγκεκριμένα τα γαλλικά συμφέροντα. " Όπως αναφέρει ο Judt, Postwar, σελ. 308: "Η ΕΟΚ ήταν μια γαλλο-γερμανική συγκυριαρχία, στην οποία η Βόννη χορήγησε εγγύηση για τα οικονομικά της Κοινότητας και το Παρίσι υπαγόρευε τις πολιτικές του. " Με τον ίδιο τρόπο, ο Charles de Gaulle είπε κάποτε: "Η ΕΟΚ είναι ένα άλογο και μια άμαξα: Η Γερμανία είναι το άλογο και η Γαλλία ο αμαξάς. " (Απόσπασμα από Connolly, The Rotten Heart of Europe, σελ. 7) Δε μοιάζει να άλλαξε τίποτα μέχρι σήμερα.

[22] Περισσότερα πάνω στην ιστορία του ευρώ μπορούν να βρεθούν στο κεφάλαιο 9.

Το ευρώ προκαλεί το είδος των προβλημάτων που μπορούν να θεωρηθούν ως πρόσχημα για συγκεντρωτισμό από την πλευρά των πολιτικών. Πράγματι, η κατασκευή και η εγκατάσταση του ευρώ προκάλεσαν μια αλυσίδα από σοβαρές κρίσεις: Τα κράτη μέλη μπορούν να χρησιμοποιήσουν το νομισματοκοπείο για να χρηματοδοτήσουν τα ελλείμματά τους – αυτό το χαρακτηριστικό της ΟΝΕ οδηγεί πάντα σε κρατική κρίση χρέους. Η κρίση, με τη σειρά της, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη συγκέντρωση εξουσίας και δημοσιονομικών πολιτικών. Η κεντρική διαχείριση των δημοσιονομικών πολιτικών μπορεί μετά να χρησιμοποιηθεί για την εναρμόνιση της φορολογίας και την κατάργηση του φορολογικού ανταγωνισμού.

Στην τωρινή κρίση χρέους των κρατών, το ευρώ, το μόνο μέσο που απέμεινε στους σοσιαλιστές για να ενισχύσουν τα επιχειρήματά τους και να πετύχουν το κεντρικό κράτος τους, βρίσκεται σε κίνδυνο. Επομένως απέχει πολύ από την αλήθεια ότι το τέλος του ευρώ θα σήμαινε το τέλος της Ευρώπης η της Ευρωπαϊκής ιδέας – θα ήταν απλά το τέλος της σοσιαλιστικής εκδοχής της.

Φυσικά κάποιος μπορεί να έχει μια οικονομικά ολοκληρωμένη Ευρώπη με τις τέσσερις βασικές ελευθερίες χωρίς ένα κοινό χάρτινο νόμισμα. Το Ηνωμένο Βασίλειο, η Σουηδία, η Δανία και η Τσεχία δεν έχουν το ευρώ, αλλά ανήκουν στην ίδια κοινή αγορά απολαμβάνοντας τις τέσσερις ελευθερίες. Αν η Ελλάδα βρίσκονταν ανάμεσα σε αυτές τις χώρες, το κλασικό φιλελεύθερο όραμα θα παρέμενε ανέγγιχτο. Στην πραγματικότητα, η ελεύθερη επιλογή του νομίσματος προσομοιάζει περισσότερο με την ευρωπαϊκή αξία της ελευθερίας από ένα ευρωπαϊκό νόμισμα νόμιμης κυκλοφορίας που έρχεται μαζί με την μονοπωλιακή παραγωγή του.

Κεφαλαιο 2

Οι δυναμικές του χάρτινου χρήματος

Για να καταλάβουμε τις δυναμικές του ευρώ, θα πρέπει να σκαλίσουμε την ίδια την ιστορία του χρήματος. Το χρήμα, δηλαδή το κοινό και γενικώς αποδεκτό μέσο συναλλαγών, εμφανίστηκε ως μέσο επίλυσης του προβλήματος της διπλής σύμπτωσης των αναγκών. Το πρόβλημα της διπλής σύμπτωσης των αναγκών προκύπτει στη δυσκολία να βρούμε κάποιον που έχει αυτό που θέλουμε, και ταυτόχρονα να θέλει και αυτός αυτό που προσφέρουμε. Κάποια στιγμή στην ιστορία, μερικά άτομα ανακάλυψαν ότι μπορούσαν να ικανοποιήσουν το σκοπό τους με πιο αποδοτικό τρόπο: Αν δεν αναζητούσαν τα αγαθά που χρειαζόντουσαν άμεσα, άλλα τα αγαθά που ήταν πιο εύκολα ανταλλάξιμα. Χρησιμοποίησαν την παραγωγή τους για να ζητήσουν κάποιο αγαθό που θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν ως μέσο συναλλαγής – για να αγοράζουν, με έμμεσο τρόπο, αυτό που πραγματικά ήθελαν.

Ένας κυνηγός, για παράδειγμα, δεν ανταλλάζει το κρέας απ᾽ ευθείας για τα ρούχα που χρειάζεται επειδή είναι δύσκολο να βρει έναν παραγωγό ρούχων που χρειάζεται κρέας αυτή τη στιγμή και είναι σε θέση να προσφέρει μια καλή τιμή. Αντί για αυτό, ο κυνηγός πουλάει την παραγωγή του για σιτάρι που είναι πιο εμπορεύσιμο. Μετά, χρησιμοποιεί το σιτάρι για να αγοράσει ρούχα. Με αυτόν τον τρόπο, το σιτάρι αποκτά μεγαλύτερη ζήτηση. Δεν ζητείται μόνο ως καταναλωτικό αγαθό ή σαν παράγοντας της παραγωγής στη γεωργία, αλλά επίσης και ως μέσω συναλλαγής. Όταν ο κυνηγός έχει πετύχει με αυτή τη στρατηγική, μπορεί να θελήσει να την επαναλάβει. Άλλοι μπορεί να τον αντιγράψουν. Έτσι, η ζήτηση για το σιτάρι ως μέσο συναλλαγής αυξάνεται και γίνεται πιο διαδεδομένη. Όσο η χρήση του σιταριού ως μέσου συναλλαγών γίνεται πιο διαδεδομένη, γίνεται πιο εμπορεύσιμο και ελκυστικό για αυτή τη χρήση.

Μπορεί να υπάρχουν και άλλα ανταγωνιστικά μέσα συναλλαγών ταυτόχρονα. Σε μια ανταγωνιστική διαδικασία, μόνο μερικά από τα μέσα συναλλαγών γίνονται ευρέως αποδεκτά. Γίνονται χρήματα. Σε αυτή την ανταγωνιστική διαδικασία, μερικά προϊόντα αποδεικνύονται πιο ικανά να παίξουν το ρόλο του μέσου συναλλαγών και διατήρησης αξίας. Τα πολύτιμα μέταλλα όπως ο χρυσός και το ασήμι γίνονται χρήματα. Εκ των υστέρων, δεν είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς γιατί: Ο χρυσός και το ασήμι είναι ομογενή, ανθεκτικά, μεγάλης αξίας και ζήτησης, όπως επίσης ότι παρέχουν ευκολία στην αποθήκευσή τους και την μεταφορά τους.

Εισελθετε Στις Τραπεζες

Όταν εμφανίστηκαν εκ νέου οι τράπεζες κατά την Αναγέννηση στη βόρειο Ιταλία, ο χρυσός και το ασήμι ήταν ακόμη τα κυρίαρχα μέσα συναλλαγών. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν πολύτιμα μέταλλα στις καθημερινές τους συναλλαγές και όταν κατέθεταν τα χρήματά τους στις τράπεζες, αυτές πληρώνονταν για τη διαφύλαξη τους και είχαν στην κατοχή τους το 100% των αποθεμάτων.[23]

Οι καταθέτες θα πήγαιναν στους τραπεζίτες και θα κατέθεταν εκατό γραμμάρια χρυσού για φύλαξη σε ένα συμβόλαιο ζήτησης – κατάθεσης. Ο καταθέτης θα λάμβανε ένα πιστοποιητικό για την κατάθεσή του το οποίο θα μπορούσε να εξαργυρώσει οποιαδήποτε στιγμή. Σταδιακά αυτά τα πιστοποιητικά άρχισαν να κυκλοφορούν και χρησιμοποιήθηκαν στις συναλλαγές σα να ήταν χρυσός. Τα πιστοποιητικά σπάνια εξαργυρώνονταν σε χρυσό. Υπήρχε πάντα μια βασική ποσότητα χρυσού στα θησαυροφυλάκια που δεν είχε ζητηθεί προς εξαγορά από τους πελάτες. Κατά συνέπεια, ο πειρασμός για τους τραπεζίτες να χρησιμοποιήσουν κάποια ποσότητα από τον κατατεθειμένο χρυσό για τους δικούς τους σκοπούς ήταν σχεδόν ακαταμάχητος. Οι τραπεζίτες συχνά χρησιμοποίησαν το χρυσό για να δώσουν δάνεια σε πελάτες. Θα ξεκινούσαν να εκδίδουν πλαστά πιστοποιητικά ή να δημιουργούν νέες καταθέσεις χωρίς να έχουν το χρυσό για να τα στηρίξει. Με άλλα λόγια, οι τραπεζίτες είχαν αρχίσει να έχουν μόνο κλασματικά αποθέματα.

Εισελθετε Στο Κρατος

Οι κυβερνήσεις άρχισαν να συμμετέχουν σε μεγάλο βαθμό στον τραπεζικό τομέα. Δυστυχώς, οι παρεμβάσεις είναι ένας ολισθηρός δρόμος, όπως επεσήμανε ο Mises στο βιβλίο του, Παρεμβατισμός.[24] Οι κυβερνητικές παρεμβάσεις προκαλούν προβλήματα από την οπτική γωνία των ίδιων των παρεμβατιστών: παρακαλάν για νέες παρεμβάσεις για να λυθούν τα πρόσθετα προβλήματα, ή για την κατάργηση της αρχικής παρέμβασης. Αν η πορεία της προσθήκης νέων παρεμβάσεων επιλεχθεί, πρόσθετα προβλήματα μπορεί να εμφανιστούν που θα απαιτήσουν νέες παρεμβάσεις και πάει λέγοντας. Ο δρόμος των παρεμβάσεων είχε επιλεχθεί στον τομέα των χρημάτων, οδηγώντας τελικά στο χάρτινο χρήμα και το ευρώ. Το ευρώ ικετεύει για πολιτικό συγκεντρωτισμό στην Ευρώπη. Το αποτέλεσμα των νομισματικών παρεμβάσεων είναι ένα παγκόσμιο χάρτινο νόμισμα.

Η πρώτη παρέμβαση των κυβερνήσεων στα χρήματα υπήρξε η μονοπώληση του νομισματοκοπείου – μετά ήρθε η υποτίμηση των κερμάτων. Οι κυβερνήσεις θα μάζευαν τα υπάρχοντα κέρματα, θα τα έλιωναν και θα μείωναν την ποσότητα πολύτιμων μετάλλων που περιείχαν, βγάζοντας κέρδος από τη διαφορά.

Τα κέρδη που αποκομίσθηκαν από το μονοπώλιο του νομισματοκοπείου και την τακτική του να μειώνει την ποιότητα των υπαρχόντων κερμάτων, ήταν σημαντικά και τράβηξε την προσοχή της κυβέρνησης στον τομέα των χρημάτων. Αλλά η υποτίμηση

[23] Jesús Huerta de Soto, Money, Bank Credit and Economic Cycles, 2nd ed., (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, [2006] 2009), περιγράφει την ιστορία των συμβολαίων νομισματικών καταθέσεων. Δείχνει πως αυτά τα συμβόλαια υπήρχαν ήδη στην αρχαιότητα και πως οι υποχρεώσεις αυτών των συμβολαίων είχαν παραβιαστεί από τους τραπεζίτες. Οι τραπεζίτες χρησιμοποίησαν τα χρήματα που τους δόθηκαν ως καταθέσεις για τις δικιές τους υποθέσεις. Η ιστορία της υπεξαίρεσης των κατατεθειμένων χρημάτων επαναλαμβάνεται αργότερα στην Αναγέννηση.

[24] Ludwig von Mises, Interventionism: an Economic Analysis (Online Έκδοση: Ludwig von Mises Institute, 2004), http://mises.org.

των κερμάτων ήταν μια ιδιαιτέρα αδέξια μέθοδος αύξησης του κυβερνητικού προϋπολογισμού. Ο τραπεζικός τομέας είχε περισσότερες δυνατότητες, και παρείχε ένα πιο σκοτεινό μέσο αύξησης των κυβερνητικών ταμείων. Οι κυβερνήσεις άρχισαν να συνεργάζονται με τραπεζίτες και έγιναν συνεργοί τους. Ως πρώτη χάρη προς τις τράπεζες, οι κυβερνήσεις δεν επέβαλλαν του ιδιωτικούς νομικούς κανόνες για τα συμβόλαια καταθέσεων.

Σε ένα συμβόλαιο κατάθεσης, η υποχρέωση του παραλήπτη είναι να κατέχει, κάθε στιγμή, το 100% των κατατεθειμένων ή την αντιστοιχία του σε ποσότητα και ποιότητα (tantundem). Αυτό σημαίνει ότι οι τραπεζίτες πρέπει να κρατάν 100% αποθεματικό για όλα τα κατατεθειμένα χρήματα. Οι κυβερνήσεις απέτυχαν στο να εφαρμόσουν αυτούς τους νόμους για τις τράπεζες και στο να υπερασπιστούν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας των καταθετών. Οι κυβερνήσεις κοιτούσαν αλλού και απέφευγαν το πρόβλημα. Τελικά έφτασαν στο σημείο να νομιμοποιήσουν την παρούσα πρακτική επισήμως και επέτρεψαν τις αμφιλεγόμενες συμβάσεις. Ουσιαστικά, οι τράπεζες έλαβαν το προνόμιο να κατέχουν κλασματικά αποθέματα και να δημιουργούν χρήματα. Μπορούσαν να δημιουργήσουν «πιστοποιητικά χρυσού» και καταθέσεις στα βιβλία τους παρόλο που δεν είχαν τον αντίστοιχο χρυσό στα θησαυροφυλάκιά τους.

Τα χωρίς αντίκρισμα «πιστοποιητικά χρυσού» και καταθέσεις λέγονται ανυπόστατα πιστοποιητικά χρήματος (fiduciary media). Το προνόμιο της παραγωγής ανυπόστατων πιστοποιητικών χρήματος είχε δοθεί στις τράπεζες με το αντάλλαγμα της στενής συνεργασίας με τις κυβερνήσεις. Στην πραγματικότητα, οι κυβερνήσεις έκαναν τα στραβά μάτια στην αρχή όταν οι τράπεζες ατίμασαν τις υποχρεώσεις τους για ασφαλή φύλαξη επειδή τα καινούρια χρήματα δίδονταν στις κυβερνήσεις με τη μορφή δανείων. Αυτή η συνεργασία μεταξύ τραπεζών και κυβερνήσεων συνεχίζει μέχρι και σήμερα και παρουσιάζεται με τις μορφές των κοινωνικών και ψυχαγωγικών επαφών κάθε είδους, της υποστήριξης σε περιόδους κρίσης και, τέλος, με τη μορφή των διασώσεων.

Ο Κλασικος Κανονας Του Χρυσου

Ο κανόνας του χρυσού βασίλευσε από το 1815 ως το 1914. Αυτή ήταν η περίοδος κατά τη διάρκεια της οποίας οι περισσότερες χώρες χρησιμοποιούσαν αποκλειστικά το χρυσό ως χρήμα – ήταν πιο εύκολο να ελέγχουν έναν τύπο χρήματος για τα αγαθά τους από δύο. Έτσι, οι κυβερνήσεις ακολούθησαν τις τάσεις της αγοράς προς ένα ευρέως αποδεκτό μέσο συναλλαγών. Τα διαφορετικά νομίσματα όπως το γερμανικό μάρκο, η αγγλική λίρα ή το δολάριο, ήταν απλά διαφορετικά ονόματα για συγκεκριμένες ποσότητες χρυσού. Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες ήταν «στερεωμένες». Όλοι χρησιμοποιούσαν το ίδιο χρήμα, τον χρυσό. Κατά συνέπεια, το διεθνές εμπόριο και η συνεργασία άκμασαν εκείνη την περίοδο.

Ο κλασικός κανόνας του χρυσού ήταν όμως ένας κανόνας κλασματικών αποθεματικών χρυσού και, κατά συνέπεια, ασταθής. Οι τράπεζες δεν κρατούσαν το 100% των αποθεμάτων. Οι καταθέσεις και τα χαρτονομίσματα δεν στηρίζονταν κατά 100% από πραγματικό χρυσό που βρίσκεται στα θησαυροφυλάκιά τους. Οι τράπεζες βρίσκονταν πάντα υπό τον κίνδυνο να χάσουν τα αποθεματικά τους και να είναι ανίκανες να επιστρέψουν τις καταθέσεις. Λόγω αυτού του κινδύνου, η δύναμη των τραπεζών να δημιουργούν χρήματα ήταν περιορισμένη. Η δημιουργία χρήματος σή-

μαινε σημαντικά κέρδη, αλλά η λειτουργία της τράπεζας και το ρίσκο της απώλειας στα αποθεματικά περιόρισε τις τράπεζες στην πιστωτική τους επέκταση. Οι χρήστες χρημάτων έθεταν μια συνεχή απειλή προς την ρευστότητα των τραπεζών, καθώς θα χρησιμοποιούσαν ακόμα το χρυσό στις συναλλαγές τους και θα τον απαιτούσαν, κυρίως όταν η εμπιστοσύνη στις τράπεζες ξεθώριαζε. Επίσης, άλλες τράπεζες που συσσώρευσαν πιστωτικά μέσα (χαρτονομίσματα που εκδόθηκαν από άλλες τράπεζες) μπορούσαν να τα εμφανιστούν για την ρευστοποίησή τους στην εκδίδουσα τράπεζα, απειλώντας τα αποθεματικά τους. Έτσι, οι τράπεζες είχαν συμφέρον στην αλλαγή του κανόνα.

Ο κανόνας του χρυσού με κλασματικά αποθέματα θέτει ακόμη μια απειλή προς τις τράπεζες. Όταν αυτές δημιουργούν νέα χρήματα και τα δανείζουν στους επιχειρηματίες, υπάρχει μια τεχνητή πίεση για μείωση των επιτοκίων. Μειώνοντας τεχνητά τα επιτόκια και διευρύνοντας τις πιστώσεις, η αλληλεπίδραση των αποταμιεύσεων και των επενδύσεων διαταράσσεται. Τα πρόσθετα και μεγαλύτερα επενδυτικά σχέδια μπορούν να ολοκληρωθούν μόνο όταν οι αποταμιεύσεις αυξάνονται. Όταν αυτές αυξάνονται, τα επιτόκια τείνουν να πέφτουν, δείχνοντας στους επιχειρηματίες ότι είναι δυνατό να συμμετάσχουν σε νέα, μέχρι τώρα ασήμαντης παραγωγικότητας, έργα που δε θα ήταν κερδοφόρα με μεγαλύτερα επιτόκια. Τώρα μπορούν να ολοκληρωθούν με επιτυχία – στην τελική, οι αποταμιεύσεις αυξήθηκαν και περισσότεροι πόροι διατίθενται για την ολοκλήρωσή τους.

Όταν όμως οι τράπεζες επεκτείνουν την πίστωση και μειώνουν τεχνητά τα επιτόκια, οι επιχειρηματίες είναι πιθανό να εξαπατηθούν. Με χαμηλότερα επιτόκια, πιο πολλά επιχειρηματικά σχέδια μοιάζουν κερδοφόρα — παρόλο που οι αποταμιεύσεις δεν έχουν αυξηθεί. Σε κάποιο σημείο, οι μεταβολές των τιμών καθιστούν φανερό ότι μερικά από αυτά τα νέα σχέδια δεν είναι αποδοτικά και θα πρέπει τεθούν υπό εκκαθάριση (να ρευστοποιηθούν) λόγω έλλειψης πόρων.[25] Περισσότερα έργα ξεκίνησαν από αυτά που θα μπορούσαν να ολοκληρωθούν με τους διαθέσιμους πόρους. Δεν υπάρχουν αρκετές αποταμιεύσεις. Τα επιτόκια πέφτουν λόγω της πιστωτικής επέκτασης και όχι λόγο περισσότερων αποταμιεύσεων. Η εκκαθάριση των κακών επενδύσεων είναι υγιής – ρυθμίζει τη δομή της παραγωγής σε σχέση με τις προτιμήσεις αποταμιεύσεων/κατανάλωσης της αγοράς.

Κατά τη διάρκεια μιας ύφεσης, δηλαδή την εκτεταμένη εκκαθάριση των κακών επενδύσεων, οι τράπεζες συνήθως μπαίνουν σε μπελάδες. Οι κακές επενδύσεις και ρευστοποιήσεις συνεπάγονται επισφαλή δάνεια και ζημιές για τις τράπεζες, απειλώντας τη φερεγγυότητά τους. Καθώς οι τράπεζες γίνονται λιγότερο φερέγγυες, οι άνθρωποι χάνουν την εμπιστοσύνη τους σε αυτές. Οι τράπεζες δυσκολεύονται να βρουν τους πιστωτές τους, οι καταθέτες εξαγοράζουν τις καταθέσεις τους, και οι μαζικές αναλήψεις είναι συνηθισμένες. Κατά συνέπεια, οι τράπεζες χάνουν τη ρευστότητά τους και συχνά τη φερεγγυότητά τους. Οι τραπεζίτες έλαβαν γνώση αυτών των δυσκολιών μέσα από περιόδους ύφεσης, επισημαίνοντας ότι οι δυσκολίες τελικά προέκυπταν από τη δικιά τους δημιουργία νέου χρήματος, και τη δανειοδότησή του με τεχνητά χαμηλά επιτόκια. Ξέρουν ότι η επιχείρησή τους, των κλασματικών αποθεματικών, ανέκαθεν απειλούνταν από επαναλαμβανόμενες υφέσεις.

Οι τραπεζίτες όμως δε θέλουν να παραιτηθούν από την κερδοφόρα επιχείρηση της δημιουργίας χρήματος. Έτσι, απαιτούν τη βοήθεια της κυβέρνησης (παρέμβαση). Μια

[25] Ως η πιο ολοκληρωμένη συνθήκη για τη θεωρία του οικονομικού κύκλου, δείτε Huerta de Soto, Money, Bank Credit and Economic Cycles.

μεγάλη βοήθεια για τις τράπεζες ήταν και είναι η καθιέρωση της κεντρικής τράπεζας ως δανειστή της τελευταίας λύσης: οι κεντρικές τράπεζες μπορούν να δανείσουν σε προβληματικές τράπεζες για να σταματήσουν τον πανικό. Σε μια ύφεση, οι προβληματικές τράπεζες μπορούν να λάβουν δάνεια από την κεντρική τράπεζα και έτσι να διασωθούν.

Οι κεντρικές τράπεζες παρέχουν στις τράπεζες ένα ακόμη πλεονέκτημα. Μπορούν να εποπτεύουν και να ελέγχουν την πιστωτική επέκταση. Ο κίνδυνος της ασυντόνιστης πιστωτικής επέκτασης είναι ότι οι πιο επεκτατικές τράπεζες χάνουν τα αποθεματικά τους προς τις λιγότερο επεκτατικές. Η αναδιανομή των αποθεματικών είναι ένας κίνδυνος αν οι τράπεζες δεν επεκτείνονται με τον ίδιο ρυθμό. Αν η τράπεζα Α επεκταθεί πιο γρήγορα από την τράπεζα Β, τα πιστωτικά μέσα θα βρουν το δρόμο τους προς τους πελάτες της τράπεζας Β που θα τα παρουσιάσουν στην τράπεζα Β για εξαγορά. Η τράπεζα Β παίρνει τα πιστωτικά μέσα και απαιτεί το χρυσό από την τράπεζα Α, η οποία χάνει αποθεματικά.

Αν και οι δύο τράπεζες επεκτείνονται με τον ίδιο ρυθμό, όμως, οι πελάτες θα παρουσιάσουν τον ίδιο αριθμό πιστωτικών μέσων. Οι αμοιβαίες διεκδικήσεις ακυρώνουν η μία την άλλη. Η πιστωτική επέκταση χαμηλώνει τις αναλογίες των αποθεματικών τους, αλλά οι τράπεζες δε χάνουν τα αποθέματα χρυσού (η βασικών χρημάτων) στους ανταγωνιστές. Αλλά χωρίς συντονισμένη επέκταση υπάρχει ο κίνδυνος της απώλειας αποθεματικών και έλλειψης ρευστότητας. Για να συντονιστούν, μπορούν να σχηματίσουν ένα καρτέλ — αλλά ο κίνδυνος πάντα παραμένει πως μια τράπεζα μπορεί να αποχωρήσει από το καρτέλ, απειλώντας με την κατάρρευση των άλλων. Η λύση σε αυτό το πρόβλημα είναι η εισαγωγή μιας κεντρικής τράπεζας που μπορεί να συντονίσει την πιστωτική επέκταση.

Συντονίζοντας την πιστωτική επέκταση, η πίστωση μπορεί να επεκταθεί περισσότερο, επειδή ο κίνδυνος της απώλειας αποθεματικών προς άλλες τράπεζες εξαφανίζεται. Επιπλέον, η ύπαρξη ενός δανειστή για όταν δεν υπάρχει άλλη διέξοδος, ενθαρρύνει την πιστωτική επέκταση. Σε δύσκολους καιρούς, μια τράπεζα μπορεί πάντα να είναι σε θέση να πάρει ένα δάνειο από την κεντρική τράπεζα. Αυτό το «δίχτυ ασφαλείας» ωθεί τις τράπεζες να δώσουν περισσότερες πιστώσεις. Καθώς το δυναμικό για την πιστωτική επέκταση αυξάνεται, έτσι και το δυναμικό για οικονομικές εκρήξεις και κακές επενδύσεις.

Ακόμη και με την εισαγωγή των κεντρικών τραπεζών, οι κυβερνήσεις δεν είχαν τον απόλυτο έλεγχο πάνω στο χρήμα. Ενώ το τραπεζικό σύστημα μπορούσε να παράγει πιστωτικά μέσα, η παραγωγή χρήματος ήταν ακόμη συνδεδεμένη και περιορισμένο από το χρυσό. Οι άνθρωποι μπορούσαν ακόμη να πάνε στις τράπεζες σε μια ύφεση και να απαιτήσουν εξαγορά σε χρυσό. Παρόλο που τα αποθέματα χρυσού είχαν συγκεντρωθεί στις κεντρικές τράπεζες, αυτά τα αποθεματικά μπορούσαν ακόμη να αποδειχθούν ανεπαρκή για να αποτρέψουν έναν τραπεζικό πανικό και την κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος. Κατά συνέπεια, η δυνατότητα να επεκτείνουν την πίστωση και να παράγουν χρήματα για να χρηματοδοτούν την κυβέρνηση άμεσα και έμμεσα (με αγορές ομολόγων από το τραπεζικό σύστημα) ήταν ακόμη περιορισμένη από τη σύνδεση με το χρυσό. Ο χρυσός παρείχε πειθαρχεία. Ο πειρασμός, φυσικά, για τις τράπεζες και τις κυβερνήσεις ήταν να κόψουν σταδιακά οποιαδήποτε σύνδεση μεταξύ των χρημάτων και του χρυσού

Μια πρώτη εμπειρία αυτής της αποσύνδεσης του χρυσού ήρθε στην αρχή του πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Τα συμμετάσχοντα κράτη ανέστειλαν τη δυνατότητα εξα-

γοράς σε είδη, με εξαίρεση τις Ηνωμένες Πολιτείες, η οποία έλαβε μέρος στον πόλεμο το 1917. Οι συμμετέχοντες μπορούσαν να φουσκώνουν τα χρηματικά τους αποθέματα χωρίς όρια για να χρηματοδοτήσουν τον πόλεμο. Κατά συνέπεια, υπήρξε ένα σύντομο επεισόδιο ευέλικτων συναλλαγματικών ισοτιμιών για τα χάρτινα νομίσματα. Στη δεκαετία του 1920 πολλά έθνη επέστρεψαν στον κανόνα του χρυσού, π.χ. η Μεγάλη Βρετανία το 1926 και η Γερμανία το 1924. Ωστόσο, η εξόφληση σε χρυσό ήταν δυνατή μόνο στην κεντρική τράπεζα με τη μορφή ράβδου (οπότε το σύστημα λέγεται «κανόνας ράβδων χρυσού» - «gold bullion standard»). Ο μικρός πελάτης της τράπεζας δεν μπορούσε να πάρει πίσω το χρυσό του. Τα χρυσά νομίσματα εξαφανίστηκαν από την κυκλοφορία. Οι ράβδοι, με τη σειρά τους, χρησιμοποιήθηκαν μόνο για μεγάλες διεθνείς συναλλαγές. Η Μεγάλη Βρετανία εξαργύρωνε τις λίρες, όχι μόνο σε χρυσό αλλά και σε δολάρια. Άλλες χώρες εξαργύρωναν το χρυσό σε λίρες. Η συγκέντρωση των αποθεμάτων και η μειωμένη εξαγορά σε μετρητά επέτρεψαν μεγαλύτερη πιστωτική επέκταση, προκαλώντας χειρότερες επενδύσεις και κύκλους.

Το Σύστημα Του Bretton Woods

Η εξαγορά ανεστάλη σε πολλές χώρες κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης. Το χάος των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών και ανταγωνιστικών υποτιμήσεων οδήγησαν τις Ηνωμένες Πολιτείες να οργανώσουν ένα νέο διεθνές νομισματικό σύστημα το 1946. Με το σύστημα του Bretton Woods, οι κεντρικές τράπεζες θα μπορούσαν να εξαγοράζουν τα δολάρια σε χρυσό στην Ομοσπονδιακή Τράπεζα (Federal Reserve). Οι ιδιώτες δε θα μπορούσαν πλέον να μετατρέψουν τα χρήματά τους σε χρυσό, ούτε στην κεντρική τράπεζα. Τους είχαν κλέψει αποτελεσματικά το χρυσό τους. Ο χρυσός έγινε ιδιοκτησία της κεντρικής τράπεζας. Με αυτό το σύστημα συναλλαγών χρυσού, μόνο οι κεντρικές τράπεζες και οι ξένες κυβερνήσεις θα μπορούσαν να εξαγοράζουν τα νομίσματά τους με άλλες κεντρικές τράπεζες.

Με το σύστημα του Bretton Woods, κάθε νόμισμα είχε μια σταθερή σχέση με το δολάριο, άρα και με το χρυσό. Το δολάριο έγινε το αποθεματικό νόμισμα για τις κεντρικές τράπεζες. Οι κεντρικές τράπεζες χρησιμοποίησαν τα αποθέματα δολαρίων τους για να «φουσκώσουν» από πάνω τους το νόμισμά τους. Σε αυτό το επόμενο βήμα προς το δρόμο του παρεμβατισμού στο νομισματικό πεδίο, έγινε πιο εύκολο να δημιουργήσουν νέα χρήματα κατά τη διάρκεια των υφέσεων για να βοηθήσουν τις τράπεζες — αλλά όχι τον ιδιώτη.

Το σύστημα του Bretton Woods οδήγησε όμως στην αυτοκαταστροφή του. Οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν ισχυρά κίνητρα για να φουσκώσουν το νόμισμά τους και να το εξάγουν προς άλλες χώρες. Οι ΗΠΑ παρήγαγαν δολάρια για να αγοράζουν αγαθά και υπηρεσίες και για να πληρώνουν για τους πολέμους στην Κορέα και στο Βιετνάμ. Τα αγαθά έρχονταν στις ΗΠΑ ως αντάλλαγμα για δολάρια. Οι ευρωπαϊκές χώρες όπως η Γαλλία, η Δ. Γερμανία, η Ελβετία και η Ιταλία ακολούθησαν μια λιγότερο πληθωριστική πολιτική κάτω από την επιρροή οικονομολόγων εξοικειωμένων με την Αυστριακή Σχολή Οικονομικών. Ο δείκτης αποθεμάτων χρυσού της Fed μειώθηκε και τα υπερτιμημένα δολάρια είχαν συγκεντρωθεί σε ευρωπαϊκές κεντρικές τράπεζες μέχρι που ο Charles de Gaulle τελικά έλαβε δράση, παρουσιάζοντας γαλλικά δολάρια για χρυσό στη Fed. Σε αντίθεση με τη Γαλλία, και λόγω της εξάρτησης που είχε η Γερμανία προς τα αμερικανικά στρατεύματα, η Bundesbank συμφώνησε

να κρατήσει την πλειονότητα των αποθεμάτων δολαρίων της.[26] Καθώς τα αμερικανικά αποθέματα χρυσού έφθιναν, ο Nixon τελικά ανέστειλε τις εξαγορές τον Αύγουστο του 1971. Η αξία των νομισμάτων άρχισε να κυμαίνεται το 1973. Οι δυναμικές του παρεμβατισμού έσπρωξαν τον κόσμο σε μη εξαργυρώσιμα χάρτινα νομίσματα. Με χωρίς αντίκρισμα χάρτινα νομίσματα, δεν υπάρχει σύνδεση με το χρυσό οπότε και κανένα όριο στην παραγωγή τους. Η πιστωτική επέκταση μπορούσε να συνεχίσει γιατί οι πόρτες άνοιξαν για τις χωρίς όριο διασώσεις είτε των κυβερνήσεων, είτε του τραπεζικού συστήματος.

Η Ευρωπη Μετα Το Bretton Woods

Μετά την κατάρρευση του Bretton Woods, ο κόσμος συναλλάσσονταν με κυμαινόμενα χάρτινα νομίσματα. Οι κυβερνήσεις μπορούσαν τελικά να ελέγχουν την προσφορά του χρήματος χωρίς κανένα περιορισμό από το χρυσό, και τα ελλείμματα θα μπορούσαν να χρηματοδοτούνται από τις κεντρικές τράπεζες. Η χειραγώγηση της ποσότητας του χρήματος έχει μόνο ένα σκοπό: την πληρωμή των κυβερνητικών πολιτικών. Δεν υπάρχει κανένας άλλος λόγος για να παραποιήσει κάποιος την ποσότητα του χρήματος.

Πράγματι, κάθε ποσότητα χρήματος είναι αρκετή για να καλύψει τη λειτουργία του χρήματος ως μέσο συναλλαγής. Αν υπάρχουν περισσότερα χρήματα, οι τιμές είναι μεγαλύτερες – αν υπάρχουν λιγότερα, οι τιμές είναι χαμηλότερες. Φανταστείτε να προσθέτουμε ή να αφαιρούμε μηδενικά στα χαρτονομίσματα του χάρτινου χρήματος. Δε θα διατάρασσε τη λειτουργία του χρήματος ως μέσο συναλλαγής. Ωστόσο, οι μεταβολές στην ποσότητα του χρήματος έχουν συνέπειες στη διανομή. Οι πρώτοι λήπτες του νέου χρήματος μπορούν να αγοράσουν στις παλιές, χαμηλές τιμές. Όταν αυτά τα χρήματα μπουν στην οικονομία, οι τιμές πιέζονται προς τα πάνω. Οι επόμενοι παραλήπτες του νέου χρήματος βλέπουν τις τιμές να αυξάνονται πριν αυξηθούν τα εισοδήματά τους. Υπάρχει αναδιανομή προς όφελος των πρώτων παραληπτών/παραγωγών του νέου χρήματος σε ζημιά των τελευταίων παραληπτών του νέου χρήματος — που γίνονται συνεχώς φτωχότεροι. Οι πρώτοι παραλήπτες του νέου χρήματος είναι κυρίως το τραπεζικό σύστημα, η κυβέρνηση, και οι συνδεδεμένες επιχειρήσεις, ενώ οι τελευταίοι παραλήπτες είναι το μερίδιο του πληθυσμού που έχουν λιγότερο στενή επαφή με την κυβέρνηση, για παράδειγμα, όσοι έχουν σταθερό εισόδημα.

Το νέο σύστημα των χάρτινων νομισμάτων επέτρεψε σχεδόν απεριόριστο πληθωρισμό της διαθεσιμότητας του χρήματος με τεράστιες συνέπειες στην αναδιανομή. Μετά το τέλος του Bretton Woods, οι ευρωπαϊκές τράπεζες δημιουργούσαν χρήματα για να χρηματοδοτήσουν την επέκταση των κρατών πρόνοιας και την επιδότηση επιχειρήσεων. Αλλά δεν φούσκωναν το νόμισμά τους όλες οι χώρες με τον ίδιο ρυθμό. Κατά συνέπεια, οι έντονες διακυμάνσεις στις συναλλαγματικές ισοτιμίες επηρέασαν αρνητικά το εμπόριο μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών. Καθώς το εμπόριο είχε επηρεαστεί αρνητικά, ο καταμερισμός της εργασίας συνάντησε επίσης εμπόδια, έχοντας ως αποτέλεσμα ζημιές στην κοινωνική πρόνοια. Οι πολιτικοί ήθελαν να αποτρέψουν αυτές τις ζημιές – σήμαιναν μικρότερα έσοδα από τη φορολογία. Επιπλέον, φοβόντουσαν ότι με μια στροφή προς τις αληθινές αξίες, οι ανταγωνιστικές υποτιμήσεις

[26] Η Γερμανία συνέχισε να πληρώνει δισεκατομμύρια δολάρια για να διατηρεί τα αμερικανικά στρατεύματα ως ασφάλεια προς μια ενδεχόμενη σοβιετική εισβολή.

και η αύξηση των τιμών θα ξέφευγαν από τον έλεγχο. Οι επιχειρήσεις και οι τράπεζες επίσης φοβόντουσαν αυτό το σενάριο. Επιπλέον, όσοι είχαν σταθερό εισόδημα αναστατώθηκαν όταν είδαν ότι το πραγματικό τους εισόδημα διαβρώνονταν. Τα ποσοστά αποταμίευσης μειώθηκαν, ελαττώνοντας τη μακροπρόθεσμη προοπτική ανάπτυξης.

Οι ευρέως κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες ήταν το πιο σημαντικό πρόβλημα από την οπτική γωνία της πολιτικής ελίτ. Η ευρωπαϊκή οικονομική ολοκλήρωση κινδύνευε να καταρρεύσει. Οι τέσσερεις ελευθερίες της ελεύθερης μετακίνησης κεφαλαίου (ξένες άμεσες επενδύσεις), αγαθών, υπηρεσιών και ανθρώπων στην πραγματικότητα παρεμποδίζονταν. Η αβεβαιότητα που προέκυπτε από τις κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες μείωσε τις μετακινήσεις σημαντικά. Επιπλέον, οι κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες ήταν ντροπιαστικές για τους πολιτικούς που δημιουργούσαν νέο χρήμα πιο γρήγορα και αποτελούσαν ένα όπλο που βγάζει καπνούς. Οπότε οι πολιτικοί στόχευσαν στη σταθεροποίηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Αλλά αυτό ήταν σα να βάζεις έναν κύβο σε μια στρόγγυλη τρύπα: τα κυμαινόμενα χάρτινα νομίσματα με αποκλίνοντες ρυθμούς πληθωρισμού δε θα μπορούσαν να χρηματοδοτήσουν τις διαφορετικές κυβερνητικές ανάγκες και να παρέχουν σταθερές ισοτιμίες. Οι πολιτικοί ήθελαν έναν τρόπο για να συντονίζουν τον πληθωρισμό στην Ευρωπαϊκή Ένωση όμοιο με αυτόν του τραπεζικού συστήματος κλασματικών αποθεματικών, ο οποίος έπρεπε να συντονίζει την επέκταση έτσι ώστε να διατηρείται η βάση των αποθεματικών σταθερή.

Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα, το οποίο εμφανίστηκε περίπου το 1979, αναμενόταν να είναι μια λύση για τα προβλήματα συντονισμού και η θεσμοθέτηση του προϋπάρχοντος «φιδιού».[27] Ήταν μια νόμιμη επισημοποίηση του υπάρχοντος συστήματος νομισμάτων που υποτίθεται πως θα κυμαίνονταν εντός στενών ορίων. Οι πολιτικοί και οι μεγάλες επιχειρήσεις που ενδιαφέρονταν για το διεθνές εμπόριο, δούλεψαν μαζί σε μια απόπειρα να ελέγξουν τους αποκλίνοντες ρυθμούς πληθωρισμού. Η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, το Βέλγιο, η Ολλανδία, το Λουξεμβούργο, η Δανία και η Ιρλανδία συμμετείχαν σε αυτή την απόπειρα για να σταθεροποιήσουν τις συναλλαγματικές τους ισοτιμίες. Η Ισπανία προσχώρησε μετά την είσοδό της στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 1986. Το σύστημα όμως, ήταν εσφαλμένο. Δεν υπήρχε δυνατότητα εξόφλησης σε χρυσό ή κάποια άλλη μορφή πραγματικού χρήματος. Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα χτίστηκε με χαρτί.[28]

Το ΕΝΣ ήταν επίσης μια απόπειρα περιορισμού της ηγεμονίας της Bundesbank με μια σχετικά λιγότερο πληθωριστική πολιτική, και παρεμπόδισής της από το να βγει

---

[27] Μεταξύ του 1972 και του 1973 υπήρξε, για μια μικρή περίοδο, ένα σύστημα που λεγόταν «το φίδι στο τούνελ». Σε αυτό το άτυπο σύστημα τα νομίσματα επιτρέπονταν να κυμαίνονται +-2.25% μεταξύ τους. Το τούνελ το παρείχε το δολάριο. Οι συμφωνίες της Smithsonian είχαν θέσει ζώνες της τάξης του +-2.25% για να μετακινούνται τα νομίσματα σε σχέση με το δολάριο ΗΠΑ. Όταν το δολάριο άρχισε να κυμαίνεται ελεύθερο το 1973, το τούνελ εξαφανίστηκε. Το φίδι έφυγε από το τούνελ και παρέμεινε το ελεγχόμενο από το μάρκο πεδίο, με τα νομίσματα να κυμαίνονται στο +-2.25%. Καθώς η Bundesbank δεν ήταν πλέον υποχρεωμένη να αγοράζει το πλεόνασμα των αποθεμάτων δολαρίου, μπορούσε να αυξήσει τα επιτόκια και να περιορίσει τη ρευστοποίηση. Ενώ η γαλλική κυβέρνηση ήθελε να επηρεάσει την οικονομία με την πιστωτική επέκταση, τα γερμανικά θεσμικά όργανα ήθελαν να πολεμήσουν τον πληθωρισμό. Η Γαλλία εγκατέλειψε το φίδι το 1974. Επέστρεψε το 1975 με μια προσπάθεια να μειώσει τη γερμανική ηγεμονία, αλλά έφυγε ξανά μετά από ένα χρόνο. Το 1977, μόνο η Γερμανία, η Benelux (Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο) και η Δανία παρέμειναν σε μια de facto ζώνη του Μάρκου. Για περισσότερα στην ιστορία του φιδιού και της ΟΝΕ, δείτε Ivo Maes, J. Smets and J. Michielsen, "EMU from a Historical Perspective," στο Maes, Ivo, Economic Thought and the Making of European Monetary Union, Selected Essays by Ivo Maes, (Cheltenham, UK: Edgar Elgar, 2004), σελ. 131-191.

[28] Σχετικά με τις αστοχίες του ΕΝΣ δείτε Murray Rothbard, "Schöne neue Zeichengeldwelt," στο Das Schein-Geld-System, wie der Staat unser Geld zerstört, trans. Guido Hülsmann (Gräfelfing: Resch, 2000).

από τη γραμμή. Η Banque de France είναι γνωστό πως έχει συζητήσει σε εσωτερικό επίπεδο την «τυραννία του μάρκου».[29] Η γαλλική κυβέρνηση ήθελε επίσης το ΕΝΣ να εμπεριέχει τη συνένωση των αποθεματικών των κεντρικών τραπεζών, αποκτώντας έτσι πρόσβαση στα γερμανικά αποθέματα. Αλλά αυτό το αίτημα είχε απορριφθεί από τους τραπεζίτες της Bundesbank που ήταν πολύ σκεπτικοί απέναντι στο όλο σχέδιο. Μετά τη δημιουργία της, ο γερμανός καγκελάριος Helmut Schmidt απείλησε να συντάξει ένα νόμο που θα έβαζε τέλος στην επίσημη ανεξαρτησία της τράπεζας ένα οι τραπεζίτες της δε συμφωνούσαν με το ΕΝΣ.

Το ΕΝΣ προσπάθησε να καθορίσει τις συναλλαγματικές ισοτιμίες που είχε επιτραπεί να κυμαίνονται μέσα στο πλαίσιο του +-2.25% γύρω από την επίσημη ισοτιμία. Αλλά η πρόθεση των σταθερών ισοτιμιών δεν ήταν συμβατή με το σύστημα που κτίστηκε για να επιτύχει το σκοπό αυτό. Η ιδέα ήταν πως όταν οι συναλλαγματικές ισοτιμίες θα απειλούσαν να φύγουν από το πλαίσιο, οι κεντρικές τράπεζες θα παρενέβαιναν για να φέρουν την ισοτιμία μέσα σε αυτό. Για να συμβεί αυτό, μια κεντρική τράπεζα θα χρειαζόταν να πουλήσει το νόμισμά της, με άλλα λόγια, να παράγει περισσότερα χρήματα όταν το νόμισμα αποκτούσε αξία και ξεπερνούσε το όριο. Θα έπρεπε να αγοράσει το νόμισμά της, πουλώντας περιουσιακά στοιχεία όπως τα συναλλαγματικά αποθέματα εάν το νόμισμά της υποτιμούνταν, για να επανέλθει εντός ορίων.

Η Ισπανική Κεντρική Τράπεζα μας δίνει ένα καλό παράδειγμα. Εάν η πεσέτα είχε ανατιμηθεί πάρα πολύ σε σχέση με το γερμανικό μάρκο, η τράπεζα της Ισπανίας έπρεπε να φουσκώσει το νόμισμά της και να παράγει περισσότερες πεσέτες για να ρίξει την τιμή της πεσέτας. Η κεντρική τράπεζα ήταν μάλλον ιδιαίτερα χαρούμενη όταν το έκανε αυτό. Από τη στιγμή που μπορούσε να παράγει πεσέτες δίχως όρια, τίποτε δε μπορούσε να σταματήσει την τράπεζα της Ισπανίας από το να παρεμποδίσει την ανατίμηση της πεσέτας. Ωστόσο, αν η πεσέτα υποτιμούνταν σε σχέση με το μάρκο, η τράπεζα της Ισπανίας θα έπρεπε να αγοράσει το νόμισμά της και να πουλήσει τα αποθέματα μάρκου και άλλα περιουσιακά στοιχεία, ενδυναμώνοντας έτσι τη συναλλαγματική ισοτιμία. Αυτό δεν μπορούσε να γίνει χωρίς όρια, αλλά ήταν αυστηρά περιορισμένο στα αποθεματικά της τράπεζας της Ισπανίας. Αυτό ήταν το βασικό σφάλμα της κατασκευής του ΕΝΣ και ο λόγος που δε μπορούσε να δουλέψει. Δεν ήταν εφικτό να αναγκάσει κανείς μια κεντρική τράπεζα να συνεργαστεί, όπως το να αναγκάσουν την Bundesbank να αγοράσει πεσέτες με καινούρια μάρκα όταν η πεσέτα είχε υποτιμηθεί. Στην πραγματικότητα, η απουσία τέτοιας υποχρέωσης ήταν αποτέλεσμα της αντίστασης της Bundesbank. Η Γαλλία ζήτησε να δρομολογηθούν οι απαραίτητες ενέργειες που θα μείωναν την ανεξαρτησία της Bundesbank. Ο πρόεδρος της Bundesbank, Otmar Emminger, αντιστάθηκε όταν τον υποχρέωναν να παρέμβει για τα υποτιμούμενα νομίσματα στο ΕΝΣ. Τελικά έγινε όπως ήθελε και με την άδεια του Helmut Schmidt ανέστειλε τις παρεμβάσεις και τις αγορές ξένων νομισμάτων μέσα στα πλαίσια των συμφωνιών του ΕΝΣ.[30] Οι χώρες με υποτιμούμενα νομίσματα θα έπρεπε να τα υποστηρίξουν μόνες τους.

Πράγματι, μια υποχρέωση να παρέμβει προς υπεράσπιση των υπό πτώση νομισμάτων θα είχε δημιουργήσει στρεβλά κίνητρα. Μια κεντρική τράπεζα που τυπώνει νέο

[29] Δείτε David Marsh, Der Euro – Die geheime Geschichte der neuen Weltwährung, μετάφ. Friedrich Griese (Hamburg: Murmann, 2009), σελ. 21. Οι Maes, Smets, και Michielsen ("EMU from a Historical Perspective," σελ. 171) γράφουν πως οι Γάλλοι πολιτικοί καταλάβαιναν «ότι μόνο μια ευρωπαϊκή συνένωση των εθνικών οικονομικών πολιτικών θα μπορούσε να θέσει τέλος στη γερμανική κυριαρχία.»

[30] Δείτε Marsh, Der Euro, σελ. 135-36.

χρήμα με ταχύ ρυθμό θα ανάγκαζε και τις άλλες να ακολουθήσουν. Χάρτινα νομίσματα εισήχθησαν για αναδιανομή στο εσωτερικό της χώρας. Οι σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες σε συνδυασμό με μια υποχρέωση παρέμβασης επέτρεψαν την αναδιανομή μεταξύ των χωρών. Σε ένα τέτοιο στήσιμο, η πιο πληθωριστική τράπεζα (της Ισπανίας) θα ανάγκαζε μια άλλη κεντρική τράπεζα (Bundesbank) να ακολουθήσει και να αγοράσει ταχύτερα, φουσκώνοντας το νόμισμά της. Η τράπεζα της Ισπανίας θα μπορούσε να παράγει πεσέτες που θα μετατρέπονταν σε μάρκα αγοράζοντας γερμανικά αγαθά. Αργότερα η Bundesbank θα έπρεπε να τυπώσει καινούρια μάρκα για να αγοράσει πεσέτες και να σταθεροποιήσει τη συναλλαγματική ισοτιμία. Θα υπήρχε μια ανακατανομή από την λιγότερο πληθωριστική κεντρική τράπεζα προς την περισσότερο πληθωριστική.

Ωστόσο, ακόμα και στο ΕΝΣ δεν υπήρχε υποχρέωση να αγοραστεί το πιο πληθωριστικό νόμισμα. Αυτό σήμαινε επίσης ότι το ΕΝΣ δε μπορούσε να εκπληρώσει το σκοπό του, της σταθεροποίησης των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Οι σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες είναι αδύνατο να είναι εγγυημένες όταν οι κεντρικές τράπεζες που συμμετέχουν είναι ανεξάρτητες. Οι κυβερνήσεις ήθελαν την παραγωγή χάρτινου νομίσματος για εσωτερικούς λόγους αναδιανομής, αλλά και σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες. Αυτή η επιθυμία καθιστά την εθελοντική συνεργασία στο ρυθμό του πληθωρισμού απαραίτητη. Χωρίς την εθελοντική συνεργασία, η συντονισμένη διόγκωση του χρήματος είναι αδύνατη. Η Bundesbank ήταν συνήθως αυτή που χαλούσε τα σχέδια του συντονισμένου πληθωρισμού. Δε φούσκωνε το νόμισμά της αρκετά γρήγορα όταν άλλες κεντρικές τράπεζες, όπως η τράπεζα της Ιταλίας, φούσκωναν το νόμισμά τους για να χρηματοδοτούν τα δημόσια ελλείμματα.

Η Bundesbank δε φούσκωνε τόσο πολύ λόγω της γερμανικής νομισματικής ιστορίας. Μια γενιά είχε χάσει σχεδόν όλες τις χρηματικές εξοικονομήσεις της δύο φορές, συγκεκριμένα μετά από δύο παγκοσμίους πολέμους: στον υπερπληθωρισμό του 1923 και τη νομισματική μεταρρύθμιση του 1948. Οι περισσότεροι γερμανοί ήθελαν «σκληρά» χρήματα και το εξέφρασαν αυτό με το θεσμικό πλαίσιο της Bundesbank, το οποίο ήταν σχετικά ανεξάρτητο από την κυβέρνηση. Αυτό που σημαίνουν όλα αυτά είναι ότι, στην πράξη, το ΕΝΣ θα λειτουργούσε μόνο αν οι κεντρικές τράπεζες ήταν ικανές να διογκώνουν όσο και οι πιο αδύναμοι σύνδεσμοι της αλυσίδας: η Bundesbank και ο παραδοσιακός της σύμμαχος, , De Nederlandsche Bank.

Οι κεντρικές τράπεζες παράγουν χρήματα κυρίως για να χρηματοδοτούν τα κρατικά ελλείμματα. Κατά συνέπεια, οι κυβερνήσεις μπορούν να έχουν ελλείμματα όχι μεγαλύτερα από αυτά του ισχυρότερου συνδέσμου της αλυσίδας — συνήθως η γερμανική κυβέρνηση. Η Bundesbank παρεμπόδιζε τον ευρωπαϊκό πληθωρισμό: ένα μισητό διορθωτικό. Θεωρούνταν ευρέως ως μη συνεργάσιμη διότι δεν ήθελε να παράγει νέα χρή-

[31] Το καλύτερο έργο που περιγράφει τον αγώνα των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων που ήθελαν υψηλότερες δαπάνες από τη μία μεριά και της Bundesbank που προσπαθούσε να συντηρεί τον πληθωρισμό, είναι το The Rotten Heart of Europe του Bernard Connolly. Ο Connolly δείχνει την κυριαρχία της Bundesbank σε πολλές περιπτώσεις. Η κυριαρχία της Bundesbank καταδεικνύεται από ένα ανέκδοτο που υπενθυμίσθηκε ο Rüdiger Dornbusch, όπως είπε στον Joachim Starbatty, "Anmerkungen zum Woher und Wohin der Europäischen Union," Tübinger Diskussionsbeitrag no. 292 (2005), σελ. 13. Σε ένα δείπνο, ο τότε πρόεδρος της De Nederlandsche Bank, Wim Duisenberg, δέχτηκε ένα σημείωμα. Το έδωσε στον αντιπρόεδρο, ο οποίος επίσης το διάβασε. Και οι δύο έγνεψαν καταφατικά και έδωσαν το σημείωμα πίσω. Όταν ο Dornbusch ρώτησε τι έγραφε το σημείωμα, του είπαν ότι η Bundesbank είχε ανεβάσει τα ποσοστά της κατά 50 μονάδες βάσης. Η κατάφαση σήμαινε ότι θα ακολουθούσαν και θα ανέβαζαν επίσης κατά 50 μονάδες βάσης.

[32] Μέσα στα πρώτα δύο χρόνια — από την άνοιξη του 1979 ως την άνοιξη του 1983 — έγιναν εφτά αναπροσαρμογές. Οι αναπροσαρμογές σήμαιναν μια κατά μέσο όρο ανατίμηση του 27% για το μάρκο. Στο σύνολο, έγιναν είκοσι δύο αναπροσαρμογές σε όλη την περίοδο του ΕΝΣ από το 1979 ως το 1997.

ματα τόσο γρήγορα όσο οι άλλες κεντρικές τράπεζες. Επέβαλε στις άλλες τράπεζες που ήταν υπό τον έλεγχο των κυβερνήσεών τους να σταματάνε όταν αυτές ήθελαν να συνεχίσουν ή επέβαλε ντροπιαστικές αναπροσαρμογές των περιθωρίων λόγω της αδιαλλαξίας της.[31]

Στην πραγματικότητα, υπήρξαν διάφορες αναπροσαρμογές των συναλλαγματικών ισοτιμιών στο ΕΝΣ. Υπήρξαν εφτά αναπροσαρμογές μεταξύ της άνοιξης του 1979 και της άνοιξης του 1983 μόνο, με το γερμανικό μάρκο να ανατιμάται κατά μέσο όρο στο 27% (είκοσι δύο φορές μεταξύ του 1979 και του 1997).[32] Η τελική κρίση του ΕΝΣ συνέβη το 1992 όταν η ισπανική πεσέτα και η ιρλανδική λίρα έπρεπε να αναπροσαρμόσουν τη συναλλαγματική τους ισοτιμία. Η βρετανική λίρα βρέθηκε υπό πίεση την ίδια χρονιά. Μετά από μια κρίσιμη συνέντευξη σχετικά με τη λίρα που έδωσε ο πρόεδρος της Bundesbank, Helmut Schlesinger, η βρετανική κυβέρνηση σταμάτησε να προσπαθεί να σταθεροποιήσει τη συναλλαγματική ισοτιμία και βγήκε από το ΕΝΣ. Όπως είναι γνωστό, ο George Soros συνείσφερε στην επιτάχυνση της κατάρρευσης. Το γαλλικό φράγκο σύντομα βρέθηκε επίσης υπό πίεση. Η Γαλλία ήθελε απεριόριστη και δίχως όρους υποστήριξη από τη Bundesbank προς όφελος του φράγκου.[33] Αλλά η Bundesbank δεν ήθελε να αγοράσει φράγκα χωρίς όρια.

Χωρίς να αποτελεί έκπληξη, οι κυβερνήσεις και οι κεντρικές τράπεζες ήθελαν να απελευθερωθούν από την «τυραννία» της Bundesbank. Το σύστημα τελικά απέτυχε. Η διακήρυξη της παραίτησης έγινε όταν τα περιθώρια είχαν αυξηθεί στο +- 15% το 1993. Η Bundesbank είχε κερδίσει; ανάγκασε τους άλλους να δηλώσουν χρεοκοπία. Ακολούθησε τη φιλοσοφία του σκληρού χρήματος και δεν υπέκυψε στις πιέσεις άλλων κυβερνήσεων. Όποιος φούσκωνε το χρήμα περισσότερο από τη Bundesbank έδειχνε στους πολίτες του ένα αδύναμο νόμισμα. Το γερμανικό μάρκο, με τη σειρά του, ήταν αξιοσέβαστο σε όλον τον κόσμο και πολύ δημοφιλές ανάμεσα στους Γερμανούς. Έφερε σχετική οικονομική σταθερότητα όχι μόνο στη Γερμανία, άλλα και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Το γερμανικό μάρκο, φυσικά, έδειχνε σταθερό μόνο σε σύγκριση με τα άλλα. Αυτό από μόνο του ήταν εξαιρετικά πληθωριστικό και έχασε τα εννέα δέκατα της αγοραστικής του δύναμης από τη γέννησή του το 1948 μέχρι το τέλος του ΕΝΣ.

Η επιτυχία της αντίστασης της Bundesbank σε πληθωριστικές πιέσεις, δυστυχώς ήταν μια πύρρειος νίκη. Το ΕΝΣ είχε σημαντικές ψυχολογικές επιπτώσεις. Οι Ευρωπαίοι, μαζί με τους Γερμανούς, πίστευαν ότι υπήρχε ένα ευρωπαϊκό «σύστημα» που είχε κάπως σταθεροποιήσει τις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Αλλά ήταν μια ψευδαίσθηση. Δεν υπήρξε «σύστημα», αλλά μόνο ανεξάρτητες κεντρικές τράπεζες που φούσκωναν το νόμισμά τους με διαφορετικούς ρυθμούς αλλά προσπαθώντας να σταθεροποιήσουν το δικό τους ρυθμό σε κάποιο βαθμό. Αυτή η ψευδαίσθηση μείωσε την έλλειψη εμπιστοσύνης προς τους κεντρικούς ευρωπαϊκούς θεσμούς. Το κοινό τώρα ήταν ψυχολογικά έτοιμο για ένα ευρωπαϊκό νόμισμα. Η κυβερνητική προπαγάνδα το παρουσίασε ως το λογικό επόμενο βήμα σε ένα «Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα».

Το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα ήταν η τελική λύση για τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις με πληθωριστικές επιθυμίες: Θα μπορούσαν να θέσουν ένα τέλος στα εμπόδια που έβαζε η Bundesbank στη χρηματοδότηση των ελλειμμάτων των ευρωπαϊκών κρατών και να απολαμβάνουν ταυτόχρονα μια σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία. Η λύση σήμαινε την πραγματική κατάργηση του πνεύματος και της ισχύος της Bundesbank. Αν

[33] Marsh, Der Euro, σελ. 241. Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 σε μια παρόμοια κατάσταση, η γαλλική κυβέρνηση απείλησε με την αποχώρησή της από το ΕΝΣ και την επιβολή υποχρεώσεων εισαγωγής αν η Bundesbank δεν υποστήριζε το Φράγκο.

οι Ευρωπαίοι ήθελαν μόνο νομισματική σταθερότητα και ένα ενιαίο νόμισμα στην Ευρώπη, αυτή θα μπορούσε να παρουσιάσει το γερμανικό μάρκο σε όλες τις χώρες. Αλλά ο εθνικισμός δε θα το επέτρεπε. Με ένα ενιαίο νόμισμα, δεν υπήρχαν ντροπιαστικές κινήσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών που θα πρόδιδαν ότι μια κεντρική τράπεζα τύπωνε νέο χρήμα πιο γρήγορα από τους γείτονές της. Για πρώτη φορά υπήρξε ένας κεντρικός παραγωγός χρήματος στην Ευρώπη που μπορούσε να βοηθάει στη χρηματοδότηση των χρεών των κυβερνήσεων, και να ανοίγει νέες διαστάσεις για τις κυβερνητικές παρεμβάσεις, και την αναδιανομή του πλούτου.

Κεφαλαιο 3

Ο δρόμος προς το ευρώ

Το σχέδιο Werner ήταν η πρώτη απόπειρα καθιέρωσης ενός κοινού χάρτινου νομίσματος στην Ευρώπη. Εκπονήθηκε από μια ομάδα που περιέβαλε τον Pierre Werner, Πρωθυπουργό του Λουξεμβούργου, και παρουσιάστηκε τον Οκτώβριο του 1970. Το σχέδιο συνεπάγονταν τρία στάδια και απηύθυνε έκκληση για μια νομισματική ένωση μέχρι το 1980. Στο πρώτο στάδιο, οι δημοσιονομικές πολιτικές συντονίζονταν, και οι διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών μειώνονταν. Το τρίτο στάδιο σταθεροποιούσε τις συναλλαγματικές ισοτιμίες και έφερνε οικονομική σύγκλιση. Αλλά δεν ήταν ξεκάθαρο πως θα έφταναν στο τρίτο στάδιο από το πρώτο – το δεύτερο στάδιο δεν είχε διευκρινιστεί ποτέ. Στο σχέδιο Werner δεν γινόταν λόγος για κάποια κοινή κεντρική τράπεζα, και τελικά απορρίφτηκε αφού έφυγε η Γαλλία από το «φίδι» το 1974. Παρ' όλα αυτά, ήτανε το πρώτο βήμα προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, ένας δήθεν ουσιαστικός στόχος.

Το σχέδιο για ένα κοινό νόμισμα το αναβίωσε ο Ζακ Ντελόρ, πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για δέκα χρόνια και μια προσωπικότητα με μεγάλη πορεία στη γαλλική σοσιαλιστική πολιτική.[34] Ένας κατ' εξοχήν τεχνοκράτης και πολιτικός, μεγάλωσε με το πνεύμα του γαλλικού παρεμβατισμού και προώθησε την πολιτική ολοκλήρωση και εναρμόνιση κατά τη διάρκεια της προεδρίας του στην Επιτροπή. Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986 (ένα χρόνο μετά την ανάληψη της προεδρίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής) ήταν ένα βήμα προς την πολιτική ένωση. Ήταν η πρώτη μεγάλη αναθεώρηση της Συνθήκης της Ρώμης και στόχος της ήταν η δημιουργία της Ενιαίας Αγοράς μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου του 1992. Ένας από τους μακροπρόθεσμους στόχους της ήταν ένα ενιαίο νόμισμα, και η πλειοψηφία (σε αντίθεση με την μέχρι τότε επικρατούσα ψήφο ομοφωνίας) εισήχθη σε νέους τομείς όπως το νόμισμα, την κοινωνική πολιτική, την οικονομία, την επιστημονική έρευνα και τις περιβαλλοντικές πολιτικές.

Το 1987, η πίεση προς ένα ενιαίο νόμισμα είχε γίνει έντονη. Ο Helmut Schmidt, ένας σοσιαλδημοκράτης και πρώην καγκελάριος της Γερμανίας, και ο Valery Giscard

[34] Όπως γράφει ο Connolly στο The Rotten Heart of Europe, σελ. 75: "Ο Delors είναι ένας Γάλλος εθνικιστής όπως και ένας ευρωεθνικιστής. Πως μπορεί να επιλυθεί αυτή η αντίφαση; Βλέπει τη δημιουργία της «Ευρώπης» ως τον καλύτερο τρόπο για να επεκτείνει τη γαλλική επιρροή. Στα δέκα του χρόνια στις Βρυξέλλες γέμισε επιμελώς την Επιτροπή με Γάλλους σοσιαλιστές: η Επιτροπή μετετράπη, σε μεγάλο βαθμό, σε μια γαλλική σοσιαλιστική μηχανή. Η ελπίδα του, ιδιαίτερα ξεκάθαρα, ήταν ότι η «Ευρώπη» θα διαχειρίζεται από την Επιτροπή και, συνεπώς, θα κυριαρχείται από τη Γαλλία." Δείτε επίσης σελ. 104, 380.

d'Estaings, ένας πρώην πρωθυπουργός της Γαλλίας, ίδρυσαν το λόμπυ «Συνεργασία για τη νομισματική ένωση της Ευρώπης». Μεγάλες γερμανικές εταιρίες όπως οι Volkswagen, Daimler-Benz, Commerzbank, Deutsche Bank και Dresdner Bank σύντομα έγιναν μέλη.

Τον Απρίλιο του 1989, η Έκθεση Ντελόρ, ένα σχέδιο τριών σταδίων για την εισαγωγή του ευρώ, είχε δημοσιευθεί. Ήταν ένα ορόσημο για το δρόμο προς το ευρώ. Στη σύνοδο κορυφής της Ρώμης το Δεκέμβριο του 1990, δηλαδή δύο μήνες μετά την επανένωση της Γερμανίας, το σχέδιο τριών σταδίων είχε επισήμως υιοθετηθεί, με βάση τους μακροπρόθεσμους στόχους όπως ορίζεται στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη.

Το πρώτο στάδιο είχε ξεκινήσει από τον Ιούλιο του 1990 με τον ισχυροποιημένο οικονομικό και νομισματικό συντονισμό. Οι έλεγχοι των συναλλαγματικών ισοτιμιών εξαλείφθηκαν και η κοινή αγορά ολοκληρώθηκε.

Τον Ιανουάριο του 1990, ο Helmut Kohl συμφώνησε με τον Mitterand να εγκρίνει το ενιαίο νόμισμα σύμφωνα με τις ιδέες του εξωτερικού συμβούλου του Kohl, Joachim Bitterlich.[35] Άλλα οι τραπεζίτες της Bundesbank έβλεπαν ακόμη το ενιαίο νόμισμα ως ανεπιθύμητο στο τότε άμεσο μέλλον.

Ο Karl Otto Pöhl, πρόεδρος της Bundesbank τη δεδομένη στιγμή, είχε την πεποίθηση ότι το ενιαίο νόμισμα μπορούσε να αποτραπεί. Για τον Pöhl, η νομισματική ένωση ήταν μια ευφάνταστη (παράφρονα) ιδέα. Υποστήριξε ότι μια νομισματική ένωση θα ήταν εφικτή μόνο με μια πολιτική ένωση — που ήταν ακόμη πολύ μακριά. Η τακτική του ήταν να καθοριστούν προϋποθέσεις για τη νομισματική ενοποίηση που η Γαλλία και άλλα κράτη δε θα αποδέχονταν ποτέ.[36] Άλλα δεν υπολόγισε σωστά. Η γαλλική κυβέρνηση αποδέχτηκε μια κεντρική τράπεζα βασισμένη στο μοντέλο της Bundesbank, και ο Kohl έπρεπε να παραιτηθεί από το σκοπό του να θέσει τη νομισματική και την πολιτική ένωση ως παράλληλες.

Η πολιτική βούληση υπέρ ενός ενιαίου νομίσματος εκφράστηκε στη συνθήκη του Μάαστριχτ, που υπεγράφη στις 9 και 10 Δεκεμβρίου του 1991. Στο Μάαστριχτ, ο Kohl αποστασιοποιήθηκε από το στόχο της πολιτικής ένωσης, άλλα προχώρησε και θυσίασε το μάρκο. Επίσης συμφώνησε να θέσει μια ημερομηνία για την εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος: 1η Ιανουαρίου του 1999. Επιπλέον, η συμμετοχή στη νομισματική ένωση δεν ήταν εθελοντική για τις χώρες που υπέγραψαν τη Συνθήκη. Αυτό σήμαινε ότι η Γερμανία θα μπορούσε να υποχρεωθεί να συμμετάσχει στη νομισματική ένωση το 1999.

Η Συνθήκη καθόριζε τους τρόπους εισαγωγής του ευρώ και επίσης την ημερομηνία εκκίνησης του δευτέρου σταδίου της Έκθεσης Ντελόρ: το 1994. Στο δεύτερο στάδιο, από το 1994 ως το 1998, ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα, πρόδρομος της ΕΚΤ, και οι συμμετέχοντες στη νομισματική ένωση θα εκλέγονταν. Πέντε κριτήρια για την επιλογή αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγμάτευσης, και παγιώθηκαν.

1. Ο πληθωρισμός των τιμών έπρεπε να είναι κάτω από ένα όριο που καθορίζεται από το μέσο όρο των τριών υποψηφίων με το χαμηλότερο ρυθμό πληθωρισμού συν 1.5%.
2. Τα δημόσια ελλείμματα δεν έπρεπε να είναι υψηλότερα από το 3% του ΑΕΠ.
3. Το σύνολο των δημοσίων χρεών δεν έπρεπε να είναι πάνω 60% του ΑΕΠ.
4. Τα μακροπρόθεσμα επιτόκια έπρεπε να είναι κάτω από ένα όριο που καθορίζεται από το μέσο όρο των τριών κυβερνήσεων που το χαμηλότερο επιτόκιο συν 2%.

[35] Bandulet, Die letzten Jahre des Euro, σελ. 52.

[36] Bandulet, Die letzten Jahre des Euro, σελ. 53.

5. Οι χώρες έπρεπε να συμμετέχουν στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα για τουλάχιστον δύο χρόνια και δε θα μπορούσαν να υποτιμήσουν το νόμισμά τους για αυτήν την περίοδο.

Η εκπλήρωση των κριτηρίων αυτών διευκολύνθηκε από την πολιτική βούληση υπέρ του ευρώ. Η υποστήριξη σε ένα κοινό νομισματικό σύστημα άφησε να εννοηθεί πως τα επιτόκια συνέκλιναν. Καθώς εμφανίστηκαν οι προοπτικές για την είσοδο στην ευρωζώνη, οι υπερχρεωμένες κυβερνήσεις χρειάστηκε να πληρώσουν χαμηλότερα επιτόκια. Επίσης, ο πληθωρισμός μειώθηκε σε χώρες όπου ήταν μεγάλος καθώς οι πολίτες προσδοκούσαν χαμηλότερο πληθωρισμό στο ευρώ από αυτόν των προηγούμενων νομισμάτων.

Η γερμανική κυβέρνηση προσπάθησε να επιβάλει την αυτόματη επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση οποιασδήποτε παραβίασης του ορίου ελλείμματος αφού το ευρώ είχε εισαχθεί. Αλλά ο Theodor Waigel, ο Γερμανός υπουργός οικονομικών, δεν τα κατάφερε. Σε συνομιλίες στο Δουβλίνο το Δεκέμβριο του 1996, άλλες κυβερνήσεις απέρριψαν την επιβολή αυτόματων κυρώσεων σε χώρες με υπερβάσεις του ελλείμματος. Την 1η Ιανουαρίου του 1997, το νομικό πλαίσιο του ευρώ και της ΕΚΤ έγινε πραγματικότητα. Οι συμμετέχοντες και τα νομισματικά μέσα της ΕΚΤ καθορίστηκαν στις αρχές του 1998.

Τελικά, το τρίτο στάδιο της Έκθεσης Ντελόρ ξεκίνησε με την επίσημη εισαγωγή του ευρώ την 1η Ιανουαρίου του 1999. Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες μεταξύ των συμμετεχόντων νομισμάτων σταθεροποιήθηκαν οριστικά. Το τρίτο στάδιο ολοκληρώθηκε όταν, τρία χρόνια μετά, το ευρώ εισήχθη στην κυκλοφορία.

Το Πραξικοπημα Της Γερμανιας

Η εισαγωγή του ευρώ στη Γερμανία έμοιαζε με ένα πραξικόπημα.[37] Η Bundesbank είχε υποστηρίξει μια βρετανική πρόταση του Nigel Lawson, του 1989, σχετικά με το νομισματικό ανταγωνισμό εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, συμπεριλαμβανομένου και του νέου νομίσματος ΕΝΜ (Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα). Θα υπήρχαν δεκατρία νομίσματα στην ΕΕ, και με τα δεκατρία αποδεκτά ως νόμιμο χρήμα. Ένα χρόνο μετά, ο John Major έκανε μια ακόμη απόπειρα για τη Βρετανία όταν πρότεινε να γίνει η ΕΝΜ ένα σκληρό νόμισμα το οποίο θα μπορούσε να εκδοθεί από μια ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα και να συνυπάρχει με τα εθνικά νομίσματα.

Αλλά η γερμανική κυβέρνηση απέρριψε τη βρετανική πρόταση ελεύθερης αγοράς. Προτίμησε τη σοσιαλιστική πρόταση ενός επιβεβλημένου χάρτινου χρήματος για την Ευρώπη. Η γερμανική κυβέρνηση ενήργησε ενάντια στη θέληση της πλειονότητας των Γερμανών που ήθελαν να κρατήσουν το γερμανικό μάρκο. Η κυβέρνηση ξεκίνησε μια διαφημιστική εκστρατεία, βάζοντας διαφημίσεις στις εφημερίδες λέγοντας ότι το ευρώ θα είναι τόσο σταθερό όσο είναι και το μάρκο. Ο προϋπολογισμός της καμπάνιας αυξήθηκε από τα 5,5 στα 17 εκατομμύρια μάρκα όταν οι Δανοί ψήφισαν κατά της εισαγωγής του ευρώ.

Οι γερμανοί πολιτικοί προσπάθησαν να πείσουν την εκλογική τους βάση με ένα παράλογο επιχείρημα: Υποστήριξαν ότι το ευρώ ήταν απαραίτητο για τη διατήρηση της ειρήνης στην Ευρώπη. Ο πρώην πρωθυπουργός Richard von Weizsäcker έγραψε ότι μια πολιτική ένωση συνεπάγεται μια καθιερωμένη νομισματική ένωση, και πως θα ήταν απαραίτητη για να διατηρηθεί η ειρήνη, βλέποντας πως η κεντρική θέση της

[37] Roland Baader, Die Euro-Katastrophe. Für Europas Vielfalt – gegen Brüssels Einfalt (Böblingen: Anita Tykve, 1993).

Γερμανίας στην Ευρώπη οδήγησε σε δύο παγκόσμιους πολέμους.[38] Ο σοσιαλδημοκράτης Günther Verheugen, σε ένα ξέσπασμα αλαζονείας και πατερναλισμού, τυπικό στην πολιτική τάξη, υποστήριξε σε μια ομιλία του στο γερμανικό κοινοβούλιο: «Μια δυνατή, ενωμένη Γερμανία μπορεί εύκολα — όπως διδάσκει η ιστορία — να γίνει κίνδυνος για τον εαυτό της άλλα και τους άλλους».[39] Και οι δύο άντρες ξέχασαν ότι μετά την ενοποίηση, η Γερμανία δεν ήταν τόσο μεγάλη όσο ήταν πριν το 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο. Επιπλέον, δεν αναγνώρισαν ότι η κατάσταση ήταν πολύ διαφορετική με πολλούς τρόπους. Η Γερμανία ήταν στρατιωτικά κατώτερη από τη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία και ήταν ακόμη υπό κατοχή ξένων στρατευμάτων. Και μετά τον πόλεμο, οι σύμμαχοι επανεκπαίδευσαν τους Γερμανούς προς την κατεύθυνση του σοσιαλισμού, προοδευτισμού και φιλειρηνισμού — για να αποφύγουν οποιοδήποτε στρατιωτικό ανταγωνισμό.[40]

Η σιωπηρή κατηγορία εναντίον της Γερμανίας για το 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο και η αποκόμιση οφέλους κατά συνέπεια ήταν μια τακτική που η πολιτική τάξη χρησιμοποιούσε συχνά. Τώρα το σιωπηλό επιχείρημα ήταν ότι λόγω του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου και λόγω του Auschwitz συγκεκριμένα, η Γερμανία έπρεπε να παραιτηθεί από το μάρκο σαν ένα βήμα προς την πολιτική ένωση. Εκεί εμφανίστηκαν ο πατερναλισμός και η νοοτροπία της ενοχής στο μεγαλείο τους.[41]

Στην πραγματικότητα, ο Γερμανός καγκελάριος Helmut Schmidt, όταν μιλούσε για το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα, τον πρόδρομο του ευρώ, είπε ότι αποτελούσε μέρος μιας στρατηγικής για να αποφύγει η Γερμανία το μοιραίο αποκλεισμό στην καρδιά της Ευρώπης. Το 1978 είπε στους τραπεζίτες της Bundesbank ότι η Γερμανία χρειάζονταν προστασία από τη Δύση λόγω των συνόρων της με κομμουνιστικές χώρες. Πρόσθεσε ότι η Γερμανία, μετά το τέλος του Auschwitz, ήταν ακόμη ευάλωτη.[42] Έπρεπε να ενταχθεί στο ΝΑΤΟ και στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, και το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα ήταν το μέσο για αυτόν το σκοπό — όπως θα γινόταν και το ευρώ αργότερα. Διαβάζοντας ξανά τα λόγια του το 2007, ο Schmidt είπε πως δεν είχε αλλάξει την άποψή του. Πίστευε πως χωρίς το ενιαίο νόμισμα, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της Γερμανίας θα είχαν ηγηθεί των άλλων προκαλώντας φθόνο και θυμό στους γείτονές της, και επιφέροντας αρνητικές πολιτικές συνέπειες για τη Γερμανία.

Μια παρόμοια απειλή πολιτικής απομόνωσης εμφανίστηκε αργότερα στο πλαίσιο της γερμανικής επανένωσης. Ο Mitterrand είχε εκφράσει την πιθανότητα μιας τριπλής συμμαχίας μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και της Σοβιετικής Ένω-

---

[38] Frankfurter Allgemeinen Zeitung, 13 Απριλίου 1992

[39] Αυτό το επιχείρημα επικρατεί μέχρι και σήμερα, και εξυπηρετεί για να δικαιολογήσουν τη διάσωση της Ελλάδας. Ο Wolfgang Schäuble είπε στις 8 Ιουλίου 2010: "Είμαστε μια χώρα στο κέντρο της Ευρώπης. Η Γερμανία υπήρξε πάντα στο επίκεντρο κάθε μεγάλου πολέμου στην Ευρώπη, άλλα το ενδιαφέρον μας δεν είναι να απομονωθούμε." Δείτε Angela Cullen και Rainer Buergin, "Schäuble Denied Twice by Merkel Defies Doctors in Saving Euro," Bloomberg (21 Ιουλίου 2010), http://noir.bloomberg.com. Φαίνεται να υπονοεί ότι η Γερμανία έπρεπε να διασώσει την Ελλάδα, προκειμένου να αποτραπεί ακόμη ένας ευρωπαϊκός πόλεμος.

[40] Για την επανεκπαίδευση των Γερμανών δείτε Caspar von Schrenk-Notzing, Charakterwäsche. Die Re-education der Deutschen und ihre bleibenden Auswirkungen, 2nd ed., (Graz: Ares Verlag, 2005).

[41] Πάνω στη συστηματική χρήση των επιβαρύνσεων ενοχής από ξένες και εθνικές πολιτικές ελίτ για την χειραγώγηση του γερμανικού πληθυσμού προς όφελος των στόχων της ελίτ, δείτε: Heinz Nawratil, Der Kult mit der Schuld. Geschichte im Unterbewußtsein (München: Universitat, 2008). Με παρόμοιο τρόπο, ο Hans-Olaf Henkel υποστηρίζει ότι τα συμπλέγματα ενοχής και φόβου που απορρέουν από τη ναζιστική εποχή κάνουν τους Γερμανούς πολιτικούς δειλούς μέχρι και σήμερα, και τους εμποδίζουν από το να εκπροσωπήσουν τα συμφέροντα των Γερμανών. Δείτε Hans-Olaf Henkel, Rettung unser Geld! Deutschland wird ausverkauft – Wie der Euro-Betrug unseren Wohlstand gefährdet. (München: Heyne, 2010), σελ. 30.

[42] Αναφέρεται στο Marsh, Der Euro, σελ. 68-69.

σης, καθώς και την περικύκλωση της Γερμανίας. Μόνο το ενιαίο νόμισμα θα απέτρεπε ένα τέτοιο σενάριο.[43]

Ενώ η γερμανική πολιτική τάξη προσπαθούσε να πείσει τους σκεπτικιστές γερμανούς για τα οφέλη του ενιαίου νομίσματος, Γερμανοί ακαδημαϊκοί προσπαθούσαν να πείσουν την πολιτική τάξη για τους κινδύνους του ενιαίου νομίσματος και προέτρεψαν την κυβέρνηση να μην υπογράψει τη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Εξήντα οικονομολόγοι υπέγραψαν ένα μανιφέστο το 1992 υποστηρίζοντας, μεταξύ άλλων, ότι οι διατάξεις της ήταν πολύ χαλαρές.[44] Το 1998, 155 Γερμανοί καθηγητές οικονομικών απαίτησαν την καθυστέρηση της οικονομικής ένωσης (όμως χωρίς αποτέλεσμα). Οι δομές των ευρωπαϊκών κρατών θα ήταν πολύ διαφορετικές για να το καταστήσουν βιώσιμο.[45] Πολλοί τραπεζίτες της Bundesbank αντιτίθονταν στην εισαγωγή του ευρώ πριν επιτευχθεί μια πολιτική ένωση. Υποστήριξαν ότι ένα κοινό νόμισμα έπρεπε να είναι ένας σκοπός αλλά όχι μέσο οικονομικής σύγκλησης. Δηλώνοντας ότι μια πολιτική ένωση θα ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για μια νομισματική ένωση, οι τραπεζίτες της Bundesbank ήλπιζαν ότι η γαλλική κυβέρνηση θα σταματούσε να πιέζει για το ενιαίο νόμισμα. Σε μια έκφραση αποδοκιμασίας, η Bundesbank ανέβασε τα επιτόκια αμέσως μετά τη σύνταξη της Συνθήκης του Μάαστριχτ το Δεκέμβριο του 1991.[46]

Νομικοί εμπειρογνώμονες έγειραν συνταγματικές ανησυχίες σχετικά με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.[47] Ο καθηγητής νομικών Karl Albrecht Schachtschneider υποστήριξε ότι μια νομισματική ένωση θα μπορούσε να είναι σταθερή και να λειτουργήσει μόνο μέσα σε μια πολιτική ένωση. Μια πολιτική ένωση όμως, σήμαινε το τέλος του γερμανικού κράτους, κάτι που ήταν αντισυνταγματικό. Ο Schachtschneider επεσήμανε επίσης ότι το γερμανικό σύνταγμα απαιτούσε ένα σταθερό νόμισμα, ένας σκοπός μη επιτεύξιμος μέσα σε μια νομισματική ένωση με ανεξάρτητα κράτη. Θα παραβιάζονταν επίσης το δικαίωμα της ιδιοκτησίας μέσα σε μια πληθωριστική νομισματική ένωση.

Ωστόσο, το γερμανικό συνταγματικό δικαστήριο διαπίστωσε ότι η Συνθήκη του Μάαστριχτ ήταν στην πραγματικότητα συνταγματική. Το δικαστήριο όρισε ότι η Γερμανία θα μπορούσε μόνο να συμμετέχει σε ένα σταθερό νόμισμα, και πως θα πρέπει να βγει από την οικονομική ένωση αν αποδειχθεί ασταθής.

Τελικά, οι πολιτικοί άλλαξαν το γερμανικό σύνταγμα προκειμένου να γίνει η με-

---

[43] Αναφέρεται στο Marsh, Der Euro, σελ. 203.

[44] Το γερμανικό περιοδικό "Der Fokus" ανέφερε το 1997 ότι η Επιτροπή της ΕΕ προσέλαβε 170 οικονομολόγους σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες. Οι οικονομολόγοι έπρεπε να πείσουν τον πληθυσμό για τα πλεονεκτήματα του ευρώ. Δείτε Günter Hannich, Die kommende Euro-Katastrophe. Ein Finanzsystem vor dem Bankrott? (München: Finanzbuch Verlag, 2010), σελ. 27.

[45] Για μια επισκόπηση και συζήτηση γύρω από τα επιχειρήματα που προέβαλαν αυτοί οι οικονομολόγοι, δείτε Renate Ohr, "The Euro in its Fifth Year: Expectations Fulfilled?" στο The Price of the Euro, ed. Jonas Ljundberg (New York: Palgrace MacMillan, 2004), σελ. 59-70, και Joachim Starbatty, "Sieben Jahre Währungsunion: Erwartungen und Realität," Tübinger Diskussionsbeitrag no. 208 (Φεβρουάριος 2006). Επίσης, ακαδημαϊκοί στις ΗΠΑ προέβαλαν επιχειρήματα κατά της ΟΝΕ και ερμήνευσαν την απόφαση ως πολιτική. Δείτε Barry Eichengreen, "Is Europe an Optimum Currency Area?" NBER working paper series no. 3579 (Ιανουάριος 1991) και Martin Feldstein, "The Political Economy of the European Political and Monetary Union: Political Sources of an Economic Liability," Journal of Economic Perspectives 11 (24, 1997): σελ. 23-42. Για μια επισκόπηση της γνώμης των αμερικανών οικονομολόγων δείτε Lars Jonung and Eoin Drea, "It Can't Happen, It's a Bad Idea, It Won't Last: U.S. Economist on the EMU and the Euro, 1989-2002," Econ Journal Watch 7 (1, 2010): σελ. 4-52.

[46] Δείτε Connolly, The Rotten Heart of Europe, σελ. 74 και σελ. 302.

[47] German University professors Karl Albrecht Schachtschneider, Wilhelm Hank, Wilhelm Nölling and Joachim Starbatty filed a suit at the constitutional court against the introduction of the Euro.

ταβίβαση της κυριαρχίας πάνω στο νόμισμα προς έναν υπερεθνικό ίδρυμα εφικτή. Όλα αυτά είχαν γίνει χωρίς να ερωτηθεί ο λαός.

Επιπλέον, οι Γερμανοί πολιτικοί υποστήριξαν ότι το ευρώ θα είναι σταθερό λόγω των κριτηρίων σύγκλισης, της ανεξαρτησίας της ΕΚΤ, καθώς και τις κυρώσεις που είχαν θεσμοποιηθεί στο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης που είχε προτείνει ο Γερμανός υπουργός οικονομικών, Theo Waigel, το 1995.[48] Αλλά και τα τρία αυτά επιχειρήματα αστόχησαν.

Τα κριτήρια σύγκλισης συνήθως δεν εφαρμόζονταν, και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα μπορούσε να αποφασίσει, με μια ποιοτική πλειοψηφία, να δεχτεί χώρες στην ευρωζώνη. Στην πραγματικότητα, το Συμβούλιο τελικά δέχτηκε χώρες όπως το Βέλγιο και την Ιταλία, παρόλο που δεν πληρούσαν το κριτήριο του εξήντα τοις εκατό δημοσίου χρέους ως προς το ΑΕΠ. Ακόμη και η Γερμανία δεν πληρούσε τα κριτήρια. Επιπλέον, πολλές χώρες πληρούσαν μερικά κριτήρια μόνο λόγω τεχνασμάτων στα λογιστικά βιβλία που ανέβαλαν έξοδα για το μέλλον ή δημιουργούσαν πρόσκαιρα έσοδα.[49] Πολλές χώρες κατάφεραν να εκπληρώσουν τα κριτήρια μόνο για το 1997, το έτος κατά το οποίο ορίζονταν τα μελλοντικά μέλη της νομισματικής ένωσης. Επιπλέον, πολλές χώρες εκπλήρωσαν τα κριτήρια μόνον επειδή ήταν αναμενόμενο ότι θα προσχωρήσουν στη νομισματική ένωση. Έτσι, τα επιτόκιά τους έπεσαν, μειώνοντας το βάρος των δημοσίων χρεών και ελλειμμάτων.

Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης δεν ήταν τόσο σκληρό όσο είχε προτείνει ο Theo Waigel. Όταν υπεγράφη τελικά το ΣΣΑ το 1997, είχε χάσει το μεγαλύτερο μέρος της πειθαρχικής του εξουσίας. Το αποτέλεσμα προκάλεσε τον Anatole Kaletsky να σχολιάσει στην εφημερίδα The Times ότι το αποτέλεσμα της Συνθήκης του Μάαστριχτ αναπαριστούσε την Τρίτη συνθηκολόγηση της Γερμανίας προς τη Γαλλία μέσα στον αιώνα, αναφέροντας επίσης τη Συνθήκη των Βερσαλλιών και τη Συμφωνία του Πότσνταμ.[50]

Ο Waigel ήθελε αυστηρότερα όρια από αυτά που έθετε η Συνθήκη του Μάαστριχτ. Ήθελε να περιορίσει τα δημόσια ελλείμματα στο 1% και απαίτησε την αυτόματη επιβολή κυρώσεων για παραβιάσεις του ορίου. Τα έσοδα από τα πρόστιμα θα διανέμονταν μεταξύ των μελών. Ωστόσο, αφού η γαλλική κυβέρνηση είχε αντιταχθεί στο μέτρο, οι κυρώσεις δεν έγιναν αυτόματες, αλλά εξαρτώμενες από πολιτικές αποφάσεις, και αποφασίστηκε ότι τα έσοδα θα πηγαίνουν στην ΕΕ.

Η Επιτροπή της ΕΕ ήταν υπεύθυνη για την παρακολούθηση του ΣΣΑ.[51] Αλλά ακόμη και στην Επιτροπή δεν υπήρχε ισχυρή υποστήριξη για το ΣΣΑ. Ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Romano Prodi, περιέγραψε τις διατάξεις του ως «ηλίθιες». Σε περίπτωση ενδεχόμενης παράβασης των διατάξεων του συμφώνου, το ΣΣΑ ορίζει ότι: Η Επιτροπή θα δίνει συστάσεις στο Συμβούλιο Οικονομικών και Δημοσιονομικών Θεμάτων (EcoFin). Το EcoFin θα πρέπει να αποτελείται από τους υπουργούς οικονομικών της ΕΕ και θα πρέπει να συναντιέται κάθε μήνα. Μετά τη σύσταση της Επιτροπής, το EcoFin θα πρέπει να αποφασίσει, με ποιοτική πλειοψη-

[48] Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης θέτει φορολογικά όρια στα κράτη-μέλη της ευρωζώνης.

[49] Τα λογιστικά τρικ συμπεριλάμβαναν ελιγμούς με τη France Telecom, τη Eurotax στην Ιταλία, την Treuhand στη Γερμανία, το χρέος των νοσοκομείων της Γερμανίας, καθώς και μια προσπάθεια να επαναξιολογηθούν τα αποθέματα χρυσού σε διάφορες χώρες. Δείτε James D. Savage, Making the EMU. The Politics of Budgetary Surveillance and the Enforcement of Maastricht (Oxford: Oxford University Press, 2005).

[50] Bandulet, Die letzten Jahre des Euro, σελ. 84.

[51] Δείτε Roy H. Ginsberg, Demystifying the European Union. The Enduring Logic of Regional Integration (Plymouth, UK: Rowman & Littlefield, 2007), σελ. 249.

φία, αν τα κριτήρια του ΣΣΑ πληρούνται ή όχι, και θα εκδίδει προειδοποιήσεις ή θα ανακοινώνει την ύπαρξη υπερβολικών ελλειμμάτων. Το EcoFin προσφέρει συστάσεις για τη μείωση των ελλειμμάτων. Αν η κυβέρνηση που έκανε την παράβαση δεν ακολουθήσει τις συμβουλές και συνεχίσει να αστοχεί στα κριτήρια, μια πλειοψηφία των δύο τρίτων είναι αναγκαία για να θεσπιστούν κυρώσεις. Τα πρόστιμα ανέρχονται σε μισό τοις εκατό του ΑΕΠ.

Οι αμαρτωλοί θα αποφάσιζαν για τους εαυτούς τους αν θα τιμωρούνταν. Αν πολλές χώρες αποτύγχαναν να εκπληρώσουν τα κριτήρια, θα μπορούσαν εύκολα να υποστηρίξουν η μία την άλλη και να εμποδίσουν τις κυρώσεις. Μέχρι σήμερα, καμία χώρα δεν αναγκάστηκε να πληρώσει για την αποτυχία της στο θέμα αυτό.

Το Νοέμβριο του 2003, το EcoFin παραιτήθηκε των κυρώσεων που πρότεινε η Επιτροπή εναντίον της Γαλλίας και της Γερμανίας. Αυτό προκάλεσε τη συζήτηση σχετικά με την αποτελεσματικότητα του ΣΣΑ. Το ήδη αποδυναμωμένο ΣΣΑ συνάντησε το τέλος του στις δώδεκα Μαρτίου του 2005. Η Γερμανία παραβίασε το όριο του 3% στο δημόσιο έλλειμμα για τρίτη συνεχόμενη φορά το 2005. Κατά συνέπεια, το EcoFin αποδυνάμωσε το ΣΣΑ ακόμη περισσότερο με τον καθορισμό διάφορων καταστάσεων και εξόδων που θα δικαιολογούσαν μια παραβίαση του ορίου του 3%: φυσικές καταστροφές, πτώση του ΑΕΠ, οικονομικές υφέσεις, δαπάνες για την καινοτομία και την έρευνα, δημόσιες επενδύσεις, δαπάνες για τη διεθνή αλληλεγγύη και την ευρωπαϊκή πολιτική, καθώς και μεταρρυθμίσεις του συνταξιοδοτικού συστήματος.[52]

Η μεταρρύθμιση σήμαινε έναν άσπρο χάρτη (carte blanche) για τα ελλείμματα. Από τη στιγμή που οι πολιτικοί αποφασίζουν αν θα εφαρμοστούν οι κυρώσεις του ΣΣΑ, οι χώρες με ελλείμματα δε θα χρειαστεί να πληρώσουν ποτέ. Οι πολιτικοί αργότερα δικαιολόγησαν τη συμπεριφορά τους με την αποδυνάμωση του ΣΣΑ, και τον αποτελεσματικό τερματισμό του.

Η ανεξαρτησία της ΕΚΤ είναι επίσης αμφίβολη. Καμία κεντρική τράπεζα δεν είναι απολύτως ανεξάρτητη. Οι τραπεζίτες σε αυτές διορίζονται από πολιτικούς και τα συντάγματά τους είναι υποκείμενα σε αλλαγές που πραγματοποιούνται από το κοινοβούλιο.

Οι πολιτικοί ήταν αρκετά ειλικρινείς σχετικά με την «ανεξαρτησία» της ΕΚΤ. Ο Francois Mitterrand ισχυρίστηκε ότι η ΕΚΤ θα εκτελούσε τις οικονομικές αποφάσεις του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην αντίληψη των Γάλλων πολιτικών, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ελέγχει την ΕΚΤ. Ο Fernand Herman, μέλος του Βέλγικου κοινοβουλίου, ζήτησε από την κεντρική τράπεζα να συνεχίσει προς τους στόχους που έθεσαν το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα τη σταθερότητα των τιμών.[53]

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ ορίζει επίσης ότι οι στρατηγικές των συναλλαγματικών ισοτιμιών θα καθορίζονταν από πολιτικούς και όχι από την ΕΚΤ. Η γαλλική κυβέρνηση είχε ακόμα απαιτήσει (χωρίς επιτυχία) να αποφασίζουν οι πολιτικοί για τις βραχυπρόθεσμες πολιτικές των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Ακόμη και έτσι, μια πολιτική απόφαση ότι η συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ είναι υπερτιμημένη και πως πρέπει να υποτιμηθεί έρχεται σε αντίθεση με την αυτόνομη λειτουργία μιας τράπεζας που εγγυάται τη σταθερότητα. Υπονομεύει την αυτονομία της ΕΚΤ.

[52] Bandulet, Die letzten Jahre des Euro, σελ. 97.

[53] Baader, Die Euro-Katastrophe, σελ. 195.

Διαφορες Μεταξυ Της Bundesbank Και Της ΕΚΤ

Παρά τις διαβεβαιώσεις των Γερμανών πολιτικών ότι η ΕΚΤ θα ήταν ένα αντίγραφο της Bundesbank, προσφέροντας με αυτόν τον τρόπο σταθερότητα στην υπόλοιπη Ευρώπη, και με τη συμβολική τοποθεσία της ΕΚΤ στη Φρανκφούρτη, οι δύο τράπεζες παραμένουν πολύ διαφορετικές.

Από την αρχή υπήρχαν αμφιβολίες σχετικά με την ανεξαρτησία της ΕΚΤ. Ο πρώτος της πρόεδρος, Wim Duisenberg, "εθελοντικά" παραιτήθηκε στα μέσα της θητείας του για να δώσει την προεδρεία στο Γάλλο διάδοχό του, Jean-Claude Trichet. Πριν την εισαγωγή του ευρώ, ο Trichet, με εκπαίδευση μηχανικού και νοοτροπία κρατικιστή είχε αντιταχθεί σθεναρά στην «ανεξαρτησία» της ΕΚΤ. Από την οπτική γωνία της γαλλικής κυβέρνησης, η επίσημη «ανεξαρτησία» της ΕΚΤ δεν ήταν παρά μόνο το απαραίτητο μέσο για να συμφωνήσει η γερμανική κυβέρνηση με τη νομισματική ένωση.[54] Αν θεωρούνταν απαραίτητο, η ΕΚΤ θα μπορούσε να τεθεί στην υπηρεσία της πολιτικής. Στην πραγματικότητα, αυτή ήταν η πρόθεση των Γάλλων πολιτικών. Ο Mitterrand ανακοίνωσε, πριν από το δημοψήφισμα της Γαλλίας για το Μάαστριχτ, ότι η ευρωπαϊκή νομισματική πολιτική δε θα ορίζονταν από την ΕΚΤ. Η Γαλλία φαντάζονταν πως η ΕΚΤ εν τέλει θα εξαρτάται από τις παραγγελίες της πολιτικής σφαίρας.[55]

Μια σημαντική διαφορά είναι η υπευθυνότητα των δύο θεσμικών οργάνων. Η Bundesbank διαχειρίζονταν τη γερμανική νομισματική πολιτική απευθείας. Καθώς ο πληθυσμός της Γερμανίας είναι πολύ αρνητικός στον πληθωρισμό, ήταν μια πολιτική αυτοκτονία για τους πολιτικούς να αποπειραθούν να επηρεάσουν τη Bundesbank για να πετύχουν περισσότερο πληθωρισμό ή να απειλήσουν την ανεξαρτησία της. Ο υψηλότερος πληθωρισμός τιμών θα σήμαινε πως οι ψηφοφόροι θα τιμωρούσαν τους πολιτικούς και θα απέσυραν την υποστήριξή τους για τη Bundesbank. Ήταν λόγω της υποστήριξης του γερμανικού πληθυσμού που είχε στήριγμα η δύναμη της Bundesbank απέναντι στους πολιτικούς. Σε αντίθεση, αν υπάρχει πληθωρισμός τιμών στην ευρωζώνη, οι τραπεζίτες της Bundesbank άλλα και οι Γερμανοί πολιτικοί θα μπορούσαν να πουν ότι αντιτάχθηκαν στις πληθωριστικές πιέσεις άλλα ψηφίστηκαν εκτός από τους Ευρωπαίους συνεργάτες τους. Μπορούν να ρίξουν την ευθύνη σε άλλους για τις αυξανόμενες τιμές. Και οι Γερμανοί δε μπορούν να ψηφίσουν για να φύγουν από τη θέση τους τα μέλη της Επιτροπής της ΕΕ από τη στιγμή που δεν εκλέγονται από το κοινό.[56]

Η διαφορά μεταξύ των δύο θεσμικών οργάνων μπορεί να φανεί στα επίσημα καθήκοντά τους. Το Bundesbankgesetz (Σύνταγμα της Bundesbank, 1957) καθορίζει την εγγύηση της ασφάλειας του νομίσματος ως το βασικό έργο της Bundesbank (Währungssicherheit), δηλαδή τη σταθερότητα των τιμών. Το καθήκον της ΕΚΤ είναι πιο φιλόδοξο. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ ορίζει ότι ο πρωταρχικός στόχος της «θα είναι να διατηρεί τη σταθερότητα των τιμών». Ωστόσο, «χωρίς να θίγεται ο στόχος της σταθερότητας των τιμών, το ευρωσύστημα θα υποστηρίζει τις γενικές οικονομικές πολιτικές της Κοινότητας».[57] Αυτή η προσθήκη είναι το αποτέλεσμα

[54] Δείτε Marsh, Der Euro, σελ. 287.

[55] Έτσι, ο Feldstein, "The Political Economy," σελ. 38, λέει: «Η Γαλλία αναγνωρίζει ότι ο θεσμός της ΟΝΕ θα εξελιχθεί με τον καιρό και συνεχώς πιέζει για κάποιο πολιτικό σώμα (μια «οικονομική διακυβέρνηση») για να ασκήσει έλεγχο πάνω στην ΕΚΤ. Έχει ήδη πετύχει σημαντική πρόοδο προς αυτόν το σκοπό.»

[56] Δείτε Stefan Homburg, "Hat die Währungsunion Auswirkungen auf die Finanzpolitik?", in Franz-Ulrich Willeke. Ed. Die Zukunft der D-Mark. Eine Streitschrift zur Europäischen Währungsunion (München: Olzog, 1997), σελ. 93-108.

[57] Δείτε Tommaso Padoa-Schioppa, The Euro and its Central Bank (Cambridge: MIT Press, 2004), για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τα καθήκοντα και τις στρατηγικές της ΕΚΤ.

πίεσης της γαλλικής κυβέρνησης, η οποία ήθελε πάντα άμεσο πολιτικό έλεγχο στην εκτύπωση χρήματος. Αυτό σημαίνει ότι αν ο επίσημος πληθωρισμός των τιμών είναι χαμηλός, η ΕΚΤ μπορεί και στην πραγματικότητα πρέπει να τυπώσει χρήματα για να υποστηρίξει οικονομικές πολιτικές. Αν ο πληθωρισμός των τιμών είναι χαμηλός και υπάρχει ανεργία, η ΕΚΤ πρέπει να διευκολύνει την πολιτική της στάση.

Περιέργως, η ΕΚΤ ερμηνεύει τη σταθερότητα των τιμών ως τις τιμές που αυξάνονται. Πριν το 2003, η ΕΚΤ είχε ένα στόχο για πληθωρισμό τιμών της τάξης του μηδέν με δύο τοις εκατό. Λόγω του διαδεδομένου φόβου του αποπληθωρισμού, οι τραπεζίτες της ΕΚΤ επιθυμούν μια απόσταση ασφαλείας από το μηδέν.[58] Το Μάιο του 2003, η ΕΚΤ έδειξε την τάση της προς τον πληθωρισμό αυξάνοντας το στόχο της στο σχεδόν 2%. Ταυτόχρονα, η ΕΚΤ μείωσε τη σημασία του πυλώνα της νομισματικής ανάπτυξης. Ο έλεγχος της νομισματικής επέκτασης σταμάτησε να είναι ένας ενδιάμεσος στόχος, και έγινε ένας δείκτης για τις πολιτικές της τράπεζας.

Η κληρονομιά της Bundesbank μειώθηκε περισσότερο το 2006 όταν η διεύθυνση του ερευνητικού τμήματος της ΕΚΤ πέρασε από τον Otmar Issing, έναν Γερμανό συντηρητικό, στον Λουκά Παπαδήμο, έναν Έλληνα σοσιαλιστή που πιστεύει ότι ο πληθωρισμός των τιμών δεν είναι οικονομικό φαινόμενο, άλλα προκαλείται από τη χαμηλή ανεργία.[59] Την άνοιξη του 2011, η διάλυση της Bundesbank παραμένει σε εξέλιξη με την αποδέσμευση του Axel Weber. Ο Weber είχε επικρίνει επανειλημμένα την πληθωριστική πολιτική της ΕΚΤ, αντιμετωπίζοντας μια υπεροχή των πληθωριστικών συμφερόντων κάτω από τη συμμαχία των λατινικών χωρών υπό την ηγεσία της Γαλλίας. Όταν έγινε προφανές ότι δε θα ήταν ικανός να προωθήσει τη φιλοσοφία της Bundesbank, παραιτήθηκε από πρόεδρος της Bundesbank και αποσύρθηκε από πρωτοπόρος της κούρσας για τον επόμενο πρόεδρο της ΕΚΤ. Η επιρροή της Bundesbank ωθήθηκε ακόμη πιο μακριά.

Η πιο σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο τραπεζών είναι ότι η ΕΚΤ έχει μοντέλο δύο πυλώνων ενώ η Bundesbank έχει μόνο έναν πυλώνα: Η Bundesbank εστίαζε στην εξέλιξη των νομισματικών μεγεθών, δηλαδή τον πληθωρισμό του χρήματος. Μια απόκλιση από τους στόχους της για τον πληθωρισμό, όπως εκφράζονταν από τα νομισματικά μεγέθη, θα διορθώνονταν πάντα.

Η ΕΚΤ έχει ένα δεύτερο πυλώνα. Βασίζεται στην ανάλυση των οικονομικών δεικτών για τις αποφάσεις της πάνω στην οικονομική πολιτική. Οι οικονομικοί δείκτες εμπεριέχουν την εξέλιξη των μισθών, τα μακροπρόθεσμα επιτόκια, τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, τους δείκτες τιμών, τις δημοσκοπήσεις εμπιστοσύνης επιχειρήσεων και καταναλωτών, τα μέτρα εξόδου, καθώς και τις δημοσιονομικές εξελίξεις κλπ. Επομένως, η ΕΚΤ έχει μεγαλύτερη διακριτική εξουσία από τη Bundesbank και μπορεί να εκτυπώσει νομίσματα για την οικονομική σταθερότητα. Ακόμα και αν τα νομισματικά μεγέθη μεγαλώνουν περισσότερο από ότι προβλέπονταν, η ΕΚΤ μπορεί να ισχυριστεί ότι οι οικονομικοί δείκτες επιτρέπουν μια επεκτατική πολιτική. Έχει άφθονους δείκτες να επιλέξει για να στηρίξει την άποψη αυτή.

---

[58] Σχετικά με τον παράλογο φόβο του αποπληθωρισμού, και τα λανθασμένα επιχειρήματα που φέρουν εναντίον του, δείτε Philipp Bagus, "Deflation – When Austrians Become Interventionists," Quarterly Journal of Austrian Economics 6 (4, 2003): σελ. 19-35, και "Five Common Errors about Deflation," Procesos de Mercado: Revista Europea de Economía Política 3 (1, 2006): σελ. 105-23.

[59] Δείτε Roland Vaubel, "The Euro and the German Veto," Econ Journal Watch 7 (1, 2010): σελ. 87.

Ένας ακόμη λόγος που η ΕΚΤ δε θα επιδιώξει χαμηλό πληθωρισμό, είναι ότι κανένας τραπεζίτης δε θέλει να περάσει στο βιβλίο της ιστορίας ως υπεύθυνος για μια ύφεση. Η ύφεση στη νότια Ευρώπη ασκεί τεράστια πίεση στην ΕΚΤ για να χαμηλώσει τα επιτόκια παρόλο που αυτό μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη νομισματική σταθερότητα.

Κεφαλαιο 4

Γιατί οι χώρες με υψηλό πληθωρισμό ήθελαν το ευρώ

Απαλλασσοντας Την Ευρωπη Απο Το Γερμανικο Μαρκο

Οι κυβερνήσεις των λατινικών χωρών, και κυρίως της Γαλλίας, θεωρούσαν το ευρώ ως ένα αποτελεσματικό μέσο για να ξεφορτωθούν το μισητό μάρκο.[60] Πριν την εισαγωγή του ευρώ, το μάρκο ήταν ένα πρότυπο που απογύμνωνε τη νομισματική κακοδιαχείριση των ανεύθυνων κυβερνήσεων. Όσο η Bundesbank φούσκωνε το νόμισμά της, παρήγαγε νέο χρήμα σε βραδύτερο ρυθμό από τις — κυρίως νότιες ευρωπαϊκές — χώρες, οι οποίες χρησιμοποιούσαν τις κεντρικές τους τράπεζες πολύ γενναιόδωρα για τη χρηματοδότηση των ελλειμμάτων τους. Η συναλλαγματική ισοτιμία απέναντι στο γερμανικό μάρκο υπηρετούσε τους πολίτες σε αυτές τις χώρες ως μέτρο σύγκρισης. Οι κυβερνήσεις των χωρών με υψηλό πληθωρισμό φοβόντουσαν τη σύγκριση με την Bundesbank. Το ευρώ ήταν το μέσο για να τελειώσουν οι ντροπιαστικές συγκρίσεις και υποτιμήσεις.

Οι κυβερνήσεις των χωρών με υψηλό πληθωρισμό δε φοβήθηκαν τη νεοπαγή ΕΚΤ. Καθώς η νέα κεντρική τράπεζα θα έμοιαζε εξωτερικά με αντίγραφο της Bundesbank, εσωτερικά θα μπορούσε να βρίσκεται υπό πολιτική πίεση και σταδιακά να μετατραπεί σε μια κεντρική τράπεζα που θα έμοιαζε περισσότερο με αυτές των λατινικών χωρών. Στην πραγματικότητα, η νότια Ευρώπη έχει τον έλεγχο της ΕΚΤ. Το συμβούλιο της ΕΚΤ απαρτίζεται από τους διευθυντές της ΕΚΤ και τους προέδρους των εθνικών κεντρικών τραπεζών. Όλοι έχουν την ίδια ψήφο. Η Γερμανία και άλλες βόρειες χώρες που παραδοσιακά έχουν «σκληρό» νόμισμα όπως η Ολλανδία, το Λουξεμβούργο, και το Βέλγιο κατέχουν τη μειοψηφία απέναντι σε χώρες όπως η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Ελλάδα, η Ισπανία και η Γαλλία, των οποίων οι κυβερνήσεις είναι λιγότερο επιφυλακτικές απέναντι στα ελλείμματα. Αυτές οι λατινικές χώρες είχαν ισχυρά εργατικά συνδικάτα και μεγάλα χρέη και ήταν εγγενώς επιρρεπείς στον πληθωρισμό.

Το ευρώ ήταν επωφελές για τις λατινικές χώρες στο ότι ο πληθωρισμός θα μπορούσε διεξάγεται χωρίς καμία άμεση απόδειξη κάποιας ανατίμησης του μάρκου. Ο

[60] Όπως αναφέρει ο Connolly στο The Rotten Heart of Europe, σελ. 4 το 1995: "Για τη γαλλική ελίτ, το χρήμα δεν είναι το λυπαντικό της οικονομίας άλλα ο πιο σημαντικός μοχλός εξουσίας. Οπότε, η αιχμαλωσία της Bundesbank είναι, για αυτούς, το μεγάλο βραβείο στον ευρωπαϊκό νομισματικό πόλεμο. "

πληθωρισμός θα συνέχιζε, αλλά θα ήταν πιο κρυφός. Όταν οι τιμές αρχίζουν να ανεβαίνουν, είναι σχετικά εύκολο να κατηγορηθούν ορισμένες βιομηχανίες. Οι πολιτικοί μπορούν, για παράδειγμα, να πουν ότι οι τιμή του πετρελαίου αυξήθηκε λόγω του ότι δε μπορούν να το αντλήσουν στο ρυθμό που ζητείται. Άλλα όταν η τιμή του πετρελαίου ανεβαίνει και υπάρχει υποτίμηση, είναι πιο δύσκολο για τους πολιτικούς να κατηγορήσουν το πετρέλαιο για την αύξηση της τιμής. Οι υποτιμήσεις σε συνδυασμό με την άνοδο του πληθωρισμού μπορούν εύκολα να οδηγήσουν σε απώλειες στις εκλογές. Οι υποτιμήσεις απέναντι στο γερμανικό μάρκο εξαφανίστηκαν με την εισαγωγή του ευρώ.

Ο Giscard d'Estaing, ιδρυτής ενός λόμπυ για το ευρώ, είπε τον Ιούνιο του 1992 ότι η ΕΚΤ θα έβαζε επιτέλους ένα τέλος στη νομισματική υπεροχή της Γερμανίας.[61] Αυτό που εννοούσε ήταν ότι το όπλο που πειθαρχούσε τις άλλες χώρες τελικά θα εξαφανιζόταν. Πρόσθεσε ότι η ΕΚΤ θα έπρεπε να χρησιμοποιείται για μακροοικονομικές πολιτικές ανάπτυξης – με άλλα λόγια, πληθωρισμό. Με παρόμοιο τρόπο ο Jacques Attali, σύμβουλος του Mitterrand, παραδέχθηκε ότι η Συνθήκη του Μάαστριχτ ήταν απλώς μια πολύπλοκη σύμβαση της οποίας ο σκοπός ήταν να ξεφορτωθεί το μάρκο. Το σκοπό αυτό επίσης επιδίωξαν οι Ιταλοί και άλλοι.[62]

Κυρος

Με την ΕΚΤ να έχει βασιστεί στο μοντέλο της Bundesbank, οι χώρες με υψηλό πληθωρισμό κληρονόμησαν μέρος του κύρους της. Η ίδρυση της ΕΚΤ ήταν παρόμοια με μια φανταστική συγχώνευση των αυτοκινητοβιομηχανιών Fiat και Daimler-Benz, όπου οι Γερμανοί αναλαμβάνουν τη διαχείριση και τον έλεγχο της ποιότητας. Ενώ η πλειοψηφία της διαχείρισης είναι γερμανική, τα εργοστάσια της Fiat βρίσκονται ακόμη στην Ιταλία. Το κόστος της αναίρεσης της συγχώνευσης όμως είναι τεράστιο. Ενώ θα ήταν σίγουρα καλή για τη Fiat, δεν είναι τόσο καλή για την ίδια την Daimler-Benz.

Το αποτέλεσμα της εισαγωγής του ευρώ ήταν η προσδοκία για ένα πιο σταθερό νόμισμα για τις νότιες ευρωπαϊκές χώρες. Οι πληθωριστικές προσδοκίες υποχώρησαν σε αυτές τις χώρες. Όταν οι πληθωριστικές προσδοκίες είναι υψηλές, οι άνθρωποι μειώνουν τις καταθέσεις τους και αρχίζουν να αγοράζουν καθώς νομίζουν ότι οι τιμές θα είναι σημαντικά υψηλότερες στο μέλλον. Όταν οι πληθωριστικές προσδοκίες πέφτουν, οι άνθρωποι αυξάνουν τις καταθέσεις τους οριακά, οδηγώντας σε χαμηλότερο πληθωρισμό τιμών. Αυτός είναι ένας λόγος που εξηγεί γιατί τα ποσοστά του πληθωρισμού των τιμών έπεσαν πριν ακόμη εισαχθεί το ευρώ. Η προσδοκία που σχετίζονταν με το ευρώ μείωσε τις πληθωριστικές προσδοκίες, βοηθώντας αυτές τις χώρες να πληρούν τα κριτήρια του Μάαστριχτ για τα ποσοστά πληθωρισμού.

Όπως και στην περίπτωση της συγχώνευσης μεταξύ της Daimler και της Fiat, για τη Γερμανία το ευρώ συνεπάγονταν μια αποδυνάμωση της ορθότητας του νομίσματός της. Ο φόβος για τη Γερμανία ήταν ότι το ευρώ θα είναι πιο ασταθές από το γερμανικό μάρκο, παρακινώντας πληθωριστικές προσδοκίες. Η γερμανική κυβέρνηση, στην πραγματικότητα, χρησιμοποιούσε το νομισματικό κύρος της Bundesbank προς όφελος των πληθωριστικών κρατών μελών, και σε βάρος του γενικού πληθυσμού της Γερμανίας.

[61] Αναφέρεται στο Baader, σελ. 207.

[62] Ibid., σελ. 208.

Κοινωνικοποιημενο Κυριαρχικο Δικαιωμα

Ορισμένες χώρες, κυρίως η Γαλλία, αποκόμισαν κέρδη εις βάρος των Γερμανών λόγω της κοινωνικοποίησης των εσόδων του νομισματοκοπείου (Seigniorage).[63] Πρόκειται για τα καθαρά κέρδη που προκύπτουν από τη χρήση του νομισματοκοπείου. Όταν μια κεντρική τράπεζα δημιουργεί περισσότερα χρήματα στη βάση της, αγοράζει περιουσιακά στοιχεία, πολλά από τα οποία αποδίδουν εισόδημα. Για παράδειγμα, μια κεντρική τράπεζα μπορεί να αγοράσει ένα κυβερνητικό ομόλογο με τα καινούρια χρήματα. Τα καθαρά έσοδα από τους τόκους που προκύπτουν από τα ομόλογα είναι το "seigniorage" και μεταδίδονται στο τέλος του έτους στην κυβέρνηση. Ως αποτέλεσμα της εισαγωγής του ευρώ, το "seigniorage" κοινωνικοποιήθηκε στην ΟΝΕ. Οι κεντρικές τράπεζες έπρεπε να στέλνουν τα έσοδα από τους τόκους στην ΕΚΤ. Η ΕΚΤ θα μετέφερε τα δικά της έσοδα στο τέλος του χρόνου. Κάποιος μπορεί να υποθέσει πως πρόκειται για ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος. Άλλα δεν είναι. Η ΕΚΤ μεταφέρει τα κέρδη στις εθνικές κεντρικές τράπεζες βασιζόμενη όχι στα περιουσιακά στοιχεία που έχουν στην κατοχή τους, άλλα στο κεφάλαιο που διατηρεί η κάθε κεντρική τράπεζα στην ΕΚΤ. Αυτό το κεφάλαιο με τη σειρά του, αντανακλά τον πληθυσμό και τον ΑΕΠ και όχι τα περιουσιακά στοιχεία των εθνικών κεντρικών τραπεζών.

Η Bundesbank, για παράδειγμα, δημιουργούσε περισσότερα χρήματα στη βάση της σε σχέση με τον πληθυσμό και τον ΑΕΠ από τη Γαλλία, κυρίως επειδή το γερμανικό μάρκο ήταν ένα διεθνές αποθεματικό νόμισμα και χρησιμοποιούνταν σε διεθνής συναλλαγές. Η Bundesbank ενδιαφέρονταν περισσότερο για τη δημιουργία περιουσιακών στοιχείων σε σχέση με τον πληθυσμό και τον ΑΕΠ από τη Γαλλία. Κατά συνέπεια, η Bundesbank μετέφερε περισσότερα έσοδα από τους τόκους στην ΕΚΤ από ότι η Γαλλία, τα οποία μετά αναδιανέμονταν στις κεντρικές τράπεζες βάσει του πληθυσμού και των δεικτών του ΑΕΠ. Ενώ αυτό το καθεστώς έβλαπτε τη Γερμανία, την Αυστρία, την Ισπανία και την Ολλανδία, ήταν επωφελές για τη Γαλλία. Πράγματι, τα κέρδη της Bundesbank που επέστρεφαν πίσω στη γερμανική κυβέρνηση έπεσαν μετά την εισαγωγή του ευρώ. Στα δέκα χρόνια πριν το ενιαίο νόμισμα, η Bundesbank αποκόμισε €68.5 δις σε κέρδη. Τα πρώτα 10 χρόνια του ευρώ, τα κέρδη έπεσαν στα €47.5 δις.

Μειωση Των Επιτοκιων

Το ευρώ μείωσε τα επιτόκια στις νότιες χώρες, κυρίως για τα κυβερνητικά ομόλογα. Οι πολίτες και οι κυβερνήσεις είχαν να πληρώσουν λιγότερους τόκους για τα χρέη τους. Οι επενδυτές αγόραζαν τα ομόλογα υψηλών αποδόσεων των περιφερειακών χωρών, κάτι που ανέβαζε τις τιμές τους και έριχνε τα επιτόκια. Αυτή ήταν μια επικερδής συμφωνία γιατί θα μπορούσαν να περιμένουν πως τα ομόλογα που αντιστοιχούν σε λίρες, πεσέτες, εσκούδα και δραχμές θα πληρώνονταν τελικά σε ευρώ.

Τα χαμηλότερα επιτόκια επέτρεψαν σε μερικές χώρες να μειώσουν το χρέος τους και να εκπληρώσουν τα κριτήρια του Μάαστριχτ. Τα ποσοστά της Ιταλίας, για παράδειγμα, είχαν μειωθεί σημαντικά, επιτρέποντας στην κυβέρνηση να εξοικονομήσει από τις πληρωμές των τόκων. Το 1996, η Ιταλία πλήρωσε περίπου €110 δισεκατομμύρια σε τόκους από τα δάνειά της, και το 1999 μόνο €79 δις.[64]

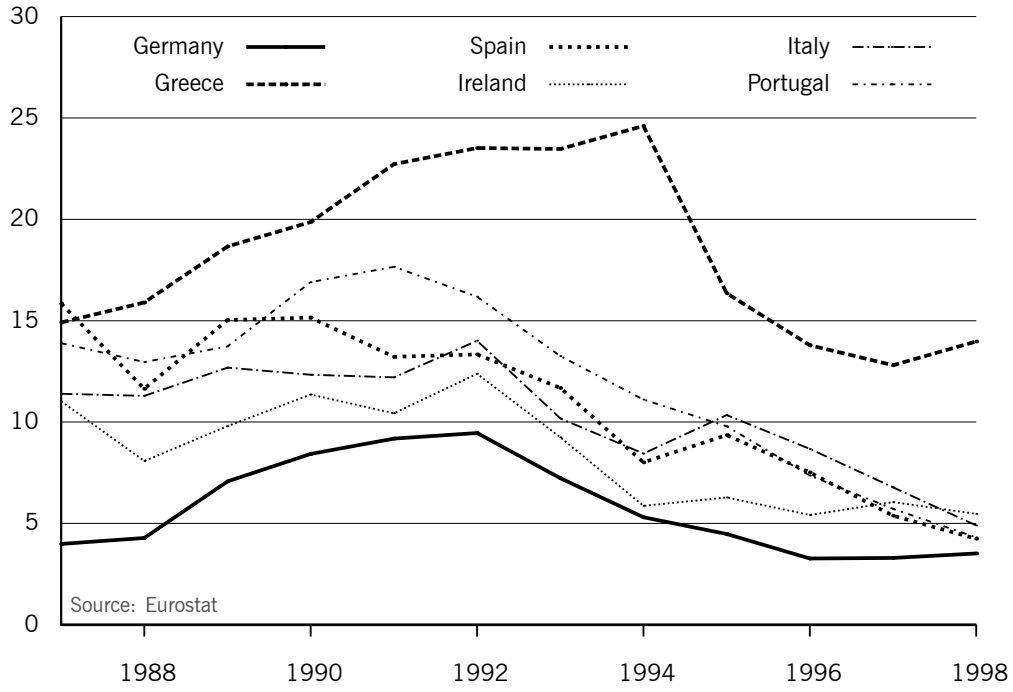
[63] Δείτε Hans-Werner Sinn και Holger Feist, "Eurowinners and Eurolosers: The Distribution of Seignorage Wealth in the EU," European Journal of Political Economy 13 (1997): σελ. 665-689. Η κοινωνικοποίηση των εσόδων του νομισματοκοπείου στην ευρωζώνη προβλέπεται στο άρθρο 32 του πρωτοκόλλου 18 για το καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και των Ευρωπαϊκών Κεντρικών Τραπεζών της συνθήκης του Μάστριχτ.

[64] Wilhelm Hankel, Wilhelm Nölling, Karl A. Schachtschneider και Joachim Starbatty, Die Euro-Illusion. Warum Europa scheitern muß (Hamburg: Rowohlt, 2001), σελ. 94.

Τα επιτόκια στις νότιες χώρες μειώθηκαν για κυρίως δύο λόγους. Πρώτον, τα επιτόκια μειώθηκαν καθώς υποχώρησαν οι πληθωριστικές προσδοκίες: το κύρος της Bundesbank που εν μέρει μεταφέρθηκε στην ΕΚΤ, οδήγησε σε χαμηλότερες πληρωμές τόκων. Δεύτερον, το ασφάλιστρο κινδύνου στις συναλλαγματικές, μειώθηκε. Με το ευρώ ένα νόμισμα εισήχθη ως ένα βήμα προς την πολιτική ολοκλήρωση στην Ευρώπη. Το ευρώ είχε εγκατασταθεί δήθεν για ένα αόριστο χρονικό διάστημα. Η διάσπαση της ευρωζώνης δεν είχε προβλεφθεί νομικά, και θα θεωρούνταν τεράστια πολιτική αποτυχία. Η προσδοκία ήταν ότι τα ισχυρότερα κράτη θα διασώζουν τα πιο αδύναμα αν θεωρείτο απαραίτητο.[65] Με μια σιωπηρή εγγύηση για τα χρέη τους, πολλές χώρες είχαν να πληρώσουν χαμηλότερα επιτόκια επειδή το ρίσκο της χρεοκοπίας είχε μειωθεί.

Καθώς η Γερμανία και άλλες χώρες σιωπηλά εγγυόντανε για το χρέος των μεσογειακών χωρών, τα επιτόκια σε αυτές δεν ανταποκρίνονταν με το πραγματικό ρίσκο της χρεοκοπίας. Η γερμανική κυβέρνηση, με τη σειρά της, έπρεπε να πληρώνει υψηλοτέρα επιτόκια στα δάνεια από αυτά που θα πλήρωνε σε άλλη περίπτωση – ο κίνδυνος ενός πρόσθετου βάρους είχε τιμολογηθεί. Οι αγορές κανονικά τιμωρούν τη δημοσιονομική απειθαρχία σκληρά, με υψηλότερα επιτόκια και με την υποτίμηση του νομίσματος. Η Οικονομική Νομισματική Ένωση οδήγησε σε μια καθυστέρηση αυτής της τιμωρίας.

Ως συνέπεια της αναμενόμενης εισόδου στη νομισματική ένωση, τα επιτόκια συνέκλιναν προς τα επίπεδα της Γερμανίας, όπως φαίνεται στο γράφημα 1. Από το 1995 και μετά, γινόταν όλο και πιο βέβαιο ότι οι μεσογειακές χώρες (εκτός της Ελλάδας που συμμετείχε από το 2001) θα συμμετείχαν στη νομισματική ένωση το 1999.

Γράφημα 1: Νομισματικά επιτόκια τριμήνου σε Γερμανία, Έλλαδα, Ισπανία, Ιρλανδία, Ιταλία και Πορτογαλία (1987-1998)
Πηγή: *Eurostat*

[65] Θεωρητικά, χώρες όπως η Ελλάδα θα μπορούσαν να χρεοκοπήσουν χωρίς να βγουν από την ΟΝΕ. Αυτό όμως θα θεωρούνταν καταστροφή και πιθανότατα θα σήμαινε το τέλος κάθε προόδου προς ένα κεντρικό ευρωπαϊκό κράτος.

Τα επιτόκια έπεσαν παρόλο που δεν είχαν αυξηθεί οι πραγματικές αποταμιεύσεις, και επειδή τα ασφάλιστρα του πληθωρισμού είχαν μειωθεί. Τα χαμηλότερα επιτόκια προκάλεσαν αυξήσεις στις τιμές των κεφαλαίων. Κατά συνέπεια, μια έκρηξη στον τομέα της στέγασης συνέβη σε πολλές μεσογειακές χώρες. Η πίστωση ήταν φθηνή και χρησιμοποιήθηκε για να αγοραστούν και να κατασκευαστούν σπίτια. Αυτή η φούσκα τροφοδοτούταν από την επεκτατική νομισματική πολιτική μέχρι το 2008, όταν η παγκόσμια κρίση οδήγησε σε συντριβή στις υπερμεγέθεις αγορές κατοικίας.

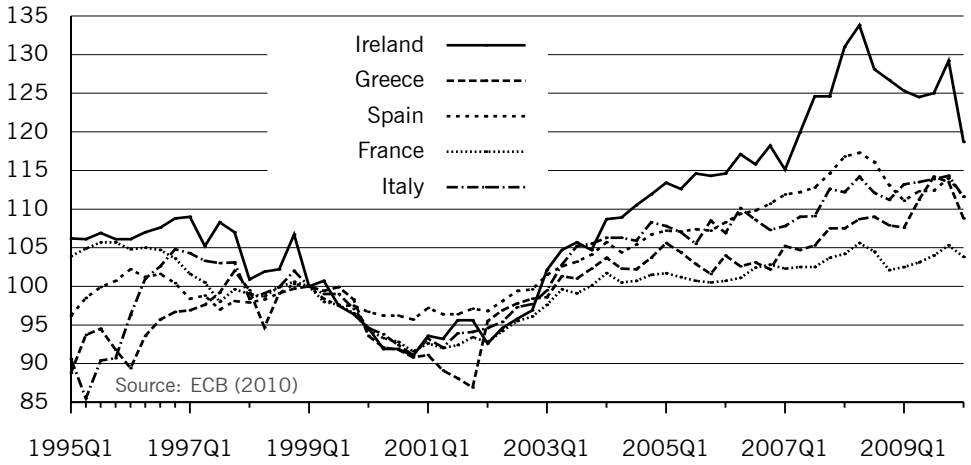
Περισσοτερες Εισαγωγες Και Υψηλοτερο Βιοτικο Επιπεδο

Οι χώρες με υψηλό πληθωρισμό κληρονόμησαν ένα πιο δυνατό νόμισμα από τη Γερμανία και, κατά συνέπεια, μπορούσαν να απολαμβάνουν περισσότερες εισαγωγές και υψηλότερο βιοτικό επίπεδο. Παρόλο που οι κυβερνήσεις των λατινικών χωρών δε μείωσαν τα έξοδά τους σημαντικά, το ευρώ παρέμεινε σχετικά ισχυρό στην παγκόσμια αγορά νομισμάτων στα πρώτα χρόνια της ύπαρξής του. Διατηρήθηκε ισχυρό λόγω του κύρους της Bundesbank και της θεσμικής δομής της ΕΚΤ, καθώς και λόγω των ισχυρών γερμανικών (και άλλων χωρών του Βορρά) εξαγωγών που αύξησαν τη ζήτηση για το ευρώ.

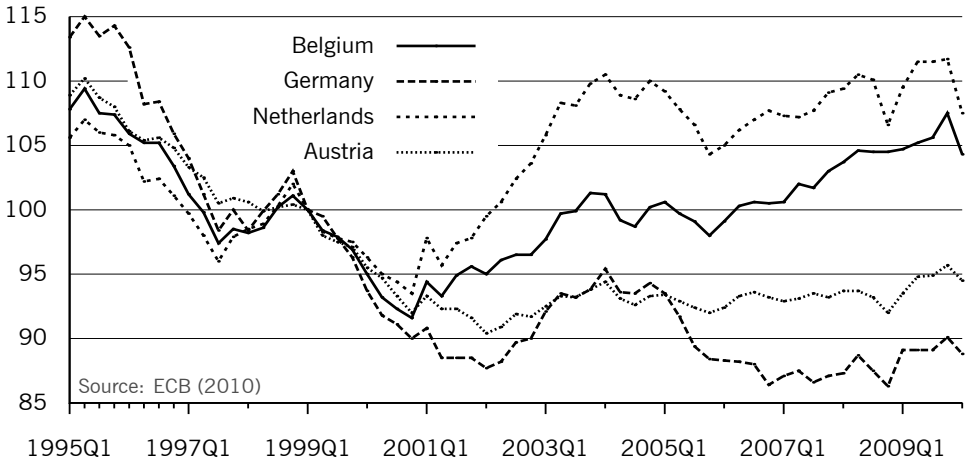
Η Γερμανία είχε κατά παράδοση πλεονάσματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, δηλαδή οι εξαγωγές υπέρβαιναν τις εισαγωγές λόγω της υψηλής αποδοτικότητας και ανταγωνιστικότητας. Οι Γερμανοί αποταμίευαν και επένδυαν, βελτιώνοντας την παραγωγικότητα. Την ίδια στιγμή, οι αυξήσεις στους μισθούς ήταν μέτριες. Το πλεόνασμα των εξαγωγών σήμαινε πως οι Γερμανοί θα ταξίδευαν και θα επένδυαν σε άλλες χώρες. Απόκτησαν περιουσιακά στοιχεία σε ξένες χώρες που θα μπορούσαν να πωληθούν σε περίπτωση ανάγκης. Το αποτέλεσμα ήταν μια ανοδική πίεση στη συναλλαγματική ισοτιμία. Με τα χρόνια, το μάρκο έτεινε να ανατιμάται λόγω της αύξησης της παραγωγικότητας στη Γερμανία. Το μάρκο έγινε το σύμβολο του Γερμανικού οικονομικού θαύματος. Η ανατίμηση του μάρκου στις αγορές συναλλάγματος έκανε τις εισαγωγές φθηνότερες. Τα βασικά προϊόντα και άλλες εισροές για την υψηλής ποιότητας γερμανική διαδικασία παραγωγής μπορούσαν να εισαχθούν σε χαμηλότερες τιμές. Το βιοτικό επίπεδο ανέβηκε. Αυτός ο μηχανισμός της αυξημένης παραγωγικότητας που οδηγεί σε περισσότερες εξαγωγές και που ωθεί σε ανατίμηση του νομίσματος υπάρχει ακόμα στην ΟΝΕ.

Όμως, στο νότιο τμήμα της ΟΝΕ έχουμε την αντίθετη εικόνα. Η παραγωγή είναι λιγότερο αποδοτική. Η κατανάλωση αυξήθηκε στη νότια Ευρώπη μετά την εισαγωγή του ευρώ, και ωθήθηκε από τεχνητά μειωμένα επιτόκια. Οι αποταμιεύσεις και οι επενδύσεις δεν αυξήθηκαν όσο στη Γερμανία, και οι αυξήσεις στην παραγωγικότητα καθυστερούν. Επιπλέον, τα καινούρια χρήματα πήγαν κυρίως στις χώρες τις περιφέρειας όπου οδήγησαν στην αύξηση των μισθών. Αυτές οι μισθολογικές αυξήσεις υπήρξαν μεγαλύτερες από τις αντίστοιχες στη Γερμανία, οδηγώντας σε απώλεια ανταγωνιστικότητας, σε πλεόνασμα των εισαγωγών σε σχέση με τις εξαγωγές καθώς και σε μια τάση προς την υποτίμηση του νομίσματος. Επιπλέον, οι κυβερνήσεις των νοτίων χωρών είχαν δωροδοκηθεί με μεταβιβαστικές πληρωμές μετρητών, με αντάλλαγμα την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ: «Ο Jacques Delors, πρόεδρος της Επιτροπής, δωροδόκησε τους υπουργούς οικονομικών της Ελλάδας, της Ισπανίας, της Πορτογαλίας και της Ιρλανδίας, υποσχόμενος μεγάλες αυξήσεις στα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ με αντάλλαγμα την υπογραφή τους στη Συνθήκη.»[66]

[66] Δείτε Judt, Postwar, σελ. 715. Ο Connolly στο The Rotten Heart of Europe, σελ. 198 γράφει: " Στης 9 Νοεμβρίου 1991, οι υπουργοί εξωτερικών της Ιρλανδίας, της Ισπανίας, της Πορτογαλίας και της Ελλάδας έφυγαν από μια συνάντηση με τον Jacques Delors στην οποία είχε υποσχεθεί εντυπωσιακά ποσά (6 δις ΕΝΜ για την Ιρλανδία) από τα χρήματα άλλων ανθρώπων, αν δεσμεύονταν να υποστηρίξουν τις ομοσπονδιακές, κορπορατιστικές φιλοδοξίες του στις τελικές διαπραγματεύσεις του Μάαστριχτ."

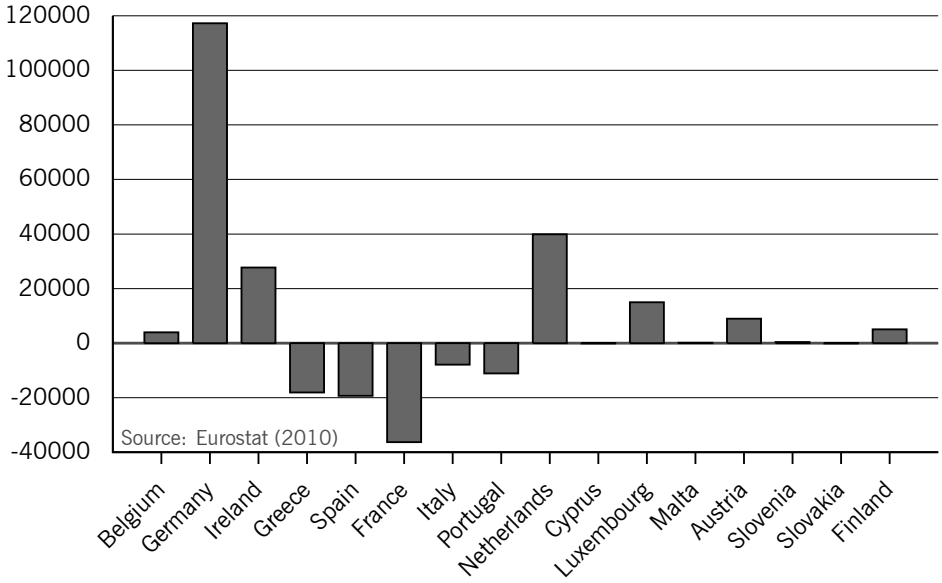
Γράφημα 2: Δείκτες ανταγωνιστικότητας με βάση το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, για τις μεσογειακές χώρες και την Ιρλανδία από το 1995 ως το 2010 (1999Q1=100)
Πηγή: *ΕΚΤ (2010)*

Γράφημα 3: Δείκτες ανταγωνιστικότητας με βάση το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, για το Βέλγιο, την Ολλανδία, την Αυστρία και τη Γερμανία από το 1995 ως το 2010 (1999Q1=100)
Πηγή: *ΕΚΤ 2010*

Όπως μπορούμε να δούμε στα γραφήματα 2 και 3, η ανταγωνιστικότητα στις μεσογειακές χώρες και την Ιρλανδία μειώθηκε σημαντικά μετά την εισαγωγή του ευρώ. Την ίδια στιγμή η ανταγωνιστικότητα στη Γερμανία αλλά ακόμη και στην Αυστρία είχε αυξηθεί. Από την εισαγωγή του ευρώ, η ανταγωνιστικότητα της Γερμανίας, όπως μετράται από το δείκτη που βασίζεται στο κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος που παρέχεται από την ΕΚΤ, αυξήθηκε κατά 13,7 τοις εκατό από τη στιγμή της εισαγωγής του ευρώ μέχρι το 2010. Στην ίδια περίοδο, η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Ισπανία και η Ιταλία έχασαν την ανταγωνιστικότητά τους, 11,3%, 9,1%, 11,2% και 9,4% αντίστοιχα.[67] Σύμφωνα με τους αριθμούς που παρέχονται από την ΕΚΤ,

[67] Δεν παρέχονται στοιχεία για την Πορτογαλία. Θα πρέπει να σημειωθεί πως δε μπορούμε να πάρουμε αυτά τα δεδομένα στην ονομαστική τους αξία καθώς μπορεί να περιέχουν ουσιώδη σφάλματα. Τα στοιχεία αντιπροσωπεύουν ένα πολύ υψηλό επίπεδο συγκέντρωσης. Παρόλα αυτά, τα στοιχεία μπορούν να δείξουν τις τάσεις.

Γράφημα 4: Εμπορικό ισοζύγιο 2009 (σε εκατομμύρια ευρώ)
Πηγή: *Eurostat 2010*

η Γερμανία έχοντας ένα δείκτη ανταγωνιστικότητας του 88.8 στο πρώτο τέταρτο του 2010, είναι σημαντικά πιο ανταγωνιστική από την Ιρλανδία που έχει 118,7, την Ελλάδα με 108,8, την Ισπανία και την Ιταλία με 111,6 η καθεμία.

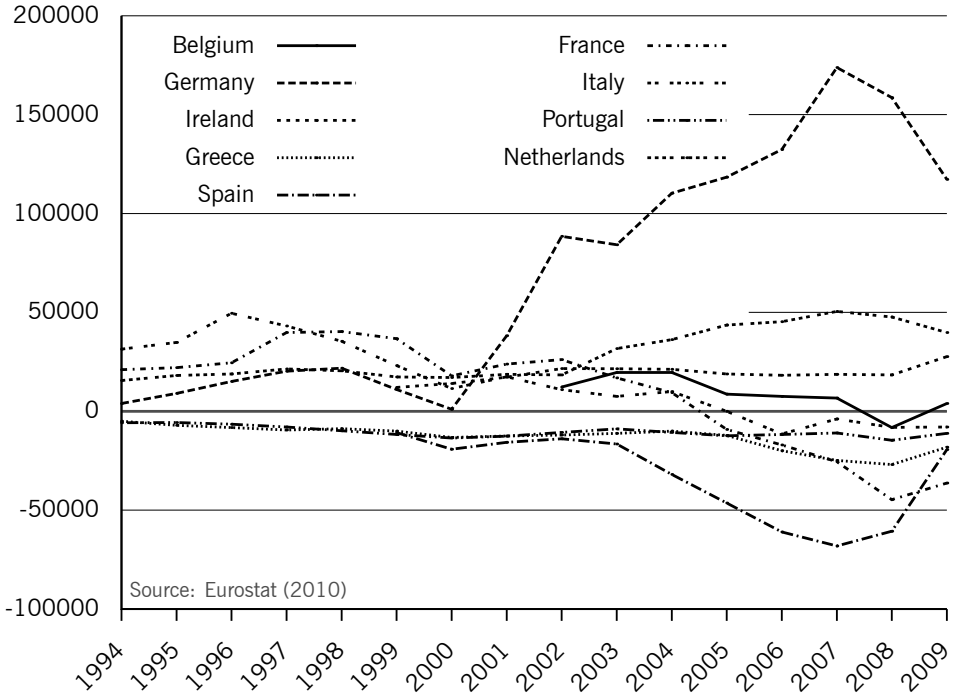
Πριν την εισαγωγή του ευρώ, οι λατινικές χώρες με αυξανόμενους μισθούς, ισχυρά εργατικά σωματεία και δύσκαμπτη αγορά εργασίας επίσης έχασαν την ανταγωνιστικότητά τους σε σχέση με τη Γερμανία. Ωστόσο, πριν το ενιαίο νόμισμα, ο πληθωρισμός και οι υποτιμήσεις επανέφεραν την ανταγωνιστικότητα, μειώνοντας τους πραγματικούς μισθούς. Την ίδια στιγμή οι εισαγωγές γίνονταν πιο ακριβές.

Όταν το γερμανικό μάρκο αντικαταστήθηκε από το ευρώ, το πλεόνασμα των εξαγωγών της Γερμανίας είχε εν μέρει αντισταθμιστεί από το πλεόνασμα των εισαγωγών των νοτίων χωρών. Τα εμπορικά πλεονάσματα και ελλείμματα της ευρωζώνης φαίνονται στο γράφημα 4.

Στο γράφημα 5 μπορούμε να δούμε ότι το εμπορικό πλεόνασμα της Γερμανίας έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια λόγω της αύξησης της ανταγωνιστικότητας σε συνδυασμό με τα αυξημένα εμπορικά ελλείμματα των άλλων χωρών. Στην πραγματικότητα, το εμπορικό πλεόνασμα της Γερμανίας καλύπτει με το παραπάνω τα παραδοσιακά εμπορικά ελλείμματα της Ισπανίας, της Πορτογαλίας, της Ιταλίας και της Ελλάδας.

Τα μακράς διαρκείας εμπορικά ελλείμματα επηρεάζουν αρνητικά την αξία ενός νομίσματος. Ένα εμπορικό έλλειμμα σημαίνει πως υπάρχει πλεόνασμα σε άλλα μέρη του ισοζυγίου πληρωμών. Μπορεί να υπάρχουν οικονομικές μεταφορές προς τη χώρα με το έλλειμμα, ή αυτή η χώρα μπορεί να αυξήσει τα χρέη εξωτερικού της. Χωρίς επαρκείς οικονομικές μεταφορές, ένα εμπορικό έλλειμμα σημαίνει ότι το δημόσιο και ιδιωτικό εξωτερικό χρέος της χώρας αυξάνονται.

Από αυτήν την άποψη, δεν είναι άσχετο αν τα χρέη είναι στην κατοχή ενός πολίτη της χώρας ή ενός ξένου. Τα χρέη της κυβέρνησης της Ιαπωνίας βρίσκονται σε μεγάλο βαθμό στην κατοχή ιαπωνικών τραπεζών και πολιτών. Τα ελληνικά (ή τα ισπανικά) κυβερνητικά χρέη σε μεγάλο βαθμό κατέχονται από ξένες τράπεζες λόγω των εμπορικών ελλειμμάτων. Οι Έλληνες δεν αποταμίευσαν αρκετά για να αγοράσουν τα κυβερνητικά τους χρέη, αλλά

Γράφημα 5: Εμπορικό ισοζύγιο 1994-2009 (σε εκατομμύρια ευρώ)
Πηγή: *Eurostat 2010*

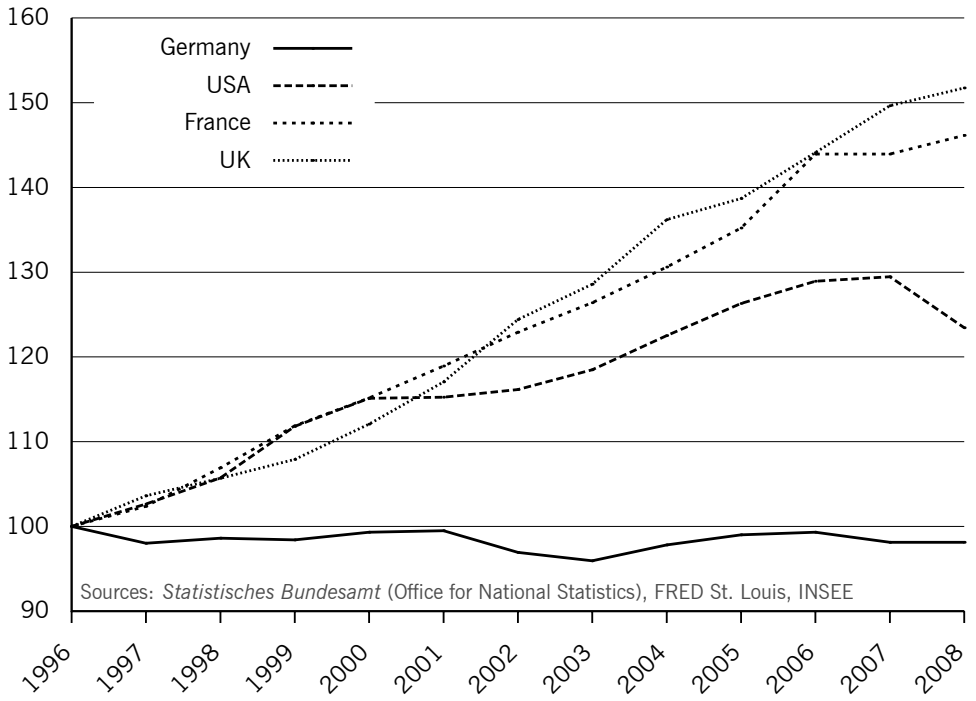
προτίμησαν να εισάγουν περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες από ότι εξήγαγαν. Οι ξένες τράπεζες χρηματοδότησαν αυτή την κατανάλωση αγοράζοντας ελληνικό χρέος.

Η ιαπωνική κυβέρνηση μπορεί να αναγκάσει τις τράπεζές της να αγοράσουν τα κυβερνητικά ομόλογα ή να τις εμποδίσει από το να τα πουλήσουν επειδή βρίσκονται στην Ιαπωνική δικαιοδοσία. Η ελληνική κυβέρνηση δε μπορεί να αναγκάσει τις ξένες τράπεζες να κρατήσουν τα ελληνικά κυβερνητικά ομόλογα. Ούτε μπορεί να αναγκάσει τις ξένες τράπεζες να συνεχίσουν να αγοράζουν το ελληνικό χρέος για να χρηματοδοτήσει το έλλειμμά της. Αν οι ξένες τράπεζες σταματήσουν να αγοράζουν ή αρχίσουν να πουλάνε τα ελληνικά κυβερνητικά ομόλογα, η κυβέρνηση μπορεί να αναγκαστεί να χρεοκοπήσει. Τα εμπορικά ελλείμματα και τα χρέη που απορρέουν καθιστούν ένα νόμισμα ευάλωτο, ενώ τα εμπορικά πλεονάσματα και οι καθαρές συναλλαγματικές θέσεις καθιστούν ένα νόμισμα ισχυρό.

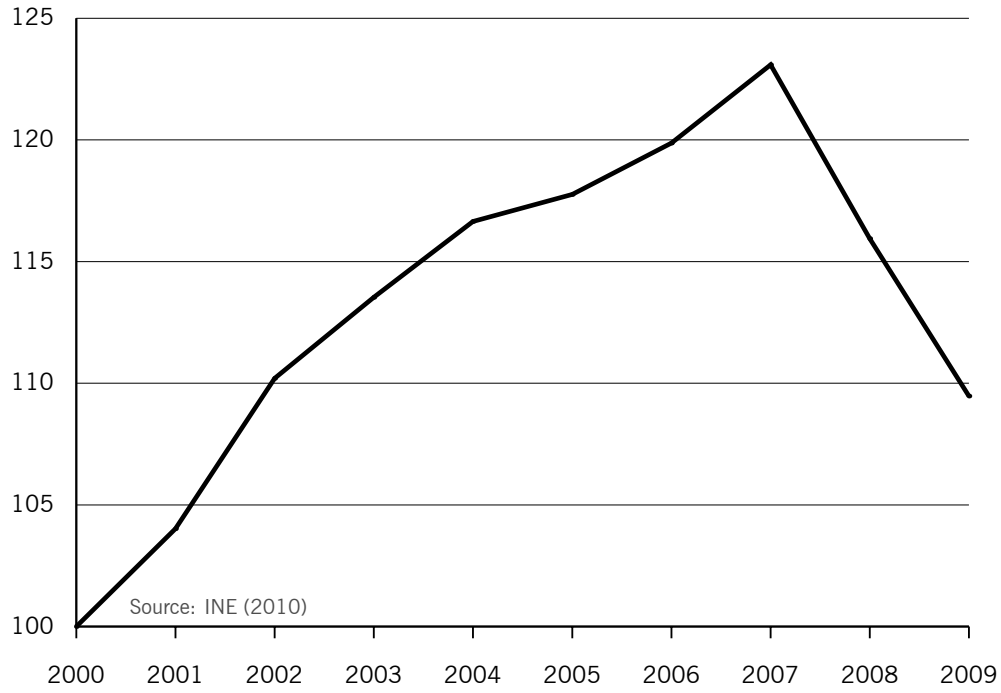
Η ανάπτυξη του ευρώ είναι μικρή σε σύγκριση με αυτή που θα είχε το γερμανικό μάρκο από μόνο του. Οι εισαγωγές και το βιοτικό επίπεδο στη Γερμανία δεν αυξήθηκαν τόσο όσο θα συνέβαινε με το μάρκο. Στην πραγματικότητα οι λιανικές πωλήσεις στη Γερμανία υστερούν σε σύγκριση με άλλες βιομηχανικές χώρες, όπως φαίνεται στο γράφημα 6.

Άλλα οι λιανικές πωλήσεις στις μεσογειακές χώρες αυξήθηκαν και ξεκίνησαν να πέφτουν μόνο μετά την οικονομική κρίση του 2008. Από το 2000 ως το 2007, οι λιανικές πωλήσεις στην Ισπανία αυξήθηκαν περισσότερο από είκοσι τοις εκατό.

Οι εισαγωγές παρέμειναν φθηνότερες για τη Νότια Ευρώπη από ό,τι ίσως θα ήταν χωρίς τη νομισματική ένωση. Παρόλο που οι πληθωριστικές χώρες έχασαν την ανταγωνιστικότητά τους σε σύγκριση με τη Γερμανία, οι τιμές των εισαγωγών δεν αυξήθηκαν τόσο όσο θα γινόταν αν οι χώρες αυτές είχαν παραμείνει στα δικά τους νομίσματα. Το αποτέλεσμα αυτού του συνδυασμού με τα τεχνητά χαμηλά επιτόκια ήταν η καταναλωτική έκρηξη που χρηματοδοτήθηκε με πίστωση, κυρίως στα νότια κράτη.

Γράφημα 6: Λιανικές πωλήσεις Γερμανία, ΗΠΑ, Γαλλία, Μ. Βρετανία (1996=100)
Πηγή: *Statistisches Bundesamt (Γραφείο Εθνικών Στατιστικών), FRED St. Louis, INSEE (2010)*

Γράφημα 7: Λιανικές πωλήσεις Ισπανία (2000=100)
Πηγή: *INE (2010)*

Μια Δικαιολογια Για Περικοπες Στον Προϋπολογισμο

Οι πολιτικοί των νοτίων ευρωπαϊκών χωρών χρησιμοποίησαν τη συνθήκη του Μάαστριχτ ως δικαιολογία (πριν υπάρξει μια σοσιαλιστική εκλογική περιφέρεια) για απορρυθμίσεις και τη λήψη μέτρων δημοσιονομικής εξοικονόμησης απαραίτητα για την αποτροπή της πτώχευσης. Για την εκπλήρωση των κριτηρίων σύγκλισης, οι νότιες χώρες έπρεπε να μειώσουν τα ελλείμματά τους, να περικόψουν τα κυβερνητικά έξοδα, και να πουλήσουν τις δημόσιες επιχειρήσεις. Για πολλές χώρες, στην πραγματικότητα, το ευρώ υπήρξε η μόνη προοπτική για να καθυστερήσουν τη χρεοκοπία τους ή τον υπερπληθωρισμό. Τα δημόσια χρέη πίεζαν τα ευρωπαϊκά κράτη πρόνοιας πριν την εισαγωγή του ευρώ. Το 1991 το Βέλγιο, η Ιρλανδία και η Ιταλία είχαν χρέη της τάξης του 132%, 113% και 103% του ΑΕΠ.[68] Ακόμη και η Ολλανδία είχε ένα χρέος της τάξης του 83% του ΑΕΠ, με την Ελλάδα να ακολουθεί. Στην τελική, το όλο θέμα του ενιαίου νομίσματος είχε να κάνει με την εξουσία και το χρήμα, και όχι με κάποια σπουδαία ευρωπαϊκή σκέψη.

Κερδη Μεσω Της Νομισματικης Αναδιανομης

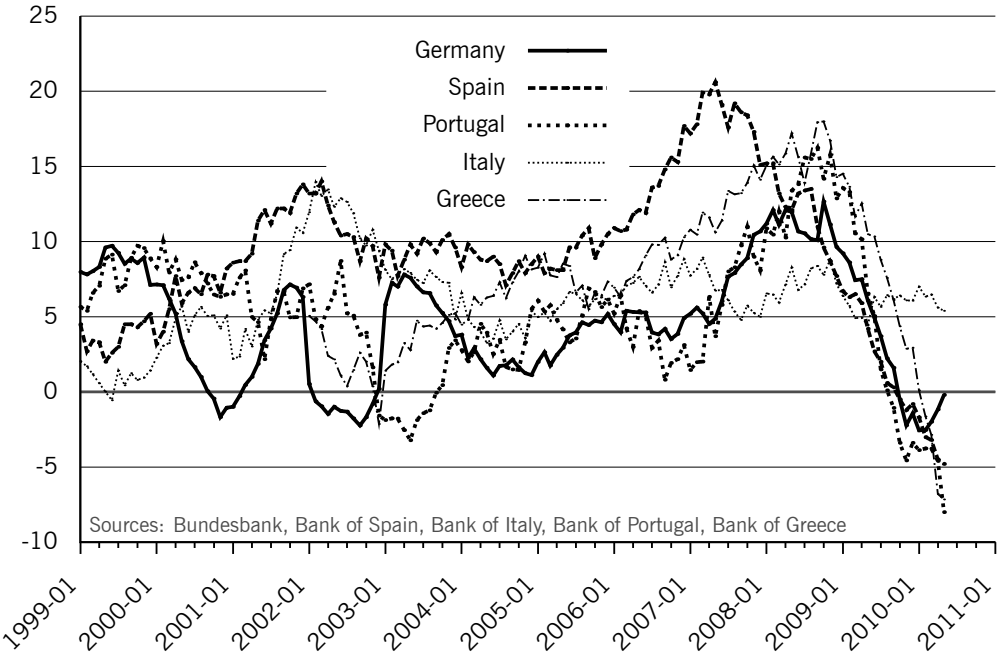
Όταν εισήχθη το ευρώ, δε χρειάστηκε πολύ για να αναπτυχθούν και να συσσωρευτούν ανισορροπίες. Το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών στις νότιες χώρες αυξήθηκε με μια καταναλωτική έκρηξη και οι εξαγωγές της γερμανικής βιομηχανίας άνθισαν. Μια ανατίμηση του μάρκου θα προκαλούσε προβλήματα για τις γερμανικές εξαγωγές και θα μείωνε το πλεόνασμα των τρεχουσών συναλλαγών της Γερμανίας. Με το ευρώ, αυτό δεν ήταν πια δυνατό.

Καινούρια ευρώ πέταξαν από την έκρηξη που προκάλεσε η πίστωση στις νότιες χώρες, προς τη Γερμανία και προκάλεσαν την άνοδο των τιμών. Οι αναδιανομές προκλήθηκαν καθώς η ΕΚΤ συνέχισε να χρηματοδοτεί και να φιλοξενεί τις καταναλωτικές δαπάνες σε αυτές τις χώρες. Καινούρια χρήματα θα έμπαιναν στις νότιες χώρες και θα αγόραζαν γερμανικά προϊόντα.

Στο γράφημα 8, μπορούμε να δούμε την αύξηση του Μ3 (εκτός του χρήματος που κυκλοφορεί) στην Ισπανία, την Ιταλία, την Ελλάδα, την Πορτογαλία και την Γερμανία. Βλέπουμε πως το χρηματικό απόθεμα πραγματικά μεγάλωσε πολύ πιο γρήγορα στις μεσογειακές χώρες. Η Ισπανία και η Ελλάδα, κυρίως, είχαν μεγαλύτερο ρυθμό αύξησης από ότι η Γερμανία (χοντρή γραμμή) κατά τη διάρκεια της έκρηξης από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 ως το 2008. Για παράδειγμα, όταν το νομισματικό μέγεθος της Γερμανίας έπεφτε το 2002, η Ισπανία και η Ιταλία είχαν διψήφιες αυξήσεις. Το 2004, ο ρυθμός αύξησης του νομισματικού μεγέθους της Γερμανίας, κυμαίνονταν στο 2 τοις εκατό. Την ίδια στιγμή, η νομισματική αύξηση ήταν τουλάχιστον διπλάσια στις μεσογειακές χώρες. Όταν η έκρηξη στον κατασκευαστικό τομέα στην Ισπανία βγήκε εκτός ελέγχου το 2007, το Μ3 αυξήθηκε στο 20 τοις εκατό ενώ το νομισματικό μέγεθος της Γερμανίας πέντε με οχτώ τοις εκατό.

Η αναδιανομή μέσω του διαφορετικού ρυθμού παραγωγής χρήματος έφερε μια κουλτούρα της παρακμής. Η εξέλιξη αυτή έμοιαζε με την «κατάρα του χρυσού» που είχε συμβεί στην Ισπανία μετά την ανακάλυψη του Νέου Κόσμου, όταν καινούρια χρήματα, δηλαδή χρυσός, έμπαιναν στη χώρα. Η Ισπανία μετά θα εισήγαγε αγαθά

[68] Baader, Die Euro-Katastrophe, σελ. 204. Χωρίς τη σιωπηρή γερμανική εγγύηση η κατάσταση χρέους του Βελγίου δε θα ήταν βιώσιμη. Δείτε Connolly, The Rotten Heart of Europe, σελ. 344.

Γράφημα 8: Αύξηση του M3 σε ποσοστό τοις εκατό (χωρίς το νόμισμα που βρίσκεται σε κυκλοφορία) σε Ισπανία, Γερμανία, Ιταλία, Ελλάδα και Πορτογαλία (1999-2010)

Πηγές: *Bundesbank, Τράπεζα της Ισπανίας, Τράπεζα της Ιταλίας, Τράπεζα της Πορτογαλίας, Τράπεζα της Ελλάδος (2010)*

και υπηρεσίες (κυρίως στρατιωτικές) από την υπόλοιπη Ευρώπη. Ως συνέπεια, οι ευρωπαίοι εξαγωγείς θα έκαναν κέρδη και η ισπανική βιομηχανία θα γινόταν ακόμη πιο αποδοτική.

Το ίδιο είχε συμβεί στην ευρωζώνη. Τα χρήματα έμπαιναν με γρηγορότερο ρυθμό στις νότιες χώρες. Κατασκευάζοντας σπίτια, τα χρήματα απλώθηκαν στο υπόλοιπο της ευρωζώνης καθώς η Ισπανία εισήγαγε εμπορεύματα από τη Γερμανία και άλλες βόρειες χώρες. Το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών στη Μεσόγειο, αυξήθηκε.

Αν η εισαγωγή του νέου χρήματος είχε συμβεί μόνο μια φορά, η κατάσταση θα σταθεροποιούνταν σύντομα. Οι τιμές θα είχαν αυξηθεί στη Γερμανία σε σχέση με τις χώρες του νότου, καθώς τα ευρώ θα αγόραζαν γερμανικά αγαθά. Οι χαμηλότερες τιμές και μισθοί στις νότιες χώρες θα τις είχαν κάνει πιο αποδοτικές και θα μείωναν το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών.

Αλλά αυτή η προσαρμογή δεν είχε επιτραπεί να συμβεί. Νέα χρήματα συνέχισαν να εισέρχονται ταχύτερα στις μεσογειακές χώρες, όπου μετά μεταφέρονταν στους καταναλωτές και στις κυβερνήσεις, μην επιτρέποντας τις τιμές να πέσουν (τιμές που ήταν υψηλότερες σε σύγκριση με αυτές στη Γερμανία). Η ροή των εμπορευμάτων από τη Γερμανία προς τις νότιες χώρες συνεχιζόταν. Το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών διατηρήθηκε και οι νότιες χώρες παρέμειναν σχετικά μη παραγωγικές ενώ συνήθιζαν σε ένα επίπεδο κατανάλωσης που δε θα ήταν εφικτό χωρίς τη δημιουργία χρήματος προς όφελός τους. Ο νότιος πληθωρισμός εξάγονταν στη Γερμανία ενώ εισήγαγαν νομισματική σταθερότητα. Οι τιμές στο νότο δεν αυξήθηκαν όσο θα είχε συμβεί χωρίς τις εισαγωγές από τη Γερμανία. Οι τιμές στη Γερμανία αυξήθηκαν περισσότερο από ότι θα είχε συμβεί αν δεν εξήγαγαν στη νότια Ευρώπη.

Σε μια μορφή νομισματικού ιμπεριαλισμού, οι τράπεζες και οι κυβερνήσεις στις νότιες χώρες παρήγαγαν χρήματα που οι Γερμανοί θα αναγκάζονταν να δεχτούν.[69] Ένα παράδειγμα: η κεντρική τράπεζα της Ελλάδος εκτυπώνει χρήματα για να πληρώσει το μισθό ενός Έλληνα πολιτικού. Ο Έλληνας πολιτικός αγοράζει μια Mercedes. (Ο πολιτικός μπορεί να αγοράσει ένα τεθωρακισμένο άρμα. Με πληθυσμό 11 εκατομμύρια, η Ελλάδα είναι ο μεγαλύτερος εισαγωγέας συμβατικών όπλων στην Ευρώπη. Οι στρατιωτικές δαπάνες στην Ελλάδα καλύπτουν το μεγαλύτερο ποσοστό ως προς το ΑΕΠ από όλες τις χώρες της ΕΕ.)

Με τον κανόνα του χρυσού, ο χρυσός θα έφευγε από την Ελλάδα και θα πήγαινε στη Γερμανία ως αντάλλαγμα για τα εισαγόμενα αγαθά. Με τα κυμαινόμενα χάρτινα νομίσματα, ένας πολιτικός θα ανταλλάξει τις δραχμές που μόλις εκτύπωσε με μάρκα – το μάρκο θα ανέβαινε σε αξία και οι επόμενες διακοπές του Γερμανού εργαζόμενου της αυτοκινητοβιομηχανίας, θα ήταν λιγότερο ακριβές. Στην περίπτωση του ευρώ, το χάρτινο χρήμα ρέει προς τη Γερμανία όπου γίνεται αποδεκτό ως νόμιμο χρήμα και ανεβάζει τις τιμές.

[69] Πάνω στον νομισματικό εθνικισμό δείτε Hans-Hermann Hoppe, "Banking, Nation States, and International Politics: A Sociological Reconstruction of the Present Economic Order," Review of Austrian Economics 4 (1, 1990): σελ. 55-87.

Κεφαλαιο 5

Γιατί η Γερμανία εγκατέλειψε το μάρκο

Αν το ευρώ σημαίνει τόσα πολλά μειονεκτήματα για τη Γερμανία, πως είναι δυνατόν αυτή να συμφώνησε με την εισαγωγή του; Η πραγματικότητα είναι πως η πλειοψηφία του πληθυσμού ήθελε να διατηρήσει το γερμανικό μάρκο (μερικές δημοσκοπήσεις δείχνουν πως μέχρι και το εβδομήντα τοις εκατό των Γερμανών ήθελαν να κρατήσουν το μάρκο). Γιατί οι πολιτικοί δεν άκουσαν τη γνώμη της πλειοψηφίας;

Η πιο εφικτή εξήγηση είναι ότι η γερμανική κυβέρνηση θυσίασε το μάρκο για να ανοίξει ο δρόμος για την επανένωση το 1990. Όταν έπεσε το Τείχος, οι διαπραγματεύσεις για την ενοποίηση ξεκίνησαν. Οι διαπραγματευτές αποτελούνταν από τις δύο Γερμανίες και τους νικηφόρους συμμάχους του Β' Παγκοσμίου Πολέμου: το Ηνωμένο Βασίλειο, τις ΗΠΑ, τη Γαλλία και τη Σοβιετική Ένωση.

Η Γερμανία εξακολουθούσε να υπόκειται σε κυριαρχία. Δεν είχε υπογραφεί κάποια συνθήκη ειρήνης με τη Γερμανία μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η Συμφωνία του Potsdam του Αυγούστου, 1945, προέβλεπε ότι μια συνθήκη ειρήνης θα υπογράφονταν όταν ιδρυθεί κάποια επαρκής κυβέρνηση. Αλλά μια τέτοια συνθήκη δεν υπογράφτηκε ποτέ. Η Γερμανία δεν απολάμβανε πλήρη κυριαρχία διότι οι σύμμαχοι είχαν ειδικά δικαιώματα ελέγχου μέχρι την έναρξη της συμφωνίας «Δύο Συν Τέσσερα» (Two Plus Four) του 1991.[70]

Το 1990, η Σοβιετική Ένωση είχε ακόμη στρατεύματα σταθμευμένα στην Ανατολική Γερμανία, ενώ οι ΗΠΑ, η Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία διαχειρίζονταν στρατεύματα στο Δυτικό τμήμα. Και οι τέσσερις κατοχικές δυνάμεις είχαν πυρηνικά όπλα και ήταν πολύ ανώτερες στρατιωτικά από τη Γερμανία. Χωρίς την έγκριση αυτών των τεσσάρων δυνάμεων, μια ενοποίηση της Γερμανίας δε θα ήταν δυνατή. Η κυβερνήσεις της Γαλλίας και της Βρετανίας συγκεκριμένα φοβόντουσαν τη δύναμη μιας ενωμένης Γερμανίας, η οποία θα μπορούσε εύκολα να απαιτήσει τη θέση της στη δομή της εξουσίας της Ευρώπης: είναι η πιο πυκνοκατοικημένη χώρα, η ισχυρότερη οικονομικά, και βρίσκεται στη στρατηγική καρδιά της Ευρώπης.[71]

Για να αναχαιτιστεί αυτή η δύναμη, η Συμφωνία «Δύο Συν Τέσσερα», ή Συνθήκη για την Τε-

[70] Ο καταστατικός χάρτης των Ηνωμένων Εθνών εξακολουθεί να συμπεριλαμβάνει ρήτρες εχθρικού κράτους. Οι ρήτρες επιτρέπουν στους συμμάχους να επιβάλουν μέτρα κατά κρατών όπως η Γερμανία ή η Ιαπωνία χωρίς την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας. "Οι σύμμαχοι διατήρησαν συγκεκριμένες εξουσίες παρεμβάσεων, ακόμη και το δικαίωμα για απευθείας έναρξη κανόνα εάν το έκριναν απαραίτητο." (Judt, Postwar, σελ. 147).

[71] Όπως δηλώνει η Margaret Thatcher στον Mitterrand και τον εαυτό της: „Και οι δύο είχαμε τη βούληση να ελέγξουμε τον γερμανικό κολοσσό." Αναφέρεται στο Judt, Postwar, σελ. 639.

λική Ρύθμιση όσον αφορά τη Γερμανία, διευκρίνισε ότι η γερμανική κυβέρνηση έπρεπε να παραιτηθεί όλων των διεκδικήσεών επί των εδαφών που έχασε μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Επιπλέον, η Γερμανία έπρεπε να πληρώσει είκοσι ένα δισεκατομμύρια γερμανικά μάρκα στη Σοβιετική Ένωση για να αποσύρει τα στρατεύματά της από το Ανατολικό τμήμα.[72] Η γερμανική κυβέρνηση έπρεπε να μειώσει το μέγεθος του στρατού της και να ανανεώσει την παραίτησή της από την κατοχή ή έλεγχο πάνω σε πυρηνικά, βιολογικά και χημικά όπλα.

Πιο τρομαχτική από το γερμανικό στρατό — που αποτελούνταν κυρίως από πεζικό που προορίζονταν να επιβραδύνει μια σοβιετική επίθεση κατά του ΝΑΤΟ — ήταν η Bundesbank. Η Bundesbank επανειλημμένα ανάγκαζε άλλα έθνη να περιορίζουν την εκτύπωση χρήματος ή να αναδιατάσσουν τις συναλλαγματικές τους ισοτιμίες. Φαίνεται ότι είναι δυνατό, αν όχι πιθανό, πως η Γερμανία έπρεπε να εγκαταλείψει το μάρκο και τη νομισματική της κυριαρχία με αντάλλαγμα την ενοποίηση.[73] Ο Πρώην Πρόεδρος της Γερμανίας, Richard von Weizsäcker, υποστήριξε ότι το ευρώ θα ήταν «τίποτε παραπάνω από το κόστος της επανένωσης.»[74] Ο πρώην υπουργός εξωτερικών Hans-Dietrich Genscher δήλωσε μετά την εισαγωγή του ευρώ ότι τα γεγονότα αποτελούσαν την πληρωμή των υποσχέσεων που έκανε ο ίδιος κατά τη διαδικασία της γερμανικής ενοποίησης.[75] Παρόμοια, ο Γερμανός πολιτικός Norbert Blüm δήλωσε ότι η Γερμανία έπρεπε να κάνει θυσίες, και συγκεκριμένα το μάρκο, για το νέο σχήμα της Ευρώπης.[76] Ο Horst Teltschik,[77] επικεφαλής σύμβουλος εξωτερικής πολιτικής του καγκελάριου Helmut Kohl, δήλωσε, μιλώντας σε ένα Γάλλο δημοσιογράφο (τρεις εβδομάδες μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου το 1989) πως «η γερμανική ομοσπονδιακή κυβέρνηση ήταν πλέον σε θέση που θα έπρεπε να δεχτεί σχεδόν οποιαδήποτε γαλλική πρωτοβουλία για την Ευρώπη»[78]

Ο Kohl θεώρησε το ευρώ ως θέμα ειρήνης και πολέμου. Μετά την επανένωση, ο Kohl θέλησε να κατασκευάσει μια πολιτικά ενωμένη Ευρώπη γύρω από τη Γαλλία και τη Γερμανία. Ο Kohl ήθελε να κερδίσει τη θέση του στα βιβλία της ιστορίας ως ο οικοδόμος της επανένωσης της Γερμανίας, και μιας πολιτικής ένωσης στην Ευρώπη.[79] Για να πετύχει, χρειάζονταν τη συνεργασία του Γάλλου πρωθυπουργού, Mitterrand.

---

[72] Fritjof Meyer, "Ein Marshall auf einem Sessel," Der Spiegel 40 (1999): σελ. 99, http://www.spiegel.de. Η Γερμανία πλήρωσε εξήντα τρία δισεκατομμύρια γερμανικά μάρκα στη Σοβιετική Ένωση από το 1989 ως το 1991 (στο σύνολο) για να τυγχάνει ευνοϊκής μεταχείρισης. Παρομοίως, ο Tony Judt, Postwar, σελ. 642, υπολογίζει ότι η γερμανική κυβέρνηση μετέφερε 71 δις δολάρια προς τη Σοβιετική Ένωση από το 1990 ως το 1994. Ένα πρόσθετο ποσό των 36 δις «αφιερώσεων» πέταξε προς άλλες πρώην κομμουνιστικές κυβερνήσεις της ανατολικής Ευρώπης.

[73] Δείτε Kerstin Löffler, "Paris und London öffnen ihre Archive," Ntv.de (6 Νοεμβρίου, 2010), http://n-tv.de. Δείτε επίσης Wilhelm Nölling που αναφέρεται στο Hannich, Die kommende Euro-Katastrophe, σελ. 21: "Από όσο γνωρίζουμε, αυτές οι χώρες απαίτησαν ως αντάλλαγμα για τη συμφωνία τους για την επανένωση… που δε μπορούσαν να αποτρέψουν, ότι η Γερμανία θα αιχμαλωτιστεί και για να συμβεί αυτό δεν υπάρχει τίποτα καλύτερο ως πρόσθετο στην ένωση με το ΝΑΤΟ και την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση από το να ενοποιηθεί επίσης το νόμισμα." Σε μια ομιλία τον Αύγουστο του 2010 ο ιστορικός Heinrich August Winkler, ομότιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου Humboldt του Βερολίνου, υποστήριξε ότι ο Mitterrand φοβότανε πως η Ευρωπαϊκή Κοινότητα θα μετατρέπονταν σε μια ζώνη του μάρκου που σημαίνει γερμανική ηγεμονία στην ήπειρο. Το ευρώ ήταν το κόστος της επανένωσης. Δείτε Henkel, Rettet unser Geld!; σελ. 56-58. Η πρόσβαση σε μυστικά πρωτόκολλα επιβεβαίωσε πρόσφατα τη θέση ότι ο Mitterrand απαίτησε το ενιαίο νόμισμα για να συμφωνήσει με την ενοποίηση. Δείτε Mik, "Mitterrand forderte Euro als Gegenleistung für die Einheit, Spiegel online (2010), http://www.spiegel.de.

[74] Στο Die Woche, 19.9.1997 αναφέρεται μέσα στο Das Weisse Pferd, "Die Risiken des Euro sind unübersehbar (1)," in Das Weisse Pferd – Urchristliche Zeitung für Gesellschaft, Religion, Politik und Wirtschaft (Αύγουστος, 1998), http://www.das-weisse-pferd.com.

[75] Δείτε Henkel, Rettet unser Geld!, σελ. 59.

[76] Δείτε Hannich, Die kommende Euro-Katastrophe.

[77] Horst Teltschik, 329 Tage: Innenansichten der Einigung (Berlin: Siedler, 1991), σελ. 61,

[78] Vaubel, "The Euro and the German Veto," σελ. 83.

[79] Επιπλέον, ο Kohl θεωρήθηκε υποψήφιος για το Νόμπελ Ειρήνης αρκετές φορές – πιο πρόσφατα το 2010.

Η πρώην μεταφραστής για τον Mitterrand, ή Brigitte Sauzay, γράφει στα απομνημονεύματά της ότι ο Mitterrand θα συμφωνούσε με τη γερμανική επανένωση μόνο «αν ο Γερμανός καγκελάριος θυσίαζε το μάρκο για το ευρώ.»[80] Ο Jacques Attali, σύμβουλος του Mitterrand, έκανε παρόμοια σχόλια σε μια τηλεοπτική συνέντευξη το 1998:

> Είναι χάρη στη γαλλική επιφυλακτικότητα όσον αφορά μια άνευ όρων επανένωση [της Γερμανίας] που έχουμε ένα ενιαίο νόμισμα …. Το ενιαίο νόμισμα δε θα είχε δημιουργηθεί χωρίς την επιφυλακτικότητα του Francois Mitterrand σχετικά με την ενοποίηση της Γερμανίας.

Μια άλλη επιβεβαίωση αυτών των γεγονότων παρέχεται από τον Hubert Védrine, επίσης σύμβουλος του Mitterrand για μεγάλο διάστημα, και αργότερα υπουργός εξωτερικών του:

> Ο Πρόεδρος ήξερε πώς να αδράξει την ευκαιρία, στο τέλος του 1989, για να πετύχει μια δέσμευση από τον [Γερμανό καγκελάριο Helmut] Kohl. […] Έξι μήνες αργότερα, θα ήταν πολύ αργά: κανένας Γάλλος πρόεδρος δε θα βρίσκονταν πλέον σε θέση να διεκδικήσει από έναν Γερμανό καγκελάριο τη δέσμευση για την εισαγωγή ενός ενιαίου νομίσματος.[81]

Ο Francois Mitterrand και η Margaret Thatcher είχαν τρομοκρατηθεί από την ιδέα μιας ενωμένης, «δυνατής» Γερμανίας. Η Γερμανία έπρεπε να χάσει το πιο δυνατό της όπλο. Οι γείτονες ανησυχούσαν για μια ανανεωμένη γερμανική επιθετικότητα. Η νομισματική ένωση ήταν η λύση σε αυτή την απειλή, όπως είπε ο Mitterrand στη Thatcher μετά την ενοποίηση της Γερμανίας: «Δίχως ένα ενιαίο νόμισμα είμαστε όλοι — εσείς και εμείς — κάτω από γερμανικό έλεγχο. Όταν αυξάνουν τα επιτόκιά τους, θα πρέπει να ακολουθούμε και να κάνετε και εσείς το ίδιο, παρόλο που δε συμμετέχετε στο νομισματικό μας σύστημα. Μπορούμε να συμμετάσχουμε μόνο εάν υπάρχει μια Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα όπου θα αποφασίζουμε μαζί.»[82]

---

[80] Spiegel-Special Nr. 2/1998 που αναφέρεται στο Das Weisse Pferd, "Die Risiken des Euro." Για την άποψη ότι η γαλλική κυβέρνηση συμφώνησε με την επανένωση με αντάλλαγμα μιας συμφωνίας της Γερμανίας για την εισαγωγή ενός ενιαίου νομίσματος, δείτε επίσης Ginsberg, Demystifying the European Union, σελ. 249. Παρομοίως, ο Jonas Ljundberg, "Introduction," στο The Price of the Euro, ed. Jonas Ljundberg (New York: Palgrace MacMillan, 2004), σελ. 10, αναφέρει: "Με την παραίτηση της ηγεμονίας της Bundesbank μεταξύ των κεντρικών τραπεζών, ο Kohl θα μπορούσε να εξασφαλίσει τη συμμόρφωση του Mitterrand για τη γερμανική επανένωση." Στην ίδια γραμμή, ο James Foreman-Peck, "The UK and the Euro: Politics versus Economics in a Long-Run Perspective," στο The Price of the Euro, ed. Jonas Ljundberg (New York: Palgrace MacMillan, 2004), σελ. 102, αναφέρει: "Η νομισματική ένωση επιλέχτηκε ως μέρος μιας γαλλο-γερμανικής συμφωνίας σχετικά με τη γερμανική επανένωση. Το γερμανικό μάρκο ανταλλάχθηκε για ένα ενωμένο κράτος. Αυτή η μεγάλη ενωμένη Γερμανία έπρεπε να είναι αποδεκτή στη Γαλλία, και η νομισματική ένωση ήταν το κόστος που επέβαλε η γαλλική κυβέρνηση." Προσθέτει (Foreman-Peck, σελ. 114): "…το ευρώ συμφωνήθηκε να επιτρέπει περισσότερο γαλλικό έλεγχο στην ευρωπαϊκή νομισματική πολιτική από ότι κάτω από τη Bundesbank με αντάλλαγμα μια γαλλική αποδοχή της γερμανικής επανένωσης. " Ο Larsson ("National Policy in Disguise," σελ. 163) αναφέρει: "Η ΟΝΕ έγινε μια ευκαιρία για τη Γαλλία για να λάβει ένα μερίδιο της γερμανικής οικονομικής ισχύος. Για το Γερμανό ομοσπονδιακό καγκελάριο Kohl, η ΟΝΕ ήταν ένα μέσο για να αποδεχτούν τα υπόλοιπα κράτη μέλη της ΕΚ τη γερμανική επανένωση, και κατά συνέπεια μια μεγαλύτερη και ισχυρότερη Γερμανία στην καρδιά της Ευρώπης." Ο Judt (Postwar, σελ. 640) αναφέρει: "Οι Γερμανοί μπορούσαν να έχουν την ενότητά τους, αλλά με κάποιο κόστος . . . Ο Kohl πρέπει να δεσμευθεί για τη συνέχιση του ευρωπαϊκού σχεδίου στο πλαίσιο μιας γαλλο-γερμανικής συγκυριαρχίας [Η Βόννη να πληρώνει και το Παρίσι να σχεδιάζει τις πολιτικές], και η Γερμανία έπρεπε να δεσμεύεται σε μια «διαρκώς στενότερη» ένωση – οι όροι της οποίας, κυρίως το ένα ευρωπαϊκό νόμισμα, θα κατοχυρώνονταν σε μια νέα συνθήκη."

[81] Και οι δύο παραθέσεις πάρθηκαν από το Vaubel, "The Euro and the German Veto," σελ. 82-83.

[82] Μεταφρασμένο από παράθεση στο Hannich, Die kommende Euro-Katastrophe, σελ. 22. Όπως γράφει ο Connolly στο The Rotten Heart of Europe, σελ. 142: „Κορυφαίοι Γάλλοι σοσιαλιστές . . . είχαν αφήσει να εννοηθεί ότι μόνο η Συνθήκη του Μάαστριχτ θα μπορούσε να κρατήσει τους παλιούς δαίμονες του γερμανικού χαρακτήρα υπό έλεγχο."

Ο Ρολος Της Γαλλικης Κυβερνησης

Η Γαλλία ήταν στρατιωτικά και πολιτικά το πιο ισχυρό έθνος στην ευρωπαϊκή ήπειρο μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι ηγέτες της Γαλλίας το χρησιμοποίησαν αυτό για να αποκτήσουν επιρροή πάνω στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και για να μειώσουν την πολιτική επιρροή του αιωνίου τους αντιπάλου, της Γερμανίας.[83] Η Γαλλία υπερεκπροσωπείται στην ΕΕ σε αναλογία με το μέγεθός της, τον πληθυσμό της και το ΑΕΠ της σε σύγκριση με τη Γερμανία. Η γαλλική κυβέρνηση ήθελε πάντα να απαλλαγεί από την επιρροή της Bundesbank.[84] Το ενιαίο νόμισμα θεωρήθηκε ως ευκαιρία για να ενισχύσει τη θέση της και να οδηγήσει την Ευρώπη προς την προοπτική μιας αυτοκρατορίας με επικεφαλή τη γαλλική άρχουσα τάξη. Η κεντρική τράπεζα της Γαλλίας βρίσκονταν κάτω από τον άμεσο έλεγχο της κυβέρνησης μέχρι το 1993 και είχε χρησιμοποιηθεί ως μέσο για να χρηματοδοτούνται οι κυβερνητικές δαπάνες. Η Bundesbank ήταν ένα εμπόδιο σε αυτές τις προσπάθειες. Η Τράπεζα της Γαλλίας ήθελε να προωθήσει την ανάπτυξη με την πιστωτική επέκταση. Αλλά επειδή η πιο ανεξάρτητη Bundesbank δε δημιουργούσε χρήματα στον ίδιο βαθμό, η Γαλλία αναγκάστηκε να υποτιμήσει το νόμισμά της αρκετές φορές.

Η Bundesbank έβαζε ένα φρένο στο γαλλικό πληθωρισμό. Το γερμανικό μάρκο ήταν, κατά μια έννοια, το νέο πρότυπο στον απόηχο του χρυσού. Η δύναμή του προέρχονταν από τη λιγότερο πληθωριστική στάση της Bundesbank σε σύγκριση με τις περισσότερες από τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές κεντρικές τράπεζες. Προήλθε από την ανεξαρτησία της και την αντίστασή της στις εκκλήσεις για πληθωρισμό από τη γερμανική κυβέρνηση. Όταν η Bundesbank αύξανε τα επιτόκια, η Τράπεζα της Γαλλίας έπρεπε να ακολουθήσει το παράδειγμά της αν δεν ήθελε να υποτιμηθεί το φράγκο και να αναγκαστεί να ευθυγραμμιστεί εκ νέου.

Από τη γαλλική οπτική γωνία όμως, η γερμανική πολιτική δεν ήταν αρκετά πληθωριστική – οι Γάλλοι πολιτικοί αντιτίθονταν στην ηγεσία της Bundesbank. Αν και στρατιωτικά αδύναμη και ηττημένη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Γερμανία ήταν σε θέση να υπαγορεύει τα επιτόκια και εμμέσως να περιορίζει τις δαπάνες της γαλλικής κυβέρνησης: ένα σκάνδαλο.[85] Ο Mitterrand σχολίασε στο Συμβούλιο των Υπουργών το 1988: «η Γερμανία είναι ένα μεγάλο έθνος που δε διαθέτει ορισμένα χαρακτηριστικά της εθνικής κυριαρχίας και απολαμβάνει ένα μειωμένο διπλωματικό καθεστώς. Η Γερμανία αντισταθμίζει την αδυναμία της μέσω της οικονομικής της δύναμης. Το γερμανικό μάρκο είναι κατά κάποιο τρόπο η πυρηνική της δύναμη.»[86]

Επιπλέον, η γαλλική κυβέρνηση έκρινε ότι μια κεντρική τράπεζα θα έπρεπε να υποστηρίζει τη κυβέρνηση στις δράσεις της. Στην περίπτωση υψηλής ανεργίας, για παράδειγμα, η κεντρική τράπεζα θα έπρεπε να μειώσει τα επιτόκια ανεξαρτήτως των

---

[83] Δείτε Larsson, "National Policy in Disguise." Η Γερμανία υποεκπροσωπείται όχι μόνο σε σχέση με τη Γαλλία. Στο Συμβούλιο η Γερμανία έχει είκοσι εννέα ψήφους, το ίδιο με το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γαλλία και την Ιταλία που είναι σημαντικά μικρότερες σε πληθυσμό και ΑΕΠ. Η Ισπανία και η Πολωνία, με περίπου το μισό πληθυσμό από Γερμανία, η καθεμία έχει είκοσι εφτά ψήφους.

[84] Ο Bernard Connolly στο The Rotten Heart of Europe, σελ. 100, γράφει: "Στα μάτια των Γάλλων, ο στόχος της ΟΝΕ, τουλάχιστον σε νομισματικούς όρους, ήταν να απλωθούν γαλλικά χέρια στη Bundesbank."

[85] Όπως γράφει ο Connolly (The Rotten Heart of Europe, σελ. 30) σχολιάζοντας τις εξελίξεις του 1983: "Η πολιτική μισθοδοσίας και δημοσιονομικών είχε ήδη καταλήξει να ορίζεται από τη Γερμανία . . . Η ταπείνωση της γαλλικής σοσιαλιστικής κυβέρνησης ήταν σχεδόν ολική, κάτι σαν νομισματικό 1940. " Ο Trichet γεύτηκε μια ακόμη ταπείνωση αργότερα. (Ibid, σελ. 311)

[86] Αναφέρεται στο Hannich, Die kommende Euro-Katastrophe, σελ. 22 and Marsh, Der Euro, σελ. 175. Επίσης η προκάτοχος του Mitterrand, Valéry Giscard d´Estaing, φοβότανε μια γερμανική ηγεμονία. Δείτε Marsh, Der Euro, σελ. 99. Δείτε επίσης Feldstein, "The Political Economy of the European Political and Monetary Union," σελ. 28, που αναφέρει πως η Γαλλία χρησιμοποίησε την ΟΝΕ για να ενισχύσει την επιρροή της απέναντι στη Γερμανία.

πληθωριστικών πιέσεων. Σε μια κοινή κεντρική τράπεζα που περιέχει και τις μεσογειακές χώρες, η Γερμανία θα βρίσκονταν στη μειονότητα και οι Γάλλοι πολιτικοί θα μπορούσαν να καθορίζουν την πορεία της. Η Μάλτα έχει την ίδια ψήφο στην ΕΚΤ με τη Γερμανία, για παράδειγμα, παρόλο που η Γερμανία έχει 500 φορές μεγαλύτερο ΑΕΠ από τη Μάλτα. Ένα ενιαίο νόμισμα με κοινή κεντρική τράπεζα ήταν ο μακροπρόθεσμος στόχος της γαλλικής κυβέρνησης, για τον οποίο ήταν πρόθυμη να θυσιάσει βραχυπρόθεσμους στόχους.[87]

Ο Mitterrand, πρόεδρος της Γαλλίας από το 1981 ως το 1995, είχε μισήσει τη Γερμανία στα νιάτα του και απεχθάνονταν τον καπιταλισμό.[88] Ο Γάλλος πατριώτης ήταν ένας φανατικός υπέρμαχος του σοσιαλιστικού οράματος της Ευρώπης και στόχευε την πολιτική του προς την υπεράσπιση της Γαλλίας απέναντι στην οικονομική υπεροχή του ανατολικού της γείτονα. Η υπεροχή της Γερμανίας βασίζονταν στο νόμισμα. Η πρόθεση του Mitterrand ήταν να χρησιμοποιήσει τη νομισματική δύναμη της Γερμανίας προς όφελος της γαλλικής κυβέρνησης.[89] Η γαλλική κυβέρνηση θα μπορούσε να δώσει στη Γερμανία εγγυήσεις ασφαλείας με αντάλλαγμα τη συμμετοχή της στη γερμανική νομισματική δύναμη. Όταν μιλούσε για γαλλικές ατομικές βόμβες μικρής εμβέλειας που θα μπορούσαν να εκραγούν μόνο στη Γερμανία κατά το τέλος της δεκαετίας του 1980, ο σύμβουλος εξωτερικής πολιτικής του Mitterrand, Jacques Attali, προς έκπληξη των γερμανών διαπραγματευτών, αναφέρθηκε σε μια γερμανική ατομική βόμβα: το μάρκο.[90] Η γαλλική κυβέρνηση προσπάθησε να χρησιμοποιήσει τη στρατιωτική της δύναμη για να κερδίσει νομισματικές υποχωρήσεις.[91]

Με την ενοποίηση της Γερμανίας, οι αντίπαλοι του γερμανικού μάρκου μπορούσαν να πιέσουν τη γερμανική κυβέρνηση να το εγκαταλείψει. Πρώτα ο Mitterrand ήθελε να αποτρέψει τη γερμανική ενοποίηση ολοκληρωτικά: «Δε χρειάζεται να κάνω κάτι για να τη σταματήσω – οι σοβιετικοί θα το κάνουν αυτό για μένα. Δε θα επιτρέψουν ποτέ αυτήν τη μεγαλύτερη Γερμανία ακριβώς απέναντί τους.»[92] Όταν η Σοβιετική Ένωση δεν το σταμάτησε, ο Mitterrand άδραξε την ευκαιρία και είδε τον Kohl ως ένα σύμμαχο για το ευρώ.[93] Φοβήθηκε πως αν παραιτούνταν ο Kohl, η γερμανική κυβέρνηση θα

---

[87] Ο Connolly στο The Rotten Heart of Europe, σελ. 146, υποστηρίζει ότι οι κεντρικοί τραπεζίτες και οι πολιτικοί των νοτίων χωρών συμφώνησαν σε περιοριστικές νομισματικές πολιτικές για την επίτευξη του μακροπρόθεσμου στόχου του ενιαίου νομίσματος και για να είναι σε θέση να έχουν περισσότερους ψήφους από τους τραπεζίτες της Bundesbank: "Η μεγαλύτερή τους επιθυμία [της ελίτ του νότου] ίσως είναι να βρουν τους εαυτούς τους σε μια θέση από όπου θα μπορούν να παρακάμψουν τον Schlesinger [Πρώην πρόεδρο της Bundesbank], ή τους διαδόχους του, άλλα θα βρεθούν εκεί κάποτε μόνο αν, εν τω μεταξύ, το κλαμπ των κεντρικών τραπεζιτών δε σπάσει την παράταξη. "

[88] Δείτε Marsh, Der Euro, σελ. 47-50. Ανέφερε ρητά ότι ήθελε μια ρήξη με τον καπιταλισμό. (Connolly, The Rotten Heart of Europe, σελ. 24)

[89] Δείτε Marsh, Der Euro, σελ. 57. Με παρόμοια γλώσσα, ο Jacques Delors ήταν αγανακτισμένος προς την Bundesbank όταν δε μείωσε τα επιτόκιά της το 1993 για να υποστηρίξει το φράγκο: "Γιατί κήρυξαν πόλεμο σε εμάς; " (Αναφέρθηκε στο Connolly, The Rotten Heart of Europe, σελ. 321)

[90] Hannich, Die kommende Euro-Katastrophe, σελ. 22. Marsh, Der Euro, σελ. 172-74

[91] Παρόμοιες έμμεσες απειλές συνέβησαν το 1992 σε μια κρίση του γαλλικού φράγκου. Με την ευκαιρία αυτή, ο Trichet έθεσε τη γαλλική-γερμανική συνδιαλλαγή υπό αμφισβήτηση για να λάβει υποστήριξη από τη Γερμανία. Ένας τραπεζίτης της Bundesbank όταν ρωτήθηκε γιατί οι υποχρεώσεις τήρησης ελάχιστων αποθεματικών για τις γερμανικές τράπεζες προς τη Bundesbank δε μπορούσαν να αυξηθούν για να περιορίσουν τις πληθωριστικές πιέσεις, απάντησε: "Γιατί αν το κάναμε αυτό ο ουρανός θα ήταν σκοτεινός με τις μοίρες από Μιράζ να έρχονται κατά μήκος του Ρήνου για να μας βομβαρδίσουνε" (Αναφέρθηκε στο Connolly, The Rotten Heart of Europe, σελ. 180.)

[92] Αναφέρθηκε στο Judt, Postwar, σελ. 637.

[93] Bandulet, Die letzten Jahre des Euro, σελ. 48. Πιθανότατα, ο Mitterrand απλά μπλόφαρε. Δεν βρίσκονταν σε θέση να αποτρέψει την επανένωση ακόμη και αν ο Kohl δεν είχε θυσιάσει το μάρκο. Ούτε οι Ηνωμένες Πολιτείες, ούτε η Σοβιετική Ένωση πίεσαν τη γερμανική κυβέρνηση να υπογράψει τη Συνθήκη του Μάαστριχτ ως προϋπόθεση για την επανένωση.

μπορούσε να απειλήσει την ειρήνη στην Ευρώπη για μια ακόμη φορά. Και οι δύο πολιτικοί θεώρησαν το ενιαίο νόμισμα ως το μέσο για την αποκατάσταση της ευρωπαϊκής πολιτικής ισορροπίας μετά την επανένωση. Γενικά, οι Ευρωπαίοι πολιτικοί πίστευαν ότι μια νομισματική ένωση θα ήλεγχε την ανερχόμενη δύναμη της ενωμένης Γερμανίας. Ο Giscard d'Estaing υποστήριξε ότι μια αποτυχία της νομισματικής ένωσης θα οδηγούσε σε μια γερμανική ηγεμονία στην Ευρώπη.[94]

Οι εντάσεις οξύνθηκαν όταν ο Kohl δεν αναγνώρισε τα σύνορα της ενοποιημένης Γερμανίας και της Πολωνίας, η οποία είχε αποκτήσει σημαντικό έδαφος από τη Γερμανία μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο Mitterrand απαίτησε ένα ενιαίο νόμισμα, φοβούμενος πως σε άλλη περίπτωση ο κόσμος θα επέστρεφε στην κατάσταση του 1913.[95] Ως απάντηση σε αυτήν την τεράστια απειλή και στην διαφαινόμενη απομόνωση μεταξύ της συμμαχίας της Γαλλίας, της Μεγάλης Βρετανίας και της Σοβιετικής Ένωσης, ο Kohl συμφώνησε να ορίσει μια ημερομηνία για μια διάσκεψη σχετικά με το ενιαίο νόμισμα στο δεύτερο μισό του 1990. Δήλωσε μάλιστα πως το ενιαίο νόμισμα θα είναι ζήτημα ειρήνης και πολέμου. Η συμφωνία του Kohl σε ένα σχέδιο προς την εισαγωγή ενός ενιαίου νομίσματος τελικά κατεύνασε το φόβο της Γαλλίας για μια ενωμένη Γερμανία.

Πλεονεκτηματα Για Τη Γερμανικη Αρχουσα Ταξη

Η θυσία του γερμανικού μάρκου ήταν αυτό που επιθυμούσε η γερμανική άρχουσα τάξη. Όπως είχε επισημάνει ο Hans-Hermann Hoppe, υπάρχει μια άρχουσα τάξη στις κοινωνίες μας που χρησιμοποιεί το κράτος ως ένα μέσο για την εκμετάλλευση του υπόλοιπου πληθυσμού.[96] Το κράτος είναι το μονοπώλιο του καταναγκασμού και ο τελικός λήπτης αποφάσεων σε όλες τις συγκρούσεις σε μια δεδομένη περιοχή. Έχει τη δύναμη να φορολογεί και να παρεμβαίνει με κάθε τρόπο.

Η άρχουσα τάξη είναι εκμεταλλευτική, παρασιτική, μη παραγωγική, και έχει μια ισχυρή ταξική συνείδηση. Χρειάζεται μια ιδεολογία για να δικαιολογεί τις πράξεις της και να αποτρέπει την εξέγερση της εκμεταλλευόμενης τάξης. Η εκμεταλλευόμενη τάξη αποτελεί την πλειοψηφία, παράγει πλούτο, έχει κατηχηθεί στην υπακοή προς την άρχουσα τάξη, και δεν έχει καμία ιδιαίτερη ταξική συνείδηση.

Κάθε κράτος έχει τη δικιά του άρχουσα τάξη και συνδεόμενες ομάδες συμφερόντων. Ως εκ τούτου, η άρχουσα τάξη στη Γερμανία και η άρχουσα τάξη στη Γαλλία μπορεί να έχουν περισσότερα κοινά από ό,τι η γερμανική άρχουσα τάξη και η εκμεταλλευόμενη τάξη στη Γερμανία. Στην πραγματικότητα, η άρχουσα και η εκμεταλλευόμενη τάξη στη Γερμανία έχουν αντίθετα συμφέροντα. Αλλά υπάρχουν πολλές περιοχές στις οποίες η γαλλική και η γερμανική άρχουσα τάξη δεν είναι ανταγωνιστές και μπορούν πραγματικά να επωφεληθούν από μια συνεργασία μεταξύ τους.

---

[94] Δείτε Marsh, Der Euro, σελ. 263. Ο Ιταλός πρωθυπουργός Andreotti προειδοποίησε για έναν νέο «παν-γερμανισμό». Ο Ολλανδός πρωθυπουργός Lubbers ήταν εναντίων της επανένωσης όπως και η Thatcher, που έβγαλε δύο χάρτες της Γερμανίας από τη τσάντα της σε μια συνάντηση κορυφής στο Στρασβούργο. Ο ένας χάρτης ήταν η Γερμανία πριν, και ο άλλος μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Δήλωσε ότι η Γερμανία θα έπερνε πίσω όλα τα χαμένα της εδάφη συν την Τσεχοσλοβακία. Δείτε Marsh, Der Euro, σελ. 203. Πάνω στη γαλλική ενασχόληση με τη γερμανική ηγεμονία στην Ευρώπη δείτε επίσης Connolly, The Rotten Heart of Europe, σελ. 88 ή σελ. 384.

[95] Δείτε Marsh, Der Euro, σελ. 202.

[96] Δείτε Hans-Hermann Hoppe, "Marxist and Austrian Class Analysis," Journal of Libertarian Studies 9 (2, 1990): σελ. 79-93

Και οι δύο άρχουσες τάξεις θέλουν δύναμη: θέλουν να επεκτείνουν τη δύναμή τους έναντι των πολιτών τους. Θέλουν μια ιδεολογία να επικρατήσει που ωφελεί το κράτος και μια αύξηση στη δύναμη αυτού.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, είναι εύκολο να καταλάβει κανείς γιατί η γερμανική άρχουσα τάξη, δηλαδή οι πολιτικοί, οι τράπεζες και οι συνδεδεμένες επιχειρήσεις – κυρίως εξαγωγείς – ευνοούσαν την εισαγωγή του ευρώ. Υπήρχαν πολλοί τρόπου που θα μπορούσε να επωφεληθεί από ένα ενιαίο νόμισμα.

1. Η άρχουσα τάξη κατά πάσα πιθανότητα δε λυπήθηκε που απαλλαχθήκαν από την πολύ συντηρητική Bundesbank. Η Bundesbank είχε ενεργήσει πολλές φορές ενάντια στα συμφέροντα και τους ισχυρισμούς των πολιτικών. Ανέβασε τα επιτόκια πριν τις εκλογές του 1969, για παράδειγμα, αυξάνοντας τη φήμη της ως μία αντι-πληθωριστική κεντρική τράπεζα παγκοσμίως. Πρόσθετα, η Bundesbank δεν ήθελε να ακολουθήσει τους πληθωριστικούς ρυθμούς των ΗΠΑ και σταμάτησε τις παρεμβάσεις υπέρ του δολαρίου το Μάρτιο του 1973. Αυτό οδήγησε στην τελική κατάρρευση του συστήματος Bretton Woods και των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών. Επίσης αντιστάθηκε στην καθιέρωση της υποχρέωσης να παρεμβαίνει στο ΕΝΣ. Οι τραπεζίτες της Bundesbank επανειλημμένα αντιστέκονταν σε αιτήματα Γερμανών και ξένων πολιτικών για τη μείωση των επιτοκίων. Μερικοί υπήρξαν επίσης σκεπτικοί σχετικά με την εισαγωγή του ευρώ ως ένα μέσο προς την οικονομική ολοκλήρωση. Κορυφαίοι Γερμανοί πολιτικοί συχνά λάμβαναν το κόστος που συνδέεται με τη δυσαρέσκεια των γειτόνων τους και την αδιάλλακτη νομισματική κατεύθυνση της Bundesbank.[97]

   Το ευρώ επέτρεψε στους γερμανούς πολιτικούς να απαλλάξουν τους εαυτούς τους από τους επίμονους τραπεζίτες της Bundesbank, υπόσχοντας το τέλος της «τυραννίας» της τράπεζας. Περισσότερος πληθωρισμός θα σήμαινε περισσότερη δύναμη για την άρχουσα τάξη. Οι Γερμανοί πολιτικοί θα μπορούσαν να κρύβονται πίσω από την ΕΚΤ και να αποποιούνται των ευθυνών τους για τα υψηλά χρέη και τις δαπάνες.

   Το ευρώ ήταν ένα βήμα προς τη δημιουργία ενός παγκοσμίου νομίσματος. Με τον τερματισμό κάθε νομισματικού ανταγωνισμού, οι πολιτικοί θα έχουν απεριόριστη δύναμη.[98] Επιπλέον, η διεθνής νομισματική συνεργασία θα είναι πιο εύκολο να επιτευχθεί μεταξύ της Fed και της ΕΚΤ από ότι θα ήταν μεταξύ της Fed και διάφορων ευρωπαϊκών κεντρικών τραπεζών.
2. Ορισμένες γερμανικές ομάδες συμφερόντων στήριξαν, για να κάνουν κέρδη για τους εαυτούς τους, μια «πρόοδο» της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που συμπεριλαμβάνει την εναρμόνιση της εργασίας, των περιβαλλοντικών και των τεχνολογικών προτύπων.[99] Πράγματι, η εισαγωγή του ευρώ έσωσε το ευρωπαϊκό σχέδιο του συγκεντρωτισμού της κρατικής εξουσίας.

   Η εναρμόνιση των κανόνων εργασίας ωφέλησε τους Γερμανούς συνδικαλι-

[97] Δείτε Vaubel, "A Critical Analysis of EMU and of Sweden Joining It." Δείτε επίσης πιο εκτενώς Connolly, The Rotten Heart of Europe, για παράδειγμα σελ. 205. Η γερμανική κυβέρνηση επανειλημμένα προσπάθησε να επηρεάσει τη Bundesbank για πολιτικούς λόγους.

[98] Για τα συμφέροντα των ΗΠΑ που πιέζουν για μια παγκόσμια κεντρική τράπεζα δείτε Murray Rothbard, Wall Street, Banks, and American Foreign Policy (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1995).

[99] Guido Hülsmann, "Political Unification: A Generalized Progression Theorem," Journal of Libertarian Studies 13 (1, 1997): σελ. 81-96.

σμένους εργαζόμενους. Τα υψηλά πρότυπα εργασίας στη Γερμανία ήταν εφικτά λόγω της υψηλής παραγωγικότητας των Γερμανών εργατών. Οι εργάτες σε άλλες χώρες όπως η Πορτογαλία ή η Ελλάδα είχαν λιγότερο κεφάλαιο με το οποίο θα εργάζονταν, κάνοντάς τους λιγότερο παραγωγικούς. Για να ανταγωνιστεί με το Γερμανό εργάτη, ο Πορτογάλος χρειάζονταν χαμηλότερα πρότυπα εργασίας, που μείωναν το κόστος της δουλειάς τους. Η υποβάθμιση των προτύπων εργασίας — ευρέως φοβούμενη ως «μια κούρσα προς τα κάτω» — απείλησε τα υψηλά πρότυπα εργασίας των Γερμανών εργατών. Οι συνδικαλισμένοι Γερμανοί εργάτες που συμμορφώνονταν με υψηλά πρότυπα εργασίας δεν ήθελαν να ανταγωνιστούν με τους Πορτογάλους εργάτες για τους οποίους η συμμόρφωση δεν ήταν απαραίτητη. Το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που επήλθε από την εναρμόνιση των προτύπων θα έδινε στα γερμανικά συνδικάτα την ευχέρεια να επεκτείνουν την εξουσία και τα προνόμιά τους.

Η εναρμόνιση των περιβαλλοντικών προτύπων επίσης ωφέλησε τις γερμανικές εταιρίες επειδή ήταν ήδη οι πιο αποτελεσματικές περιβαλλοντολογικά. Οι ανταγωνιστικές εταιρίες από άλλες χώρες με χαμηλότερα πρότυπα έπρεπε να υιοθετήσουν αυτά τα πιο ακριβά πρότυπα. Επιπλέον, τα «Πράσινα» συμφέροντα είχαν ικανοποιηθεί από την επιβολή των γερμανικών περιβαλλοντικών προτύπων στο υπόλοιπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι γερμανικές εταιρίες πρωτοστατούσαν στις περιβαλλοντικές και άλλες τεχνολογίες και έκαναν κέρδη από αυτή τη ρύθμιση. Η επιβολή των γερμανικών τεχνολογικών προτύπων στην ΕΕ, έδωσε στους Γερμανούς εξαγωγείς ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

3. Οι Γερμανοί εξαγωγείς ωφελήθηκαν από το πληθωριστικό ευρώ με διπλό τρόπο. Οι άλλες χώρες της ευρωζώνης δε μπορούσαν πλέον να υποτιμούν το νόμισμά τους για να κερδίζουν την ανταγωνιστικότητα. Στην πραγματικότητα, οι κρίσεις νομίσματος και οι ξαφνικές υποτιμήσεις είχαν θέσει σε κίνδυνο τους Γερμανούς εξαγωγείς. Μια νομισματική κρίση επίσης έθετε την κοινή αγορά σε κίνδυνο. Με ένα ενιαίο νόμισμα, η υποτίμηση δε θα ήταν πλέον δυνατή. Ο Ιταλός πρωθυπουργός Romani Prodi χρησιμοποίησε αυτό το επιχείρημα για να πείσει τους Γερμανούς πολιτικούς να επιτρέψουν στην υπερχρεωμένη Ιταλία να ενταχθεί στη νομισματική ένωση: Υποστηρίξτε την ένταξή μας και θα αγοράζουμε τις εξαγωγές σας.[100]

   Πρόσθετα, τα ελλείμματα στους προϋπολογισμούς και στο εμπόριο των νοτίων χωρών έκαναν το ευρώ συνεχώς πιο αδύναμο από ό,τι θα ήταν το γερμανικό μάρκο. Οι υψηλότερες γερμανικές εξαγωγές αντισταθμίστηκαν με τα εμπορικά ελλείμματα των μη ανταγωνιστικών κρατών μελών. Κατά συνέπεια, οι Γερμανοί εξαγωγείς είχαν πλεονέκτημα πάνω στις χώρες που ήταν εκτός της ευρωζώνης. Οι αυξήσεις της παραγωγικότητας δε θα μεταφράζονταν πλέον σε ανατιμήσεις του νομίσματος, τουλάχιστον όχι όταν συγκρίνουμε με το μάρκο.

4. Η γερμανική πολιτική τάξη ήθελε να αποφύγει την πολιτική και οικονομική κατάρρευση.[101]

   Πολλές χώρες της Ευρώπης βρίσκονταν στο χείλος της χρεοκοπίας στη δε-

[100] Δείτε James Neuger, "Euro Breakup Talk Increases as Germany Loses Proxy," Bloomberg (14 Μαΐου, 2010), http://www.bloomberg.com.

[101] Δείτε Hülsmann,"Political Unification," για το θεώρημα του πολιτικού συγκεντρωτισμού.

καετία του 1990. Καθώς η άρχουσα τάξη δεν ήθελε να χάσει δύναμη, ήταν πρόθυμη να δώσει μερικό έλεγχο του νομισματοκοπείου με αντάλλαγμα την επιβίωσή τους. Οι χώρες με μικρότερο χρέος όπως η Γερμανία, θα διασφάλιζαν την εμπιστοσύνη των πιστωτών έτσι ώστε το συνολικό μέγεθος του ευρωπαϊκού χρέους θα μπορούσε να συντηρηθεί ή ακόμα και να επεκταθεί. Αυτό σίγουρα εξηγεί το ενδιαφέρον των υπερχρεωμένων χωρών, που βρίσκονταν στα πρόθυρα της χρεοκοπίας, για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Η άρχουσα τάξη μπορεί να επεκτείνει τη δύναμή της με την αύξηση των φόρων, χρησιμοποιώντας τον πληθωρισμό, ή με μεγαλύτερα χρέη. Αλλά οι φόροι δεν είναι δημοφιλείς. Ο πληθωρισμός επίσης προκαλεί αναστάτωση όταν σε κάποιο σημείο οι πολίτες καταφεύγουν στις πραγματικές αξίες και το νομισματικό σύστημα κινδυνεύει να καταρρεύσει. Τα χρέη είναι μια εναλλακτική λύση για τη χρηματοδότηση υψηλότερων δαπανών και εξουσίας και δεν είναι τόσο απεχθή όσο οι φόροι. Στην πραγματικότητα, μπορεί να υφίσταται μια «ψευδαίσθηση των κυβερνητικών ομολόγων». Οι πολίτες μπορεί να αισθάνονται πλουσιότεροι αν οι κυβερνητικές δαπάνες χρηματοδοτούνται μέσω των ομολόγων και όχι μέσω των φόρων. Παρ' όλα αυτά, θα χρειαστεί να χρηματοδοτηθούν κάποια στιγμή από τον πληθωρισμό ή τους φόρους, για να μην σταματήσουν οι πιστωτές τη ροή χρήματος προς την υπερχρεωμένη κυβέρνηση.

Αλλα Γιατι Να Αναλαβει Το Ρολο Του Εγγυητη Η Γερμανια;

Η εισαγωγή του ευρώ και η έμμεση εγγύηση για τα χρέη των άλλων εθνών, ήρθε μαζί με άμεσες και έμμεσες μεταφορές του ευρωσυστήματος.[102] Η χρεοκοπία των ευρωπαϊκών κρατών, κάτι που θα είχε αρνητικές συνέπειες για τη γερμανική άρχουσα τάξη, μπορούσε να αποτραπεί, τουλάχιστον για κάποιο χρονικό διάστημα. Η κατάρρευση ενός ή περισσότερων χωρών θα οδηγούσε σε ύφεση. Λόγω του διεθνούς καταμερισμού της εργασίας στην Ευρώπη, μια ύφεση θα χτυπούσε τους μεγάλους εξαγωγείς και τις καταξιωμένες εταιρίες ακόμη και στη Γερμανία. Τα φορολογικά έσοδα θα έπεφταν και η υποστήριξη του πληθυσμού θα μειωνόταν.

Επιπλέον, η χρεοκοπία μιας χώρας πιθανότατα θα επηρέαζε αρνητικά το εγχώριο τραπεζικό σύστημα, και θα είχε μια επίδραση «ντόμινο» σε τράπεζες σε όλη την Ευρώπη, συμπεριλαμβάνοντας και τη Γερμανία. Η συνδεσιμότητα του διεθνούς οικονομικού συστήματος θα μπορούσε να οδηγήσει στην κατάρρευση των γερμανικών τραπεζών, κοντινών σύμμαχων της γερμανικής άρχουσας τάξης, και ισχυρών υπο-

[102] Daniel K. Tarullo, "International Response to European Debt Problems," Κατάθεση ενώπιον της Υποεπιτροπής για τη Διεθνή Νομισματική Πολιτική και Εμπορίου, της Υποεπιτροπής για την Εγχώρια Νομισματική Πολιτική και Τεχνολογίας, και της Επιτροπής Χρηματοπιστωτικών Υπηρεσιών, Αμερικάνικη Βουλή των Αντιπροσώπων, Washington, D.C. (20 Μαΐου, 2010), http://www.federalreserve.gov. Όπως είπε ο Daniel Tarullo, μέλος του διοικητικού συμβουλίου της Federal Reserve: "Εδώ και χρόνια, πολλοί από τους συμμετέχοντες στην αγορά υπέθεταν πως μια σιωπηρή εγγύηση προστάτευε το χρέος των μελών της ευρωζώνης." Για μια παρόμοια αντίληψη σχετικά με την έμμεση εγγύηση διάσωσης δείτε John Browne, "Euro Fiasco Threatens the World," Triblive (18 Ιουλίου, 2010), http://www.pittsburghlive.com, και Robert Samuelson, "Greece and the Welfare State in Ruins," Real Clear Politics (22 Φεβρουαρίου, 2010), http://www.realclearpolitics.com. Αυτή η αντίληψη άρχισε να αλλάζει όταν τα χρέη των κυβερνήσεων στην περιφέρεια της ΟΝΕ πέταξαν στα ύψη κατά τη διάρκεια της κρίσης. Οι Γερμανοί πολιτικοί επισήμαναν τα προβλήματα μιας διάσωσης. Σε αυτό το σημείο η απόδοση των ελληνικών ομολόγων αυξήθηκε σε σύγκριση με την απόδοση των γερμανικών, αντικατοπτρίζοντας τον πραγματικό κίνδυνο της χρεοκοπίας.

στηρικτών του ενιαίου νομίσματος. Μια χρεοκοπία με τη μορφή του υπερπληθωρισμού θα επηρέαζε αρνητικά εξίσου το διεθνές εμπόριο και το οικονομικό σύστημα. Η πτωχεύσεις κυρίαρχων κρατών μπορούν να ρίξουν μαζί τους και τις κυβερνήσεις.

Με λίγα λόγια, η εισαγωγή του ευρώ δεν πραγματοποιήθηκε για το ιδανικό της ελευθερίας και της ειρήνης. Αντιθέτως, το ευρώ δεν ήταν απαραίτητο για την ελευθερία και την ειρήνη. Στην πραγματικότητα, το ευρώ έφερε συγκρούσεις. Η εισαγωγή του είχε να κάνει αποκλειστικά με τη δύναμη και το χρήμα. Το ευρώ έφερε το πιο σημαντικό εργαλείο δύναμης για την οικονομία, τη νομισματική μονάδα, κάτω από τον έλεγχο των τεχνοκρατών.

Κεφαλαιο 6

Το μονοπώλιο χρήματος της ΕΚΤ

Ας αναλογιστούμε για μια στιγμή την τεράστια δύναμη που ασκεί η ΕΚΤ στη ζωή των ανθρώπων της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ). Είναι μια δύναμη που δε θα είχε συσσωρεύσει ποτέ κάποιος οργανισμός σε μια ελεύθερη κοινωνία. Αν και η τεράστια συγκέντρωση εξουσίας της σοβιετικής περιόδου είναι κάτι που ανήκει στο παρελθόν, η ΕΚΤ εξακολουθεί να ασκεί πλήρη έλεγχο στη νομισματική σφαίρα – έχει τη δύναμη να δημιουργεί χρήμα και κατά συνέπεια να επηρεάζει αρνητικά τη μέλλον της κοινωνίας.

Φανταστείτε να είχατε τη δύναμη που έχει η ΕΚΤ. Θα ήσασταν ο μοναδικός άνθρωπος που θα μπορούσε να παράγει χρήμα – ας πούμε ότι μπορείτε απλά να τυπώσετε το χρήμα στον υπολογιστή σας – ή πιο απλά ότι μπορείτε να διαχειριστείτε τον τραπεζικό σας λογαριασμό διαδικτυακά και να προσθέσετε όποιο ποσό θέλετε σε αυτόν. Όλοι θα αναγκάζονταν να δέχονται τα χρήματα που δημιουργείτε. Θα είχατε μια δύναμη συγκρίσιμη με αυτή του δαχτυλιδιού του Tolkien. Θα τη χρησιμοποιούσατε αυτήν τη δύναμη; Ο πειρασμός είναι σχεδόν ακατανίκητος. Μπορεί πραγματικά να προσπαθήσετε να τη χρησιμοποιήσετε για το καλό. Το αποτέλεσμα όμως θα ήταν μια μόνιμη ροή αγαθών και υπηρεσιών προς εσάς, την οικογένειά σας, τους φίλους σας, ως αντάλλαγμα για τα χρήματα που μόλις δημιουργήσατε. Αυτό θα οδηγούσε σε μια τάση για αύξηση των τιμών. Αν θέλατε να αγοράσετε μία BMW, θα δημιουργούσατε καινούρια χρήματα. Μετά θα έπρεπε να κάνετε καλύτερη προσφορά από αυτόν που θα αγόραζε το αυτοκίνητο αν δεν είχατε παράγει πρόσθετο χρήμα. Οι τιμές ανεβαίνουν. Τώρα εσείς αγοράζετε την BMW και ο άλλος όχι. Ο έμπορος μπορεί τώρα να χρησιμοποιήσει τα πρόσθετα χρήματα για να αγοράσει ένα παλτό στη γυναίκα του, ανεβάζοντας τις τιμές των παλτών. Το εισόδημα του παραγωγού παλτών είναι υψηλότερο και ξεκινά να ξοδεύει. Σταδιακά, τα νέα χρήματα επεκτείνονται μέσα στην οικονομία, ανεβάζοντας τις τιμές και αλλάζοντας τη ροή των αγαθών και υπηρεσιών προς τους πρώτους λήπτες του νέου χρήματος.

Παρόλο που ο πειρασμός της χρήση αυτής της δύναμης του νομισματοκοπείου είναι θεωρητικά ακατανίκητος, πρέπει να προσέχετε μην το παρακάνετε — για διάφορους λόγους.

Οι άνθρωποι μπορεί να αρχίσουν να αντιστέκονται και να προσπαθήσουν να καταστρέψουν τη δύναμή σας. Όταν δουν πως εσείς απλώς τυπώνετε χρήμα και γινόσαστε πλουσιότερος καθώς αυτοί γίνονται φτωχότεροι, μπορεί να εξεγερθούν. Πριν φτάσετε σε

αυτό το σημείο μπορεί να θελήσετε να περιορίσετε την παραγωγή χρήματος. Αλλά υπάρχουν και άλλα μέσα για να αραιώσετε αυτήν την πηγή αναταραχής και αντίστασης. Θα μπορούσατε να αναπτύξετε μια στρατηγική που κρύβει τη δημιουργία χρήματος και δημιουργεί αντιπερισπασμό. Μπορείτε να μεταφέρετε τα καινούρια κεφάλαια με διάφορους τρόπους μέσα σε ένα πολύπλοκο σύστημα του οποίου οι μηχανισμοί είναι δύσκολο να γίνουν κατανοητοί. (Θα δούμε σε λίγο πως το κάνει αυτό η ΕΚΤ.) Μπορείτε επίσης να προσπαθήσετε να πείσετε τους ανθρώπους ότι αυτή η δομή είναι στην πραγματικότητα καλή για αυτούς. Μπορείτε να ισχυριστείτε ότι αυτό που κάνετε θα σταθεροποιήσει τις τιμές, ή ότι ανιδιοτελώς προσπαθείτε να τονώσετε την απασχόληση (Αυτοί είναι, παρεμπίπτοντος, οι επίσημοι στόχοι της ΕΚΤ.)

Οι άνθρωποι μπορεί πραγματικά να αρχίσουν να σας συμπαθούν και να υποστηρίζουν ότι χωρίς εσάς, το οικονομικό σύστημα θα καταρρεύσει. Συγκεντρωθείτε στην επιχειρηματολογία σας σε κάποια σημαντική συνέπεια της δημιουργίας χρήματος, και όχι στη δημιουργεί χρήματος καθεαυτού: πείτε πως ελέγχετε τα επιτόκια για το όφελος της κοινωνίας. Με άλλα λόγια, δώστε έμφαση στην επίδραση των πολιτικών σας (αλλαγές των επιτοκίων, για παράδειγμα) και όχι στο τι κάνετε για να καθορίσετε τα επιτόκια (παραγωγή χρήματος). Υποστηρίξτε ότι μειώνετε τα επιτόκια για να γίνουν εφικτές οι περισσότερες επενδύσεις και η αύξηση της απασχόλησης. Χρησιμοποιείστε αλληγορία: η παραγωγή χρήματος είναι το απαραίτητο λιπαντικό για την ομαλή λειτουργία της οικονομίας. Αναπτύξτε θεωρίες που να υποστηρίζουν το σύστημά σας. Προσλάβετε οικονομολόγους για να σας υποστηρίξουν και να αναπτύξουν τις αντίστοιχες οικονομικές θεωρίες, ακόμα και αν οι υπερβολές τους (πτήσεις, αυτοκίνητα και πάρτι) σας κοστίσουν λίγα ακόμη (καινούρια) δολάρια (ή ευρώ).[103] Ένα από τα πράγματα που μπορείτε να ισχυριστείτε είναι ότι αυτό που κάνετε είναι απαραίτητο για να αποτραπεί η καταστροφή της πτώσης των τιμών. Ακόμη ένα είναι ότι το τραπεζικό σύστημα χρειάζεται νέα χρήματα αλλιώς θα καταρρεύσει — με αποκαλυπτικές συνέπειες. Θα έχετε επιτύχει το σκοπό σας όταν τα θύματα και οι χαμένοι του συστήματος θα αρχίσουν πραγματικά να σκέφτονται πως κάνετε κάτι καλό για αυτούς δημιουργώντας χρήμα.

Τώρα θα πρέπει να είσαστε προσεκτικοί έτσι ώστε να μην διαταράξετε επικίνδυνα την οικονομία με την παραγωγή χρήματος. Δε θέλετε υπερβολικό χάος. Θα θέλετε ακόμη να μπορείτε να αγοράσετε μια BMW και να απολαύσετε κάποια τεχνολογική πρόοδο. Αν οι άνθρωποι σταματήσουν να αποταμιεύουν και να επενδύουν λόγω του πληθωρισμού, η παραγωγή αυτοκινήτων δε θα συνεχιστεί. Αν η αβεβαιότητα αυξηθεί πολύ, θα πρέπει να παραιτηθείτε πολλών πλεονεκτημάτων. Αν τα καινούρια χρήματα προκαλέσουν πάρα πολλές διαταραχές και στρεβλώσεις με τη μορφή των επιχειρηματικών κύκλων, η παραγωγικότητα θα εμποδιστεί, και αυτό μπορεί να μην είναι στο συμφέρον σας. Σίγουρα δε θέλετε ούτε υπερπληθωρισμό αλλά ούτε μια κατάρρευση του οικονομικού συστήματος. Πλέων κανείς δε θα θέλει τα φρεσκο-τυπωμένα χρήματά σας. Η δύναμή σας θα έχει χαθεί.

Όπως αναφέρθηκε πριν, είναι επίσης στο συμφέρον σας να καλύπτετε τα ίχνη σας. Αυτό μπορεί να γίνει με την τοποθέτηση ενός πολύπλοκου οικονομικού συστήματος που είναι δύσκολο να γίνει κατανοητό. Μπορεί να δώσετε προνόμια σε μερικούς με αντάλλαγμα την αιώνια φιλία τους και τη βοήθειά τους. Το προνόμιο συνίσταται στο να τους επιτραπεί να συμμετάσχουν στο μονοπώλιό σας – δίνοντάς τους κάποιο περιθώριο να επιχειρήσουν

[103] Η Fed είναι πολύ καλή σε αυτό. Όπως δείχνει ο Lawrence White, "The Federal Reserve System's Influence on Research in Monetary Economics," Econ Journal Watch 2 (2, 1995): σελ. 325-354, το 2002 το 74 τοις εκατό περίπου από όλα τα ακαδημαϊκά συγγράμματα πάνω στη νομισματική θεωρία δημοσιεύθηκαν σε περιοδικά της Fed ή είχαν για συγγραφέα επίσης κάποιον οικονομολόγο από το προσωπικό της Fed.

στη «βοηθητική» παραγωγή χρήματος. Αυτά τα άτομα, μπορούμε να τα αποκαλέσουμε τραπεζίτες κλασματικών αποθεμάτων, δε μπορούν να τυπώσουν χρήματα οι ίδιοι, άλλα αν κρατούν χρηματικά αποθέματα μαζί σας, θα τους επιτρέπεται να παράγουν υποκατάστατα — καταθέσεις όψεως, για παράδειγμα — πάνω σε αυτά τα αποθέματα. Ας δούμε ένα απλό παράδειγμα για να δείξουμε πως λειτουργεί αυτό το σύστημα των «υποκαταστημάτων». Ας υποθέσουνε πως εσείς (η κεντρική τράπεζα) εκτυπώνετε 100.000 ευρώ για να αγοράσετε μια BMW. Μετά την αγορά, ο έμπορος αυτοκινήτων καταθέτει τα χρήματα στην τράπεζα Χ. Ο ισολογισμός της τράπεζας Χ έχει ως εξής.

Χρέωση		Πίστωση	
Μετρητά	100.000 €	Κατάθεση από έμπορο BMW	100.000 €

Η τράπεζα κρατεί το 100% της κατάθεσης του εμπόρου BMW που κατέθεσε τα χρήματα με την πρόθεση να είναι πλήρως διαθέσιμα. Σύμφωνα με τις γενικές αρχές του δικαίου, είναι πλέων υποχρέωση της τράπεζας να φυλάσσει τα χρήματα, έχοντάς τα διαθέσιμα οποιαδήποτε στιγμή. Το χρηματικό απόθεμα του παραδείγματός μας είναι τώρα τα χρήματα που δημιουργήθηκαν από την κεντρική τράπεζα στην οποία ο έμπορος έχει την κατάθεσή του, ένα νομισματικό υποκατάστατο: 100.000 ευρώ. Φανταστείτε πως τώρα δίνουμε στο φίλο μας, την τράπεζα Χ, το προνόμιο να διατηρεί μόνο το δέκα τοις εκατό των αποθεμάτων αντί να φυλάσσει τα χρήματα. Αυτό σημαίνει ότι η τράπεζα μπορεί να αγοράσει περιουσιακά στοιχεία (δάνεια ή σπίτια, κλπ) και να πληρώσει με τις καινούριες καταθέσεις. Με άλλα λόγια, η τράπεζα μπορεί να δώσει δάνεια σε κάποιον, και να βάλει καινούρια χρήματα στον τραπεζικό λογαριασμό αυτού.

Χρέωση		Πίστωση	
Μετρητά:	100.000 €	Κατάθεση του εμπόρου BMW:	100.000€
Δάνειο προς τον Υ:	900.000€	Κατάθεση του Υ:	900.000€

Με έναν θαυματουργό τρόπο, η τράπεζα επίσης δημιούργησε νέα χρήματα με τη μορφή ενός τραπεζικού λογαριασμού. Τώρα, το χρηματικό απόθεμα είναι 1.000.000 ευρώ. Ο έμπορος BMW έχει 100.000 ευρώ στον τραπεζικό λογαριασμό του, και το πρόσωπο Υ, 900.000 ευρώ. Η τράπεζα διαθέτει ένα απόθεμα μετρητών του δέκα τοις εκατό (100.000 ευρώ). Η πολύ κερδοφόρα επιχείρηση της δημιουργίας χρήματος έχει γίνει δυνατή αποκλειστικά λόγω του προνομίου που δόθηκε από την κυβέρνηση, που σε αυτό το πείραμα είστε εσείς. Κατά κάποιον τρόπο, η κυβέρνηση είναι το αφεντικό του τραπεζικού συστήματος και το πρόσωπο Υ μπορεί να είναι η ίδια η κυβέρνηση. Δώσατε στις τράπεζες το προνόμιο της δημιουργίας χρήματος και για αντάλλαγμα, οι τράπεζες σας χρηματοδοτούν δίνοντάς σας δάνεια ή αγοράζοντας τα ομόλογα που εκδίδετε. Στην πραγματικότητα, όταν βάζουμε στην άκρη όλους τους ελιγμούς και τις περιπλοκές που αποσπούν την προσοχή μας, γίνεται πιο εύκολο να δούμε τον ιδιοκτήτη του νομισματοκοπείου, εσάς (την κυβέρνηση) και το τραπεζικό σύστημα ως την ίδια οργάνωση. Η μέθοδος franchise του

τραπεζικού συστήματος κλασματικών αποθεμάτων ενισχύει τη δύναμη της δημιουργίας χρήματος. Από φρεσκο-τυπωμένα χαρτονομίσματα των 100.000 ευρώ, το σύστημα έφτιαξε 1.000.000 ευρώ. Με την αγορά των ομολόγων σας, οι τιμές τους ανεβαίνουν και οι αποδόσεις πέφτουν. Απολαμβάνετε χαμηλότερα επιτόκια.

Οι συνδέσεις μεταξύ των κεντρικών τραπεζιτών, των τραπεζιτών, και της κυβέρνησης δεν είναι επιφανειακές. Αποτελούν μια επίλεκτη ομάδα που συνεργάζεται στενά. Οι τραπεζίτες και οι πολιτικοί σπανίως κρίνουν ο ένας τον άλλον. Συχνά δειπνούν και συζητάνε μαζί. Η κυβέρνηση δημιουργεί το δικό της νομισματοκοπείο (κεντρική τράπεζα). Η κεντρική τράπεζα αγοράζει, σε μεγάλο βαθμό, κυβερνητικά ομόλογα, χρηματοδοτώντας την κυβέρνηση. Η κυβέρνηση πληρώνει τόκους πάνω σε αυτά τα ομόλογα, οι οποίοι αυξάνουν τα κέρδη της κεντρικής τράπεζας. Αυτά τα κέρδη της κεντρικής τράπεζας μετά μεταφέρονται στην κυβέρνηση. Όταν τα ομόλογα λήγουν, η κυβέρνηση δε χρειάζεται να πληρώσει ούτε το αρχικό ποσό, επειδή η κεντρική τράπεζα αγοράζει ένα νέο ομόλογο που εξυπηρετεί την πληρωμή του παλιού – το χρέος κάνει κύκλο. Σε χαμηλότερο επίπεδο, είναι το σύστημα franchise σε δράση. Οι τράπεζες έχουν το προνόμιο να δημιουργούν χρήματα. Οι τράπεζες επίσης αγοράζουν κυβερνητικά ομόλογα, ή τα χρησιμοποιούν ως εγγύηση για να λάβουν δάνεια από την κεντρική τράπεζα. Οι τράπεζες όχι μόνο χρηματοδοτούν την κυβέρνηση με τα νέα χρήματα – ένα πολύ σημαντικό μέρος των δραστηριοτήτων τους είναι να δίνουν δάνεια σε καταναλωτές και επιχειρηματίες. Παρόλα αυτά, το τραπεζικό σύστημα ποτέ δεν προδίδει την κυβέρνηση και χρηματοδοτεί τα χρέη της. Επιβραβεύεται από την κεντρική τράπεζα που αγοράζει τα κυβερνητικά ομόλογα απευθείας από το τραπεζικό σύστημα, ή τα δέχεται ως εγγύηση για νέα δάνεια στο τραπεζικό σύστημα.

Στο τέλος της ημέρας, το σύστημα είναι απλό. Ένα νομισματοκοπείο παράγει τεράστιους πειρασμούς: έχοντας τη δυνατότητα να αγοράσει ψήφους ή να εκπληρώσει πολιτικά όνειρα, για παράδειγμα. Χρησιμοποιώντας το νομισματοκοπείο, η αναδιανομή ευνοεί την κυβέρνηση και τους πρώτους λήπτες του νέου χρήματος — εις βάρος των υπολοίπων. Το καθεστώς αυτό είναι προνοητικά κρυμμένο από την κυβέρνηση, διαχωρίζοντας θεσμικά τη ροή του χρήματος. Η κεντρική τράπεζα ιδρύεται «ανεξάρτητη» αλλά αγοράζει κυβερνητικά ομόλογα και μεταφέρει τα κέρδη πίσω στην κυβέρνηση. Οι τράπεζες, σε ένα σύστημα franchise, συμμετέχουν στα πλεονεκτήματα της παραγωγής χρήματος και με τη σειρά τους βοηθούν στη χρηματοδότηση της κυβέρνησης. Καθώς οι συνδέσεις είναι πολύπλοκες, το σύστημα καταλήγει σε τίποτε περισσότερο από ένα άτομο που έχει νομισματοκοπείο και το χρησιμοποιεί προς όφελός του.

Κεφαλαιο 7

Διαφορές στη δημιουργία χρήματος μεταξύ της FED και της ΕΚΤ

Η Fed και η ΕΚΤ ασκούν την κερδοφόρα επιχείρηση της μονοπωλιακής παραγωγής χάρτινου χρήματος. Κατέχουν τα νομισματοκοπεία για να παράγουν δολάρια και ευρώ, αντίστοιχα. Αλλά από την άποψη της αποστολής, η Fed είναι εγγενώς πιο πληθωριστική λόγω της διπλής παράδοσης και εντολής: να διασφαλίσει τη σταθερότητα των τιμών και την ανάπτυξη με ίσους όρους. Η ΕΚΤ, σε αντίθεση, έχει έναν ιεραρχικό στόχο: Να επιτευχθεί η σταθερότητα των τιμών πρώτα, και μετά να υποστηρίξει οικονομικές πολιτικές.[104]

Όταν πρόκειται για την επιχειρησιακή πολιτική, υπάρχουν μόνο μικρές διαφορές μεταξύ των δύο κεντρικών τραπεζών. Η Federal Reserve (Fed) έχει παραδοσιακά αγοράσει και πουλήσει κυβερνητικά ομόλογα για να επηρεάσει το απόθεμα χρήματος και τα επιτόκια. Δείτε έναν απλοποιημένο ισολογισμό της Federal Reserve.

Χρέωση		Πίστωση	
Κυβερνητικά ομόλογα:	$50	Χαρτονομίσματα:	$20
Χρυσός:	$30	Τραπεζικά αποθέματα:	$80
Συναλλαγματικά αποθέματα:	$20		

Σε αυτό το παράδειγμα, η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ (Fed) έχει προμηθεύσει μια νομισματική βάση των εκατό δολαρίων, που αποτελούνται από είκοσι δολάρια σε χαρτονομίσματα που βρίσκονται σε κυκλοφορία και ογδόντα δολάρια με τη μορφή καταθέσεων που διατηρούν οι τράπεζες στη Fed. Με βάση αυτές τις υποχρεώσεις, η Fed διατηρεί ως περιουσιακά στοιχεία πενήντα δολάρια σε κυβερνητικά ομόλογα, τριάντα σε χρυσό και είκοσι δολάρια σε συναλλαγματικά αποθέματα. Πάνω σε αυτά τα αποθέματα και χαρτονομίσματα, το τραπεζικό σύστημα κλασματικών αποθεμάτων μπορεί να επεκτείνει τα

[104] Μια καλή σύγκριση της ΕΚΤ και της Fed που επίσης περιλαμβάνει μια ανάλυση της οργάνωσής τους μπορεί να βρεθεί στο Stephen G. Cecchetti and Róisín O΄Sullivan, "the European Central Bank and the Federal Reserve," Oxford Review of Economic Policy 19 (1, 2003): σελ. 30-43.

χρηματικά αποθέματα δίνοντας περισσότερα δάνεια ή αγοράζοντας κυβερνητικά ομόλογα.

Αν η Fed θελήσει να προσθέσει τραπεζικά αποθέματα στο σύστημα, συνήθως αγοράζει κυβερνητικά ομόλογα. Ας φανταστούμε ότι η Fed αγοράζει πενήντα δολάρια σε κυβερνητικά ομόλογα από το τραπεζικό σύστημα.

Χρέωση		Πίστωση	
Κυβερνητικά ομόλογα:	$100	Χαρτονομίσματα:	$20
Χρυσός:	$30	Τραπεζικά αποθέματα:	$130
Συναλλαγματικά αποθέματα	$20		

Αυτό συνεπάγεται μια αύξηση των κρατικών ομολόγων στα $100 στη πλευρά των περιουσιακών στοιχείων, και των τραπεζικών αποθεμάτων στα $130 στη πλευρά της ευθύνης. Η αγορά των κυβερνητικών ομολόγων λέγεται επιχείρηση ανοιχτής αγοράς. Η Fed συνήθως χρησιμοποιεί τις επιχειρήσεις ανοιχτής αγοράς μια φορά την εβδομάδα για να χειραγωγήσει το επιτόκιο των ομοσπονδιακών κεφαλαίων, δηλαδή το επιτόκιο δανεισμού των τραπεζικών αποθεμάτων στη διατραπεζική αγορά. Όταν αυξάνονται τα τραπεζικά αποθέματα, το επιτόκιο των ομοσπονδιακών κεφαλαίων τείνει να πέφτει και το αντίθετο. Η εστίαση στο επιτόκιο των ομοσπονδιακών κεφαλαίων αποσπά την προσοχή από αυτό που πραγματικά συμβαίνει, δηλαδή τις αυξήσεις στα χρηματικά αποθέματα προς όφελος της κυβέρνησης και των φίλων της. Η πρωτοβουλία για τις αλλαγές στα χρηματικά αποθέματα βάσης, είναι αρμοδιότητα της Fed.

Ένας άλλος τρόπος αύξησης των τραπεζικών αποθεμάτων είναι μέσω του δανεισμού προς τις τράπεζες. Αυτό μπορεί να γίνει στην περίπτωση της Fed με τη μορφή συμφωνιών επαναγοράς (repos) όπου η πρωτοβουλία βρίσκεται στη πλευρά των τραπεζών (στο χρεωστικό σκέλος του ισολογισμού οι συμφωνίες επαναγοράς αυξάνονται – στο πιστωτικό σκέλος τα τραπεζικά αποθέματα αυξάνονται). Σε μια συμφωνία επαναγοράς, ο δανειολήπτης συμφωνεί να πουλήσει μια ασφάλεια σε έναν δανειστή και συμφωνεί να την αγοράσει πίσω στο μέλλον σε μια προκαθορισμένη τιμή. Η διαφορά στην τιμή είναι ο τόκος που πληρώνεται. Τα συμφωνητικά επαναγοράς της Fed είναι επίσης μια επιχείρηση ανοιχτής αγοράς. Πραγματοποιούνται καθημερινά και συνήθως έχουν πολύ μικρή διάρκεια (μιας νύχτας).

Για να μπορούν να δανείζονται με συμφωνητικά επαναγοράς μέσω της Fed, οι τράπεζες πρέπει να παρέχουν κάποια εγγύηση, που ονομάζεται επίσης εξασφάλιση. Η ασφάλεια είναι κάτι σαν εγγύηση προς τη Fed. Αν κάποια τράπεζα δε μπορέσει να πληρώσει το δάνειό της, η Fed έχει ακόμη την εγγύηση για να ανακτήσει τα κεφάλαια. Η Fed παραδοσιακά δέχεται κυβερνητικά ομόλογα των ΗΠΑ ως εξασφάλιση σε συμφωνητικά επαναγοράς. Η Fed φροντίζει να υπάρχει μονίμως κάποια ζήτηση για κυβερνητικά ομόλογα – οι τράπεζες ξέρουν ότι γίνονται δεκτά ως εγγυήσεις για δάνεια. Το σύστημα δουλεύει ως εξής: Εξοπλισμένες με το προνόμιο να διαθέτουν μόνο κλασματικά αποθέματα, οι τράπεζες δημιουργούν χρήματα από αέρα. Με ένα κομμάτι από τα καινούρια χρήματα αγοράζουν κυβερνητικά ομόλογα — επειδή η Fed τα δέχεται ως εξασφάλιση ή μπορεί να τα αγοράσει απευθείας. Κατά συνέπεια της αγοράς των κυβερνητικών ομολόγων από το τραπεζικό σύστημα, οι αποδόσεις τους μειώνονται. Ως αποτέλεσμα, κυβέρνηση πληρώνει χαμηλότερα επιτόκια στα δάνειά της.

Μια άλλη μορφή δανεισμού πραγματοποιείται με το λεγόμενο «παράθυρο έκπτωσης». Εδώ η πρωτοβουλία βρίσκεται στις τράπεζες. Μπορούν να δανειστούν χρήματα σε μια νύχτα μέσω του παράθυρου έκπτωσης με κάποιο επιτόκιο που είναι υψηλότερο από το στόχο των ομοσπονδιακών κεφαλαίων. Το παράθυρο έκπτωσης είναι ένα μέσο για τις τράπεζες που χρειάζονται κεφάλαια και προτίθενται να πληρώσουν υψηλότερο επιτόκιο. Σε κανονικές περιόδους, το παράθυρο έκπτωσης δε χρησιμοποιείται από τις τράπεζες λόγω του επιτοκίου της ποινής. Επίσης, το ποιος χρησιμοποιεί το παράθυρο έκπτωσης είναι θέμα δημοσίας γνώσης, καθιστώντας το μια μη ελκυστική εναλλακτική λύση.

Κατά τη διάρκεια της κρίσης του 2008, η Fed ξεκίνησε νέα προγράμματα δανεισμού με μεγαλύτερες διάρκειες που απευθύνονταν σε ευρύτερο φάσμα φορέων (όχι μόνο εμπορικές τράπεζες) και δέχθηκε ένα ευρύτερο φάσμα εξασφαλίσεων. Η Fed επίσης ξεκίνησε να αγοράζει μεγάλες ποσότητες χρεών οργανισμών και ασφάλειες υποστηριζόμενες από υποθήκες που εκδόθηκαν από τη Freddie Mac και Fannie Mae.

Η ΕΚΤ λειτουργεί παρόμοια με τη Fed, ενώ παράλληλα προσφέρει κάποιες ιδιαιτερότητες. Η ΕΚΤ χρησιμοποιεί τρία κύρια μέσα για τη νομισματική πολιτική της (ευφημισμός για την παραγωγή χρήματος): αλλαγές στην υποχρέωση διατήρησης ελάχιστων αποθεματικών, πράξεις ανοιχτής αγοράς, και πάγιες διευκολύνσεις. Οι τράπεζες υποχρεούνται να διατηρούν αποθεματικά σε λογαριασμούς τους στην ΕΚΤ με βάση τις καταθέσεις τους. Για 100 ευρώ που κατατίθενται από έναν πελάτη, η τράπεζα πρέπει να κρατήσει τα 2 ευρώ στο λογαριασμό της στην ΕΚΤ – η τράπεζα μπορεί να δανείσει τα υπόλοιπα 98. Μειώνοντας (ή αυξάνοντας) το ελάχιστο υποχρεωτικό αποθεματικό που πρέπει να διατηρούν οι τράπεζες στους λογαριασμούς τους στην ΕΚΤ, οι τράπεζες μπορούν να επεκτείνουν πιστώσεις (ή αναγκάζονται να μειώσουν τις πιστώσεις). Όμως, αυτό το μέσο δε χρησιμοποιείται και τα απαραίτητα αποθεματικά διατηρούνται στο δύο τοις εκατό.

Περισσότερο σχετικές είναι οι πράξεις ανοιχτής αγοράς και οι πάγιες διευκολύνσεις (της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης και της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων). Η διαφορά μεταξύ των δύο είναι ότι η πρωτοβουλία των πράξεων ανοιχτής αγοράς βρίσκεται στην ΕΚΤ, ενώ η πρωτοβουλία των πάγιων διευκολύνσεων βρίσκεται στις τράπεζες. Μέσω της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, οι τράπεζες μπορούν να καταθέσουν χρήματα σε μια νύχτα στην ΕΚΤ, λαμβάνοντας επιτόκιο. Το επιτόκιο των διευκολύνσεων αποδοχής καταθέσεων είναι το κατώτερο όριο των διατραπεζικών επιτοκίων. Καμία τράπεζα δε θα δεχτεί χαμηλότερο επιτόκιο για κεφάλαια στη διατραπεζική αγορά διότι μπορεί να λάβει το επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων από την ΕΚΤ. Στη διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης (παρόμοιο με το παράθυρο έκπτωσης της Fed), οι τράπεζες μπορούν να δανειστούν χρήματα από την ΕΚΤ με επιτόκια ποινής. Μέσω της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης, η ΕΚΤ δημιουργεί νέα χρήματα βάσης μόνο άμα ζητηθεί από τις τράπεζες. Το επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης αντιπροσωπεύει το ανώτατο όριο για τα διατραπεζικά επιτόκια, καθώς καμία τράπεζα δε θα πληρώσει μεγαλύτερο επιτόκιο από αυτό που θα πλήρωνε για τη διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης.

Η διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης έρχεται με δύο επιπλέον απαιτήσεις για τις τράπεζες. Πρώτον, οι τράπεζες μπορούν να πάρουν χρήματα με το επιτόκιο ποινής μέσω της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης μόνο αν παρέχουν επαρκείς εξασφαλίσεις. Οι εξασφαλίσεις πρέπει να έχουν κάποια συγκεκριμένη ποιότητα. Αυτή η ποιότητα ορίζεται από τρείς αδειοδοτημένους, δηλαδή προνομιούχους οργανισμούς αξιολόγησης: Moody's, Fitch, και Standard and Poor's. Αν ένα ομόλογο έχει βαθμολογηθεί ως επικίνδυνο ή χαμηλής ποιότητας, η ΕΚΤ δε θα το δεχτεί ως εγγύηση για τα δάνειά που παρέχει.

Δεύτερον, ένα «κούρεμα» (έκπτωση από το φόρο κινητών αξιών) εφαρμόζεται σε σχέση με τη διάρκεια και τον κίνδυνο της ασφάλειας (εγγύηση). Αν μια τράπεζα προσφέρει ένα ομόλογο αξίας 1000 ευρώ ως εγγύηση, δε θα μπορεί να λάβει δάνειο για 1000 ευρώ, αλλά για μικρότερο ποσό. Το κούρεμα εξυπηρετεί ως προστασία από πιθανές ζημιές. Φανταστείτε ότι η τράπεζα δε μπορεί να πληρώσει το δάνειό της και η ΕΚΤ αναγκάζεται να πουλήσει το ομόλογο για να ανακτήσει τα κεφάλαιά της. Εν τω μεταξύ η αξία του ομολόγου έπεσε στα 900 ευρώ. Αν δεν είχε εφαρμοστεί το κούρεμα, η ΕΚΤ θα είχε απώλειες των 100 ευρώ. Οι απώλειες δεν είναι πρόβλημα για την ΕΚΤ γιατί δεν εξαρτάται από το κίνητρο του κέρδους και της απώλειας. Η ΕΚΤ θα συνεχίσει να λειτουργεί, καθώς μπορεί πάντα απλά να δημιουργήσει χρήματα για να πληρώσει τους λογαριασμούς της και να δανείσει προς το τραπεζικό σύστημα. Όμως, οι κεντρικές τράπεζες προσπαθούν να αποφεύγουν τις απώλειες γιατί μειώνουν το μετοχικό τους κεφάλαιο. Οι απώλειες μπορεί να απαιτήσουν παράξενες λογιστικές κινήσεις και να μειώσουν την εμπιστοσύνη σε ένα νόμισμα. Αν το κούρεμα είναι δέκα τοις εκατό, η τράπεζα μπορεί να πάρει ένα δάνειο των 900 ευρώ έναντι του ομολόγου των 1000 ευρώ. Δίχως έκπληξη, το κούρεμα για τα κυβερνητικά ομόλογα είναι μικρότερο σε σχέση με άλλους τύπους εξασφάλισης. Αυτός είναι ακόμη ένας τρόπος για να ευνοούν διακριτικά την κυβερνητική χρηματοδότηση με τη δημιουργία νέου χρήματος.

Σε αντίθεση με τη διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης, η πρωτοβουλία στις πράξεις ανοιχτής αγοράς βρίσκεται στο μέρος της ΕΚΤ. Υπάρχουν δύο βασικοί τρόποι για την παραγωγή χρήματος μέσω των πράξεων ανοιχτής αγοράς. Πρώτων, η ΕΚΤ αγοράζει ή πουλάει τίτλους απευθείας. Η απευθείας αγορά ή πώληση δεν είναι η συνήθης διαδικασία για τη χειραγώγηση του χρηματικού αποθέματος.

Κανονικά, η ΕΚΤ χρησιμοποιεί τη δεύτερη μέθοδο και δανείζει νέα χρήματα στις τράπεζες μέσω των διευκολύνσεων δανεισμού της, που διαφέρουν ως προς το σκοπό και τη διάρκεια. Υπάρχει η διευκόλυνση διαρθρωτικής χρηματοδότησης, η διευκόλυνση μικρορυθμίσεων (μήπως ο όρος σας θυμίζει την κοινωνική μηχανική;), η διευκόλυνση μακροσκοπικής αναχρηματοδότησης και το κύριο σύστημα αναχρηματοδότησης. Σε αυτές τις διευκολύνσεις, οι εξασφαλίσεις δεν αγοράζονται αλλά χρησιμοποιούνται σε ανάστροφες συναλλαγές: συμφωνίες επαναγοράς ή δάνεια με εγγύηση. Ένα δάνειο με εγγύηση είναι παρόμοιο με μια συμφωνία επαναγοράς.

Σε μια συμφωνία επαναγοράς, η ΕΚΤ αγοράζει μια εξασφάλιση με νέα χρήματα και την πουλάει πίσω σε μεγαλύτερη τιμή, και η διαφορά είναι το επιτόκιο. Μπορεί να αγοράσει μια εξασφάλιση με 1000 ευρώ και να την πουλήσει 1010 ευρώ σε ένα χρόνο, που σημαίνει ένα τοις εκατό επιτόκιο.

Σε ένα δάνειο με εγγύηση όμως, η τράπεζα λαμβάνει ένα δάνειο των 1000 ευρώ, υποσχόμενη την εγγύηση ως εξασφάλιση και πληρώνοντας 10 ευρώ σε τόκους. Η διαφορά μεταξύ της συμφωνίας επαναγοράς και του δανείου με εγγύηση είναι βασικά νομικής φύσης. Στη συμφωνία επαναγοράς, η ιδιοκτησία της εγγύησης αλλάζει προς την ΕΚΤ, ενώ στο δάνειο με εγγύηση, η ιδιοκτησία μένει στη δανειζόμενη τράπεζα που την υπόσχεται ως εξασφάλιση.

Εβδομάδα με εβδομάδα η ΕΚΤ αποφασίζει πόσα χρήματα βάσης θέλει να διοχετεύσει μέσα στην ΟΝΕ. Οι χρηματοδοτήσεις είναι συνήθως δύο εβδομάδων. Η ΕΚΤ βασικά δημοπρατεί τα χρήματα μέσω σταθερού ή κυμαινόμενου επιτοκίου, οι τράπεζες κάνουν προσφορές για κάποια ποσότητα χρήματος και προσφέρουν επιτόκιο. Εξυπηρετούνται σε σχέση με τις προσφορές επιτοκίων τους.

Διαφορες

Μία από τις βασικές διαφορές μεταξύ της ΕΚΤ και της Fed είναι ότι η ΕΚΤ πάντα δέχονταν μεγαλύτερο εύρος εγγυήσεων, καθιστώντας τις πολιτικές τις πιο «ευέλικτες». Η Fed δέχεται ή αγοράζει στις πράξεις ανοιχτής αγοράς μόνο τίτλους αξιολογημένους ως AAA, δηλαδή κρατικά ομόλογα, δημόσιο χρέος, ή χρεόγραφα ενυπόθηκων δανείων εγγυημένων από ομοσπονδιακές υπηρεσίες.[105] Στο παράθυρο έκπτωσης, γίνονται δεκτά χρεόγραφα επενδυτικού βαθμού (αξιολογημένα ως BBB- και πάνω).[106]

Η ΕΚΤ από πάντα δέχονταν ένα μεγαλύτερο εύρος εγγυήσεων στις πράξεις ανοιχτής αγοράς. Πέρα από τα κυβερνητικά ομόλογα, η ΕΚΤ επίσης δέχεται εξασφαλίσεις στηριζόμενες από υποθήκες, καλυμμένα τραπεζικά δάνεια, και άλλα χρεόγραφα αξιολογημένα τουλάχιστον ως A-. Αυτό το ελάχιστο μειώθηκε ως έκτακτο μέτρο κατά τη κρίση σε BBB-, με την προοπτική ότι αυτό θα λήξει μετά από ένα χρόνο. Πριν όμως λήξει αυτή η εξαίρεση, το μέτρο επεκτάθηκε διότι η αξιολόγηση της Ελλάδας βρίσκονταν σε κίνδυνο να πέσει πολύ χαμηλά. Τελικά, η εξαίρεση έγινε για τα ελληνικά ομόλογα, τα οποία θα γίνονται δεκτά ασχέτως από την αξιολόγησή τους.

Και οι δύο κεντρικές τράπεζες υποστηρίζουν το κυβερνητικό χρέος, αλλά με διαφορετικούς τρόπους. Ενώ η Fed χρησιμοποιεί μόνο κυβερνητικά ομόλογα, χρέη υπηρεσιών ή εξασφαλίσεις εγγυημένες από υπηρεσίες, προωθώντας τη ζήτησή τους, η ΕΚΤ φέρνει στο προσκήνιο τη μεροληψία της υπέρ των κυβερνητικών χρεών εφαρμόζοντας χαμηλότερο «κούρεμα».

Μια ακόμη μικρή διαφορά μεταξύ της Fed και της ΕΚΤ βρίσκεται στον τρόπο που χειραγωγούνται τα συνολικά αποθέματα χρήματος, δηλαδή τον τρόπο που παράγονται καινούρια χρήματα. Στις πράξεις ανοιχτής αγοράς, η Fed προτιμά τις απευθείας αγορές εξασφαλίσεων, ενώ η ΕΚΤ προτιμά της ανάστροφες συναλλαγές.

Φανταστείτε ότι η Fed θέλει να αυξήσει τα τραπεζικά αποθεματικά κατά 1000 δολάρια. Αγοράζει επιπλέον 1000 δολάρια σε κυβερνητικά ομόλογα. Τα τραπεζικά αποθεματικά αυξάνονται κατά 1000 δολάρια για όσο διάστημα τα διατηρήσει και δεν τα πουλήσει πίσω στο τραπεζικό σύστημα. Η Fed λαμβάνει τα επιτόκια πάνω στα κυβερνητικά ομόλογα, επιστρέφοντας τα στην κυβέρνηση με τη μορφή κέρδους.

Αν η ΕΚΤ θελήσει να αυξήσει τα αποθεματικά της κατά 1000 ευρώ, δημοπρατεί επιπλέον 1000 ευρώ σε ανάστροφες συναλλαγές, κάνοντας δεκτά κυβερνητικά ομόλογα ως εγγύηση και εφαρμόζοντας κουρέματα. Η ΕΚΤ επίσης λαμβάνει τα επιτόκια πάνω στο δάνειο. Επιστρέφει αυτά τα επιτόκια με τη μορφή κέρδους πίσω στις τράπεζες-μέλη οι οποίες τα επιστρέφουν στις κυβερνήσεις τους. Όταν λήξουν τα δάνεια, η ΕΚΤ μπορεί να τα επεκτείνει. Σε αυτήν την περίπτωση, η αύξηση στα τραπεζικά αποθέματα των 1000 ευρώ, διατηρείται. Τα κυβερνητικά ομόλογα χρησιμοποιούνται εκ των πραγμάτων για να δημιουργούνται νέα χρήματα και στις δύο περιπτώσεις. Αυτή η διαδικασία ακυρώνεται όταν η Fed πουλάει τα κυβερνητικά ομόλογα ή όταν η ΕΚΤ αποτυγχάνει να επεκτείνει το δάνειο προς το τραπεζικό σύστημα.

Πως Η ΕΚΤ Χρηματοδοτει Κυβερνησεις

Όταν οι κυβερνήσεις ξοδεύουν περισσότερα από αυτά που λαμβάνουν από τους φόρους, εκδίδουν ομόλογα. Σε αντίθεση με τη Fed, η ΕΚΤ κανονικά δεν αγοράζει απευθείας αυτά

[105] Δείτε Federal Reserve, "The Federal Reserve System: Purposes and Functions," 9th ed. (2005), http://www.federalreserve.gov, σελ. 39-40.

[106] Ibid., σελ. 50.

τα ομόλογα (αυτό άλλαξε με την πρόσφατη κρίση χρέους των κρατών).[107, 108] Φανταστείτε ότι ένα ομόλογο αξίας 1000 ευρώ με διάρκεια 10 ετών πωλείται από μια κυβέρνηση. Οι τράπεζες θα αγοράσουν το ομόλογο, πιθανώς δημιουργώντας νέα χρήματα, επειδή ξέρουν ότι η ΕΚΤ θα δεχτεί το ομόλογο ως εγγύηση.

Η ΕΚΤ δέχεται το ομόλογο σε μια ανάστροφη συναλλαγή όπως ένα δάνειο με εγγύηση διάρκειας μιας εβδομάδας (ή ενός μήνα), δανείζοντας νέα χρήματα προς τις τράπεζες. Μόλις περάσει η εβδομάδα, η ΕΚΤ απλά θα ανανεώσει το δάνειο και θα δεχτεί το ομόλογο αν θέλει να διατηρήσει τα χρηματικά αποθέματα. Η ΕΚΤ μπορεί να συνεχίσει να το κάνει αυτό για δέκα χρόνια. Μετά από δέκα χρόνια, η κυβέρνηση θα χρειαστεί να πληρώσει το ομόλογο, και θα το κάνει αυτό πιθανώς εκδίδοντας ένα νέο ομόλογο, και ούτω καθεξής. Η κυβέρνηση δε χρειάζεται ποτέ να πληρώσει το χρέος της – απλά χρεώνεται εκ νέου για να πληρώσει το παλιό χρέος. Αλλά πληρώνει τουλάχιστον η κυβέρνηση τους τόκους των ομολόγων; Οι τόκοι πληρώνονται στην ΕΚΤ. Όπως αναφέρθηκε πριν, μέρος της πληρωμής των τόκων επιστρέφει στην κυβέρνηση καθώς τα κέρδη της ΕΚΤ επιστρέφονται σύμφωνα με το κεφάλαιο των διαφορετικών κεντρικών τραπεζών. Από εκεί τα κέρδη πηγαίνουν πίσω στις αντίστοιχες κυβερνήσεις. Τι γίνεται όμως με τις πληρωμές τόκων που δεν επιστρέφονται, δηλαδή δίδονται στις κυβερνήσεις με τη μορφή κερδών; Δε χρειάζεται οι κυβερνήσεις να πληρώσουν για αυτές; Πάλι, η κυβέρνηση μπορεί να εκδώσει ένα νέο ομόλογο για να πληρώσει για αυτά τα έξοδα. Οι τράπεζες αγοράζουν το ομόλογο και η ΕΚΤ το δέχεται ως εγγύηση. Με αυτόν τον τρόπο, η ΕΚΤ μπορεί να χρηματοδοτεί τα ελλείμματα των κρατών μελών.

Πως είναι δυνατόν τότε, η Ελλάδα να αντιμετωπίσει προβλήματα χρηματοδότησης; Η Ελλάδα είχε προβλήματα στην επέκταση του χρέους της. Υπήρξε φόβος ότι η ΕΚΤ δε θα δέχεται πλέον τα ελληνικά ομόλογα, και ότι η αξιολόγησή τους θα έφτανε στο ελάχιστο. Επιπλέον, πολλοί συμμετέχοντες στην αγορά υπέθεσαν πως τα πολιτικά προβλήματα που προκαλούνται από τα αυξανόμενα ελλείμματα και χρέη θα μπορούσαν να θέσουν τέλος στη ρευστοποίηση των ελληνικών χρεών. Σε κάποιο σημείο, η γερμανική και άλλες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις θα απαιτούσαν η ΕΚΤ να σταματήσει να χρηματοδοτεί τα αυξανόμενα ελλείμματα και χρέη της Ελλάδας. Υπήρξε επίσης φόβος ότι οι άλλες χώρες δε θα διασώσουν την Ελλάδα απευθείας με κυβερνητικά δάνεια. Αυτός ο τύπος άμεσης υποστήριξης έρχεται σε αντίθεση με τους όρους της Συνθήκης του Μάαστριχτ, όπως επίσης τις μεγάλες πολιτικές δυσκολίες που προκύπτουν με την προσπάθεια να πειστούν οι πληθυσμοί

Η διάσωση της Ελλάδας τελικά μπορεί να μην ήταν οικονομικά βιώσιμη. Ο κίνδυνος της χρεοκοπίας μεγάλωσε και τα επιτόκια για τα ελληνικά ομόλογα έφτασαν στα ύψη, οδηγώντας στην κρίση χρέους.

---

[107] Δείτε Rita Nazareth και Gavin Serkin, "Stocks, Commodities, Greek Bonds Rally on European Loan Package," Bloomberg (10 Μαΐου, 2010), http://noir,bloomberg.com.

[108] Θα ήταν πιο ακριβές αν λέγαμε «ευρωσύστημα» αντί για «ΕΚΤ». Το ευρωσύστημα αποτελείται από τις κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών συν την ΕΚΤ. Όμως, καθώς οι κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών εκτελούνε μόνο εντολές της ΕΚΤ εντός των χωρών τους, συνήθως απλοποιούμε χρησιμοποιώντας τον όρο «ΕΚΤ».

Κεφαλαιο 8

Η ΟΝΕ ως ένα αυτοκαταστροφικό σύστημα

Όταν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας στα χρήματα δεν καθορίζονται με σαφήνεια, αναπτύσσονται αρνητικές εξωτερικές επιπτώσεις. Η θεσμική δομή του ευρώ, με τα ελλιπώς καθορισμένα δικαιώματα ιδιοκτησίας, το έφεραν κοντά στην κατάρρευση και μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια τραγωδία των κοινών.[109]

Χαρτινο Χρημα Και Εξωτερικο Κοστος

Το εξωτερικό κόστος και τα οφέλη είναι το αποτέλεσμα ασαφών η κακώς υπερασπιζόμενων δικαιωμάτων ιδιοκτησίας.[110] Ο δικαιούχος δεν αναλαμβάνει το πλήρες όφελος ή κόστος που συνεπάγεται η απασχόληση ενός ακινήτου. Δεδομένου ότι αυτός που δρα δεν είναι πλήρως υπεύθυνος για το αντίκτυπο των πράξεών του, δε θα λάβει υπόψη του όλες τις συνέπειες αυτών.

Όταν αυτός που δρα δεν αποκομίζει κάποια από τα οφέλη των πράξεών του, δε θα λάβει υπόψη του όλες τις θετικές συνέπειες τους. Ένα παράδειγμα αυτών των θετικών (εξωτερικών) οφελών μπορεί να είναι ένας ιδιοκτήτης μιας μηλιάς, του οποίου τα δικαιώματα ιδιοκτησίας πάνω στα μήλα που παράγει το δέντρο δεν είναι εξασφα-

[109] Ανέπτυξα αυτό το επιχείρημα σε ένα ακαδημαϊκό έγγραφο που δημοσιεύθηκε στο The Independent Review [Philipp Bagus, "The Tragedy of the Euro," The Independent Review 15 (4, 2011)]. Το παρόν κεφάλαιο στηρίζεται σε αυτό το έγγραφο και επεκτείνει την εξήγηση.

[110] Ludwig von Mises, Human Action, Scholar's Edition (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1998), σελ. 651. Πρέπει να τονίσουμε ότι αναφερόμαστε εδώ στις θετικές ή αρνητικές συνέπειες που προκύπτουν από τα ασαφή ή κακώς υπερασπιζόμενα δικαιώματα ιδιοκτησίας. Δεν αναφερόμαστε στις ψυχολογικές ή νομισματικές συνέπειες των πράξεων. Το να έχεις λουλούδια στον κήπο σου μπορεί να έχει θετικό ή αρνητικό αντίκτυπο στην ευημερία του γείτονα. Το αντίκτυπο στην ευημερία του γείτονα συνήθως ονομάζεται εξωτερικές ψυχολογικές επιδράσεις. Στη βιβλιογραφία υπάρχει ακόμη μια εξωτερική επίδραση. Αν ένας κινηματογράφος κατασκευαστεί δίπλα σε ένα εστιατόριο θα υπάρξουν πιθανώς θετικές οικονομικές συνέπειες για τον ιδιοκτήτη του εστιατορίου γιατί οι πελάτες θα έρχονται στο εστιατόριο λόγο του κινηματογράφου. Μπορεί επίσης να προκύψουν αρνητικές εξωτερικές επιδράσεις σε διαφορετικά εστιατόρια. Αυτές οι επιδράσεις συνήθως ονομάζονται εξωτερικές χρηματικές επιδράσεις. Όταν μιλάμε σε αυτό το κεφάλαιο σχετικά με εξωτερικές επιδράσεις, δεν ενδιαφερόμαστε για τις ψυχολογικές ούτε τις χρηματικές επιδράσεις των ενεργειών. Όλες οι ενέργειες μπορεί να έχουν αυτές τις επιδράσεις. Μας απασχολούν όμως οι επιδράσεις των ενεργειών που προκύπτουν από ασαφή ή κακώς υπερασπιζόμενα δικαιώματα ιδιοκτησίας. Από την άποψη της ορθόδοξης βιβλιογραφίας ασχολούμαστε με τεχνολογικές εξωτερικότητες και όχι με χρηματικές ή ψυχολογικές.

λισμένα. Οι περαστικοί απλά κόβουν όσα μήλα φτάνουν. Αυτή η συμπεριφορά επιτρέπεται από την κυβέρνηση. Ο ιδιοκτήτης της μηλιάς πιθανώς θα είχε παραμελήσει το δέντρο, ή ακόμη θα το έκοβε για να κάψει το ξύλο του. Όμως θα είχε δράσει διαφορετικά αν απολάμβανε αποκλειστικά την παραγωγή του δέντρου του. Έτσι όμως μπορεί να μην προστατεύσει το δέντρο απέναντι στα έντομα και άλλους μπελάδες.

Παρομοίως, ο δικαιούχος μπορεί να υποστεί κάποιο εξωτερικό κόστος. Το εξωτερικό κόστος προκύπτει από την απουσία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Το εξωτερικό κόστος δεν επιβαρύνει τον δικαιούχο, άλλα τους άλλους. Ο δικαιούχος θα συμμετάσχει σε ορισμένα έργα που δε θα συμμετείχε αν έπρεπε να αποδεχτεί όλο το κόστος. Ένα παράδειγμα εξωτερικού κόστους θα ήταν ο ιδιοκτήτης ενός εργοστασίου το οποίο αδειάζει τα λύματά του σε μια δημόσια λίμνη. Αυτή η λίμνη μπορεί και να ανήκει σε κάποιον τρίτο, αλλά η κυβέρνηση δεν υπερασπίζεται τα δικαιώματα ιδιοκτησίας του ιδιοκτήτη της λίμνης επειδή θεωρεί το εργοστάσιο ως ουσιαστικής σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη. Σε αυτό το σενάριο ο ιδιοκτήτης του εργοστασίου δε χρειάζεται να αναλάβει όλο το κόστος της παραγωγής, αλλά μπορεί να εξωτερικεύσει ένα κομμάτι του προς τους άλλους, ρίχνοντας τα λύματα στη λίμνη. Εάν ο ιδιοκτήτης έπρεπε να πληρώσει για την αποκομιδή τους, όμως, πιθανώς θα είχε δράσει διαφορετικά. Μπορεί να παρήγαγε λιγότερο, ή να λειτουργεί με τρόπο που θα αποφεύγει τους ρύπους. Από τη στιγμή που τα δικαιώματα ιδιοκτησίας της λίμνης δεν υπερασπίζονται επαρκώς ή δεν έχουν οριστεί με σαφήνεια (στην περίπτωση της δημοσίας λίμνης), ο ιδιοκτήτης του εργοστασίου απελευθερώνεται από την ευθύνη πάνω σε ένα μέρος του κόστους που προκύπτει. Ως συνέπεια, υπάρχει περισσότερη ρύπανση από ότι σε άλλη περίπτωση.

Στο παρόν νομισματικό σύστημα υπάρχουν διάφορα επίπεδα στα οποία τα δικαιώματα ιδιοκτησίας δεν ορίζονται με σαφήνεια και δεν υπερασπίζονται επαρκώς. Στο πρώτο επίπεδο, τα δικαιώματα ιδιοκτησίας απουσιάζουν στο πεδίο της παραγωγής χρήματος βάσης. Το ιδιωτικό χρήμα, ο χρυσός, εθνικοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του εικοστού αιώνα. Και η ιδιωτική παραγωγή εμπορικού χρήματος ανήκει στο παρελθόν.

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι με τον κανόνα του χρυσού δεν υπήρχαν εξωτερικές (τεχνολογικές) επιδράσεις στην παραγωγή βασικού χρήματος. Οι ιδιώτες παραγωγοί χρυσού επιβαρύνονταν με το σημαντικό κόστος της εξόρυξης του χρυσού και αποκόμισαν το πλήρες όφελος. Είναι αλήθεια ότι η αύξηση της προσφοράς του χρυσού έσπρωχνε τις τιμές προς τα πάνω και, κατά συνέπεια, υπήρξαν εξωτερικές χρηματικές επιδράσεις. Αλλά μια αύξηση στην παραγωγή των αγαθών που επηρεάζει την αγοραστική δύναμη του χρήματος και των σχετικών τιμών δε σημαίνει κάποια παραβίαση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Ο καθένας ήταν ελεύθερος να ψάξει και να εξορύσσει χρυσό, και μπορούσε να τον πουλήσει στην αγορά. Κανείς δεν εξαναγκάζονταν να δεχτεί το χρυσό ως πληρωμή. Επιπλέον, το δικαίωμα της ιδιοκτησίας στην παραγωγή βασικού χρήματος προστατεύονταν.

Η απώλεια στην αγοραστική δύναμη που προκλήθηκε από την εξόρυξη, έφερε μαζί της αναδιανεμητικές επιδράσεις. Αυτές όμως από μόνες τους δεν προκαλούν εξωτερικές επιδράσεις. Κάθε αλλαγή στα δεδομένα της αγοράς φέρνει μαζί της αναδιανεμητικές επιδράσεις. Αν η παραγωγή των μήλων αυξηθεί, η τιμή τους πέφτει, ωφελώντας κάποιους ανθρώπους, κυρίως αυτούς που τους αρέσουν τα μήλα. Αν υπάρξει μια ελεύθερη αύξηση στην αγορά του χρυσού ή των μήλων, υπάρχει αναδιανομή, αλλά όχι κακή εφαρμογή των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και, κατά συνέπεια, όχι

εξωτερικό (τεχνολογικό) κόστος.

Επιπλέον, η αύξηση του χρυσού χρήματος δεν είχε την εξωτερική αρνητική επίδραση της μείωσης της ποιότητας του χρήματος.[111] Αυξάνοντας τον αριθμό των χρυσών νομισμάτων, ο μέσος όρος περιεκτικότητας χρυσού του νομίσματος δε μειώθηκε. Ο χρυσός μπορούσε να συνεχίσει να υπηρετεί το σκοπό του ως μέσο ανταλλαγής και αποταμίευσης.

Κατά τον 20ο αιώνα, οι κυβερνήσεις απορρόφησαν και μονοπώλησαν την παραγωγή του χρήματος. Ο ιδιωτικός χρυσός με σαφώς καθορισμένα δικαιώματα ιδιοκτησίας αντικαταστήθηκε με δημόσιο χάρτινο χρήμα. Αυτό το χρηματικό μονοπώλιο καθαυτού σημαίνει μια παράβαση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Οι κεντρικές τράπεζες μόνο μπορούσαν να παράγουν χρήματα βάσης, δηλαδή χαρτονομίσματα ή αποθεματικά στην κεντρική τράπεζα. Τα δικαιώματα ιδιοκτησίας επίσης παραβιάζονται διότι το χάρτινο χρήμα είναι και το νόμιμο χρήμα. Όλοι είναι υποχρεωμένοι να το δέχονται για πληρωμές δανείων και η κυβέρνηση δέχεται μόνο το νόμιμο χάρτινο χρήμα για τις πληρωμές των φόρων.[112]

Δίνοντας στο χάρτινο χρήμα μια προνομιούχα θέση και μονοπωλώντας την παραγωγή του, τα δικαιώματα ιδιοκτησίας στο χρήμα δεν προστατεύονται και ένα μέρος του κόστους της παραγωγής του χρήματος καταλήγει σε άλλους φορείς. Αν δεν είχε επιβληθεί σε κανέναν να δέχεται το δημόσιο χάρτινο χρήμα, και ο καθένας μπορούσε να το παράγει, δε θα είχε αναπτυχθεί εξωτερικό κόστος. Οι άνθρωποι θα μπορούσαν απλά να αποφασίσουν να μη δέχονται χάρτινο χρήμα ή να το παράγουν οι ίδιοι.

Τα οφέλη της παραγωγής χρήματος καταλήγουν στον παραγωγό, δηλαδή τις κεντρικές τράπεζες και τους ρυθμιστές τους (κυβερνήσεις). Το εξωτερικό κόστος με τη μορφή των αυξανόμενων τιμών και, στις περισσότερες περιπτώσεις, χαμηλότερης ποιότητας χρήματος, επιβάλλεται σε όλους τους χρήστες του χάρτινου χρήματος. Οι πρόσθετες νομισματικές μονάδες όχι μόνο τείνουν να ανυψώνουν τις τιμές, αλλά η ποιότητα του χρήματος τείνει να πέφτει επίσης. Η μέση ποιότητα των περιουσιακών στοιχείων που στηρίζουν το νόμισμα συνήθως μειώνεται από την παραγωγή χάρτινου χρήματος.

Φανταστείτε ότι είκοσι τοις εκατό από τη νομισματική βάση στηρίζεται από αποθέματα χρυσού. Αν η κεντρική τράπεζα αγοράσει κυβερνητικά ομόλογα, εξασφαλίσεις στηριζόμενες από υποθήκες, ή αν αυξήσει τον τραπεζικό δανεισμό ή αυξήσει τα αποθέματα χάρτινου χρήματος κατά 100 τοις εκατό, η μέση ποιότητα του χρήματος πέφτει. Μετά από αυτές τις επεκτατικές πολιτικές, μόνο το δέκα τοις εκατό του χρήματος βάσης στηρίζεται από χρυσό και το 90 τοις εκατό στηρίζεται από περιουσιακά στοιχεία χαμηλότερης ποιότητας.

Ο συντελεστής αποθεματικών χρυσού είναι σχετικός ακόμη και αν δεν υπάρχει υπόσχεση εξόφλησης. Τα αποθεματικά χρυσού μπορούν να ενισχύσουν την εμπιστοσύνη σε ένα νόμισμα και μπορούν να αξιοποιηθούν σε καταστάσεις πανικού για να προστατευτεί το νόμισμα. Είναι επίσης σημαντικό να υπάρχουν στην περίπτωση νομισματικής αναμόρφωσης. Σε αντίθεση με το χάρτινο χρήμα, όπου η αύξηση της προσφοράς χρήματος αραιώνει την ποιότητα του νομίσματος, δεν υπάρχει αραίωση στην ποιότητα του νομίσματος λόγω της εξόρυξης χρυσού. Με την κοπή νέων κερμάτων,

---

[111] Για την ποιότητα του χρήματος δείτε Philipp Bagus, "The Quality of Money," Quarterly Journal of Austrian Economics 12 (4, 2009): σελ. 41-64.

[112] Για μια περιγραφή των κυβερνητικών παρεμβάσεων στο νομισματικό σύστημα και μια πρόταση αναμόρφωσης δείτε Hans Sennholz, Money and Freedom (Spring Mills, Pa.: Libertarian Press, 1985).

η ποιότητα των προηγούμενων παραμένει ανέγγιχτη.

Λόγω της παραβίασης των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας στην παραγωγή χρήματος βάσης, οι κυβερνήσεις μπορούν να κάνουν κέρδη από αυτήν και να εξωτερικεύσουν κάποια κόστη. Τα οφέλη για τις κυβερνήσεις είναι ξεκάθαρα. Τους δίνεται έτσι η δυνατότητα να χρηματοδοτούν τις δαπάνες τους με νέα χρήματα μέσα από την παράκαμψη της κεντρικής τράπεζας. Το κόστος μεταφέρεται πάνω στον πληθυσμό με τη μορφή χαμηλότερης ποιότητας χρήματος και χαμηλότερης αγοραστικής δύναμης αυτού.

Η Τραγωδια Των Κοινων Και Το Τραπεζικο Συστημα

Ένα άλλο επίπεδο ασαφών δικαιωμάτων ιδιοκτησίας στο νομισματικό σύστημα είναι η τραγωδία των κοινών στο τραπεζικό σύστημα. Η «τραγωδία των κοινών», ένας όρος που επινοήθηκε από τον Garrett Hardin,[113] είναι μια ειδική περίπτωση του προβλήματος του εξωτερικού κόστους. Όπως εξηγήθηκε πιο πάνω, το εξωτερικό κόστος συνήθως προκύπτει όταν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας δεν ορίζονται με σαφήνεια ή δεν προστατεύονται επαρκώς, και όταν κάποιος προνομιούχος ιδιοκτήτης μπορεί να εξωτερικεύσει το κόστος του σε άλλους. Αυτή είναι η περίπτωση του ιδιοκτήτη εργοστασίου που του επιτρέπεται να αδειάζει τους ρύπους του σε μια ιδιωτική λίμνη ή η περίπτωση της κεντρικής τράπεζας που παράγει νόμιμο χρήμα βάσης υποστηριζόμενη από το κράτος. Σε μια τραγωδία των κοινών, ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό προστίθεται στο πρόβλημα εξωτερικού κόστους. Όχι ένας άλλα πολλοί παράγοντες που αξιοποιούν μια ιδιοκτησία μπορούν να εξωτερικεύσουν το κόστος σε άλλους. Όχι μόνο ένας ιδιοκτήτης εργοστασίου, αλλά πολλοί μπορούν να πετάξουν τους ρύπους τους σε μια ιδιωτική λίμνη. Παρομοίως, περισσότερες από μία τράπεζα μπορούν να παράγουν ανυπόστατα πιστοποιητικά χρήματος.

Τα παραδοσιακά παραδείγματα για μια τραγωδία των κοινών είναι τα κοινής χρήσης μέρη όπως οι δημόσιες παραλίες, ή τα ψάρια στον ωκεανό. Είναι αντικείμενο εκμετάλλευσης χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι αρνητικές συνέπειες που μπορεί να εξωτερικεύονται μερικώς. Τα οφέλη τα απολαμβάνουν διάφοροι χρήστες τους, αλλά ένα μέρος του κόστους μπορεί να εξωτερικευτεί. Ας δούμε τα κίνητρα για έναν ψαρά. Από την αλιεία, ο ψαράς λαμβάνει τα οφέλη με τη μορφή των ψαριών – όμως το κόστος της μείωσης των ψαριών λόγω της αλιείας, επιβαρύνει όλους τους χρήστες.

Αν υπήρχαν δικαιώματα ιδιοκτησίας που προστάτευαν τα ψάρια, ο ιδιοκτήτης θα δέχονταν πλήρως το κόστος της μείωσης του πληθυσμού τους. Θα ενδιαφέρονταν για τη μακρόχρονη διατήρησή τους. Δε θα του άνηκε μόνο η παρούσα χρήση τους (τα ψάρια που έβγαλε) άλλα επίσης και η αξία του κεφαλαίου τους. Ο ιδιοκτήτης ξέρει πως κάθε ψάρι που πιάνει μπορεί να μειώσει τον αριθμό των ψαριών στο μέλλον. Εξισορροπεί το κόστος και το όφελος του ψαρέματος και αποφασίζει κατά συνέπεια τον αριθμό των ψαριών που θέλει να ψαρέψει. Τον ενδιαφέρει η αξία του κεφαλαίου και η μακρόχρονη διατήρηση των ψαριών.

Η κατάσταση αλλάζει ριζικά όταν τα ψάρια είναι δημόσια ιδιοκτησία. Υπάρχει κίνητρο για υπεραλίευση (δηλαδή υπερεκμετάλλευση) του πόρου επειδή τα οφέλη εσωτερικεύονται και το κόστος εξωτερικεύεται μερικώς. Όλα τα οφέλη καταλήγουν στον ψαρά, καθώς η ζημιά που προκύπτει από τη μείωση του πληθυσμού των ψαριών

[113] Garrett Hardin, "The Tragedy of the Commons," Science New Series 162 (3859, 1968): σελ. 1243-1248.

τη μοιράζονται όλοι. Στην πραγματικότητα, υπάρχει κίνητρο να ψαρέψει κανείς όσο πιο γρήγορα γίνεται, έχοντας τη γνώση των κινήτρων για τους άλλους ψαράδες. Αν δε ψαρέψω, ένας άλλος θα ψαρέψει και θα λάβει τα οφέλη, ενώ θα αναλάβω το κόστος του μειωμένου πληθυσμού των ψαριών. Σε μια «καθαρή» τραγωδία των κοινών, δεν υπάρχουν όρια για την υπερεκμετάλλευση, και ο πόρος εξαφανίζεται ως αποτέλεσμα.

Η έννοια της τραγωδίας των κοινών μπορεί να εφαρμοστεί με επιτυχία σε άλλους τομείς όπως το πολιτικό σύστημα. Ο Hans-Hermann Hoppe[114] εφάρμοσε την έννοια στη δημοκρατία. Σε μια δημοκρατία υπάρχει κοινή είσοδος προς την κυβέρνηση. Σε μια κυβέρνηση αποκτά κανείς πρόσβαση στις ιδιοκτησίες όλης της χώρας χρησιμοποιώντας την καταναγκαστική μηχανή του κράτους. Τα οφέλη του χαρακτηρισμού της ιδιωτικής περιουσίας εσωτερικεύονται στη κυβέρνηση ενώ το κόστος επιβαρύνει το σύνολο του πληθυσμού. Μετά από μια θητεία, δίνεται η δυνατότητα και σε άλλους ανθρώπους να αποκτήσουν πρόσβαση στην καταναγκαστική μηχανή. Έτσι, υπάρχει το κίνητρο να εκμεταλλευτεί κανείς το προνόμιο στα όριά του όσο περισσότερο είναι εφικτό για όσο καιρό θα είναι στην εξουσία.

Μια άλλη καρποφόρα εφαρμογή της τραγωδίας των κοινών είναι στο νομισματικό τομέα. Στο μοντέρνο τραπεζικό σύστημά μας,[115] όπου τα δικαιώματα ιδιοκτησίας είναι ασαφή και δεν προστατεύονται επαρκώς,[116] οποιαδήποτε τράπεζα μπορεί να παράγει ανυπόστατα πιστοποιητικά χρήματος, δηλαδή ανυποστήρικτες καταθέσεις όψεως, με την επέκταση των πιστώσεων. Στο επίπεδο του χρήματος βάσης, όταν μια κεντρική τράπεζα μπορεί να παράγει χρήματα, δεν υπάρχει τραγωδία των κοινών. Όμως, στο επίπεδο του τραπεζικού συστήματος, η τραγωδία προκύπτει ακριβώς επειδή οποιαδήποτε τράπεζα μπορεί να παράγει ανυπόστατα πιστοποιητικά χρήματος.

Στον τραπεζικό τομέα, δεν τηρούνται οι παραδοσιακές αρχές του δικαίου στις συμβάσεις καταθέσεων.[117] Δεν είναι σαφές αν οι πελάτες των τραπεζών στην πραγματικότητα δανείζουν χρήματα στις τράπεζες ή αν πραγματοποιούν γνήσιες καταθέσεις. Οι γνήσιες καταθέσεις απαιτούν την πλήρη διαθεσιμότητα των χρημάτων προς τον καταθέτη. Στην πραγματικότητα, η πλήρης διαθεσιμότητα μπορεί να είναι ο λόγος για τον οποίο οι περισσότεροι άνθρωποι διαθέτουν καταθέσεις όψεως. Ωστόσο, οι τράπεζες έχουν χορηγηθεί το νομικό δικαίωμα να χρησιμοποιούν τα χρήματα που κατατίθενται σε αυτές. Ως εκ τούτου, τα δικαιώματα ιδιοκτησίας στα κατατεθέντα χρήματα είναι ασαφή.

Οι τράπεζες που κάνουν χρήση του νόμιμου προνομίου τους και της ασαφής διευκρίνισης των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας στις καταθέσεις, μπορούν να πραγματοποιήσουν πολύ μεγάλα κέρδη. Μπορούν να δημιουργήσουν καταθέσεις από το

---

[114] Hans-Hermann Hoppe, Democracy – The God that Failed (Rutgers, NJ: Transaction Publishers, 2001).

[115] Huerta de Soto, Money, Bank Credit and Economic Cycles, σελ. 666.

[116] George A. Selgin και Lawrence H. White, "In Defense of Fiduciary Media, or We are Not (Devo)lutionists, We are Misesians!" Review of Austrian Economics 9 (2, 1996), fn. 12, δεν κάνουν διάκριση μεταξύ χρηματικών και τεχνολογικών εξωτερικών επιδράσεων. Δε βλέπουν καμία παραβίαση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας στην έκδοση ανυπόστατων πιστοποιητικών χρήματος ή κάποια διαφορά μεταξύ της έκδοσης αυτών και της εξόρυξης χρυσού σε ένα σύστημα με τον κανόνα του χρυσού. Όμως, υπάρχουν σημαντικές διαφορές. Και τα δύο επηρεάζουν τις τιμές, το ένα όμως παραβιάζει τα δικαιώματα ιδιοκτησίας και το άλλο όχι. Huerta de Soto, Money, Bank Credit and Economic Cycles, και Hans-Hermann Hoppe, Jörg Guido Hülsmann και Walter Block, "Against Fiduciary Media," Quarterly Journal of Austrian Economics 1 (1, 1998): σελ. 19-50, επισήμαναν τις σημαντικές διαφορές στην αύξηση των χρηματικών αποθεμάτων με και χωρίς παραβίαση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας.

[117] Huerta de Soto, Money, Bank Credit and Economic Cycles.

τίποτα και να δώσουν δάνεια για να λάβουν τους τόκους. Ο πειρασμός να επεκταθεί η πίστωση είναι σχεδόν ακατανίκητος. Επιπλέον, οι τράπεζες θα προσπαθήσουν να επεκτείνουν την πίστωση και να εκδώσουν ανυπόστατα πιστοποιητικά χρήματος όσο περισσότερο και όσο πιο γρήγορα γίνεται. Αυτή η πιστωτική επέκταση συνεπάγεται το τυπικό χαρακτηριστικό που βρίσκουμε στην τραγωδία των κοινών — εξωτερικό κόστος. Σε αυτήν την περίπτωση, όλοι σε μια κοινωνία επιβαρύνονται από τις αλλαγές των τιμών που προκαλούνται από την έκδοση ανυπόστατα πιστοποιητικά χρήματος.

Υπάρχουν όμως, πολλές διαφορές μεταξύ ενός τραπεζικού συστήματος κλασματικών αποθεμάτων και μιας τραγωδίας των κοινών (όπως τα ψάρια σε μια λίμνη που ανήκουν σε όλους). Στην ανάλυση του Hardin, δεν υπάρχει σχεδόν κανένα όριο για την εκμετάλλευση των κοινών πόρων για τους οποίους δεν έχει οριστεί με σαφήνεια που ανήκουν. Η περαιτέρω εκμετάλλευση του κοινού πόρου σταματά μόνο όταν το κόστος γίνεται μεγαλύτερο από τα οφέλη, δηλαδή όταν τα ψάρια είναι τόσο λίγα που η αναζήτηση τους δεν είναι πλέον επικερδής. Παρομοίως για τις τράπεζες του συστήματος κλασματικών αποθεμάτων στην ελεύθερη αγορά, υπάρχουν σημαντικά όρια στην έκδοση ανυπόστατων πιστοποιητικών χρήματος σε βάρος των πελατών. Αυτά τα όρια ορίζονται από τη συμπεριφορά των άλλων τραπεζών και των πελατών σε ένα ελεύθερο τραπεζικό σύστημα. Πιο συγκεκριμένα, η πιστωτική επέκταση είναι περιορισμένη από τη στιγμή που οι τράπεζες, μέσω του συστήματος εκκαθάρισης, μπορούν να αναγκάσουν η μία την άλλη να οδηγηθούν στη χρεοκοπία.

Ας υποθέσουμε ότι υπάρχουν δύο τράπεζες: η τράπεζα Α και η τράπεζα Β. Η τράπεζα Α επεκτείνει την πίστωσή της ενώ η τράπεζα Β δεν το κάνει. Οι τίτλοι χρήματος που εκδόθηκαν από την τράπεζα Β ανταλλάσσονται μεταξύ πελατών της τράπεζας Α και της τράπεζας Β. Σε κάποιο σημείο, οι πελάτες της τράπεζας Β ή η τράπεζα Β θα απαιτήσει την εξαργύρωση των τίτλων από την τράπεζα Α. Έτσι, η τράπεζα Α θα χάσει μερικά από τα αποθέματά της, χρυσό, για παράδειγμα. Όπως κάθε τράπεζα κλασματικών αποθεμάτων, έτσι και η τράπεζα Α είναι εγγενώς χρεοκοπημένη – δε μπορεί να εξαργυρώσει όλους τους χρηματικούς τίτλους που έχει εκδώσει. Αν η τράπεζα Β και οι πελάτες της απαιτήσουν από την τράπεζα Α να εξαργυρώσει τους χρηματικούς τίτλους στο βαθμό που δε θα μπορεί να το εκπληρώσει, η τράπεζα Α πρέπει να κηρύξει πτώχευση.

Το σύστημα εκκαθάρισης και οι πελάτες των άλλων τραπεζών που ζητούν την εξαγορά των τίτλων τους θέτουν στενά όρια στην έκδοση των ανυπόστατων πιστοποιητικών χρήματος. Οι τράπεζες έχουν κάποιο κίνητρο να περιορίσουν την επέκταση των ανυπόστατων πιστοποιητικών χρήματος σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι οι ανταγωνιστικές τράπεζες, με απώτερο σκοπό να έχουν τη δυνατότητα να εξαναγκάσουν τους ανταγωνιστές τους να πτωχεύσουν. Με άλλα λόγια, αυτές οι τράπεζες θέλουν φυσικά να εκμεταλλευτούν τις μεγάλες ευκαιρίες κέρδους που προκύπτουν από την ασάφεια των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, άλλα μπορούν να επεκτείνουν την πίστωση μόνο στο βαθμό που ο κίνδυνος της χρεοκοπίας αποφεύγεται εύκολα. Οι ανταγωνιστικές δυνάμεις τις αναγκάζουν να ελέγχουν την πιστωτική τους επέκταση.

Το ερώτημα τώρα είναι πως οι τράπεζες μπορούν να αυξήσουν τα κέρδη τους από την πιστωτική επέκταση διατηρώντας τον κίνδυνο της χρεοκοπίας σε χαμηλά επίπεδα. Η λύση, προφανώς, είναι να σχηματίσουν συμφωνίες μεταξύ τους, αποφεύγοντας έτσι τις αρνητικές επιπτώσεις μιας ανεξάρτητης και ασυντόνιστης πιστωτικής επέκτασης. Ως αποτέλεσμα, οι τράπεζες ορίζουν μια κοινή πολιτική ταυτόχρονης πι-

στωτικής επέκτασης. Αυτές οι πολιτικές τις επιτρέπουν να διατηρήσουν τη ρευστότητά τους, να διατηρήσουν τις σχέσεις των αποθεματικών τους μεταξύ τους, και να κάνουν τεράστια κέρδη.

Ως εκ τούτου, η τραγωδία των κοινών όχι μόνο προβλέπει την εκμετάλλευση και το εξωτερικό κόστος των ασαφών δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, αλλά επίσης εξηγεί γιατί υπάρχει πίεση στο ελεύθερο τραπεζικό σύστημα να σχηματίζονται συμφωνίες, συγχωνεύσεις και καρτέλ. Όμως, ακόμη και με το σχηματισμό των καρτέλ, ο κίνδυνος της χρεοκοπίας παραμένει. Με άλλα λόγια, το κίνητρο να αναγκάσουν τους ανταγωνιστές τους να πτωχεύσουν παραμένει, με αποτέλεσμα την αστάθεια των καρτέλ.

Για τις τράπεζες κλασματικών αποθεμάτων, υπάρχει μεγάλη ζήτηση για την εισαγωγή μια κεντρικής τράπεζας που θα συντονίζει την πιστωτική επέκταση του τραπεζικού συστήματος. Η διαφορά μεταξύ της τραγωδίας των κοινών όταν εφαρμόζεται στο περιβάλλον και όταν εφαρμόζεται στο ελεύθερο τραπεζικό σύστημα — τα όρια στην εκμετάλλευση — τώρα καταργείται με την εισαγωγή της κεντρικής τράπεζας. Έτσι, σύμφωνα με τον Huerta de Soto, μια πραγματική κατάσταση «τραγωδίας των κοινών» συμβαίνει μόνο όταν εγκαθίσταται μια κεντρική τράπεζα. Οι τράπεζες τώρα μπορούν να εκμεταλλευτούν τις κακώς προσδιορισμένες ιδιοκτησίες χωρίς περιορισμούς.

Ακόμη και στο πιο βολικό σενάριο για τις τράπεζες, δηλαδή την εγκατάσταση μιας κεντρικής τράπεζας και χάρτινου χρήματος, κάποια όρια παραμένουν. Η κεντρική τράπεζα μπορεί να προσπαθήσει να ρυθμίσει τον τραπεζικό δανεισμό και έτσι να ελέγξει και να περιορίσει την πιστωτική επέκταση σε ένα βαθμό. Ο απόλυτος έλεγχος στην πιστωτική επέκταση, ο κίνδυνος του υπερπληθωρισμού, επίσης παραμένει. Με άλλα λόγια, ακόμη και με τη δημιουργία της κεντρικής τράπεζας, υπάρχει ακόμη ένας έλεγχος στην εκμετάλλευση της ιδιωτικής περιουσίας. Σε μια ιδανική κατάσταση «τραγωδίας των κοινών», υπάρχει κίνητρο για να εκμεταλλευτεί κανείς την κακώς προσδιορισμένη ιδιοκτησία όσο πιο γρήγορα γίνεται και να αποτρέψει την εκμετάλλευσή της από άλλους. Αλλά ακόμη και με την ύπαρξη της κεντρικής τράπεζας που εγγυάται τη ρευστότητά τους, δεν είναι στο συμφέρον των τραπεζών κλασματικών αποθεμάτων να εκδίδουν ανυπόστατα πιστοποιητικά χρήματος όσο πιο γρήγορα γίνεται. Αν το έκαναν θα είχε ως συνέπεια υπερπληθωρισμό εκτός ελέγχου. Η εκμετάλλευση των κοινών πρέπει να επιμηκυνθεί και να εφαρμοστεί προσεχτικά.

Η υπερεκμετάλλευση της δημόσιας περιουσίας μπορεί να περιοριστεί με πολλούς τρόπους. Ο απλούστερος τρόπος είναι η ιδιωτικοποίηση της δημόσιας περιουσίας. Τα δικαιώματα ιδιωτικής ιδιοκτησίας τελικά ορίζονται και προστατεύονται. Μια άλλη λύση είναι να πειστούν ηθικά και να εκπαιδευθούν οι φορείς που εκμεταλλεύονται τα κοινά. Για παράδειγμα, οι ψαράδες μπορούν εθελοντικά να περιορίσουν την ψαριά τους. Μια ακόμη επιλογή είναι η ρύθμιση των κοινών για να περιοριστεί η υπερεκμετάλλευση των κοινών. Ο Hardin[118] ονομάζει τα κοινά αυτά «διαχειριζόμενα κοινά». Η κυβέρνηση περιορίζει την εκμετάλλευση.

Ένα παράδειγμα είναι η εισαγωγή αλιευτικών ποσοστώσεων που παρέχουν σε κάθε ψαρά μια συγκεκριμένη ποσόστωση κάθε χρόνο. Ο καθένας λαμβάνει ένα μονοπωλιακό προνόμιο που θα προσπαθήσει να εκμεταλλευτεί πλήρως. Έτσι, η υπε-

[118] Hardin, "The Tragedy of the Commons."

ρεκμετάλλευση μειώνεται και ελέγχεται. Στην περίπτωση του σημερινού τραπεζικού συστήματος, έχουμε μια διαχειριζόμενη τραγωδία των κοινών. Οι κεντρικές τράπεζες και οι τραπεζικές ρυθμίσεις συντονίζουν και περιορίζουν την πιστωτική επέκταση των τραπεζών. Απαιτώντας ένα ελάχιστο αποθεματικό και ρυθμίζοντας το ποσοστό των τραπεζικών αποθεμάτων όπως και των επιτοκίων, οι κεντρικές τράπεζες μπορούν να περιορίσουν την πιστωτική επέκταση και το εξωτερικό κόστος της μειωμένης αγοραστικής δύναμης του χρήματος.

Το Ευρω Και Η Τραγωδια Των Κοινων

Παρόλο που οι εξωτερικές επιδράσεις ενός μονοπωλιακού παραγωγού χρήματος και ενός τραπεζικού συστήματος κλασματικών αποθεμάτων που ρυθμίζονται από μια κεντρική τράπεζα, είναι συνηθισμένες στο δυτικό κόσμο, η καθιέρωση του ευρώ σημαίνει ένα τρίτο και μοναδικό επίπεδο εξωτερικών επιδράσεων. Η θεσμική δομή του ευρωσυστήματος στην ΟΝΕ είναι τέτοια που όλες οι κυβερνήσεις μπορούν να χρησιμοποιήσουν την ΕΚΤ για να χρηματοδοτήσουν τα ελλείμματά τους.

Μια κεντρική τράπεζα μπορεί να χρηματοδοτήσει τα ελλείμματα μιας κυβέρνησης αγοράζοντας κυβερνητικά ομόλογα, ή λαμβάνοντάς τα ως εγγύηση για νέα δάνεια από το τραπεζικό σύστημα. Τώρα ερχόμαστε αντιμέτωποι με μια κατάσταση στην οποία πολλές κυβερνήσεις έχουν τη δυνατότητα να χρηματοδοτήσουν τους εαυτούς τους μέσω μιας κεντρικής τράπεζας: της ΕΚΤ.

Όταν οι κυβερνήσεις στην ΟΝΕ έχουν ελλείμματα, εκδίδουν ομόλογα. Ένα σημαντικό μέρος αυτών των ομολόγων αγοράζονται από το τραπεζικό σύστημα.[119] Το τραπεζικό σύστημα θέλει να τα αγοράσει αυτά τα ομόλογα γιατί γίνονται δεκτά ως προτιμητέα εγγύηση στης δανειακές επιχειρήσεις της ΕΚΤ.[120] Επιπλέον, οι τράπεζες υποχρεούνται από ρύθμιση να κρατούν ένα συγκεκριμένο ποσοστό των κεφαλαίων τους σε «Υψηλής Ποιότητας Ρευστοποιήσιμα Στοιχεία Ενεργητικού» κάτι που τις ενθαρρύνει να επενδύουν σε κυβερνητικές εξασφαλίσεις. Αυτό σημαίνει ότι είναι απαραίτητο και επικερδές για τις τράπεζες να κατέχουν κυβερνητικά ομόλογα. Δείχνοντας τα ομόλογα ως εγγύηση, οι τράπεζες μπορούν να λάβουν νέα χρήματα από την ΕΚΤ.

Ο μηχανισμός λειτουργεί ως εξής: οι τράπεζες δημιουργούν νέα χρήματα με την πιστωτική επέκταση. Ανταλλάσσουν τα χρήματα για κυβερνητικά ομόλογα και τα χρησιμοποιούνε για να λάβουν χρήματα από την ΕΚΤ. Το αποτέλεσμα είναι ότι οι κυβερνήσεις χρηματοδοτούν τα ελλείμματά τους με νέα χρήματα που δημιουργούνται από τράπεζες, και οι τράπεζες λαμβάνουν νέα χρήματα βάσης χρησιμοποιώντας τα ομόλογα ως εγγύηση.[121]

Το κίνητρο είναι σαφές: αναδιανομή. Οι πρώτοι χρήστες του νέου χρήματος έχουν

[119] Είναι δύσκολο να πούμε πόσο ευρωπαϊκό κυβερνητικό χρέος κατέχουν οι ευρωπαϊκές τράπεζες. Μπορεί να είναι γύρω στο είκοσι τοις εκατό. Το υπόλοιπο ανήκει σε ασφάλειες, νομισματικά ταμεία, επενδυτικά κεφάλαια, και ξένες κυβερνήσεις όπως και τράπεζες. Τα ιδιωτικά ιδρύματα που επενδύουν σε κυβερνητικά ομόλογα, το κάνουν εν μέρει επειδή οι τράπεζες παρέχουν μια σταθερή ζήτηση για αυτές τις πολύτιμες εξασφαλίσεις. Δυστυχώς, δε ξέρουμε πόσα από τα κυβερνητικά ομόλογα καταλήγουν ως εξασφαλίσεις στο ευρωσύστημα επειδή η πληροφορίες για τις εγγυήσεις δε δημοσιεύεται από την ΕΚΤ.

[120] Δείτε ECB, The Implementation of Monetary Policy in the Euro Area: General Documentation on Eurosystem Monetary Policy Instruments and Procedures (Νοέμβριος, 2008), διαθέσιμο στο http://www.ecb.int, για τη λειτουργία της ΟΝΕ και τους όρους εξασφαλίσεων της ΕΚΤ.

όφελος. Οι κυβερνήσεις και οι τράπεζες έχουν περισσότερα χρήματα διαθέσιμα – κάνουν κέρδη επειδή μπορούν να αγοράσουν σε τιμές που δεν έχουν ακόμη ανεβεί, με τα νέα χρήματα. Όταν οι κυβερνήσεις ξεκινήσουν να ξοδεύουν τα χρήματα, οι τιμές ανεβαίνουν. Τα νομισματικά εισοδήματα αυξάνονται. Όσο υψηλότερα γίνονται τα ελλείμματα, και όσο περισσότερα ομόλογα εκδίδουν οι κυβερνήσεις, τόσο οι τιμές και τα εισοδήματα αυξάνονται. Όταν οι τιμές και τα εισοδήματα αυξάνονται σε μια χώρα με έλλειμμα, τα νέα χρήματα ξεκινούν να φεύγουν εκτός χώρας όπου οι επιδράσεις στις τιμές δεν είναι ακόμα αισθητές. Τα εμπορεύματα και οι υπηρεσίες αγοράζονται και εισάγονται από άλλες χώρες της ΟΝΕ όπου οι τιμές δεν ανέβηκαν ακόμα. Τα νέα χρήματα εξαπλώνονται σε όλη τη νομισματική ένωση.

Στην ΟΝΕ, οι χώρες με ελλείμματα που χρησιμοποιούν τα νέα χρήματα πρώτες, κερδίζουν. Φυσικά, υπάρχει επίσης μια μεριά που χάνει σε αυτή τη νομισματική αναδιανομή. Οι χώρες με ελλείμματα επωφελούνται μεταφέροντας το κόστος στους επόμενους λήπτες του νέου χρήματος. Αυτοί είναι κυρίως σε κράτη μέλη του εξωτερικού που δεν έχουν μεγάλα ελλείμματα. Οι επόμενοι λήπτες χάνουν καθώς το εισόδημά τους ξεκινά να αυξάνεται μόνο αφού έχουν αυξηθεί οι τιμές. Βλέπουν το πραγματικό τους εισόδημα να μειώνεται. Στην ΟΝΕ, τα οφέλη της αύξησης της ποσότητας του χρήματος πηγαίνουν στους πρώτους χρήστες, ενώ η ζημιά της αγοραστικής δύναμης της νομισματικής μονάδας μοιράζεται σε όλους τους χρήστες του νομίσματος. Όχι μόνο πέφτει η αγοραστική δύναμη του χρήματος στην ΕΕ λόγω των υπερβολικών ελλειμμάτων, αλλά τα επιτόκια τείνουν να αυξάνονται λόγω της υπερβολικής ζήτησης από τις υπερχρεωμένες κυβερνήσεις. Οι πιο φορολογικά υπεύθυνες χώρες αναγκάζονται να πληρώσουν μεγαλύτερα επιτόκια στα δάνειά τους λόγω της απληστίας των άλλων. Η συνέπεια είναι μια τραγωδία των κοινών. Κάθε κυβέρνηση που έχει ελλείμματα μπορεί να κερδίσει εις βάρος των κυβερνήσεων με πολιτική ισορροπημένου προϋπολογισμού.[122]

Φανταστείτε, για παράδειγμα, ότι διάφοροι άνθρωποι διαθέτουν μια μηχανή που τυπώνει το ίδιο χάρτινο χρήμα. Αυτοί έχουν το κίνητρο να τυπώσουν χρήματα και

---

[121] Εκτός από την ολοκληρωτική νομισματοποίηση των κρατικών ομολόγων, υπάρχει μια έμμεση νομισματοποίηση που προκύπτει στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Οι συμμετέχοντες στην αγορά ξέρουν ότι οι κεντρικές τράπεζες αγοράζουν κυβερνητικά ομόλογα και τα χρησιμοποιούν ως την προτιμώμενη εγγύηση. Έτσι, οι τράπεζες αγοράζουν τα ομόλογα λόγω του ότι η προνομιακή μεταχείρισή τους εξασφαλίζει μια ρευστή αγορά και ωθεί τις αποδόσεις προς τα κάτω. Σε ένα άλλο επίπεδο, γνωρίζοντας ότι υπάρχει μια πολύ ρευστή αγορά στα κυβερνητικά ομόλογα και μια μεγάλη ζήτηση από τις τράπεζες, τα επενδυτικά κεφάλαια, τα συνταξιοδοτικά ταμεία, ασφαλιστικές εταιρίες και ιδιώτες επενδυτές, αγοράζουν κυβερνητικά ομόλογα. Τα κυβερνητικά ομόλογα γίνονται πολύ ρευστά και σχεδόν όσο καλά όσο τα χρήματα βάσης. Σε πολλές περιπτώσεις εξυπηρετούν για να δημιουργηθούν πρόσθετα χρήματα βάσης. Σε άλλες περιπτώσεις κάθονται ως αποθεματικά για να μετατραπούν σε χρήματα βάσης αν είναι απαραίτητο. Κατά συνέπεια, τα νέα χρήματα δημιουργούνται μέσα από την πιστωτική επέκταση συχνά καταλήγουν να αγοράσουν ρευστά κυβερνητικά ομόλογα, εμμέσως ρευστοποιώντας το χρέος. Φανταστείτε πως η κυβέρνηση έχει έλλειμμα και εκδίδει κυβερνητικά ομόλογα. Ένα μέρος τους αγοράζεται από το τραπεζικό σύστημα και χρησιμοποιείται για την αποκόμιση επιπλέον αποθεματικών από την κεντρική τράπεζα η οποία αγοράζει τα ομόλογα η δίνει νέα δάνεια, λαμβάνοντάς τα ως εγγύηση. Το τραπεζικό σύστημα χρησιμοποιεί τα νέα αποθεματικά για να επεκτείνει τις πιστώσεις και να δώσει δάνεια, για παράδειγμα, στον κατασκευαστικό τομέα. Με τα νέα δάνεια, ο κατασκευαστικός τομέας αγοράζει παράγοντες της παραγωγής και πληρώνει τους εργαζομένους. Οι εργαζόμενοι χρησιμοποιούν τα νέα χρήματα για να επενδύσουν σε επενδυτικά ταμεία. Τα επενδυτικά ταμεία μετά χρησιμοποιούν τα νέα χρήματα για να αγοράσουν κυβερνητικά ομόλογα. Έτσι, υπάρχει μια έμμεση ρευστοποίηση. Μέρος του χρήματος που δημιουργείται από το τραπεζικό σύστημα κλασματικών αποθεμάτων καταλήγει να αγοράσει κυβερνητικά ομόλογα λόγω της ευνοϊκής τους μεταχείρισης από την κεντρική τράπεζα, δηλαδή την απευθείας ρευστοποίησή τους.

[122] Ένα επιπλέον ηθικό πρόβλημα προκύπτει όταν οι τράπεζες που κρατούν κυβερνητικά χρέη, διασώζονται μέσω της νομισματικής επέκτασης. Οι τράπεζες ξέροντας ότι θα διασωθούν, και ότι τα κυβερνητικά χρέοι θα αγοραστούν από την κεντρική τράπεζα θα συμπεριφερθούν πιο επιπόλαια και θα συνεχίσουν να χρηματοδοτούν ανεύθυνες κυβερνήσεις.

να τα ξοδεύουν, ανεβάζοντας τις τιμές. Το όφελος του μεγαλύτερου εισοδήματος πηγαίνει σε αυτούς που διαθέτουν τη μηχανή αυτή, ενώ το κόστος των πράξεων του με τη μορφή της χαμηλότερης αγοραστικής δύναμης του χρήματος πέφτει σε όλους τους χρήστες του νομίσματος. Το κατά συνέπεια κίνητρο είναι να τυπώσουν χρήματα όσο πιο γρήγορα γίνεται. Ένας ιδιοκτήτης μιας τέτοιας μηχανής που δεν την χρησιμοποιεί, θα βλέπει τις τιμές να ανεβαίνουν. Οι υπόλοιποι ιδιοκτήτες θα χρησιμοποιήσουν τη μηχανή για να επωφεληθούν από την απώλεια της αγοραστικής δύναμης που επηρεάζει τους υπόλοιπους ιδιοκτήτες νομισματοκοπείου. Ο ιδιοκτήτης που τυπώνει ταχύτερα κάνει κέρδη εις βάρος αυτών που τυπώνουν πιο αργά. Ερχόμαστε αντιμέτωποι με μια «καθαρή» τραγωδία των κοινών. Δεν υπάρχει όριο στην εκμετάλλευση του πόρου.[123] Όπως και στην περίπτωση των κοινών φυσικών πόρων, υπάρχει υπερεκμετάλλευση που καταλήγει με τη καταστροφή του πόρου. Σε αυτήν την περίπτωση, ένα νόμισμα καταλήγει στον υπερπληθωρισμό, και σε μια στροφή προς τις πραγματικές αξίες.

Παρόλο που το παράδειγμα των πολλών ιδιοκτητών νομισματοκοπείου για το ίδιο νόμισμα μας βοηθάει να κατανοήσουμε την κατάσταση οπτικά, δεν εφαρμόζει ακριβώς στην περίπτωση της ΟΝΕ. Αλλά οι διαφορές μεταξύ των δύο δομών βοηθούν στο να εξηγηθεί γιατί δεν προκύπτει μια καθαρή τραγωδία των κοινών στο ευρωσύστημα και γιατί το ευρώ δεν έχει εξαφανιστεί ακόμη. Η πιο εμφανής διαφορά είναι ότι οι ελλειμματικές χώρες δεν έχουν τη δυνατότητα να τυπώσουν ευρώ άμεσα. Οι κυβερνήσεις μπορούν μόνο να εκδώσουν τα ομόλογά τους. Δεν υπάρχει εγγύηση ότι οι τράπεζες θα τα αγοράσουν αυτά τα ομόλογα και ότι θα τα χρησιμοποιήσουν ως εγγύηση για νέα δάνεια από την ΕΚΤ.

Στην πραγματικότητα, υπάρχουν πολλοί λόγοι για να μη δουλέψει το σχέδιο.

1. Οι τράπεζες μπορεί να μην αγοράσουν κυβερνητικά ομόλογα για να τα χρησιμοποιήσουν ως εγγύηση αν η επιχείρηση δεν είναι ελκυστική. Το επιτόκιο που προσφέρεται για τα κυβερνητικά ομόλογα μπορεί να μην είναι αρκετά μεγάλο σε σύγκριση με τα επιτόκια που πληρώνουν για δάνεια από την ΕΚΤ. Οι κυβερνήσεις πρέπει να προσφέρουν περισσότερα χρήματα για να ελκύσουν τις τράπεζες ως αγοραστές.
2. Ο κίνδυνος αθέτησης στα κυβερνητικά ομόλογα μπορεί να αποτρέψει τις τράπεζες. Στην ΟΝΕ αυτός ο κίνδυνος έχει ελαττωθεί λόγω σιωπηρών εγγυήσεων διάσωσης που δίδονται εξ αρχής. Είχε γίνει κατανοητό ότι από τη στιγμή που μια χώρα εισήγαγε το ευρώ, δε θα έφευγε ποτέ από την ΟΝΕ. Το ευρώ πολύ σωστά αντιμετωπίζεται ως πολιτικό σχέδιο, και ένα βήμα προς την πολιτική ενοποίηση. Ο Jacques Delors το έθεσε ωμά το Φεβρουάριο του 1995: "ΟΝΕ σημαίνει, για παράδειγμα, ότι η Ένωση αναγνωρίζει τα χρέη όλων των κρατών που βρίσκονται στην ΟΝΕ."[124]

   Η χρεοκοπία ενός κράτους μέλους και η κατά συνέπεια έξοδός του δε θα θεωρούταν μόνο ως αποτυχία του ευρώ, αλλά επίσης και ως μια αποτυχία της σοσιαλιστικής εκδοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πολιτικά, μια χρεοκοπία θεωρείται σχεδόν απίθανη. Οι περισσότεροι πιστεύουν ότι, στη χειρότερη των

[123] Πάνω στα κίνητρα για τη μετατροπή της δημοσίας περιουσίας σε «καθαρές» τραγωδίες των κοινών και για την εξαφάνιση των ορίων στην εκμετάλλευσή τους δείτε Philipp Bagus, "La tragedia de los bienes comunales y la escuela austriaca: Hardin, Hoppe, Huerta de Soto y Mises," Procesos de Mercado: Revista Europea de Economía Política 1 (2, 2004): σελ. 125-134.

[124] Αναφέρεται στο Connolly, The Rotten Heart of Europe, σελ. 271.

περιπτώσεων, τα δυνατότερα κράτη-μέλη θα υποστήριζαν τα πιο αδύναμα. Πριν φτάσουν στη χρεοκοπία, χώρες όπως η Γερμανία θα εγγυούνταν τα ομόλογα των μεσογειακών χωρών. Οι εγγυήσεις μείωσαν σημαντικά τον κίνδυνο χρεοκοπίας των κυβερνητικών ομολόγων των κρατών μελών.

Οι σιωπηρές εγγυήσεις τώρα έχουν γίνει σαφείς. Στην Ελλάδα δόθηκε ένα πακέτο σωτηρίας των 110 δισεκατομμυρίων ευρώ από την ευρωζώνη και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ).[125] Επιπλέων, 750 δισεκατομμύρια ευρώ έχουν δεσμευτεί για περεταίρω διασώσεις άλλων κρατών μελών.[126]

3. Η ΕΚΤ μπορούσε να αρνηθεί να δεχτεί κάποια συγκεκριμένα κυβερνητικά ομόλογα ως εγγύηση.[127] Η ΕΚΤ απαιτεί ένα ελάχιστο βαθμό αξιολόγησης για τα ομόλογα που μπορεί να δεχτεί ως εγγύηση. Πριν την οικονομική κρίση του 2008, η ελάχιστη αξιολόγηση που γινόταν δεκτή ήταν A-. Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, αυτό μειώθηκε σε BBB-. Αν οι αξιολογήσεις των ομολόγων πέσουν κάτω από το ελάχιστο, τα κυβερνητικά ομόλογα δε θα γίνουν δεκτά ως εγγύηση. Αυτός ο κίνδυνος όμως, είναι πολύ χαμηλός. Η ΕΚΤ πιθανώς δε θα επιτρέψει σε κάποια χώρα να καταρρεύσει στο μέλλον, και υπήρξε βολική σχετικά με τους όρους για τις εγγυήσεις στο παρελθόν. Η μείωση της ελάχιστης αξιολόγησης σε BBB- είχε σχεδιαστεί έτσι ώστε να λήξει μετά από ένα χρόνο. Όταν έγινε εμφανές ότι η Ελλάδα δε θα κατάφερνε να διατηρήσει τουλάχιστον μια αξιολόγηση A-, ο όρος επεκτάθηκε για ακόμη έναν χρόνο. Τελικά, η ΕΚΤ, σε αντίθεση με την αρχή της να μην εφαρμόζει ειδικούς όρους σε κάποια συγκεκριμένη χώρα, ανακοίνωσε ότι θα δέχεται ελληνικά ομόλογα ακόμη και αν αξιολογηθούν ως «σκουπίδια».[128]
4. Ο κίνδυνος ρευστότητας που διατρέχουν οι τράπεζες όταν χρησιμοποιούν την ΕΚΤ για να αναχρηματοδοτηθούν δίνοντας κυβερνητικά ομόλογα ως εγγύηση μπορεί να τις αποτρέψει. Τα κυβερνητικά ομόλογα είναι παραδοσιακά μεγαλύτερης διαρκείας από τα δάνεια που δίνει η ΕΚΤ. Υπήρξαν παραδοσιακά δάνεια μιας εβδομάδας και τριών μηνών στις δανειακές επιχειρήσεις της ΕΚΤ. Κατά τη κρίση, το μέγιστο όριο είχε αυξηθεί σε ένα χρόνο. Παρ᾽ όλα αυτά, τα περισσότερα κυβερνητικά ομόλογα εξακολουθούν να έχουν μεγαλύτερη διάρκεια από τις δανειακές επιχειρήσεις της ΕΚΤ που φτάνει τα 30 χρόνια. Κατά συνέπεια, ο κίνδυνος είναι ότι η αξιολόγηση των ομολόγων θα μειωθεί κατά τη διάρκεια της ζωής τους, και ότι η ΕΚΤ μπορεί να σταματήσει να τα δέχεται ως εγγύηση. Σε αυτό το σενάριο, η ΕΚΤ θα σταματήσει να ανανεώνει κάποιο δάνειο που στηρίζεται από κυβερνητικά ομόλογα, προκαλώντας προβλήματα ρευστότητας για τις τράπεζες.

   Ο κίνδυνος των προβλημάτων ανανέωσης των δανείων είναι σχετικά μικρός – οι αξιολογήσεις υποστηρίζονται από σιωπηρές εγγυήσεις διάσωσης και από την πολιτική βούληση να διασωθεί το σχέδιο του ευρώ, όπως είδαμε και στην κρίση χρέους των κρατών. Μια άλλη πλευρά του κινδύνου έλλειψης ρευστότητας είναι ότι τα επιτόκια που χρεώνει η ΕΚΤ μπορεί να αυξηθούν με τον

[125] Δείτε Gabi Thesing και Flaiva Krause-Jackson, "Greece gets $146 Billion Rescue in EU, IMF Package," Bloomberg (3 Μαΐου, 2010), http://noir.bloomberg.com.

[126] Δείτε Nazareth και Serkin, "Stocks, Commodities, Greek Bonds."

[127] Πιο συγκεκριμένα, η ΕΚΤ διατηρεί μια λίστα των τίτλων που είναι αποδεκτοί ως εξασφάλιση για τις κεντρικές τράπεζες των μελών του ευρωσυστήματος.

[128] Δείτε Marc Jones, "EU Will Accept Even Junk-rated Greek Bonds," Reuters (3 Μαΐου, 2010), http://in.reuters.com.

καιρό. Τέλος, μπορεί να είναι μεγαλύτερα από ότι το σταθερό επιτόκιο ενός μακροχρόνιου κυβερνητικού ομολόγου. Αυτός ο κίνδυνος μειώνεται από ένα ικανοποιητικό περιθώριο επιτοκίου (spread) μεταξύ της απόδοσης ενός κυβερνητικού ομολόγου και των επιτοκίων που εφαρμόζει η ΕΚΤ. Επιπλέον, η αγοραία αξία των ομολόγων μπορεί να πέσει με την πάροδο του χρόνου. Σε περίπτωση που η αγοραία αξία του ομολόγου εξασθενήσει, το σχετικό δάνειο πρέπει να εξοφληθεί μερικώς ή να δοθούν πρόσθετες εγγυήσεις.[129]

5. Τα κουρέματα που εφαρμόζει η ΕΚΤ στις εξασφαλίσεις δεν επιτρέπουν πλήρη αναχρηματοδότηση. Μια τράπεζα που προσφέρει 1000000 ευρώ σε κυβερνητικά ομόλογα ως εγγύηση, δε λαμβάνει δάνειο του ίδιου ποσού από την ΕΚΤ, αλλά μικρότερου. Η μείωση εξαρτάται από το κούρεμα που εφαρμόζεται στις εξασφαλίσεις. Η ΕΚΤ διαχωρίζει 5 διαφορετικές κατηγορίες εξασφαλίσεων που απαιτούν διαφορετικά κουρέματα. Τα κουρέματα για τα κυβερνητικά ομόλογα είναι τα μικρότερα.[130] Ως εκ τούτου, η ΕΚΤ επιχορηγεί τη χρήση τους ως εγγύηση σε σχέση με άλλα χρεόγραφα που υποστηρίζουν τον κυβερνητικό δανεισμό.
6. Η ΕΚΤ μπορεί να μην εξυπηρετήσει όλη τη ζήτηση για νέα δάνεια. Οι τράπεζες μπορεί να προσφέρουν περισσότερα ομόλογα ως εγγύηση από αυτά που θέλει η ΕΚΤ να προσφέρει σε δάνεια. Εφαρμόζοντας μια περιοριστική νομισματική πολιτική, δε θα λαμβάνει κάθε τράπεζα που προσφέρει κυβερνητικά ομόλογα νέο δάνειο. Όμως, για πολιτικούς λόγους, κυρίως η επιθυμία να συνεχιστεί το σχέδιο του ευρώ, κάποιος μπορεί να περιμένει ότι η ΕΚΤ θα εξυπηρετήσει τέτοιες αιτήσεις, κυρίως αν κάποιες κυβερνήσεις έχουν προβλήματα. Πράγματι, η ΕΚΤ ξεκίνησε να προσφέρει απεριόριστη ρευστότητα στις αγορές κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Κάθε αίτηση για δάνειο ικανοποιούταν — αρκεί να προσφέρονταν επαρκής εξασφάλιση.

Παρόλο που δεν έχουμε δει μια καθαρή τραγωδία των κοινών στο ευρωσύστημα, έχουμε φτάσει κοντά. Με την παρούσα κρίση, στην πραγματικότητα πλησιάζουμε στην απευθείας αγορά των κυβερνητικών ομολόγων από την ΕΚΤ: η ΕΚΤ ανακοίνωσε την απευθείας αγορά το Μάιο του 2010[131] για τη σωτηρία του σχεδίου του

---

[129] Η αγοραία αξία και το στοιχείο της υποχρέωσης μερικής εξόφλησης ή ενίσχυσης εγγυήσεων, στην ανάλυση των εξασφαλίσεων για το ευρωσύστημα, περιορίζεται από διάφορους παράγοντες. Πρώτον, η λογική διατήρηση των αξιών της αγοράς και η έγκαιρη ενημέρωση για όλα τα περιουσιακά στοιχεία, είναι μια σημαντική αποστολή. Δεύτερον, για πολλά περιουσιακά στοιχεία που χρησιμοποιούνται ως εξασφάλιση (π.χ. κάποιες εξασφαλίσεις υποστηριζόμενες από υποθήκες) Δεν υπάρχει αγορά σε βάθος που να μπορεί να παρέχει μια λογική τιμή ρευστοποίησης. Τρίτον, για πολλά περιουσιακά στοιχεία η αγοραία αξία είναι τουλάχιστον μερικώς καθορισμένη από τη ρευστότητα, η οποία με τη σειρά της καθορίζεται από τη διαθεσιμότητα χρηματοδότησης από το ευρωσύστημα έτσι που η χρήση της «τιμολόγησης της αγοράς» είναι μια κυκλική εργασία. Τέταρτον, σε περίπτωση σοβαρής επιδείνωσης στις συνθήκες της αγοράς, άρα και στις αξίες των εξασφαλίσεων, θα μπορούσε να ισχύει ότι μια κλήση ενίσχυσης των εγγυήσεων η εξόφλησης από την ΕΚΤ θα είναι αυτό που θα βάλει ένα πιστωτικό ίδρυμα σε κατάσταση αφερεγγυότητας – είναι δύσκολο να δούμε ότι το ευρωσύστημα θα είναι πρόθυμο να δεχτεί τις πολιτικές συνέπειες μιας τέτοιας ενέργειας, και έτσι η πρακτική αξία της αγοραίας αξίας και του μηχανισμού ορίου είναι αμφισβητήσιμη. Θα ήθελα να ευχαριστήσω Robin Michaels που το έφερε αυτό στην προσοχή μου.

[130] Τα κουρέματα συχνά υποτιμάνε τον κίνδυνο της χρεοκοπίας όπως τον βλέπουν οι αγορές, και είναι τεχνητά χαμηλά. Το Κέντρο Γεωοικονομικών Σπουδών, "Greek Debt Crisis – Apocalypse Later," Council on Foreign Relations (2 Σεπτεμβρίου, 2010), http://blogs.cfr.org, χρησιμοποίησε τη διαφορά των αποδόσεων μεταξύ των γερμανικών και των ελληνικών κυβερνητικών ομολόγων για να υπολογίσει την αντίληψη του κοινού σχετικά με την πιθανότητα της ελληνικής χρεοκοπίας. Αυτή η πιθανότητα ήταν οχτώ τοις εκατό στο τέλος του Απριλίου του 2010. Τα κεντρικά κυβερνητικά ομόλογα με εναπομένουσα διάρκεια των δέκα ετών, έχουν μόνο τέσσερα με πέντε τοις εκατό «κούρεμα» στις δανειακές επιχειρήσεις της ΕΚΤ.

[131] David Tweed και Simone Meier, "Trichet Indicates ECB Bond Purchases Not Unanimous," Bloomberg (10 Μαΐου, 2010), http://noir.bloomberg.com.

ευρώ. Αν μια κυβέρνηση έχει ελλείμματα, μπορεί να εκδώσει ομόλογα τα οποία αγοράζονται από τις τράπεζες και μετά από την ΕΚΤ. Με αυτή τη μέθοδο όμως, δεν υπάρχει πλέον παράκαμψη μέσα από τις δανειακές επιχειρήσεις της ΕΚΤ. Η ΕΚΤ αγοράζει τα ομόλογα απευθείας. Η νέα εξέλιξη εξαλείφει την πλειονότητα των προαναφερόμενων κινδύνων για το τραπεζικό σύστημα.

Η τραγωδία του ευρώ είναι το κίνητρο να επιβαρύνονται με υψηλότερα ελλείμματα, να εκδίδουν κυβερνητικά ομόλογα, και να φορτώσουν σε όλους το βάρος του κόστους των ανεύθυνων πολιτικών — με τη μορφή της χαμηλότερης αγοραστικής δύναμης του ευρώ.[132] Με τέτοια κίνητρα, οι πολιτικοί τείνουν να αυξάνουν τα ελλείμματα. Γιατί να πληρώσουν για περισσότερα έξοδα αυξάνοντας τους φόρους; Γιατί να μην εκδώσουν απλούστερα ομόλογα που θα αγοραστούν με τη δημιουργία καινούριου χρήματος, ακόμη και αν στο τέλος αυξήσει τις τιμές σε ολόκληρη την ΟΝΕ; Γιατί να μην εξωτερικεύσουν το κόστος των κυβερνητικών δαπανών;

Ο ηθικός κίνδυνος που προκύπτει είναι ασύμμετρος. Οι κυβερνήσεις των μεγαλύτερων κρατών θα παράγουν σημαντική πληθωριστική πίεση έχοντας υψηλά ελλείμματα και μπορεί να είναι πολύ μεγάλα για να διασωθούν. Αντίθετα, οι κυβερνήσεις των μικρότερων κρατών δε θα παράγουν πολλές πληθωριστικές πιέσεις ακόμη και αν έχουν υψηλά ελλείμματα επειδή οι επιπτώσεις τη δημιουργίας χρήματος δε θα είναι σημαντικές για το σύνολο της ευρωζώνης. Επιπλέον, οι μικρές χώρες μπορούν να περιμένουν ότι θα διασωθούν από τις μεγαλύτερες. Δεν προκαλεί έκπληξη ότι η κρίση χρέους των κρατών ήταν χειρότερη σε μικρές χώρες όπως η Ελλάδα, η Ιρλανδία και η Πορτογαλία.

Η τραγωδία του ευρώ επιδεινώνεται από την τυπική κοντόφθαλμία των ηγεμόνων στις δημοκρατίες:[133] οι πολιτικοί τείνουν να εστιάζουν στις επόμενες εκλογές και όχι στις μακροχρόνιες επιπτώσεις των πολιτικών τους. Χρησιμοποιούν τις δημόσιες δαπάνες και ευνοούν ομάδες ψηφοφόρων για να κερδίσουν τις επόμενες εκλογές. Αυξάνοντας τα ελλείμματα μεταφέρουν τα προβλήματα στο μέλλον όπως επίσης και σε άλλες ώρες της ευρωζώνης. Οι ηγέτες της ΟΝΕ ξέρουν πώς να εξωτερικεύουν το κόστος των κυβερνητικών δαπανών σε δύο διαστάσεις: γεωγραφικά και χρονολογικά. Γεωγραφικά, ένα μέρος του κόστους μεταφέρεται με τη μορφή υψηλότερων τιμών σε ολόκληρη την ευρωζώνη. Χρονολογικά, τα προβλήματα που προκύπτουν από τα υψηλότερα ελλείμματα ενδεχομένως επιβαρύνουν άλλους πολιτικούς και μόνο στο μακρινό μέλλον. Τα προβλήματα χρέους των κρατών που προκαλούνται από τα ελλείμματα μπορεί να χρειαστούν περικοπές εξόδων που επιβάλλονται από την ΟΝΕ.

Τα κίνητρα για υψηλά ελλείμματα στην ΟΝΕ είναι σχεδόν ακατανίκητα. Όπως στο παράδειγμα του νομισματοκοπείου, μια χώρα μπορεί να επωφεληθεί μόνο αν έχει μεγαλύτερα ελλείμματα από τις άλλες. Πρέπει να εργαστεί το νομισματοκοπείο πιο γρήγορα από των άλλων χωρών για να κερδίσει κάποιος από την συνεπάγουσα αναδιανομή. Τα νομισματικά έσοδα πρέπει να αυξάνονται πιο γρήγορα από την πτώση της αγοραστικής δύναμης του νομίσματος.

---

[132] Εδώ βρισκόμαστε αντιμέτωποι με δύο πηγές ηθικού κινδύνου. Η μία ξεκινάει από τον τρόπο λειτουργίας του ευρωσυστήματος και την άρρητη εγγύηση της ΕΚΤ, η άλλη από την άρρητη εγγύηση διάσωσης από τις άλλες κυβερνήσεις. Τα αποτελέσματα είναι ηθικός κίνδυνος και η υπερβολική έκδοση κρατικών ομολόγων.

[133] Δείτε James Buchanan και Gordon Tullock, The Calculus of Consent. Logical Foundations of Constitutional Democracy (Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 1962), και Hoppe, Democracy – The God that Failed.

Τα τραγικά αυτά κίνητρα προέρχονται από τη μοναδική θεσμική δομή της ΟΝΕ: Μία κεντρική τράπεζα. Αυτά τα κίνητρα δεν ήταν άγνωστα όταν η ΟΝΕ βρισκότανε στα σχέδια. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ (Συνθήκη πάνω στην Ευρωπαϊκή Ένωση), στην πραγματικότητα υιοθετούσε την αρχή της «καμίας διάσωσης» (Άρθρο 104b) που αναφέρει ότι δε θα υπάρξει διάσωση σε περίπτωση δημοσιονομικής των κρατών μελών. Μαζί με τη ρήτρα «καμίας διάσωσης» ήρθε και η ανεξαρτησία της ΕΚΤ. Αυτό έγινε για να βεβαιωθούν ότι η κεντρική τράπεζα δε θα χρησιμοποιηθεί για κάποια διάσωση.[134]

Άλλα τα πολιτικά συμφέροντα και η θέληση να συνεχιστεί το σχέδιο του ευρώ αποδείχτηκαν ισχυρότερα από το χαρτί στο οποίο γράφτηκε η ρήτρα της «καμίας διάσωσης». Επιπλέον, η ανεξαρτησία της ΕΚΤ δεν εγγυάται ότι δε θα βοηθήσει κάποιο σχέδιο διάσωσης. Στην πραγματικότητα, όπως και είδαμε, η ΕΚΤ υποστηρίζει όλες τις κυβερνήσεις συνεχώς με το να δέχεται τα κυβερνητικά τους ομόλογα στις δανειακές της επιχειρήσεις. Δεν έχει σημασία ότι είναι απαγορευμένο για την ΕΚΤ να αγοράζει ομόλογα απευθείας από κυβερνήσεις. Με το μηχανισμό που δέχεται τα ομόλογα ως εγγύηση, μπορεί να χρηματοδοτεί τις κυβερνήσεις εξίσου καλά.

Υπήρξε μια άλλη προσπάθεια να περιοριστούν τα στρεβλά κίνητρα που ωθούν σε υπερβολικά ελλείμματα. Οι πολιτικοί εισήγαγαν ρυθμίσεις τύπου «διαχειριζόμενων κοινών» για να μειώσουν τις εξωτερικές συνέπειες της τραγωδίας των κοινών. Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) είχε υιοθετηθεί το 1997 για να περιορίσει την τραγωδία ως απάντηση στις γερμανικές πιέσεις. Το σύμφωνο επιτρέπει ορισμένες «ποσοστώσεις», παρόμοιες με αυτές στην αλιεία, για την εκμετάλλευση της κοινής κεντρικής τράπεζας. Η ποσοστώσεις θέτουν όρια στην εκμετάλλευση μην επιτρέποντας στα ελλείμματα να υπερβούν το τρία τοις εκατό του ΑΕΠ και θέτοντας ως ανώτατο όριο κυβερνητικού χρέους το εξήντα τοις εκατό του ΑΕΠ. Αν αυτά τα όρια είχαν επιβληθεί, το κίνητρο θα ήταν να βρίσκεται μια χώρα συνεχώς στο ανώτατο όριο του τρία τοις εκατό ελλείμματος που χρηματοδοτείται εμμέσως από την ΕΚΤ. Οι χώρες με τρία τοις εκατό ελλείμματα θα εξωτερίκευαν μερικώς το κόστος σε άλλες χώρες με μικρότερα ελλείμματα.

Όμως, η ρύθμιση των κοινών απέτυχε. Το κύριο πρόβλημα είναι ότι το ΣΣΑ είναι μια συμφωνία ανεξαρτήτων κρατών χωρίς αξιόπιστη εφαρμογή. Οι αλιευτικές ποσοστώσεις μπορούν να εφαρμοστούν από ένα συγκεκριμένο κράτος. Άλλα ο πληθωρισμός και οι ποσοστώσεις των ελλειμμάτων των ανεξαρτήτων κρατών είναι πιο δύσκολο να εφαρμοστούν. Οι αυτόματες κυρώσεις, όπως είχε προταθεί στην αρχή από τη γερμανική κυβέρνηση, δεν περιλήφθησαν στο ΣΣΑ. Παρόλο που οι χώρες παραβίασαν τα όρια, εκδόθηκαν προειδοποιήσεις, άλλα οι κυρώσεις δεν επιβλήθηκαν ποτέ. Οι χώρες με πολιτική επιρροή όπως η Γαλλία και η Γερμανία, οι οποίες θα μπορούσαν να υπερασπιστούν το ΣΣΑ, παραβίασαν τις διατάξεις του έχοντας περισσότερο από τρία τοις εκατό έλλειμμα από το 2003 και μετά. Με ένα μεγαλύτερο αριθμό ψήφων, αυτές και άλλες χώρες θα μπορούσαν να αποτρέψουν την επιβολή κυρώσεων. Κατά συνέπεια, το ΣΣΑ υπήρξε μια πλήρης αποτυχία. Δεν κατάφερε να κλείσει το κουτί της Πανδώρας, καταργώντας την τραγωδία των κοινών. Για το 2010, όλες εκτός από μία χώρα αναμένονται να παραβιάσουν το ανώτατο όριο του τρία τοις εκατό στα ελλείμματα. Ο γενικός δείκτης χρέους προς τον ΑΕΠ είναι ογδόντα οχτώ τοις εκατό.

---

[134] Δείτε Michael M. Hutchison και Kenneth M. Kletzer, "fiscal Convergence Criteria, Factor Mobility, and Credibility in Transition to Monetary Union in Europe," στο Monetary and Fiscal Policy in an Integrated Europe, eds. Barry Eichengreen, Jeffry Frieden and Jürgen von Hagen (Berlin, Heidelberg: Springer, 1995), σελ. 145.

Η Τραγωδια Του Ευρω Και Η Περιπτωση Της Ελλαδας

Οι δημοσιονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα είναι ένα παράδειγμα της τραγωδίας του ευρώ και των κινήτρων της. Όταν η Ελλάδα εισήλθε στην ΟΝΕ, τρεις παράγοντες συνδυάστηκαν για να δημιουργήσουν τα υπερβολικά ελλείμματα. Πρώτον, η Ελλάδα έγινε δεκτή με πολύ υψηλή συναλλαγματική ισοτιμία. Με αυτή την ισοτιμία και τους μισθούς που επικρατούσαν, πολλοί εργαζόμενοι ήταν μη ανταγωνιστικοί σε σύγκριση με τους υψηλά κεφαλαιοποιημένους εργαζόμενους των βορείων χωρών. Για να αμβλυνθεί αυτό το πρόβλημα, οι εναλλακτικές ήταν (1) μείωση των μισθών για την αύξηση της παραγωγικότητας, (2) αύξηση των κυβερνητικών δαπανών για την επιδότηση της ανεργίας (με επιδόματα ανεργίας ή πρόωρη συνταξιοδότηση) ή (3) πρόσληψη των μη ανταγωνιστικών εργατών απευθείας ως δημόσιους υπάλληλους. Χάρη στα ισχυρά σωματεία εργαζομένων η πρώτη επιλογή απορρίφθηκε. Οι πολιτικοί επέλεξαν την δεύτερη και την τρίτη επιλογή που σήμαιναν μεγαλύτερα ελλείμματα.

Δεύτερον, με την είσοδο στην ΟΝΕ η ελληνική κυβέρνηση πλέον υποστηρίζονταν από μια σιωπηρή εγγύηση διάσωσης από την ΕΚΤ και τα άλλα μέλη της ΟΝΕ. Τα επιτόκια των ελληνικών κυβερνητικών ομολόγων έπεσαν και προσέγγισαν τις αποδόσεις των γερμανικών. Κατά συνέπεια, το οριακό κόστος των υψηλότερων ελλειμμάτων μειώθηκε. Τα επιτόκια ήταν χαμηλά με τεχνητό τρόπο. Η Ελλάδα έχει υποστεί διάφορες χρεοκοπίες στον εικοστό αιώνα, και έχει γνωρίσει υψηλούς πληθωρισμούς και ελλείμματα, όπως επίσης και ένα χρόνιο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου. Παρ' όλα αυτά, ήταν ικανή να χρεωθεί σχεδόν με τα ίδια επιτόκια όπως η Γερμανία, μια χώρα με συντηρητική δημοσιονομική ιστορία και ένα εντυπωσιακό εμπορικό πλεόνασμα.

Τρίτον, η τραγωδία των κοινών μπαίνει στο παιχνίδι. Οι συνέπειες των απερίσκεπτων ελληνικών δημοσιονομικών συμπεριφορών μπορούν να εξωτερικευθούν μερικώς προς τα υπόλοιπα μέλη της ΟΝΕ καθώς η ΕΚΤ δέχεται τα ελληνικά κυβερνητικά ομόλογα ως εγγύηση για τις δανειακές της επιχειρήσεις. Οι ευρωπαϊκές τράπεζες θα αγοράσουν τα ελληνικά κυβερνητικά ομόλογα (πάντα με πριμοδότηση σε σχέση με τα γερμανικά ομόλογα) και θα χρησιμοποιήσουν τα ομόλογα αυτά για να λάβουν δάνειο από την ΕΚΤ με χαμηλότερο επιτόκιο (ένα τοις εκατό σε μια εξαιρετικά κερδοφόρα συμφωνία).

Οι τράπεζες αγόρασαν τα ελληνικά ομόλογα επειδή ξέρουν ότι η ΕΚΤ θα τα δεχτεί ως εγγύηση για νέα δάνεια. Υπήρξε μια ζήτηση για αυτά τα ελληνικά ομόλογα διότι το επιτόκιο που πληρώνονταν στην ΕΚΤ ήταν χαμηλότερο από αυτό που λάμβαναν οι τράπεζες από την ελληνική κυβέρνηση. Χωρίς την αποδοχή των ελληνικών ομολόγων από την ΕΚΤ ως εγγύηση για τα δάνειά της, η Ελλάδα θα έπρεπε να πληρώσει πολύ υψηλότερα επιτόκια. Στην πραγματικότητα, η ελληνική κυβέρνηση έχει διασωθεί ή υποστηριχτεί από την υπόλοιπη ΟΝΕ σε μια τραγωδία των κοινών για πολύ καιρό.

Το κόστος του ελληνικού ελλείμματος μεταφέρθηκε μερικώς σε άλλες χώρες της ΟΝΕ. Η ΕΚΤ δημιούργησε καινούρια ευρώ, λαμβάνοντας ελληνικά ομόλογα ως εγγύηση. Οπότε τα ελληνικά ομόλογα αποτιμήθηκαν σε χρήμα. Η ελληνική κυβέρνηση ξόδεψε τα χρήματα που έλαβε από την πώληση των ομολόγων για να κερδίσει και να αυξήσει την υποστήριξη από τον πληθυσμό. Όταν οι τιμές άρχισαν να αυξάνονται στην Ελλάδα, τα χρήματα έφυγαν προς άλλες χώρες, ανεβάζοντας τις τιμές στο υπόλοιπο της ΟΝΕ. Σε άλλα κράτη μέλη, οι άνθρωποι είδαν το κόστος στις

αγορές τους να ανεβαίνει πιο γρήγορα από ότι τα εισοδήματά τους. Ο μηχανισμός σήμαινε μια αναδιανομή προς όφελος της Ελλάδας. Η ελληνική κυβέρνηση διασώζονταν από την υπόλοιπη ΟΝΕ με μια συνεχή μεταφορά αγοραστικής δύναμης.

Κεφαλαιο 9

Η ΟΝΕ ως ένα σύστημα συνάθροισης συγκρούσεων

«Αν τα αγαθά δεν περάσουν τα σύνορα, θα το κάνουν τα στρατεύματα», μια παροιμία που συχνά αποδίδεται Frederic Bastiat και μία από τις θεμελιώδεις διδασκαλίες του κλασικού φιλελευθερισμού. Όταν δεν επιτρέπεται στα αγαθά να περάσουν τα σύνορα, ή να ανταλλάσσονται σε εθελοντική βάση, προκύπτουν συγκρούσεις. Αντίθετα, το ελεύθερο εμπόριο προάγει την ειρήνη.

Στο ελεύθερο εμπόριο, τα μέλη διαφορετικών εθνών συνεργάζονται μεταξύ τους σε αρμονία. Σε μια εθελοντική συναλλαγή, και οι δύο πλευρές προσδοκούν να βγούνε κερδισμένες από αυτή. Ας υποθέσουμε ότι οι Γερμανοί τρελαίνονται για τυρί φέτα και ότι οι Έλληνες αποζητούν γερμανικά αυτοκίνητα. Όταν οι γερμανοί αγοράζουν φέτα από την Ελλάδα, οι Ελλάδα και οι Έλληνες χρησιμοποιούν τα έσοδα από τη φέτα για να αγοράσουν γερμανικά αυτοκίνητα, οι συναλλαγές είναι επωφελείς και στους δύο εκ τω προτέρων. Στην εποχή του καταμερισμού της εργασίας, το ελεύθερο εμπόριο αποτελεί προϋπόθεση για κάθε φιλικό διακανονισμό μεταξύ των εθνών.

Μια πιθανή σύγκρουση προκύπτει όταν η μεταφορά των εμπορευμάτων πέρα από τα σύνορα αναστέλλεται ή απαγορεύεται τελείως. Αν οι γερμανοί αναγκάζονται να αγοράσουν φέτα πολύ ακριβά λόγω προμηθειών, ή αν η είσοδος των γερμανικών αυτοκινήτων στην Ελλάδα απαγορεύεται από το νόμο, φυτεύονται οι σπόροι της δυσαρέσκειας και της σύγκρουσης. Αν μια χώρα φοβάται πως δε θα είναι σε θέση να εισάγει απαραίτητα τρόφιμα ή άλλα προϊόντα λόγω φόρων ή αποκλεισμών, μπορεί να προετοιμαστεί για αυτάρκεια.

Ο προστατευτισμός και ο οικονομικός εθνικισμός ήταν οι κύριες αιτίες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.[135] Με την πτώση του κλασικού φιλελευθερισμού στην αρχή του εικοστού αιώνα, το ελεύθερο εμπόριο βρέθηκε υπό επίθεση και ο προστατευτισμός ήταν σε άνοδο. Ο οικονομικός εθνικισμός έβαλε τη Γερμανία σε μια πολύ επικίνδυνη στρατηγικά θέση, καθώς αναγκάζονταν να εισάγει τρόφιμα και άλλα βασικά εμπορεύματα, όπως το πετρέλαιο. Η θέση της αυτή φάνηκε όταν ένας Βρετανικός ναυτικός αποκλεισμός προκάλεσε την λιμοκτονία 100.000 Γερμανών στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, ο Αδόλφος Χίτλερ έψαχνε για Lebensraum (βιώσιμο χώρο) και εμπορεύματα στην ανατολή για να κάνει τη Γερμανία αυτάρκη στην εποχή του οικονομικού εθνικισμού.

[135] Δείτε Ludwig von Mises, Omnipotent Government: The Rise of the Total State and Total War (New Haven: Yale University Press, 1944), http://mises.org, Κεφ. 3.

Ένα άλλο εμπόδιο στο ελεύθερο εμπόριο και την εθελοντική ανταλλαγή προϊόντων είναι η ακούσια μεταφορά αγαθών από τη μία χώρα στην άλλη. Μια μονόδρομη ροή των αγαθών που δεν είναι εθελοντική αλλά αναγκαστική μπορεί αργά ή γρήγορα να οδηγήσει σε συγκρούσεις μεταξύ των εθνών. Στο παράδειγμά μας, αυτή είναι η μεταφορά των γερμανικών αυτοκινήτων προς την Ελλάδα χωρίς την αντίστοιχη εισαγωγή τυριού από την Ελλάδα. Καθώς τα γερμανικά αυτοκίνητα πηγαίνουν στην Ελλάδα, δεν έρχεται τίποτε αληθινό πίσω – ούτε τυρί φέτα, ούτε πετρέλαιο, ούτε συμμετοχή σε εταιρίες, ούτε ελληνικές εξοχικές κατοικίες, αλλά ούτε διακοπές στις ελληνικές παραλίες.

Ένα ιστορικό παράδειγμα μιας ακούσιας μονόδρομης ροής των αγαθών παρέχουν οι γερμανικές αποζημιώσεις μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν χρυσός και εμπορεύματα μεταφέρονταν στις συμμαχικές χώρες υπό την απειλή όπλου. Οι Γερμανοί τότε ήταν εξοργισμένοι από αυτή τη μονόδρομη ροή αγαθών. Ο Χίτλερ είχε εκλεγεί με την υπόσχεση της απαλλαγής από την απεχθή Συνθήκη των Βερσαλλιών, και ειδικότερα από τις πολεμικές αποζημιώσεις. Αυτές οι αποζημιώσεις, υπό το πρίσμα της παραβίασης της εθελοντικής ανταλλαγής προϊόντων, ήταν παράγοντες που οδήγησαν στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.[136]

Οι ιδρυτές της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, Konrad Adenauer, Robert Schuman, Paul Henri Spaak, και Alcide de Gaspari, κατανοούσαν τη σημασία του ελεύθερου εμπορίου για τη διαρκή ειρήνη.[137] Οι φρίκη του πολέμου ήταν πολύ κοντά σε αυτούς. Ήθελαν να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον στην Ευρώπη που θα έβαζε ένα τέλος στους επαναλαμβανόμενους πολέμους και θα προωθούσε την ειρήνη.

Οι προσπάθειές τους ήταν επιτυχείς – δεν υπήρξε πόλεμος στην Ευρώπη μεταξύ των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για να δημιουργηθεί αυτό το ειρηνικό περιβάλλον, οι ιδρυτές καθιέρωσαν μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου που προωθούσε τις εθελοντικές συναλλαγές. Η αμοιβαίως επωφελής συνεργασία δημιουργεί δεσμούς, κατανόηση, εμπιστοσύνη, εξάρτηση και φιλία. Ωστόσο η κατασκευή δεν ήταν τέλεια. Ενώ η Συνθήκη της Ρώμης καθιέρωσε την ελεύθερη μεταφορά του κεφαλαίου, της εργασίας και των αγαθών, δυστυχώς το πεδίο παρέμεινε ανοιχτό για τις ακούσιες μεταφορές των αγαθών.

Υπάρχουν δύο βασικοί μηχανισμοί με τους οποίους ο πλούτος, δηλαδή τα εμπορεύματα, αναδιανέμονται μεταξύ των κρατών μελών προς μία κατεύθυνση, δημιουργώντας ρωγμές στην αρμονική συνεργασία των Ευρωπαίων.

Ο πρώτος μηχανισμός για τη μονόδρομη μεταφορά αγαθών είναι το επίσημο σύστημα αναδιανομής. Η Συνθήκη της Ρώμης περιελάμβανε ήδη το στόχο της «περιφερειακής ανάπτυξης», δηλαδή της αναδιανομής. Ωστόσο υπήρξε λίγη δράση σε αυτόν τον τομέα μέχρι τη δεκαετία του 1970. Σήμερα είναι ο δεύτερος τομέας στα έξοδα της ΕΕ. Το ένα τρίτο του προϋπολογισμού της είναι αφιερωμένο στην «εναρμόνιση» του πλούτου. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) ιδρύθηκε το 1975. Ξοδεύει χρήματα στα «διαρθρωτικά ταμεία» για τη χρηματοδότηση σχεδίων περιφερειακής ανάπτυξης.

Ο άλλος πυλώνας για την πολιτική άμεσης αναδιανομής της ΕΕ είναι η ιδέα των «ταμείων συνοχής», που συστάθηκε το 1993 για την εναρμόνιση των δομών των χωρών κάνοντας την είσοδό τους στην ΟΝΕ εφικτή. Τα ταμεία συνοχής είναι διαθέσιμα μόνο στις χώρες με ΑΕΠ κάτω του ενενήντα τοις εκατό του μέσου όρου της ΕΕ. Χρησιμοποιούνται

[136] Πάνω στον αποκλεισμό πείνας δείτε Ralph Raico, "The Blockade and Attempted Starvation of Germany," Mises.org ημερήσιο άρθρο (7 Μαΐου, 2010), [C. Paul Vincent, The Politics of Hunger: Allied Blockade of Germany, 1959-1919, (Athens, OH: Ohio University Press, 1985). Η ανασκόπηση αυτή δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά στο Review of Austrian Economics 3 no. 1.] http://mises.org.

[137] Δείτε Ginsberg, Demystifying the European Union, σελ. 387.

για τη χρηματοδότηση περιβαλλοντικών έργων ή δικτύων μεταφοράς. Οι κύριοι δικαιούχοι τους ήταν η Ιρλανδία και οι Νοτιοευρωπαϊκές χώρες.[138]

Οι Ολλανδοί είναι οι μεγαλύτεροι συνεισφορείς στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ακολουθούμενοι από τους Δανούς και τους Γερμανούς.[139] Από το 1995 εώς το 2003, η Γερμανία πλήρωσε καθαρά 76 δις ευρώ στα ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.[140] Το 2009, η γερμανική κυβέρνηση μετέφερε 15 δις προς την Ευρωπαϊκή Ένωση.[141] Η αναδιανομή του πλούτου μεταξύ των κρατών μελών είναι μια πιθανή πηγή σύγκρουσης: τα αγαθά μεταφέρονται αποτελεσματικά χωρίς τίποτε σε αντάλλαγμα. Τα αυτοκίνητα πηγαίνουν στην Ελλάδα χωρίς τυρί σε αντάλλαγμα.

Ο δεύτερος μηχανισμός για την ακούσια μονόδρομη ροή των αγαθών είναι η αγορά χρήματος. Όπως αναφέρθηκε, υπάρχει ένας μονοπωλιακός παραγωγός χρήματος βάσης, που είναι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η ΕΚΤ αναδιανέμει τον πλούτο δημιουργώντας νέα χρήματα και διανέμοντάς τα άνισα προς τις εθνικές κυβερνήσεις με βάση τα ελλείμματά τους.

Η εθνική κυβέρνηση ξοδεύει περισσότερα από ότι λαμβάνει από τους φόρους. Για να πληρώσει τη διαφορά, δηλαδή το έλλειμμα, η εθνική κυβέρνηση εκδίδει κυβερνητικά ομόλογα. Τα ομόλογα πωλούνται προς το τραπεζικό σύστημα, το οποίο με τη σειρά του τα μεταφέρει στην ΕΚΤ και τα υπόσχεται ως εγγύηση για δάνεια που πραγματοποιούνται μέσω της παραγωγής νέου χρήματος. Με αυτόν τον τρόπο, οι εθνικές κυβερνήσεις μπορούν πρακτικά να τυπώσουν χρήματα. Τα ομόλογά τους είναι εξίσου καλά όσο είναι τα χρήματα, από τη στιγμή που η ΕΚΤ τα δέχεται ως εγγύηση. Κατά συνέπεια, η ποσότητα των ευρώ αυξάνεται. Οι πρώτοι λήπτες του νέου χρήματος, οι εθνικές κυβερνήσεις που έχουν τα ελλείμματα, μπορούν να απολαμβάνουν τις παλιές, χαμηλές τιμές. Καθώς τα νέα χρήματα φτάνουν στις άλλες χώρες, οι τιμές ανεβαίνουν σε όλη την Οικονομική Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ). Οι τελευταίοι λήπτες του νέου χρήματος βλέπουν τις τιμές να αυξάνονται πριν αυξηθεί το εισόδημά τους.

Για να χρησιμοποιήσουμε ένα πραγματικό παράδειγμα από τον κόσμο: Η ελληνική οικονομία δεν είναι ανταγωνιστική με τη συναλλαγματική ισοτιμία με την οποία εισήλθε στην Ευρωζώνη. Οι μισθοί θα έπρεπε να πέσουν για να γίνει ανταγωνιστική. Όμως οι μισθοί είναι άκαμπτοι λόγω των προνομιούχων εργατικών σωματείων. Η Ελλάδα διατήρησε αυτήν την κατάσταση δημιουργώντας δημόσια ελλείμματα και τυπώνοντας κυβερνητικά ομόλογα για να πληρώνει υψηλούς μισθούς σε μη παραγωγικούς ανθρώπους: τους δημοσίους υπαλλήλους της και τους άνεργους. Εκείνοι που λαμβάνουν κυβερνητικές παροχές μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτά τα νέα χρήματα για να αγοράσουν ακόμη ακριβότερα γερμανικά αυτοκίνητα. Το υπόλοιπο της Ευρώπης γίνεται φτωχότερο καθώς οι τιμές των αυτοκίνητων αυξάνονται. Υπάρχει μια μονόδρομη μεταφορά αυτοκινήτων από τη Γερμανία προς την Ελλάδα. Τα μέσα που χρησιμοποιούνται για να πληρωθούν τα αυτοκίνητα παράγονται με έναν καταναγκαστικό και ακούσιο τρόπο: το μονοπώλιο χρήματος.

Σχολιάζοντας σχετικά με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και την εισαγωγή του ευρώ, οι παραλληλισμοί με μια μεταφορά αγαθών που επάγεται από την πολεμική αποζημίωση σημειώθηκαν στη γαλλική εφημερίδα Le Figaro, στις 18 Σεπτεμβρίου 1992: «'Η Γερμανία θα πληρώσει' έλεγαν τη δεκαετία του 1920. Σήμερα πληρώνει: Το Μάαστριχτ είναι η Συν-

[138] Ibid., σελ. 257-260.

[139] Δείτε Dutchnews.nl, "Dutch are Biggest EU Net Payers: PVV,"(14 Ιανουαρίου, 2010), http://www.dutchnews.nl

[140] Hannich, Die kommende Euro-Katastophe, σελ. 30.

[141] Bandulet, Die letzten Jahre des Euro, σελ. 107.

θήκη των Βερσαλλιών χωρίς πόλεμο.»[142]

Δεν ήταν μόνο η Συνθήκη των Βερσαλλιών που προκάλεσε συγκρούσεις. Η νομισματική ρύθμιση που θεσπίστηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ φέρει επίσης συγκρούσεις, όπως έχουμε ήδη δει. Το ενιαίο νόμισμα θεσμοθετεί τη σύγκρουση καθώς ο αγώνας για τον έλεγχο της προσφοράς χρήματος εντείνεται. Καθώς τα δομικά προβλήματα της Ελλάδας παραμένουν άλυτα και το κυβερνητικό της χρέος φτάνει ασυνήθιστα επίπεδα, η Ελλάδα αγωνίζεται να μεταφέρει τα νέα της χρέη στις αγορές — παρόλο που η ΕΚΤ ακόμη δέχεται τα ελληνικά κυβερνητικά ομόλογα ως εγγύηση (ακόμη και αν αξιολογηθούν ως σκουπίδια). Η αγορά έχει αρχίσει να αμφισβητεί τη βούληση και την ικανότητα του υπολοίπου της ΟΝΕ να σταθεροποιήσει την ελληνική κυβέρνηση.

Το αποτέλεσμα είναι η διάσωση και η μεταφορά κεφαλαίων από την ΟΝΕ στην Ελλάδα με τη μορφή επιδοτούμενων δανείων. Η διαδικασία της διάσωσης που συνεπάγεται ακούσιες μονόδρομες μεταφορές αγαθών έχει προκαλέσει την περιφρόνηση και το μίσος στο επίπεδο της κυβέρνησης όπως και το επίπεδο των πολιτών, κυρίως μεταξύ της Γερμανίας και της Ελλάδας.

Οι γερμανικές εφημερίδες αποκάλεσαν τους Έλληνες «ψεύτες» όταν η κυβέρνησή τους παραποίησε τα στατιστικά της στοιχεία.[143] Ένα γερμανικό ταμπλόιντ ρώτησε γιατί οι Γερμανοί συνταξιοδοτούνται στα εξήντα εφτά τους χρόνια, ενώ η κυβέρνηση μεταφέρει κεφάλαια στην Ελλάδα έτσι ώστε οι Έλληνες βγαίνουν στη σύνταξή σε μικρότερη ηλικία.[144] Με τη σειρά τους, οι ελληνικές εφημερίδες συνεχίζουν να κατηγορούν τη Γερμανία για τις φρικαλεότητες κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και ισχυρίζονται ότι τους χρωστάν ακόμη αποζημιώσεις.

[142] Αναφέρεται στο Roland Baader, Die Euro-Katastrophe, σελ. 163.

[143] Δείτε Alkman Granitsas και Πάρης Κώστας, "Greek and German Media Tangle over Crisis," The Wallstreet Journal (24 Φεβρουαρίου, 2010), http://online.wsj.com.

[144] Δείτε Hoeren and Santen, "Griechenland-Pleite."

Κεφαλαιο 10

Η δρόμος προς την κατάρρευση

Όταν χτύπησε η οικονομική κρίση, οι κυβερνήσεις αντέδρασαν με την τυπική Κεϋνσιανή συνταγή: ελλειμματικές δαπάνες. Με μια επιταχυνόμενη πορεία των γεγονότων, η ΟΝΕ οδηγήθηκε στην άβυσσο τις διάλυσής της. Ξεκινάμε την ιστορία μας λίγους μήνες μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers, όταν οι συνέπειες της κρίσης στα κυβερνητικά ελλείμματα ξεκίνησαν να επηρεάζουν τις αξιολογήσεις των κρατών.

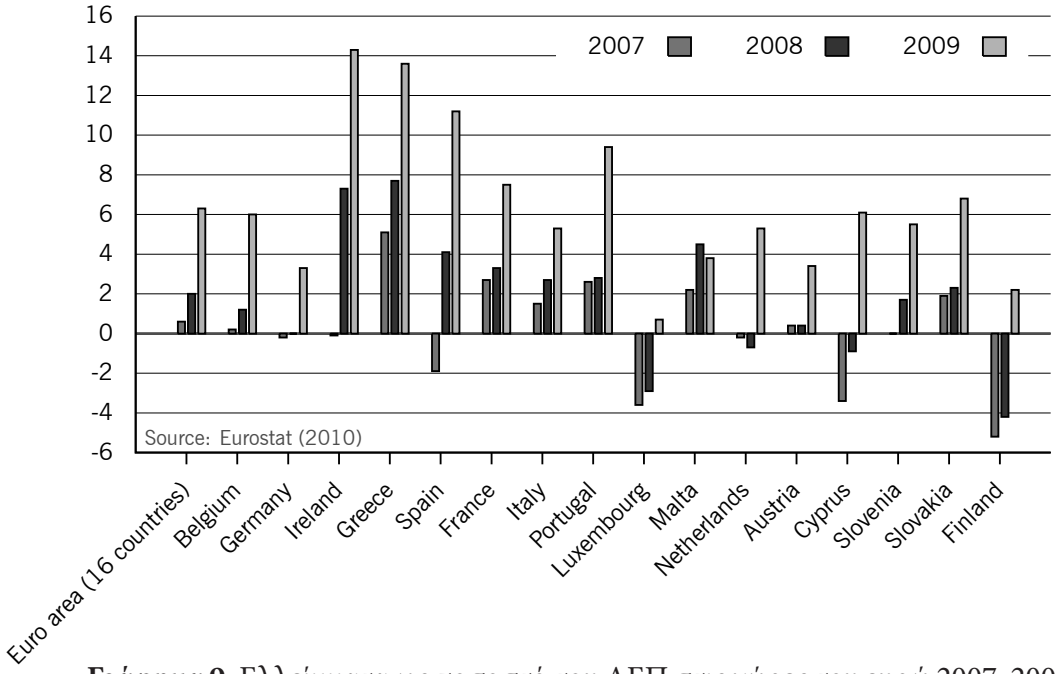
Στην αρχή, η Ελλάδα υπήρξε το κέντρο της προσοχής. Τον Ιανουάριο του 2009, ο οίκος αξιολόγησης S&P έριξε τη βαθμολογία της Ελλάδας στο A-, την ίδια ημέρα που η κυβέρνηση ενέδωσε στους απεργούς αγρότες, δίνοντάς τους την υπόσχεση των πρόσθετων επιδοτήσεων αξίας μισού δις ευρώ. Τα προβλήματα επεκτάθηκαν. Μέχρι το τέλος του Απριλίου 2009, η Επιτροπή της ΕΕ άρχισε να ερευνά τα υπερβολικά ελλείμματα σε Ισπανία, Ιρλανδία, Ελλάδα και Γαλλία. Μέχρι τον Οκτώβρη, ο οίκος αξιολόγησης Fitch έριξε επίσης τη βαθμολογία της Ελλάδας στο A-.

Στο τέλος του 2009 πολλές ευρωπαϊκές χώρες αναγνώρισαν ότι είχαν υπερβολικά ελλείμματα.

Οι αντιδράσεις στα δημοσιονομικά προβλήματα ποίκιλλαν. Η Ιρλανδία ανακοίνωσε περικοπές εξόδων σε ποσοστό δέκα τοις εκατό του ΑΕΠ. Η Ισπανική κυβέρνηση δε μείωσε τα έξοδά της καθόλου, όπως και η Ελλάδα.

Στο τέλος του 2009, η νέα κυβέρνηση στην Ελλάδα ανακοίνωσε ότι τα ελλείμματά της θα βρίσκονται σε επίπεδα ρεκόρ του 12.7 τοις εκατό — περισσότερο από τρεις φορές υψηλότερο από το 3.7 τοις εκατό που ανακοινώθηκε νωρίτερα το 2009. Την 1η Δεκεμβρίου, οι υπουργοί οικονομικών της ΟΝΕ συμφώνησαν σε σκληρότερη δράση σε σχέση με την ελληνική κυβέρνηση, και στις 8 Δεκεμβρίου ο Fitch μείωσε τη βαθμολογία της Ελλάδας σε BBB+, και ακολούθησε ο S&P.

Ως πρώτη αντίδραση, ο νεοεκλεγμένος πρωθυπουργός, Γιώργος Παπανδρέου, δεν αύξησε τις συντάξεις όπως είχε υποσχεθεί, αλλά αύξησε τους φόρους για να μειωθεί το έλλειμμα. Τα επιτόκια που έπρεπε να πληρώνει η Ελλάδα για τα δάνειά της ξεκίνησαν να αυξάνονται στο τέλος του 2009 και άρχισαν να ανησυχούν τις αγορές. Ο Γερμανός υπουργός οικονομικών Wolfgang Schäuble, δήλωσε ότι η Ελλάδα ζούσε πάνω από τις δυνατότητές τις για χρόνια, και ότι οι Γερμανοί δε μπορούσαν να πληρώνουν το κόστος.

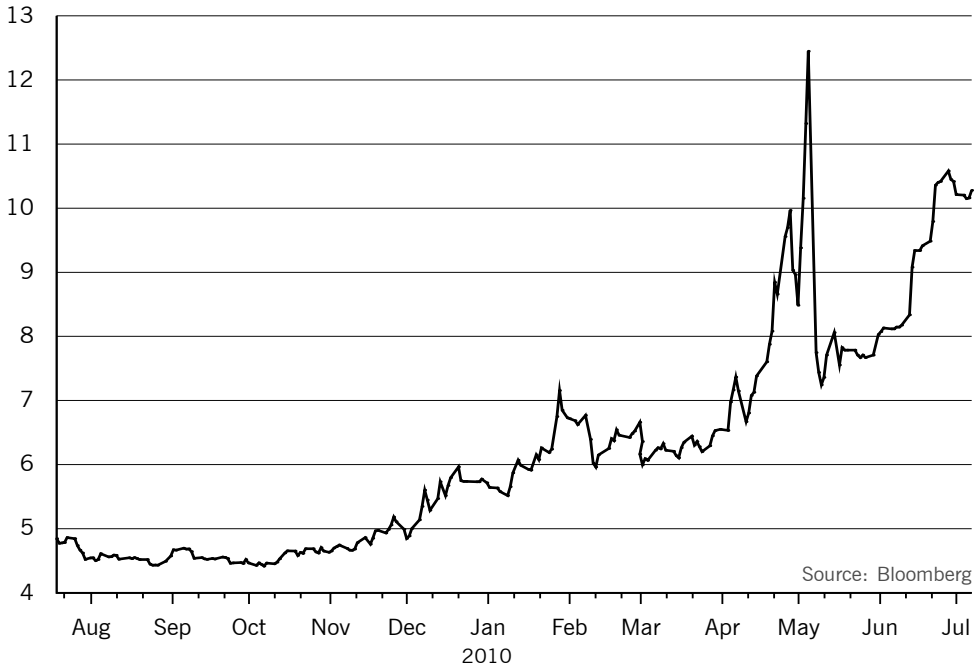
Γράφημα 9: Ελλείμματα ως ποσοστό του ΑΕΠ στις χώρες του ευρώ 2007, 2008, και 2009
Πηγή: *Eurostat (2010)*

Η αγορά άρχισε να έχει αμφιβολίες σχετικά με την ικανότητα της Ελλάδας να πληρώσει τα χρέη της. Υπήρξε επίσης φόβος ότι η ΕΚΤ θα σταματούσε να χρηματοδοτεί εμμέσως το ελληνικό έλλειμμα. Αν η ΕΚΤ σταματούσε να δέχεται τα ελληνικά ομόλογα ως εγγύηση για δάνεια, κανένας δε θα τα αγόραζε. Η κυβέρνηση θα αναγκαζόταν να αθετήσει τις υποχρεώσεις της.

Η ΕΚΤ μείωσε την ελάχιστη απαραίτητη αξιολόγηση για τις επιχείρησης ανοιχτής αγοράς της από Α- σε ΒΒΒ- ως απάντηση στην οικονομική κρίση. Η μείωση υποτίθεται ότι ήταν μια εξαίρεση και προβλέπονταν να λήξει στο τέλος του 2010. Λόγω των δημοσιονομικών προβλημάτων, η Ελλάδα κινδύνευε να χάσει την ελάχιστη αποδεκτή αξιολόγηση, την Α-. Τι θα γινόταν το 2011 όταν η βαθμολογία της Ελλάδας δε θα πληρούσε το ελάχιστο του Α-;

Στις 12 Ιανουαρίου 2010, η ΕΚΤ εξέφρασε τις αμφιβολίες της για τα στοιχεία του ελλείμματος που παρείχε η ελληνική κυβέρνηση. Οι παρατυπίες στα στατιστικά στοιχεία της Ελλάδας προκάλεσαν αμφισβητήσεις. Την 14η Ιανουαρίου, ο οίκος αξιολόγησης S&P μείωσε τη μακροπρόθεσμη πιστοληπτική διαβάθμιση της Ελλάδας σε Α- και έθεσε την Ισπανία, την Πορτογαλία και την Ιρλανδία σε μια αρνητική προοπτική λόγω των δημοσιονομικών τους προβλημάτων. Την ίδια ημέρα, η Ελλάδα ανακοίνωσε μια μείωση του ελλείμματός της κατά 10,6 δις ευρώ. Η μείωση προήλθε από αυξήσεις φόρων (7 δις ευρώ) και περικοπές δαπανών (3.6 δις ευρώ). Το έλλειμμα ήταν να μειωθεί από το 12,7% στο 8.7% του ΑΕΠ. Ο Παπανδρέου επίσης ανακοίνωσε το πάγωμα των μισθών για τους δημόσιους υπαλλήλους, καταργώντας έτσι μια προεκλογική υπόσχεση. Η ένωση των εργαζομένων ανακοίνωσε απεργίες στις 10 Φεβρουαρίου.

Την 15η Ιανουαρίου, ο Jean-Claude Trichet, πρόεδρος της ΕΚΤ, εξακολουθούσε να διατηρεί μια ρητορική «σκληρού» χρήματος: «Δε θα αλλάξουμε το πλαίσιο των εξασφαλίσεών μας προς όφελος οποιασδήποτε συγκεκριμένης χώρας. Το πλαίσιο των εξασφαλίσεών μας ισχύει

Γράφημα 8: Απόδοση ελληνικών ομολόγων δεκαετίας (Αύγουστος 2009–Ιούλιος 2010)
Πηγή: *Bloomberg*

για όλες τις ενδιαφερόμενες χώρες.»[145] Οι συμμετέχοντες στην αγορά ερμήνευσαν αυτή τη δήλωση ως υπόσχεση ότι η ΕΚΤ δε θα επέκτεινε την εξαιρετική μείωση της ελάχιστης απαραίτητης αξιολόγησης σε BBB- μόνο για να διασώσει την ελληνική κυβέρνηση. Στην ίδια γραμμή, ο επικεφαλής οικονομολόγος της ΕΚΤ, Jürgen Stark, δήλωσε τον Ιανουάριο ότι οι αγορές έσφαλαν όταν πίστεψαν ότι τα υπόλοιπα κράτη μέλη θα διέσωζαν την Ελλάδα.

Μέχρι το τέλος του Ιανουαρίου, οι οικονομικές αγορές ξεκίνησαν να πουλάν ελληνικά ομόλογα με ταχύτερο ρυθμό — αφού η Deutsche Bank προειδοποίησε ότι μια χρεοκοπία της Ελλάδας θα ήταν πιο καταστροφική από τις χρεοκοπίες της Αργεντινής το 2001, ή της Ρωσίας το 1998. Καθώς η πίεση αυξανόταν, ο Παπανδρέου ανακοίνωσε πρόσθετα μέτρα που, σύμφωνα με μια πρόβλεψη οικονομολόγων της τράπεζας HSBC, θα μείωναν το έλλειμμα κατά 0.4 τοις εκατό επιπλέον.[146] Επιπλέον, ο Παπανδρέου δήλωσε την πρόθεσή του να φέρει το ελληνικό έλλειμμα πίσω στο τρία τοις εκατό μέχρι το 2012. Η Επιτροπή της ΕΕ υποστήριξε το σχέδιό του. Η υποστήριξη της ΕΕ υπήρξε σημαντική: βοήθησε τον Παπανδρέου εσωτερικά. Πολιτικά, θα μπορούσε να μεταθέσει την ευθύνη στην ΕΕ και τους κερδοσκόπους. Θα μπορούσε να παρουσιάσει τον εαυτό του σα να ήταν υποχρεωμένος από την ΕΕ να πραγματοποιήσει τις αντιλαϊκές περικοπές. Επιπλέον, δήλωσε ότι οι κακόβουλοι κερδοσκόποι έφεραν την κατάσταση αυτή πάνω στην Ελλάδα: «Η Ελλάδα βρίσκεται στο κέντρο ενός κερδοσκοπικού παιχνιδιού με στόχο το ευρώ. Είναι εθνικό καθήκον να σταματήσουμε τις προσπάθειες να σπρώξουν τη χώρα μας στο χείλος του γκρεμού.»[147] Η Ελλάδα, φυσικά, θα έκανε θυσίες για να σωθεί το ευρώ.

[145] Δείτε Tobias Bayer, "Hilfen für Hellas: Kehrtwende kratzt an Glaubwürdigkeit der EZB," Financial Times Deutschland (2010), http://www.ftd.de.

[146] Δείτε Maria Petrakis and Meera Louis, "EU Backs Greek Deficit Plan: Papandreou Offers Cuts," Bloomberg (3 Φεβρουαρίου, 2010), http://noir.bloomberg.com.

[147] Ibid.

Τον Φεβρουάριο του 2010, έγινε δημοσίως γνωστό ότι η επενδυτική τράπεζα Goldman Sachs είχε βοηθήσει την ελληνική κυβέρνηση να κρύψει την πραγματική έκταση του ελλείμματός της, χρησιμοποιώντας τα παράγωγα. Η ελληνική κυβέρνηση δεν πληρούσε ποτέ την προϋπόθεση του Μάαστριχτ για δημόσιο χρέος μέχρι το 60 τοις εκατό του ΑΕΠ, αλλά ούτε, από το 1991 και μετά, την προϋπόθεση του 3 τοις εκατό ελλείμματος ως προς το ΑΕΠ. Μόνο οι παρατυπίες στον ισολογισμό, όπως η εξαίρεση των στρατιωτικών δαπανών ή των χρεών των νοσοκομείων έκαναν την Ελλάδα επισήμως να βρίσκεται εντός των ορίων για ένα χρόνο. Τα παράγωγα της Goldman Sachs συγκάλυψαν ένα δάνειο ως πράξη ανταλλαγής (swap). Η Ελλάδα εξέδωσε ομόλογα σε ξένα νομίσματα. Η Goldman Sachs πούλησε στην Ελλάδα πράξεις ανταλλαγής νομισμάτων σε πλασματική ισοτιμία. Έτσι η Ελλάδα έλαβε περισσότερα ευρώ από την αγοραστική αξία των ξένων νομισμάτων που έλαβε από την πώληση των ομολόγων. Όταν το ομόλογο έληξε, η ελληνική κυβέρνηση χρειάστηκε να πληρώσει με ευρώ. Η Goldman Sachs έλαβε μια γενναιόδωρη προμήθεια για τη συμφωνία που απέκρυψε το επιτόκιο.[148]

Την 16η Φεβρουαρίου, το Συμβούλιο Οικονομικών και Δημοσιονομικών Υποθέσεων (Ecofin), που αποτελείται από τους υπουργούς οικονομίας της ΕΕ, επέβαλε ένα σχέδιο προσαρμογής στην ελληνική κυβέρνηση με αντάλλαγμα κάποια απροσδιόριστη υποστήριξη. Καθώς περνούσαν οι μέρες η ελληνική κυβέρνηση έγινε νευρική, απαιτώντας ουσιαστική υποστήριξη από τα υπόλοιπα κράτη μέλη. Αν δεν προσφέρονταν κάποια βοήθεια, η Ελλάδα θα ζητούσε φθηνά δάνεια από το ΔΝΤ. Η εμπλοκή του ΔΝΤ θα ήταν πολύ ντροπιαστική για το ευρύτερο σχέδιο του ευρώ. Η ΟΝΕ θα χρειάζεται το ΔΝΤ για να επιλύει τα προβλήματά της; Η εμπιστοσύνη στο ευρώ μειώθηκε περισσότερο.

Την 24η Φεβρουαρίου, ο οίκος S&P δήλωσε ότι ενδέχεται να υποβαθμίσει την Ελλάδα μία ή δύο βαθμίδες εντός του μήνα. Εκείνη τη στιγμή μόνο ο οίκος Moody's διατηρούσε μια αξιολόγηση για την Ελλάδα που ήταν επαρκής για να γίνονται τα ομόλογά της αποδεκτά ως εγγύηση κάτω από κανονικές συνθήκες.

Στο τέλος του Φεβρουαρίου, ο πρωθυπουργός Παπανδρέου συναντήθηκε με τον Josef Ackermann, διευθύνων σύμβουλο της Deutsche Bank. Ο Ackermann ενδιαφέρονταν για την επίλυση του ελληνικού προβλήματος. Η Deutsche Bank κατείχε ελληνικό κυβερνητικό χρέος και μια χρεοκοπία θα μπορούσε να ρίξει ολόκληρο το ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα, συμπεριλαμβανομένης και της Deutsche Bank. Μετά τη συνάντηση, ο Ackermann πρότεινε στον Jens Weidmann, σύμβουλο της Angela Merkel, να δανείσουν οι ιδιωτικές τράπεζες, η Γερμανία και η Γαλλία από 7,5 δις στην Ελλάδα. Η πρόταση απορρίφθηκε. Η γερμανική κυβέρνηση φοβήθηκε την καταγγελία της αντισυνταγματικότητας. Ένα σχέδιο διάσωσης θα παραβίαζε το άρθρο 125 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο αναφέρει ότι τα κράτη μέλη δεν είναι υπεύθυνα για τα χρέη των άλλων κρατών. Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι ο γερμανικός πληθυσμός ήταν εναντίων κάποιας διάσωσης. Η Merkel ήθελε να καθυστερήσει τη λύση του προβλήματος για μετά τις σημαντικές εκλογές στο ομόσπονδο κράτος της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας, οι οποίες είχαν προγραμματιστεί για το Μάιο.

Την 28η Φεβρουαρίου, η Merkel εξακολουθούσε να αρνείται δημοσίως την πιθανότητα ενός γερμανικού σχεδίου διάσωσης για την Ελλάδα: «Έχουμε μια συνθήκη η οποία αποκλείει την πιθανότητα της διάσωσης άλλων εθνών».[149] Οι υπουργοί της, Brüderle και

[148] Δείτε Beat Balzli, "How Goldman Sachs Helped Greece to Mask its True Debt," Spiegel online (2010), http://www.spiegel.de.

[149] Δείτε Andreas Illmer, "Merkel Rules Out German Bailout for Greece," Deutsche Welle (1 Μαρτίου, 2010), http://www.dw-world.de.

Westerwelle, επιβεβαίωσαν αυτήν την άποψη. Την ίδια στιγμή, η ΕΕ απαιτούσε από την ελληνική κυβέρνηση να μειώσει το έλλειμμά της κατά επιπλέον 4.8 δις ευρώ. Η απόδοση των ελληνικών ομολόγων αυξήθηκε στο επτά τοις εκατό.

Την 3η Μαρτίου, ο Παπανδρέου συμφώνησε στις απαιτούμενες περικοπές δαπανών κατά επιπλέον 4.8 δις ευρώ, ή δύο τοις εκατό. Ανακοίνωσε υψηλότερους φόρους σε πετρέλαιο, τσιγάρα και πωλήσεις, όπως επίσης και μισθολογική περικοπή στα δώρα των δημοσίων υπαλλήλων κατά τριάντα τοις εκατό. Οι δημόσιοι υπάλληλοι στην Ελλάδα υπήρξαν πιο ευνοημένοι από τους αντίστοιχους των άλλων κρατών. Το 2009 στην Ελλάδα, το δώδεκα τοις εκατό του ΑΕΠ καταβάλλονταν στους δημόσιους υπάλληλους, αριθμός που αυξήθηκε κατά δύο τοις εκατό από το 2000, και δύο τοις εκατό υψηλότερο από το μέσο όρο της ΕΕ. Παρ' όλα αυτά, οι ελληνικές συνδικαλιστικές οργανώσεις ανακοίνωσαν νέες απεργίες.

Σε αντάλλαγμα για τις «περικοπές», ο Παπανδρέου απαίτησε την «ευρωπαϊκή αλληλεγγύη», δηλαδή χρήματα από τα άλλα κράτη. Οι ελληνικές «περικοπές» έδωσαν στη Merkel κάποιο πολιτικό κεφάλαιο που χρειαζόταν για να προωθήσει τη διάσωση της Ελλάδας στους Γερμανούς. Η κατάσταση γινόταν πιο πιεστική κάθε μέρα: Το Μάιο, είκοσι δις ελληνικού χρέους θα έληγαν, και δεν ήταν ξεκάθαρο αν οι αγορές θα αναχρηματοδοτούσαν αυτά τα χρέη με αποδεκτά επιτόκια.

Στις 5 και 7 Μαρτίου, ο Παπανδρέου συναντήθηκε με τον Sarkozy και την Merkel για να συσπειρώσει την υποστήριξή τους. Την ίδια στιγμή, οι φόβοι ενισχύονταν ότι τα έσοδα από τις αυξήσεις στους ελληνικούς φόρους μπορεί να είναι χαμηλότερα από τις προβλέψεις. Ο S&P υποχώρησε από τις αρνητικές προοπτικές για την ελληνική αξιολόγηση καθώς έγινε ξεκάθαρο ότι η ΕΕ θα παρέμβαινε υπέρ της ελληνικής κυβέρνησης. Για να αποφευχθούν οι κρίσεις της αγοράς στο μέλλον, ο Axel Weber, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ, έκανε έκκληση για μια θεσμοθέτηση της βοήθειας έκτακτης ανάγκης.

Την 15η Μαρτίου, οι υπουργοί οικονομικών από τις χώρες του ευρώ συναντήθηκαν για να συζητήσουν μια πιθανή διάσωση της ελληνικής κυβέρνησης. Δεν προέκυψε κάτι νέο. Οι υπουργοί μόνο επανέλαβαν ότι οι ελληνικές περικοπές ήταν αρκετές για την εκπλήρωση του προβλεπόμενου στόχου για το 2010. Τρεις ημέρες μετά, η Merkel επιβεβαίωσε ότι οποιοδήποτε σχέδιο διάσωσης θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει μια διάταξη για την απέλαση των κρατών που δε συμμορφώνονται με τους κανόνες. Και επανέλαβε ότι οι επενδυτές δε θα πρέπει να περιμένουν κάποιο ελληνικό σύμφωνο βοήθειας. Την ίδια στιγμή, ο Zapatero και ο Sarcozy απαίτησαν μια οικονομική κυβέρνηση για την ΕΕ.

Την 25η Μαρτίου, η ΕΚΤ και οι χώρες της ΟΝΕ έδρασαν μαζί για πρώτη φορά: ο Trichet, σε αντίθεση με τη δήλωσή που είχε κάνει τον Ιανουάριο, ανακοίνωσε ότι οι κανόνες ασφαλείας έκτακτης ανάγκης θα επεκτείνονταν και για το 2011. Τα ελληνικά ομόλογα ανέκτησαν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούνται ως εγγυήσεις. Την ίδια ημέρα, οι χώρες της ΕΕ συμφώνησαν, σε συνεργασία με το ΔΝΤ, για τη διάσωση της Ελλάδας. Η Γερμανία είχε απαιτήσει την εμπλοκή του ΔΝΤ. Δεν έγινε σαφής κάποια λεπτομέρεια για τη διάσωση και οι αγορές παρέμειναν στο σκοτάδι. Ενώ ο γερμανικός πληθυσμός ήταν κατά κάποιας διάσωσης, η πολιτική της τάξη υπέβαλε επιχειρήματα παρόμοια με αυτά που χρησιμοποίησε όταν τάχθηκε υπέρ της εισαγωγής του ευρώ. Σύμφωνα με τον Daniel Hannan, μέλος του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου από τη Μ. Βρετανία, ένας γερμανός πολιτικός είχε δηλώσει ότι ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος μπορεί να ξεκινούσε ξανά αν η Ελλάδα δε διασώζονταν.[150]

[150] Δείτε Daniel Hannan, "Germans! Stop Being Ripped Off!" Telegraph.co.uk (27 Μαρτίου, 2010), http://blogs.telegraph.co.uk.

Την 11η Απριλίου, δύο μέρες μετά την υποβάθμιση της Ελλάδας σε BBB- από τον οίκο Fitch, το επιτόκιο των ελληνικών ομολόγων αυξήθηκε σε οχτώ τοις εκατό. Τελικά, η γερμανική κυβέρνηση συμφώνησε σε επιδοτούμενα δάνεια των 30 δις ευρώ προς την Ελλάδα, με πρόσθετα 15 δις ευρώ από το ΔΝΤ. Οι αγορές βυθίστηκαν. Η αντίσταση στις περικοπές στην Ελλάδα αυξήθηκε.

Οι δημόσιοι υπάλληλοι κατέβηκαν σε απεργία στις 22 Απριλίου. Την ίδια ημέρα, η ΕΕ ανακοίνωσε ότι το έλλειμμα της Ελλάδας για το 2009 ήταν υψηλότερο από ό,τι είχε αναφερθεί στο παρελθόν. Αντί για 12,7 τοις εκατό, ήταν 13,6 με συνολικό χρέος στο 115 τοις εκατό του ΑΕΠ. Ως απάντηση, ο οίκος Moody's έριξε την αξιολόγηση της Ελλάδας κατά ένα βαθμό, στο Α3. Ο Παπανδρέου υποστήριξε ότι η αναθεώρηση των δεδομένων δε θα επηρεάσει το σχέδιό του για τη μείωση του ελλείμματος το 2010 στο 8,7 τοις εκατό. Τα ελληνικά, τα ισπανικά και τα πορτογαλικά ομόλογα υποβαθμίστηκαν.

Την επόμενη ημέρα, η ελληνική κυβέρνηση αναγκάστηκε να ενεργοποιήσει το πακέτο διάσωσης των 45 δις ευρώ, οι λεπτομέρειες του οποίου είχαν οριστεί τις δύο προηγούμενες ημέρες. Η ελληνική κυβέρνηση απέκτησε πρόσβαση σε 30 δις ευρώ από τις χώρες του ευρώ με ένα μηχανισμό διαρκείας τριών ετών με επιτόκιο 5 τοις εκατό, και σε 15 δις ευρώ από το ΔΝΤ με χαμηλότερο επιτόκιο. Η Ελλάδα έπρεπε να αποκτήσει πρόσβαση στο μηχανισμό – την 19η Μαΐου, έπρεπε να πληρωθεί χρέος αξίας 8,5 δις ευρώ που οι αγορές πιθανώς δε θα αναχρηματοδοτούσαν.

Την 27η Απριλίου, η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας ΑΕ, ο μεγαλύτερος δανειστής της χώρας,

Χώρα	Ποσοστό διάσωσης
Γερμανία	27.92
Γαλλία	20.97
Ιταλία	18.42
Ισπανία	12.24
Ολλανδία	5.88
Βέλγιο	3.58
Αυστρία	2.86
Πορτογαλία	2.58
Φινλανδία	1.85
Ιρλανδία	1.64
Σλοβακία	1.02
Σλοβενία	0.48
Λουξεμβούργο	0.26
Κύπρος	0.20
Μάλτα	0.09

Πίνακας 1: Ποσοστό συμμετοχής στο πακέτο διάσωσης ανά χώρα
Πηγή: *ΕΚΤ 2010*

και η EFG Eurobank-Εργασίας υποβαθμίστηκαν σε «σκουπίδια» από τον οίκο S&P. Την ίδια ημέρα έπεσε η αξιολόγηση της Ελλάδας σε «σκουπίδια». Ο S&P επίσης υποβάθμισε την Πορτογαλία από A+ σε A-. Μια ημέρα μετά, ο S&P υποβάθμισε την Ισπανία από AA+ σε AA.

Οι εξελίξεις επιταχύνθηκαν στην αρχή του Μαΐου. Ήταν προφανές ότι το πακέτο διάσωσης των 45 δις ευρώ δε θα ήταν αρκετό για να αποτρέψει τη χρεοκοπία της. Στις 2 Μαΐου, οι υπουργοί της περιοχής του ευρώ συμφώνησαν σε ένα ακόμη μεγαλύτερο πακέτο διάσωσης με δάνεια συνολικού ποσού 110 δις ευρώ με επιτόκιο γύρω στο 5 τοις εκατό. Το δεύτερο πακέτο διάσωσης υποτίθεται ότι θα κρατούσε βιώσιμη την οικονομία της Ελλάδας για τα επόμενα τρία χρόνια. Σύμφωνα με το κεφάλαιο στην ΕΚΤ, το 27,92 τοις εκατό των δανείων θα προερχόταν από τη Γερμανία.

Η Merkel συμφώνησε με το πακέτο διάσωσης παρά τις επικείμενες εκλογές. Σε αντάλλαγμα, η Ελληνική κυβέρνηση συμφώνησε να μειώσει πάλι τους μισθούς στο δημόσιο και τις συντάξεις και να αυξήσει των φόρο επί των πωλήσεων (ΦΠΑ) στο 23 τοις εκατό. Φόβοι εξαπλώθηκαν ότι η Ισπανία θα χρειαζόταν επίσης κάποιο πακέτο διάσωσης.

Μια δεύτερη συνεργασία μεταξύ των υπουργών της ΟΝΕ και της ΕΚΤ συνέβη την ίδια ημέρα. Η ανεξαρτησία της ΕΚΤ άρχισε να εξατμίζεται όταν ανακοίνωσε ότι θα αποσύρει όλες τις προϋποθέσεις αξιολόγησης για την αποδοχή των ελληνικών ομολόγων. Η ΕΚΤ θα δέχεται τα ελληνικά ομόλογα ως εγγύηση σε κάθε περίπτωση. Αντιφάσκοντας με την προηγούμενή της προσέγγιση και μετατρέποντας τον εαυτό της σε εκτελεστή πολιτικής, η ΕΚΤ έχασε σημαντικά την αξιοπιστία της. Παρουσίαζε τον εαυτό της όλο και περισσότερο ως την πληθωριστική μηχανή — στην υπηρεσία υψηλών πολιτικών — όπως ήταν και η πρόθεση Ιάλλων και άλλων πολιτικών. Ο ευρωπαϊκός δείκτης μετοχών, Eurostoxx 50, αυξήθηκε αμέσως κατά δέκα τοις εκατό.

Την 4η Μαΐου, η ελληνική κυβέρνηση δημιούργησε ένα ταμείο για να υποστηρίξει το υπό κατάρρευση τραπεζικό της σύστημα. Λέγονταν ότι η Ισπανία αντιμετώπιζε άμεση υποβάθμιση, άλλα η φήμη διαψεύστηκε από τον Ισπανό πρωθυπουργό, José Luis Rodriguez Zapatero. Τα ευρωπαϊκά χρηματιστήρια βυθίστηκαν. Της Αθήνας έπεσε κατά 6,7 τοις εκατό, και της Μαδρίτης κατά 5,4 τοις εκατό. Την επόμενη μέρα, ο οίκος Moody's έριξε την αξιολόγηση της Πορτογαλίας κατά δύο βαθμίδες στο A-. Οι διαδηλωτές έβαλαν φωτιά σε μια τράπεζα στην Αθήνα, προκαλώντας το θάνατο τριών. Οι χρηματοπιστωτικές αγορές ήταν συγκλονισμένες.

Μέχρι την 6η Μαΐου, ο Trichet ακόμη αντιστέκονταν σε πιέσεις να αγοράσει απευθείας ομόλογα προβληματικών ευρωπαϊκών κυβερνήσεων. Ο Axel Weber επίσης τάχθηκε κατά αυτής της επιλογής. Ο Dow Jones έπεσε κατά 1000 μονάδες μέσα σε λίγα λεπτά και ανέκτησε το ήμισυ των ζημιών μέχρι το τέλος της ημέρας. Ακολούθησε και το ευρώ.

Την επόμενη μέρα το ευρωσύστημα βρισκόταν στα πρόθυρα της κατάρρευσης. Οι αποδόσεις στα ισπανικά, τα ελληνικά και τα πορτογαλικά ομόλογα αυξήθηκαν απότομα. Οι παρατηρητές υποστήριξαν ότι οι συναλλαγές των ευρωπαϊκών ομολόγων σχεδόν πάγωσαν τελείως το απόγευμα. Δεν υπήρχε ρευστότητα ούτε καν στα γαλλικά ομόλογα.[151] Στη μηνιαία έκθεση της ΕΚΤ για τον Ιούνιο του 2010, η κεντρική τράπεζα παραδέχθηκε την απειλή της απόλυτης κατάρρευσης στις 6 και 7 Μαΐου. Η ΕΚΤ δήλωσε ότι ο κίνδυνος υπήρξε μεγαλύτερος από ότι μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers το Σεπτέμβριο του 2008. Παραδέχθηκε μια δραματική αύξηση στην πιθανότητα χρεοκοπίας δύο ή περισσότερων σημαντικών ευρωπαϊκών τραπεζικών.[152] Προφανώς οι τράπεζες που είχαν

[151] Telebörse.de, "EZB öffnet Büchse der Pandora," Dossier (10 Μαΐου, 2010), http://www.teleboerse.de.

[152] Δείτε Helga Einecke και Martin Hesse, "Kurz vor der Apokalypse," Süddeutsche Zeitung (16 Ιουνίου, 2010), http://www.sueddeutsche.de και ΕΚΤ, Μηνιαίο Δελτίο: Ιούνιος (2010), http://www.ecb.int, σελ. 37-40.

επενδύσει σε χρέη των κρατών της Μεσογείου αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα με την αναχρηματοδότηση. Οι αγορές χρήματος στέρεψαν.

Σύμφωνα με την εφημερίδα, Welt am Sonntag, Γερμανοί τραπεζίτες δέχθηκαν κλήσεις πανικού από Γάλλους συναδέλφους ζητώντας τους να πιέσουν την ΕΚΤ να αγοράσει ελληνικά κυβερνητικά ομόλογα.[153] Ακόμη και ο πρωθυπουργός των ΗΠΑ Obama κάλεσε την καγκελάριο Merkel όταν η ροή χρήματος από τις ΗΠΑ προς την Ευρώπη στέρεψε. Την 7η Μαΐου ήταν Παρασκευή. Οι πολιτικοί και οι κεντρικοί τραπεζίτες κατάφεραν να ανασυγκροτηθούν μέσα στο Σαββατοκύριακο και να αποτρέψουν μια πλήρη κατάρρευση.

Την ίδια μέρα, το γερμανικό κοινοβούλιο πέρασε νόμο που επιτρέπει δάνεια προς όφελος της ελληνικής κυβέρνησης (άλλα αγνοήθηκε από τις αγορές). Το Σαββατοκύριακο, το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο απέρριψε ένα αίτημα που προώθησαν τέσσερεις Γερμανοί καθηγητές, οι ίδιοι τέσσερεις που έλαβαν δράση εναντίων της εισαγωγής του ευρώ (Karl Albrecht Schachtschneider, Wilhelm Hanke, Wilhelm Nölling, και Joachim Starbatty). Υποστήριξαν ότι η διάσωση θα παραβίαζε το άρθρο 125 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο ορίζει ότι δεν είναι υπεύθυνη καμία χώρα για τα χρέη των άλλων κρατών.

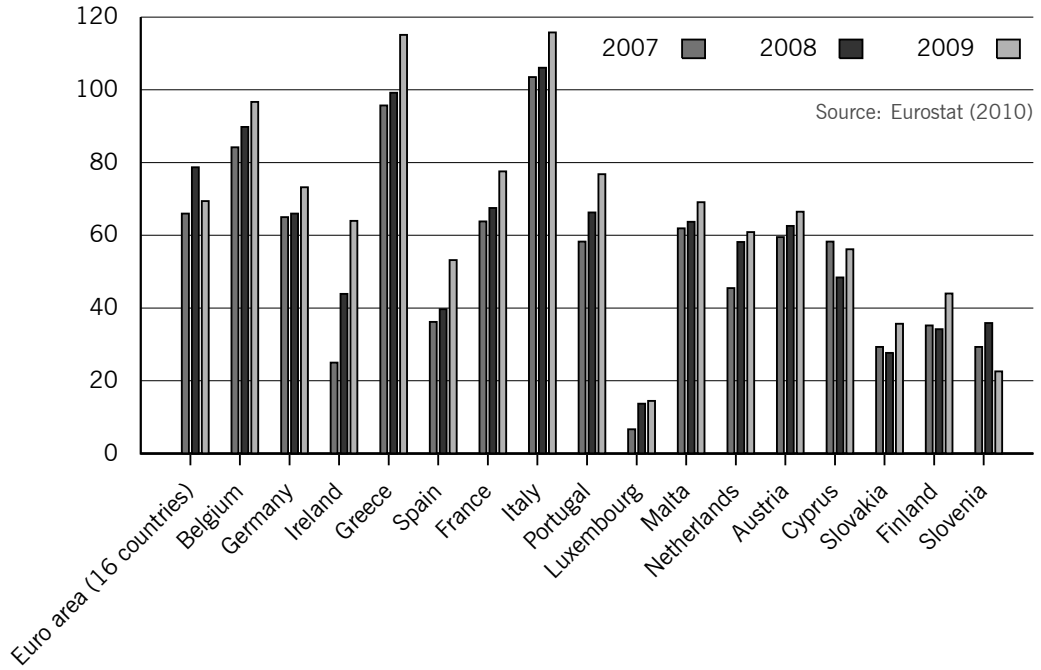
Την Κυριακή, ο συνασπισμός που αποτελεί τη γερμανική κυβέρνηση έχασε δραματικά στις εκλογές στο ομόσπονδο κράτος της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας. Η Merkel ήθελε να καθυστερήσει τη διάσωση της Ελλάδας μέχρι να γίνουν οι εκλογές. Όμως μετά την επιτάχυνση των γεγονότων, θυσίασε τη νίκη για να σώσει το ευρώ. Ακύρωσε τις εμφανίσεις της για την εκστρατεία για να πετάξει στις Βρυξέλες, όπου το ευρωπαϊκό συμβούλιο των υπουργών οικονομικών συναντήθηκε.

Ο Sarkozy και ο Berlusconi επίσης θεώρησαν απαραίτητο να συμμετάσχουν στη συνάντηση των υπουργών οικονομικών. Υποστήριξαν ότι ένα νέο ταμείο για τη διάσωση περισσότερων χωρών θα ήταν απαραίτητο. Η Merkel το θεώρησε αυτό ως ένα βήμα προς μια ένωση μεταφορών δανείων. Η Επιτροπή της ΕΕ θα αύξανε την ισχύ της και οι νότιες χώρες θα επωφελούνταν από επιδοτούμενα δάνεια από τις πλουσιότερες χώρες. Στην αρχή αντιστάθηκε. Σε ένα δείπνο την Παρασκευή το βράδυ, ο Trichet εξήγησε τη ζοφερή σοβαρότητα της κατάστασης.

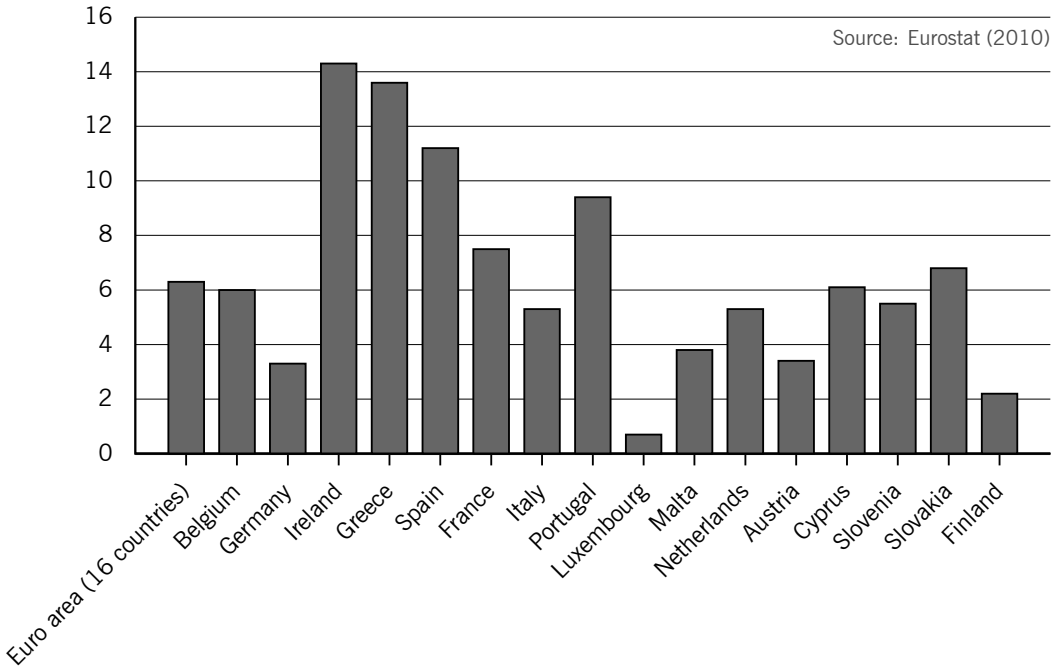
Η Merkel κατάφερε να καθυστερήσει την τελική απόφαση μέχρι την Κυριακή μετά τις εκλογές. Αποκαλύφθηκε πως στις 8 Μαΐου ήταν στη Μόσχα για τον εορτασμό των 65 χρόνων από τη γερμανική ήττα απέναντι στη Σοβιετική Ένωση. Οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν ξανά την Κυριακή το απόγευμα. Ο Trichet συμμετείχε ξανά, παρόλο που ήταν ο πρόεδρος μιας δήθεν ανεξάρτητης ΕΚΤ. Γερμανοί αξιωματούχοι τον αποκάλεσαν τμήμα του γαλλικού υπουργείου οικονομικών. Ο Γερμανός υπουργός οικονομικών, Wolfgang Schäuble, δε συμμετείχε, καθώς εισήχθη σε νοσοκομείο. (Η επίσημη εξήγηση ήταν μια αλλεργική αντίδραση σε κάποιο φάρμακο.) Οι διαπραγματεύσεις ήταν δύσκολες. Ακόμη και ο Obama παρενέβη και κάλεσε τη Merkel απαιτώντας ένα μεγάλο πακέτο διάσωσης.

Πολιτικοί από τη Φινλανδία, την Αυστρία και την Ολλανδία βρέθηκαν στο πλευρό της Γερμανίας στις διαπραγματεύσεις. Τα ενδιαφέροντά τους ήταν ξεκάθαρα. Κυβερνήσεις με υψηλά ελλείμματα και δαπάνες εξεγείρονταν εναντίων των κρατών που διατηρούσαν χαμηλά ελλείμματα, και κυβερνήσεις «σκληρού χρήματος» (χαμηλού πληθωρισμού) οι οποίες ήταν οι πιθανοί πιστωτές τους.

[153] Jörg Eigendorf et al., "Chronologie des Scheiterns," Welt.online (16 Μαΐου, 2010), http://www.welt.de.

Γράφημα 11: Χρέη ως ποσοστό του ΑΕΠ στις χώρες του ευρώ 2007, 2008 και 2009
Πηγή: *Eurostat (2010)*

Γράφημα 12: Ελλείμματα ως ποσοστό του ΑΕΠ στις χώρες του ευρώ 2009
Πηγή: *Eurostat (2010)*

Ενώ η Ελλάδα ήταν σχετικά ασήμαντη λόγω του μικρού μεγέθους της, οι μεγάλοι οφειλέτες αντιμετώπισαν σοβαρά προβλήματα το Μάιο. Οι τράπεζες με έδρα στην ευρωζώνη ήταν εκτεθειμένες κατά 206 δις στην Ελλάδα, αλλά κατά 727 δις στην Ισπανία. Το νέο πακέτο διάσωσης είχε συσταθεί προκειμένου να αποφευχθεί μια πτώχευση των Πορτο-

	Γαλλικές τράπεζες	Γερμανικές τράπεζες
Ισπανία	$48 δισεκατομμύρια	$33 δισεκατομμύρια
Ελλάδα	$31 δισεκατομμύρια	$23 δισεκατομμύρια
Πορτογαλία	$21 δισεκατομμύρια	$10 δισεκατομμύρια
Ιρλανδία	$6 δισεκατομμύρια	$1 δισεκατομμύρια

Πίνακας 2: Συμμετοχή σε κυβερνητικά χρέη των γαλλικών και των γερμανικών τραπεζών (στις 31 Δεκεμβρίου, 2009)
Πηγή: *BIS 2010.*

γάλων και Ισπανών οφειλετών που θα επηρέαζε αρνητικά τις γερμανικές και κυρίως τις γαλλικές τράπεζες. Η γαλλική κυβέρνηση όμως, είχε περισσότερο ενδιαφέρον για το σχέδιο διάσωσης από ότι η γερμανική κυβέρνηση.

Η άμεση έκθεση των γαλλικών τραπεζών προς τα κυβερνητικά χρέη της Πορτογαλίας, της Ιρλανδίας, της Ελλάδας και της Ισπανίας ήταν μεγαλύτερη από την έκθεση των γερμανικών τραπεζών όπως μπορούμε να δούμε στον Πίνακα 2.

Το συνολικό χρέος που κρατούσαν οι γαλλικές τράπεζες για την Πορτογαλία, την Ιρλανδία, την Ελλάδα και την Ισπανία στο τέλος του 2009, δημόσιο και ιδιωτικό, ήταν 493 δις ευρώ. Οι γερμανικές τράπεζες είχαν σχεδόν το ίδιο: 465 δις ευρώ. Το μερίδιο της Ισπανίας ήταν πλειοψηφικό, με 248 δις στην περίπτωση των γαλλικών τραπεζών, και 202 δις ευρώ στην περίπτωση των γερμανικών τραπεζών. Η πτώχευση των ισπανικών τραπεζών, ή της ισπανικής κυβέρνησης θα είχε αρνητικές συνέπειες για τις γερμανικές και τις γαλλικές τράπεζες. Μια πτώχευση των πορτογαλικών τραπεζών ή της κυβέρνησής τους θα μπορούσε, με τη σειρά της, να ρίξει τις ισπανικές τράπεζες που κρατούσαν 110 δις ευρώ πορτογαλικού χρέους.[154]

Η τελική συμφωνία, το λεγόμενο «αλεξίπτωτο έκτακτης ανάγκης», παρείχε δάνεια μέχρι το ποσό των 750 δις ευρώ για τις προβληματικές κυβερνήσεις. Η Επιτροπή της ΕΕ παρείχε 60 δις ευρώ για το πακέτο. Μόλις αυτά τα κεφάλαια εξαντλούνταν, οι χώρες θα μπορούσαν να λαμβάνουν δάνεια εγγυημένα από τα κράτη μέλη μέχρι το ύψος των 440 δις ευρώ. Τα κράτη μέλη θα εγγυούνταν τα δάνεια με βάση τα κεφάλαιά τους στην ΕΚΤ. Η Γερμανία θα εγγυούνταν μέχρι το ποσό των 123 δις ευρώ. Το ΔΝΤ επίσης παρείχε δάνεια μέχρι το ποσό των 250 δις ευρώ.

Σε αντάλλαγμα για τις εγγυήσεις αυτές, οι σοσιαλιστικές κυβερνήσεις της Ισπανίας και της Πορτογαλίας δέχθηκαν περικοπές προς τη μείωση του ελλείμματος. Η ισπανική κυβέρνηση ανακοίνωσε περικοπές στους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων και καθυστέρησε την αύξηση των συντάξεων. Η πορτογαλική κυβέρνηση ανακοίνωσε περικοπές στους μισθούς κορυφαίων κυβερνητικών στελεχών και ένα σχέδιο για αύξηση φόρων. Πιθανώς υπό την πίεση της γερμανικής κυβέρνησης, η Ιταλία, ακόμη και η Γαλλία θα ανακοίνωναν περικοπές για τη μείωση του ελλείμματος αργότερα το Μάιο. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αξιολόγησε αυτές τις περικοπές και τις θεώρησε ως βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση.

Όπως υποστήριξε η ισπανική εφημερίδα, El País, Ο Sarkozy είχε απειλήσει να σπάσει τη γερμανο-γαλλική συμμαχία αν η Merkel δε συνεργάζονταν με κάποιο «αλεξί-

[154] Δείτε Bank for International Settlements, "International Banking and Financial Markets Development," BIS Quarterly Report (June, 2010), σελ. 18-22.

πτωτο» που ευνοούσε τις γαλλικές τράπεζες με το μεγαλύτερο μερίδιο του μεσογειακού χρέους, ή να εγκαταλείψει τελείως το σχέδιο του ευρώ. Η γαλλική έξοδος από την ευρωζώνη αν η Γερμανία δεν πλήρωνε, μπορεί κάλλιστα να ονομαστεί ως μια από τις μεγαλύτερες μπλόφες στην ιστορία.

Η ίδια η Merkel δήλωσε ότι: «Αν αποτύχει το ευρώ, η ιδέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αποτυγχάνει».[155] Το επιχείρημά της είναι δίχως συνοχή. Φυσικά, κάποιος μπορεί να έχει ανοιχτά σύνορα, ελεύθερο εμπόριο και μια ολοκληρωμένη Ευρώπη χωρίς μια κοινή κεντρική τράπεζα. Εδώ η Merkel παρουσιάζει τον εαυτό της ως υπερασπιστής της σοσιαλιστικής εκδοχής της Ευρώπης.

Με το νέο «αλεξίπτωτο», η ευρωζώνη κατέστησε σαφές ότι ήταν μια ένωση μεταφορών. Πριν το «αλεξίπτωτο», η αναδιανομή είχε αποκρυφτεί από τους πολύπλοκους νομισματικούς μηχανισμούς του ευρωσυστήματος. Τώρα, η απευθείας δημοσιονομική υποστήριξη από ένα κράτος σε ένα άλλο γινόταν πιο εμφανής. Οι Γερμανοί φορολογούμενοι ξαφνικά εγγυούνταν για ακόμη 148 δις ή περισσότερο από το 60 τοις εκατό των κρατικών εσόδων. Όπως τόσο συχνά μετά τον Α᾽ Παγκόσμιο Πόλεμο οι Γερμανοί χρειάστηκε να συνεισφέρουν άλλα δεν είχαν λόγο.[156] Αποκαλύφθηκε ότι μόλις το Σεπτέμβριο του 2010 τα τελευταία χρέη που προκλήθηκαν από τις αποζημιώσεις του Α᾽ Παγκοσμίου Πολέμου, πληρώθηκαν.

Κατά τη διάρκεια αυτών των σημαντικών ημερών, οι ευρωπαίοι κεντρικοί τραπεζίτες συνεργάστηκαν με πολιτικούς. Πριν ανοίξουν ξανά οι αγορές τη Δευτέρα, 10 Μαΐου, η ΕΚΤ ανακοίνωσε ότι θα αγοράσει κυβερνητικά ομόλογα στην αγορά, διασχίζοντας έτσι μια γραμμή που πολλοί νόμισαν ότι δε θα περάσει ποτέ. Η απόφαση να αγοραστούν κυβερνητικά ομόλογα δεν υπήρξε ομόφωνη. Οι πρώην τραπεζίτες της Bundesbank Axel Weber και Jürgen Stark αντιστάθηκαν στην απόφαση και υποστηρίζονταν από τον Nout Wellink, πρόεδρο της De Nederlandsche Bank, τον παραδοσιακό σύμμαχο της Bundesbank. Ο Trichet, παρά την άρνησή του την προηγούμενη εβδομάδα, υποστήριξε ότι η ΕΚΤ δε βρισκόταν υπό πίεση και παρέμενε ανεξάρτητη. Η ΕΚΤ υποστήριξε ότι το εν λόγω μέτρο δεν θα ήταν πληθωριστικό – η τράπεζα θα αποστείρωνε τη νομισματική της βάση με την αποδοχή προθεσμιακών καταθέσεων από τράπεζες. Έτσι θα συμπεριφέρονταν ως μια τυπική τράπεζα λαμβάνοντας δάνεια μικρής διάρκειας και δίνοντας μεγάλης. Για τις ιδιωτικές τράπεζες αυτή η συμπεριφορά είναι αρκετά επικίνδυνη καθώς το βραχυπρόθεσμο χρέος πρέπει να ανανεωθεί.[157] Για την ΕΚΤ αυτός ο κίνδυνος αποτελείται από μια αποτυχία να ελκύσει αρκετές καταθέσεις κάτι που θα συνεπάγονταν πληθωριστική νομισματική επέκταση. Βεβαίως, η ΕΚΤ θα μπορούσε να αποπειραθεί να ελκύσει καταθέσεις αυξάνοντας τα επιτόκια άλλα μετά τα υψηλότερα επιτόκια θα προκαλούσαν προβλήματα για υπερχρεωμένα κράτη και επιχειρήσεις. Το περιοδικό Spiegel σχολίασε αργότερα το Μάιο πάνω στην περεταίρω ενόχληση από την πλευρά των τραπεζιτών

---

[155] Δείτε Spiegel.online, "Deutschland weist Bericht über Sarcozy-Ausraster zurück," Spiegel.online (14 Μαΐου, 2010), http://www.spiegel.de.

[156] Η λίστα των γερμανικών συνεισφορών είναι μεγάλη. Μόλις το Σεπτέμβριο του 2010 τα τελευταία χρέη που προκλήθηκαν από τις αποζημιώσεις του Α᾽ Παγκοσμίου Πολέμου, πληρώθηκαν. Ήδη πριν το «αλεξίπτωτο», η Γερμανία πλήρωσε κατά 89% περισσότερο στην ΕΕ από αυτό που θα έπρεπε να πληρώσει βάσει του κατά κεφαλήν εισοδήματος. Η πρόσθετη πληρωμή ανήλθε σε 70 δις ευρώ στη δεκαετία μετά το 1999.

[157] Πάνω στην ασυμφωνία της διάρκειας, πως προωθείται από παρεμβάσεις όπως το προνόμιο του τραπεζικού συστήματος κλασματικών αποθεμάτων, των κεντρικών τραπεζών και των κυβερνητικών εγγυήσεων διάσωσης και τις κατά συνέπεια διαστρεβλώσεις δείτε Philipp Bagus, "Austrian Business Cylce Theory: Are 100 percent Reserves Sufficient to Prevent a Business Cycle." Libertarian.

της Bundesbank.[158] Λόγω του «αλεξίπτωτου» των 750 δις ευρώ, μερικοί τραπεζίτες της Bundesbank δεν έβλεπαν κανένα λόγω για την αγορά κυβερνητικών ομολόγων από την ΕΚΤ (40 δις ευρώ μέχρι αυτή τη στιγμή). Υποψιάστηκαν κάποια συνομωσία. Οι γερμανικές τράπεζες είχαν υποσχεθεί στον Γερμανό υπουργό οικονομικών Wolfgang Schäuble ότι θα διατηρούσαν τα ελληνικά ομόλογα μέχρι το 2013. Οι γαλλικές τράπεζες και ασφάλειες έχοντας 70 με 80 δις ευρώ σε ελληνικά ομόλογα στα βιβλία τους εκμεταλλεύονταν την περίσταση για να πουλήσουν ελληνικά, ισπανικά και πορτογαλικά ομόλογα καθώς ο Trichet διατηρούσε τις τιμές των ομολόγων μέσω αγορών από την κεντρική τράπεζα.

Το αποτέλεσμα της συντονισμένης δράσης της κυβέρνησης της ΟΝΕ και της ΕΚΤ ήταν ένα πραξικόπημα. Οι αρχές της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, όπως είχαν συσταθεί αρχικά, καταργήθηκαν. Ένα νέο θεσμικό όργανο με την ονομασία Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΤΧΣ, EFSF), με έδρα το Λουξεμβούργο, απέκτησε τη δυνατότητα πώλησης χρέους για τη διάσωση κρατών μελών. Το νέο θεσμικό όργανο μπορούσε να λειτουργεί ανεξάρτητα. Τα κράτη μέλη θα εμπλέκονται μόνο με το να παρέχουν εγγυήσεις για το χρέος που θα εκδίδει το ταμείο αυτό. Με τη δικιά του γραφειοκρατία, το ΕΤΧΣ θα αυξήσει κατά πάσα πιθανότητα την ισχύ του σε μια ώθηση για περαιτέρω συγκεντρωτισμό. Το ΕΤΧΣ προκαλεί και παρέχει κίνητρα για υπερβολικά χρέη και για τα πακέτα διάσωσης - για την παροχή των οποίων έχει συσταθεί.

Επιπλέον, εάν το ΕΤΧΣ θέλει να εκδώσει περισσότερο από το συμφωνημένο χρέος, χρειάζεται μόνο την έγκριση των υπουργών οικονομικών της ευρωζώνης. Η αύξηση της ισχύος δε χρειάζεται να περάσει από το κοινοβούλιο. Η πράξη ενεργοποίησης της 9ης Μαΐου άλλαξε τη θεσμική δομή της ΟΝΕ για πάντα. Μια ένωση σταθερότητας όπως οραματίστηκαν οι βόρειες χώρες αντικαταστάθηκε από μια ανοιχτή ένωση μεταφορών.

Ως αποτέλεσμα τόσο των δημοσιονομικών όσο και των νομισματικών παρεμβάσεων προς όφελος των προβληματικών οφειλετών κυβερνήσεων, τα χρηματιστήρια σε όλο τον κόσμο κινητοποιήθηκαν. Ο δείκτης Eurostoxx 50 ανέβηκε κατά 10,4 τοις εκατό. Τα ισπανικά, τα ελληνικά, τα πορτογαλικά και τα ελληνικά ομόλογα ανέβηκαν ενώ τα γερμανικά ομόλογα έπεσαν – η γερμανική κυβέρνηση εγγυήθηκε αποτελεσματικά τα δάνεια των λατινικών χωρών.

Στις εβδομάδες που ακολούθησαν, οι Ευρωπαίοι ηγέτες προσπάθησαν να αναδιοργανώσουν το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Το ΣΣΑ προέβλεπε πρόστιμα της τάξης του 0,5 τοις εκατό του ΑΕΠ εάν οι χώρες δε συμμόρφωναν τους προϋπολογισμούς τους εντός του ορίου του τρία τοις εκατό. Ωστόσο παρά τις επανειλημμένες παραβάσεις, δεν επιβλήθηκε πρόστιμο σε καμία χώρα κατά τη διάρκεια της εντεκάχρονης ζωής του ευρώ. Μετά την αποτυχία της παραμονής εντός του ορίου για τρία συνεχόμενα χρόνια, οι κυβερνήσεις της Γερμανίας και της Γαλλίας συνεργάστηκαν το 2005 για να αραιώσουν τους κανόνες.

Τώρα νέες κυρώσεις βρέθηκαν υπό συζήτηση: κυρώσεις και αποκοπή από το ταμείο αναπτυξιακής βοήθειας της ΕΕ για την υπέρβαση του ορίου του τρία τοις εκατό στο έλλειμμα. Τον Ιούνιο, η Merkel πρότεινε επίσης την αφαίρεση του δικαιώματος ψήφου ως κύρωση για τις παραβιάσεις, άλλα δεν κατάφερε να περάσει την πρότασή της. Μια άλλη πρωτοβουλία που απέτυχε ήταν μια πρόταση που έγινε από την Επιτροπή της ΕΕ για περισσότερο συντονισμό των δημοσιονομικών σχεδίων πριν την ψήφισή τους από τα εθνικά κοινοβούλια. Η Γερμανία, η Γαλλία και η Ισπανία αντιτέθηκαν σε αυτό το σχέδιο καθώς θα μείωνε την κυριαρχία τους.

---

[158] Δείτε Wolfgang Reuter, "German Central Bankers Suspect French Intrigue," Spiegel.online (31 Μαΐου, 2010), http://www.spiegel.de.

Μετά την προφανή ηρεμία των αγορών, η Ισπανία έχασε την αξιολόγησή της στη βαθμίδα ΑΑΑ από τον οίκο Fitch την 28η Μαΐου. Τον Ιούνιο, η Ελλάδα επιτάχυνε τη διαδικασία ιδιωτικοποίησης με την πώληση μετοχών σε δημόσιες εταιρίες. Η ασφάλιση των εθνικών χρεών αυξήθηκε ακόμη και για τη Γερμανία, η οποία ανακοίνωσε τα δικά της μέτρα για τη μείωση του ελλείμματος κατά 80 δις ευρώ μέχρι το 2014.

Εν τω μεταξύ τα προβλήματα του τραπεζικού συστήματος μεγάλωσαν. Η τιμές των κυβερνητικών ομολόγων μειώνονταν. Οι τράπεζες βρίσκονταν σε δίλημμα. Η πώληση των κυβερνητικών ομολόγων θα αποκάλυπτε τις απώλειες και θα μείωνε την εμπιστοσύνη στις κυβερνήσεις. Ο τραπεζικός και ο κυβερνητικός τομέας ήταν πιο συνδεδεμένοι από ποτέ. Οι χρεοκοπίες σε κάποιον από τους δύο θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε χρεοκοπίες στον άλλον. Αν η Ελλάδα χρεοκοπούσε, οι τράπεζες που κατείχαν ομόλογα ελληνικού δημοσίου θα μπορούσαν να καταστούν αφερέγγυες. Αυτές οι αφερέγγυες τράπεζες θα μπορούσαν να προκαλέσουν την κατάρρευση άλλων τραπεζών ή την άμεση διάσωση των αντίστοιχων κυβερνήσεών τους, σπρώχνοντας τις δικιές τους κυβερνήσεις επίσης προς τη χρεοκοπία. Αν όμως οι τράπεζες υπέστησαν ζημιές και χρεοκοπούσαν, πιθανότατα θα ζητούσαν την παρέμβαση των κυβερνήσεών τους για να σωθεί το εθνικό τραπεζικό σύστημα. Αυτή η διάσωση θα σήμαινε περισσότερο κυβερνητικό χρέος, μια επιτάχυνση της κρίσης χρεών των κρατών, και ενδεχομένως την ώθηση του χρέους πέρα από ένα βιώσιμο επίπεδο. Ένας πανικός στις αγορές κυβερνητικού χρέους, και η χρεοκοπία της κυβέρνησης θα μπορούσε να είναι η συνέπεια.

Τον Ιούνιο, η Ισπανία βρέθηκε στο προσκήνιο της αγοράς. Μια μερική χρεοκοπία της Ελλάδας ή αναδιάρθρωση του χρέους θεωρούταν δεδομένη και δε λαμβάνονταν υπόψη από τις αγορές. Μια ισπανική χρεοκοπία όμως, θα ήταν μεγαλύτερο πρόβλημα. Άσχημα νέα εμφανίστηκαν. Οι ισπανικές τράπεζες, κυρίως η μικρότερη Cajas, δε μπορούσαν να αναχρηματοδοτηθούν στη διατραπεζική αγορά, άλλα συντηρούνταν με δάνεια αποκλειστικά από την ΕΚΤ. Η εξάρτησή τους από το δανεισμό της ΕΚΤ αυξήθηκε στο ρεκόρ των 86 δις ευρώ το Μάιο. Φήμες εξαπλώθηκαν ότι η ισπανική κυβέρνηση ήταν έτοιμη να ενεργοποιήσει το μηχανισμό διάσωσης. Το αρνήθηκαν αμέσως οι ισπανικές αρχές.

Την 14η Ιουνίου, ο οίκος Moody's υποβάθμισε την αξιολόγηση των ελληνικών κυβερνητικών ομολόγων στη βαθμίδα «σκουπίδια». Οι ελληνικές τράπεζες δεν έχαναν μόνο την πιστοληπτική τους ικανότητα από άλλες τράπεζες αλλά επίσης και τη δικιά τους καταθετική βάση, η οποία είχε συρρικνωθεί κατά εφτά τοις εκατό μέσα σε ένα χρόνο καθώς οι Έλληνες απέσυραν τις αποταμιεύσεις τους από το τραπεζικό σύστημα. Οι ελληνικές τράπεζες λάμβαναν δάνεια 85 δις ευρώ από την ΕΚΤ, δίνοντας ως εγγύηση κυρίως ελληνικά κυβερνητικά ομόλογα.[159] Την ίδια στιγμή, η ΕΚΤ συνέχιζε να αγοράζει κυβερνητικά ομόλογα τα οποία είχαν ανέλθει ήδη στα 47 δις ευρώ.

Τα πράγματα ηρέμησαν κάπως τον Ιούλιο – υπήρξαν επίσης κάποια άσχημα νέα. Η ελληνική κυβέρνηση ακύρωσε την προγραμματισμένη έκδοση δωδεκάμηνων κυβερνητικών ομολόγων, βασιζόμενη σε αποδόσεις μικρής διάρκειας (εικοσι-έξι εβδομάδων) και στα κεφάλαια διάσωσης. Οι απεργίες στη χώρα δε σταμάτησαν, πληγώνοντας την τουριστική βιομηχανία. Την 13η Ιουλίου, ο Moody's μείωσε την αξιολόγηση της Πορτογαλίας κατά δύο βαθμίδες, στην Α1. Άλλα τα καλά νέα επικράτησαν. Η ανακοίνωση ενός τεστ αντοχής για τις ευρωπαϊκές τράπεζες ηρέμησε τις αγορές υπό την προσδοκία της διαφάνειας και της επίλυσης των προβλημάτων του τραπεζικού συστήματος. Η ΕΚΤ

[159] Δείτε Ambrose Evans-Pritchard, "Axa Fears 'Fatal-Flaw' Will Destroy Eurozone," Telegraph.co.uk (14 Ιουνίου 2010), http://www.telegraph.co.uk.

Γράφημα 13: Ευρώ/δολάριο
Πηγή: *ΕΚΤ (2010)*

συνέχισε να αγοράζει κυβερνητικά ομόλογα και εξέφρασε την ανησυχία της για τα ανεπαρκή μέτρα εξοικονόμησης των ελλειμματικών χωρών. Η Ισπανία κατάφερε να αναχρηματοδοτήσει σημαντικά ποσά στην αγορά. Η ελληνική κυβέρνηση ψήφισε την αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης στα εξήντα πέντε χρόνια. Η Σλοβακία, η τελευταία χώρα που αντιστέκονταν το αλεξίπτωτο των 750 δις ευρώ, τελικά ενέκρινε το σχέδιο.

Ένα διάγραμμα των συναλλαγματικών ισοτιμιών του ευρώ δείχνει την ιστορία μας.

Την ίδια στιγμή, η υποτίμηση του ευρώ είναι μια απεικόνιση της σημασίας της ποιότητας ενός νομίσματος.[160] Η ποσότητα του ευρώ δεν άλλαξε δραματικά σε σχέση με το δολάριο αυτούς τους μήνες. Άλλα η ποιότητα του έπεσε σημαντικά.

Η ποιότητα ενός νομίσματος είναι η ικανότητά του να εκπληρώσει τις βασικές λειτουργίες του χρήματος, δηλαδή να εξυπηρετήσει ως ένα καλό μέσο συναλλαγών, αποθήκευσης αξίας, και ως λογιστική μονάδα. Σημαντικοί παράγοντες της ποιότητας ενός νομίσματος είναι η θεσμική ρύθμιση της κεντρικής τράπεζας, όπως και τα περιουσιακά της στοιχεία άλλα και το προσωπικό της μεταξύ άλλων. Τα περιουσιακά στοιχεία μιας κεντρικής τράπεζας είναι σημαντικά επειδή στηρίζουν τις υποχρεώσεις της, δηλαδή το νόμισμα, και μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να υπερασπιστούν το νόμισμα εσωτερικά, εξωτερικά ή σε μια νομισματική μεταρρύθμιση.[161]

Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2010, η ικανότητα του ευρώ να λειτουργήσει ως μέσο αποθήκευσης αξίας γινόταν όλο και πιο αμφίβολη. Στην πραγματικότητα, δεν ήταν ξεκάθαρο αν το ευρώ θα επιβιώσει την κρίση χρεών των κρατών. Η εμπιστοσύνη στην ικανότητα του ευρώ να λειτουργήσει ως μέσο αποθήκευσης αξίας συγκλονίστηκε. Η αξιοπιστία της ΕΚΤ συγκεκριμένα είχε μειωθεί σημαντικά. Ο Trichet είχε αρνηθεί ότι θα εφαρμόζονταν ειδικοί κανόνες εξασφαλίσεων σε συγκεκριμένες χώρες, ή ότι η ΕΚΤ θα

[160] Philipp Bagus, "The Fed's Dilemma," Mises.org daily (8 Οκτωβρίου 2009), http://mises.org.

[161] Philipp Bagus και Markus Schiml, "A Cardiograph of the Dollar's Quality: Qualitative Easing and the Federal Reserve Balance Sheet During the Subprime Crisis," Prague Economic Papers 19 (3, 2010): σελ. 195-217.

αγόραζε απευθείας κυβερνητικά ομόλογα. Και στις δύο περιπτώσεις δεν τίμησε το λόγο του. Αυτό άλλαξε την αντίληψη για την ΕΚΤ δραματικά.

Στην γέννηση του ευρώ, το ερώτημα υπήρξε αν το ευρώ θα γίνει ένα γερμανο-ευρώ ή ένα λατινο-ευρώ. Θα λειτουργούσε η ΕΚΤ στην παράδοση της Bundesbank ή των κεντρικών τραπεζών της Ευρώπης της Μεσογείου; Τα γεγονότα της άνοιξης του 2010 έδειχναν όλο και περισσότερο τη δεύτερη περίπτωση. Η ΕΚΤ δεν εστίαζε την προσοχή της κυρίως στη σταθερότητα της αξίας του ευρώ και δεν υπήρξε ανθεκτική στα πολιτικά συμφέροντα, αλλά μάλλον πιστός υπηρέτης των πολιτικών σε μια ένωση μεταφορών. Η νομισματική ένωση είχε γίνει μια ένωση μεταφορών όπου η νομισματική πολιτική στήριζε μια αναδιανομή του πλούτου μέσα στην Ευρώπη.

Η αθέτηση του λόγου του Trichet όχι μόνο μείωσε την ποιότητα του ευρώ, άλλα πέρασε τον Ρουβίκωνα στα μάτια πολλών αγοράζοντας κυβερνητικά ομόλογα απευθείας (παρόλο που, οικονομικά, δεν υπάρχει ουσιαστική διαφορά με την αποδοχή των κυβερνητικών ομολόγων ως εγγύηση για μια επιχείρηση δανεισμού).

Ένας άλλος παράγοντας που επιβάρυνε την ποιότητα του ευρώ ήταν ότι οι φωνές των πρώην τραπεζιτών της Bundesbank έχασαν την επιρροή τους στο συμβούλιο της ΕΚΤ. Οι τραπεζίτες των λατινικών χωρών κυριάρχησαν. Ο Axel Weber της Γερμανίας διαμαρτυρήθηκε για την απόφαση της ΕΚΤ να αγοράζει ομόλογα, αλλά χωρίς αποτέλεσμα.

Εκτός από την αλλαγή της αντίληψης για την ΕΚΤ ως μια περισσότερο πληθωριστική κεντρική τράπεζα, ένας ακόμη παράγοντας επηρέασε αρνητικά την ποιότητα του ευρώ: η ποιοτική χαλάρωση.[162] Η ποιοτική χαλάρωση περιγράφει μια νομισματική πολιτική που χρησιμοποιείται από κεντρικές τράπεζες και οδηγεί στη μείωση της μέσης ποιότητας των περιουσιακών στοιχείων που στηρίζουν τη νομισματική βάση (ή τις υποχρεώσεις της κεντρικής τράπεζας). Αγοράζοντας κυβερνητικά ομόλογα προβληματικών χωρών, η μέση ποιότητα των περιουσιακών στοιχείων που στηρίζουν το ευρώ μειώθηκε.

Έχει διαφορά εάν για 1000 ευρώ που εκδόθηκαν από την ΕΚΤ, διατηρεί στα περιουσιακά της στοιχεία 1000 ευρώ σε χρυσό, 1000 ευρώ σε γερμανικά κυβερνητικά ομόλογα ή 1000 ευρώ σε ελληνικά κυβερνητικά ομόλογα. Αυτά τα περιουσιακά στοιχεία είναι διαφορετικής ποιότητας και ρευστότητας, επηρεάζοντας την ποιότητα του ευρώ.

Στο τέλος, ο ισολογισμός της ΕΚΤ συσσώρευσε όλο και περισσότερα ομόλογα προβληματικών κυβερνήσεων τα οποία αγόρασε μέσα από το τραπεζικό σύστημα. Η ΕΚΤ χρησιμοποίησε την ποιοτική χαλάρωση για να στηρίξει το τραπεζικό σύστημα απορροφώντας τα κακής ποιότητας περιουσιακά τους στοιχεία και η ποιότητα του ευρώ μειώθηκε. Μια χρεοκοπία της Ελλάδας ή άλλων χωρών θα σήμαινε κατά συνέπεια σημαντικές απώλειες για την ΕΚΤ. Αυτές θα μείωναν ακόμη περισσότερο την εμπιστοσύνη στο ευρώ και έκανε την αύξηση κεφαλαίου απαραίτητη.[163]

Την ίδια στιγμή, η οικονομική κατάσταση των κυβερνήσεων και η ποιότητα των ομολόγων τους που χρησιμοποιήθηκαν ως εγγύηση για τα χορηγηθέντα δάνεια επιδεινώθηκαν. Αν μια τράπεζα αθετούσε τις δανειακές τις υποχρεώσεις, η ΕΚΤ θα έμενε με την

---

[162] Δείτε Philipp Bagus και Markus Schiml, "New Modes of Monetary Policy: Qualitative Easing by the Fed," Economic Affairs 29 (2, 2009): σελ. 46-49, για περισσότερες πλήροφορίες. Για μελέτες περιπτώσεων των πολιτικών ισολογισμού της Fed δείτε Bagus και Schiml, "A Cardiograph of the Dollar's Quality," και "New Modes of Monetary Policy"; και για τις πολιτικές της ΕΚΤ, Philipp Bagus και David Howden, "The Federal Reserve and Eurosystem's Balance Sheet Policies During the Subprime Crisis: A Comparative Analysis," Romanian Economic and Business Review 4 (3, 2009): σελ. 165-85 και Philipp Bagus και David Howden, "Qualitative Easing in Support of a Tumbling Financial System: A Look at the Eurosystem's Recent Balance Sheet Policies," Economic Affairs 21 (4, 2009): σελ. 283-300.

[163] Για το ενδεχόμενο ανακεφαλαιοποίησης και τα πιθανά προβλήματα δείτε Bagus και Howden, "The Federal Reserve and Eurosystem's Balance Sheet Policies," και "Qualitative Easing in Support of a Tumbling Financial System."

εγγύηση η οποία έχανε σε αξία και ποιότητα. Το ευρώ σταθεροποιήθηκε μόνο μετά τον Ιούλιο όταν η ισπανική κυβέρνηση είδε ότι μπορούσε να αναχρηματοδοτήσει τον εαυτό της στις αγορές, η γερμανική βιομηχανία δημοσίευσε εξαιρετικά αποτελέσματα, και η ανάκαμψη των ΗΠΑ υπήρξε πιο αργή από ό,τι αναμενόταν.

Περαιτέρω βοήθεια παρείχε το τεστ αντοχής του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος. Μέσω προσομοίωσης, το τεστ ανέλυσε πως οι ευρωπαϊκές τράπεζες θα αντιστέκονταν μια μερική χρεοκοπία έθνους. Μη ρεαλιστικές υποθέσεις επιλέχτηκαν για να παρέχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα: Οι περισσότερες τράπεζες πέρασαν το τεστ — μια σημαντική επιτυχία του μάρκετινγκ. Τα τεστ αντοχής απευθύνονταν μόνο στις θέσεις των χαρτοφυλακίων των τραπεζών. Η υπόθεση έγινε ότι τα ομόλογα δε θα χρεοκοπούσαν, και έτσι δεν υπήρχε ανάγκη να εξεταστεί οποιαδήποτε επίπτωση στα σε-αναμονή-μέχρι-τη-λήξη βιβλία των τραπεζών. Επιπλέον, τα τεστ υπέθεσαν πολύ χαμηλές απώλειες, όπως μια μικρή έκπτωση 23% στα ελληνικά ομόλογα. Επίσης, δε λάμβαναν υπόψη τους τη διασύνδεση των γεγονότων. Moreover, it did not take into account the interconnectivity of events. Αν η Ελλάδα χρεοκοπούσε αυτό θα μπορούσε να προκαλέσει μια χρεοκοπία της Πορτογαλίας και μετά της Ισπανίας και ούτω καθεξής. Η υπόθεση ότι το η έκπτωση μπορούσε να περιοριστεί στο 23% για τα ελληνικά ομόλογα δεν ήταν ρεαλιστική. Επιπλέον, το τεστ αντοχής δεν έλαβε υπόψη του τελικά τις απώλειες από τη χρεοκοπία χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, ή απώλειες σε άλλα περιουσιακά στοιχεία όπως οι υποθήκες. Τελευταίο άλλα όχι λιγότερο σημαντικό, το τεστ ήταν μόνο για τη φερεγγυότητα άλλα όχι για τη ρευστότητα. Αν κάποιες τράπεζες είχαν ασυμφωνίες στις διάρκειες, δηλαδή δανείζονταν βραχυπρόθεσμα και δάνειζαν μακροπρόθεσμα, θα έπρεπε να αναχρηματοδοτήσουν τα βραχυπρόθεσμα δάνειά τους. Αν δεν υπήρχαν αρκετές διαθέσιμες αποταμιεύσεις ή κανείς δεν είχε την πρόθεση να αναχρηματοδοτήσει, η έλλειψη ρευστότητας είναι το αποτέλεσμα. Η έλλειψη ρευστότητας μπορεί μετά να προκαλέσει προβλήματα φερεγγυότητας. Ο βαθμός της ασυμφωνίας των διαρκειών και ο κίνδυνος της έλλειψης ρευστότητας όμως, δεν λήφθηκαν υπόψη στα τεστ. Έτσι, οι υποθέσεις ήταν πολύ περιορισμένες και μοιάζουν να έχουν επιλεχθεί για να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα: Όλες οι τράπεζες είναι υγιείς εκτός από αυτές που ήδη όλοι ήξεραν ότι δεν ήταν. Περιέργως, οι ιρλανδικές τράπεζες οι οποίες πριν λίγους μήνες είχαν διασωθεί από την ιρλανδική κυβέρνηση, πέρασαν το τεστ. Όμως, για την ώρα, μια πλήρης κατάρρευση του συστήματος αποφεύχθηκε και το ευρώ ανέκτησε μερικές από της απώλειές του κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού.

Ιρλανδια

Η κρίση του δημοσίου χρέους επέστρεψε με πλήρη εξέλιξη μετά τις καλοκαιρινές διακοπές. Στις 25 Αυγούστου, η Ιρλανδία υποβαθμίστηκε από τον S&P στη βαθμίδα AA- όπου βρίσκονταν ήδη κατά ένα βαθμό σε καλύτερη θέση από την Ιταλία. Ο S&P ανέμενε πως το χρέος της Ιρλανδίας θα ανέβαινε στο 113 τοις εκατό του ΑΕΠ το 2012. Ο προϋπολογισμός για την ανακεφαλαιοποίηση του τραπεζικού συστήματος αυξήθηκε από τα 35 δις στα 59 δις ευρώ. Το Σεπτέμβριο, η πίεση στις αποδόσεις των περιφερειακών χωρών συνέχισε να εντείνεται ως αντίδραση στα προβλήματα της Αγγλο-Ιρλανδικής Τράπεζας και το κόστος της αναδιάρθρωσης κεφαλαίων που προέκυπτε για την ιρλανδική κυβέρνηση

Περίπου την ίδια περίοδο, δημοσιεύθηκαν σχέδια της γερμανικής κυβέρνησης που στόχευαν στην ενίσχυση των κυρώσεων του ΣΣΑ. Ο Schäuble πρότεινε να παρακρατούν τις κοινοτικές επιδοτήσεις υποδομών από τις χώρες που παραβιάζουν το ΣΣΑ και να μει-

ώσουν τα εκλογικά τους δικαιώματα. Η ισπανική κυβέρνηση αντέδρασε ενάντια σε μια τέτοια μεταρρύθμιση. Ο αγώνας μεταξύ των φορολογικά πιο υπευθύνων και των λιγότερο υπεύθυνων κυβερνήσεων συνεχίζονταν.

Το ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα βρέθηκε ξανά στα πρόθυρα της κατάρρευσης στα μέσα του Σεπτεμβρίου του 2011 καθώς οι επενδυτές φοβήθηκαν ότι η Ιρλανδία δε θα μπορούσε να επιτύχει την ανακεφαλαιοποίηση του τραπεζικού της τομέα. Στις 17 Σεπτεμβρίου, το κόστος της ασφάλισης ιρλανδικού χρέους υψώνεται σε επίπεδα ρεκόρ και το ιρλανδικό χρηματιστήριο βυθίστηκε. Ο πανικός περιορίστηκε μόνο όταν η ΕΚΤ αγόρασε ιρλανδικά ομόλογα σηματοδοτώντας ότι είναι πρόθυμη να υποστηρίξει την ιρλανδική κυβέρνηση με τον ίδιο τρόπο που έκανε με την Ελλάδα και άλλες περιφερειακές κυβερνήσεις. Σε αντίθεση με τον πανικό της άνοιξης, η κρίση περιορίστηκε επειδή οι αγορές ήξεραν ότι η ΕΚΤ ήταν εκεί για να αγοράσει όλα τα απαραίτητα ομόλογα και συνοδεύονταν από ένα πακέτο διάσωσης των 750 δις ευρώ.

Με ομόλογα της περιφέρειας στον ισολογισμό της, η ΕΚΤ συνέχισε να χάνει την ανεξαρτησία της. Πρέπει να βοηθήσει για να αποτρέψει απώλειες σε αυτά τα ομόλογα μέσω περεταίρω στήριξης προς τις χώρες αυτές. Η ΕΚΤ γίνεται όμηρος ανεύθυνων πολιτικών για να πληρώνει τους λογαριασμούς τους. Ως συνέπεια των επικείμενων απωλειών από τις αγορές ομολόγων, το Δεκέμβριο του 2010 η ΕΚΤ έλαβε ενίσχυση κεφαλαίου 5 δις ευρώ. Η αύξηση κεφαλαίου μείωσε τα κέρδη που πληρώνονταν προς τις χώρες τις ΟΝΕ.

Όταν οι πιέσεις είχαν ηρεμήσει μετά την αγορά των ομολόγων από την ΕΚΤ, μια σύνοδος κορυφής στις Βρυξέλλες στις 29 Οκτωβρίου έδειξε ξανά τη δύναμη της γερμανικής κυβέρνησης που προκύπτει από την ανάληψη των χρεών από τις περιφερειακές κυβερνήσεις. Το ταμείο διάσωσης είχε μια περιορισμένη διάρκεια τριών ετών. Στο τέλος του Οκτώβρη, η γερμανίδα καγκελάριος Angela Merkel κατέστησε σαφές ότι η διάρκεια θα επεκτείνονταν μόνο αν υπήρχε μια μεταρρύθμιση η οποία θα ανάγκαζε τους ιδιώτες κατόχους κυβερνητικού χρέους να συμμετάσχουν στο κόστος των μελλοντικών διασώσεων κρατών. Με άλλα λόγια, η Γερμανία απείλησε να πάρει πίσω ένα μέρος της ρητής εγγύησης διάσωσης που έδωσε στους ιδιώτες επενδυτές κυβερνητικών ομολόγων. Οι επενδυτές θα μπορούσαν να έχουν απώλειες στις διασώσεις μετά το 2013. Ως συνέπεια αυτής της κίνησης, οι επενδυτές ξεκίνησαν να πουλάν κυβερνητικά ομόλογα από τις χώρες PIIGS (Σ.τ.Μ: Πορτογαλία, Ιταλία, Ιρλανδία Ελλάδα, Ισπανία – οι πέντε πιο αδύναμες χώρες της ευρωζώνης). Οι αποδόσεις αυξήθηκαν.

Η προσοχή της αγοράς επικεντρώθηκε ξανά στην Ιρλανδία. Η ιρλανδική κυβέρνηση είχε έλλειμμα που εκτιμάται σε ένα απίστευτο 32,5 τοις εκατό του ΑΕΠ για το 2010 και το συνολικό της δημόσιο χρέος ανήλθε στο 80 τοις εκατό του ΑΕΠ μετά από επανειλημμένες δαπάνες για τη στήριξη του υπό πτώχευση τραπεζικού τους συστήματος.

Ενώ το έλλειμμα είναι τεράστιο, τα ιρλανδικά προβλήματα είναι κάπως διαφορετικά από τα δημοσιονομικά προβλήματα των άλλων κυβερνήσεων των PIIGS. Οι άλλες κυβερνήσεις των PIIGS υποφέρουν από υψηλά και δομικά δημόσια ελλείμματα λόγω των μη βιώσιμων κοινωνικών δαπανών και των μη ανταγωνιστικών αγορών συντελεστών παραγωγής. Οι κυβερνήσεις, με πιο γνωστή την ελληνική, χρησιμοποίησαν τις ελλειμματικές δαπάνες για να αυξήσουν τεχνητά το βιοτικό επίπεδο των πληθυσμών τους. Τα ελλείμματα χρηματοδότησαν τους ανέργους, τους δημοσίους υπαλλήλους και τους συνταξιούχους – αυτό εξυπηρέτησε στη διατήρηση των δύσκαμπτων αγορών εργασίας.

Στην Ιρλανδία τα προβλήματα ήταν κάπως διαφορετικά. Ενώ η Ιρλανδία είχε ένα σημαντικό και δαπανηρό κοινωνικό κράτος, υπό μία έννοια η Ιρλανδία ήταν ακόμη πάρα πολύ ανταγωνιστική. Έχει το χαμηλότερο φορολογικό συντελεστή για επιχειρήσεις στην

Οικονομική και Νομισματική Ένωση (στο 12,5 τοις εκατό). Ο φορολογικός συντελεστής προσέλκυσε τράπεζες από όλον τον κόσμο για την επέκταση των επιχειρήσεών τους στο νησί. Κατά συνέπεια, ο τραπεζικός τομέας της Ιρλανδίας επεκτάθηκε σημαντικά. Κατά τη διάρκεια των ετών της αλματώδους ανάπτυξης, οι τράπεζες αποκόμισαν τεράστια κέρδη μέσω του προνομίου τους της πιστωτικής επέκτασης και την σιωπηρή υποστήριξη της κυβέρνησης. Ως αποτέλεσμα της πιστωτικής επέκτασης, αναπτύχθηκε μια ιρλανδική φούσκα στα ακίνητα. Και όταν έσκασε αυτή προκάλεσε σημαντικές απώλειες, ακόμη και την αφερεγγυότητα των ιρλανδικών τραπεζών.

Ενώ τα κέρδη των τραπεζών κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης ήταν ιδιωτικά, οι απώλειές τους κοινωνικοποιήθηκαν στις 30 Σεπτεμβρίου του 2008, όταν η ιρλανδική κυβέρνηση εγγυήθηκε για όλες τις υποχρεώσεις των ιρλανδικών τραπεζών. Από τα τέλη του 2010, η Ιρλανδία είχε διοχετεύσει περίπου 50 δις ευρώ στο τραπεζικό της σύστημα. Τα ιρλανδικά προβλήματα δημιουργήθηκαν, όχι μόνο από την ύπαρξη ενός υπερβολικού συστήματος πρόνοιας, άλλα επίσης από την κοινωνικοποίηση των απωλειών ενός προνομιούχου τραπεζικού συστήματος.

Η διάσωση της Ιρλανδίας κόστισε 85 δις ευρώ με ένα επιδοτούμενο επιτόκιο του 5,8 τοις εκατό. Μέρος αυτής θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργία ενός ταμείου για το ιρλανδικό τραπεζικό σύστημα. Η διάσωση έκανε τους συνήθεις φορολογούμενος υπευθύνους για δάνεια που εξυπηρετούν στην κάλυψη τραπεζικών απωλειών, και ο ιρλανδικός πληθυσμός εξέφρασε σε μεγάλο βαθμό την αντίθεσή του. Οι Ιρλανδοί καταλάβαιναν ότι τα χρήματα της διάσωσης θα εξυπηρετούσαν κυρίως, όχι για να διατηρηθεί το βιοτικό επίπεδο των δημοσίων υπαλλήλων, των ανέργων, ή των συνταξιούχων (όπως στην περίπτωση της Ελλάδας), άλλα για να διατηρηθεί το βιοτικό επίπεδο των τραπεζιτών.

Λόγω της αντιπολίτευσης, η ιρλανδική κυβέρνηση αποφάσισε να μη διεξάγει γενικές εκλογές πριν περάσει ο προϋπολογισμός. Ο προϋπολογισμός συμπεριλάμβανε μια αύξηση του φόρου πωλήσεων από το 21 τοις εκατό στο 23 τοις εκατό. Ουσιαστικά, ο λαός της Ιρλανδίας αναγκάστηκε να αναλάβει τα χρέη των τραπεζών και να τα πληρώσει μέσα στα επόμενα χρόνια. Δεν επιτράπηκε δημοκρατική ψήφος για τη διάσωση διότι ήταν βέβαιο ότι οι Ιρλανδοί θα την καταψήφιζαν.

Γιατι Οι Χωρες Της Ευρωζωνης Πιεσαν Την Ιρλανδια Να Ζητησει Τη Διασωση;

Πρώτον, οι αποδόσεις των ομολόγων των χωρών PIIGS αυξάνονταν. Μετά την ανακοίνωση των σχεδίων μεταρρύθμισης της Merkel, οι συμμετέχοντες στην αγορά άρχισαν να φοβούνται ότι θα υποστούν απώλειες από τα ομόλογα των PIIGS. Οι κυβερνήσεις της ευρωζώνης πίστευαν ότι με τη διάσωση της Ιρλανδίας και την επίδειξη αποφασιστικότητας, θα ελάφρυναν την πίεση στην Πορτογαλία. Η — με διαρθρωτικά προβλήματα παρόμοια με αυτά στην Ελλάδα — είναι σημαντική γιατί οι ισπανικές τράπεζες έχουν επενδύσει σημαντικά ποσά στην Πορτογαλία. Αν η Πορτογαλία ήταν να πέσει, το ισπανικό τραπεζικό σύστημα θα έπεφτε μαζί της. Σε αυτό το σημείο, το ταμείο διάσωσης θα ήταν άδειο και η κατάσταση εκτός ελέγχου. Για να σταματήσουν αυτήν την αλυσιδωτή αντίδραση, πίεσαν την Ιρλανδία να δεχτεί τη διάσωση.

Δεύτερον, ήταν σημαντικό να διασωθούν οι ιρλανδικές τράπεζες επειδή οι αγγλικές, οι γαλλικές και οι γερμανικές τράπεζες είχαν επενδύσει σημαντικά ποσά στην Ιρλανδία.

Οι απώλειες της Ιρλανδίας θα μπορούσαν να φάνε το κεφάλαιο ευρωπαϊκών τραπεζών και να ρίξουν ολόκληρο το ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα και τις συμμαχικές τους κυβερνήσεις.

Άλλα πως θα μπορούσε να «πεισθεί» η ιρλανδική κυβέρνηση να δεχτεί μια διάσωση ενώ ο ιρλανδικός πληθυσμός ήταν κατηγορηματικά αντίθετος με αυτή; Γιατί να ζητήσει η ιρλανδική κυβέρνηση μια διάσωση παρόλο που ισχυρίζεται ότι μπορεί να χρηματοδοτείται μέχρι και για το 2011; Υπήρχαν δύο μέσα για την άσκηση πίεσης προς την ιρλανδική κυβέρνηση.

Το πρώτο είναι η χρηματοδότηση που λαμβάνουν οι ιρλανδικές τράπεζες από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Από την οικονομική κρίση, οι ιρλανδικές τράπεζες εξαρτώνται από δάνεια που παρέχει η ΕΚΤ. Χωρίς τα δάνεια αυτά, οι ιρλανδικές τράπεζες θα χρεοκοπούσαν, σημαίνοντας τρομερές απώλειες για την ιρλανδική κυβέρνηση, η οποία εγγυήθηκε για τα δάνεια των τραπεζών της. Πράγματι, ο Trichet ανέφερε κατά τη διάρκεια αυτών των ημερών στις οποίες η ιρλανδική κυβέρνηση αντιστέκονταν ακόμη σε μια διάσωση, ότι η ΕΚΤ δεν ήταν πρόθυμη να επεκτείνει τα δάνεια έκτακτης ανάγκης προς τις ιρλανδικές τράπεζες για πάντα. Το δεύτερο μέσο ήταν η απειλή της Γερμανίας για την απόσυρσή της από τις εγγυήσεις της. Από τη στιγμή που η Γερμανία αποσύρει τις εγγυήσεις της για τις υπερχρεωμένες κυβερνήσεις στην ευρωζώνη, αυτές είναι καταδικασμένες να αποτύχουν λόγω της εκτίναξης των επιτοκίων. Έτσι, η Γερμανία μπορεί να πιέζει τις χώρες της περιφέρειας να κάνουν μεταρρυθμίσεις ή να δέχονται πακέτα διάσωσης

Η διάσωση της Ιρλανδίας απέτυχε να σταματήσει την αλυσιδωτή αντίδραση. Οι αποδόσεις των πορτογαλικών και ισπανικών ομολόγων, συνέχισαν να ανεβαίνουν. Όταν κάποιος διασώζεται, κάποιος πρέπει να πληρώσεις για αυτό. Οι κυβερνήσεις της ευρωζώνης πρέπει να πληρώνουν υψηλότερα επιτόκια για τα δικά τους δάνεια λόγω του πρόσθετου φορτίου που προκαλείται από τα δάνεια προς την Ιρλανδία. Πράγματι, οι αποδόσεις ακόμη και των γερμανικών κυβερνητικών ομολόγων αυξήθηκαν μετά τη διάσωση.

Η διάσωση της Ιρλανδίας σταθεροποίησε την τάση προς το συγκεντρωτισμό της εξουσίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι Ευρωπαίοι πολιτικοί ήδη εμμέσως καθορίζουν τον προϋπολογισμό της Ιρλανδίας. Για παράδειγμα, ζήτησαν επανειλημμένα από την ιρλανδική κυβέρνηση να αυξήσει τους φόρους, όπως το φόρο πωλήσεων. Επίσης ασκούν τεράστια πίεση στην ιρλανδική κυβέρνηση για να παραιτηθεί από την πολιτική της χαμηλής φορολόγησης των επιχειρήσεων, μια πολιτική την οποία πολλοί Ευρωπαίοι πολιτικοί θεωρούν «φορολογική απόρριψη». Εδώ, επιτέλους, η ιρλανδική κυβέρνηση αντιστάθηκε.

Axel Weber

Τα δύο πιο σημαντικά γεγονότα του χειμώνα και της άνοιξης του 2011 ήταν η ιδέα της Merkel για ένα Σύμφωνο της Ανταγωνιστικότητας ως αντάλλαγμα για μια επέκταση του ταμείου διάσωσης, και η παραίτηση του Axel Weber από την διεκδίκηση της προεδρίας της ΕΚΤ. Το Φεβρουάριο, ο Axel Weber ανακοίνωσε ότι επρόκειτο να παραιτηθεί από πρόεδρος της Bundesbank στις 30 Απριλίου κάτι που θα τον απέκλειε ως τον επόμενο πρόεδρο της ΕΚΤ. Πολλοί άνθρωποι είχαν θεωρήσει τον συντηρητικό τραπεζίτη της Bundesbank, Weber, ως την επόμενη επιλογή για την

προεδρεία της ΕΚΤ και έθεσαν πολλές ελπίδες στο πρόσωπό του. Γιατί παραιτήθηκε; Ο Weber είχε επικρίνει τις πολιτικές της ΕΚΤ, πολλές φορές. Ξεκινώντας από την κριτική του από την ποσοτική χαλάρωση της ΕΚΤ με την αγορά καλυμμένων ομολόγων για τη στήριξη των αφερέγγυων κυβερνήσεων. Ο Weber πάντα προωθούσε μια πιο περιοριστική νομισματική επιλογή χωρίς να βρίσκει κάποια πλειοψηφία για την άποψή του. Δεν είχε λάβει σημαντική υποστήριξη ως υποψήφιος από τη Merkel, η οποία ήθελε πολιτικές παραχωρήσεις από τον Sarcozy, έναν δυνατό αντίπαλο του Weber.

Η πιο πιθανή εξήγηση για την έξοδο του Weber είναι ότι φοβήθηκε τον πληθωρισμό και δεν ήθελε να είναι υπεύθυνος για γιγαντιαίες διασώσεις και υψηλό πληθωρισμό. Ο ίδιος ο Weber μίλησε για «έλλειψη αποδοχής» των αντιπληθωριστικών απόψεών του ως έναν λόγο για την έξοδό του. Ενδεχομένως ο Weber έλαβε ακόμη και πίεση για να παραιτηθεί. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (Υπουργών) αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία πάνω στον επόμενο πρόεδρο της ΕΚΤ. Η Γαλλία και η Ιταλία μπορούν να αποτρέψουν με την ψήφο τους κάθε υποψήφιο. Έτσι, είναι πιθανό ότι ο Weber πείσθηκε να παραιτηθεί «εθελοντικά» για να αποφευχθεί ένα σκάνδαλο.[164]

Η ευρωπαϊκή νομισματική πολιτική δεν πραγματοποιείται πλέον από τη Bundesbank. Οι ακόλουθοι αυτής της παράδοσης, απλά καταψηφίζονται. Έτσι, ο Γερμανός πρώην υπουργός οικονομικών Peer Steinbrück είπε ότι δεν ήθελε να γίνει ο επόμενος πρόεδρος της ΕΚΤ όταν του είχε προταθεί να γίνει υποψήφιος. Η εξήγησή του ήταν αποκαλυπτική. Δήλωσε ότι θα βρίσκεται στη μειοψηφία καθώς είχε παρόμοιες απόψεις πολιτικής με τον Weber.

Το Συμφωνο Για Την Ανταγωνιστικοτητα Και Την Επεκταση Του Ταμειου Διασωσης

Το Σύμφωνο για την Ανταγωνιστικότητα (αργότερα μετονομάστηκε σε Σύμφωνο Ευρω-συν) μπορεί να σταθεί συμβολικά για την επική αποτυχία των διαπραγματεύσεων της Merkel. Τα γεγονότα του Μαΐου 2010 εγκατέστησαν ένα ταμείο διάσωσης των 750 δις ευρώ με τη Γερμανία και άλλες υγιείς χώρες να το έχουν υπογράψει. Όμως, το ταμείο διάσωσης ήταν περιορισμένο στα τρία χρόνια, πράγμα που σημαίνει ότι το 2013 η Γερμανία δε θα ήταν αναγκασμένη να διασώσει τις περιφερειακές κυβερνήσεις – ένας σημαντικός άσσος στην τρύπα.

Η Merkel χρησιμοποίησε τον άσσο για να απαιτήσει αυτόματη επιβολή κυρώσεων σε ένα μεταρρυθμισμένο ΣΣΑ, την απώλεια δικαιώματος ψήφου για τις χώρες που το παραβιάζουν και απώλειες για τους ιδιώτες επενδυτές στην αναδιάρθρωση του δημοσίου χρέους. Αυτή και η κυβέρνησή της αντιτάχθηκαν σε μια επέκταση του ταμείου διάσωσης όπως επίσης και στα ευρωομόλογα που πρότεινε η Juncker όπως επίσης και Ιταλοί, Πορτογάλοι και Έλληνες πολιτικοί. Στις 27 Οκτωβρίου του 2010, η Merkel εξακολουθεί να δηλώνει το εξής σχετικά με το ταμείο διάσωσης: «Αυτό [το ταμείο] λήγει το 2013. Είναι αυτό που θέλαμε και θέσαμε σε ισχύ. Δε μπορεί να υπάρξει και δε θα υπάρξει μια απλή επέκταση του ταμείου, επειδή δεν εξυπηρετεί ως μακροπρόθεσμο μέσο, διότι στέλνει στις αγορές και τις κυβερνήσεις των μελών λανθασμένα σήματα και προκαλεί επικίνδυνες προσδοκίες. Προκαλεί την προσδοκία ότι η Γερμανία και άλλα κράτη-μέλη, άρα και οι φορολογούμενοι

[164] Δείτε Roland Vaubel, „Eine andere Interpretation des Weber Rücktritts," 2011, http://wirtschaftlichefreiheit.de/

των χωρών αυτών, στην περίπτωση μιας κρίσης με κάποιο τρόπο θα έμπαιναν στη μέση και θα μπορούσαν να αναλάβουν τους κινδύνους των επενδυτών».[165]

Περιέργως και παρά τα λόγια της Merkel, την 16η Δεκεμβρίου το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε σε ένα μόνιμο ταμείο διάσωσης. Αυτό ήταν μια μεγάλη ήττα για τη γερμανική θέση, η οποία πάντα επέμεινε και υποστήριζε ότι θα ήταν μέχρι το 2013.

Ως αντάλλαγμα για την επέκταση του ταμείου διάσωσης, η Merkel επέμεινε σε ένα «ταμείο για την ανταγωνιστικότητα». Η αρχική της πρόταση συμπεριλάμβανε τη φορολογική εναρμόνιση (με ένα εύρος φορολογικών συντελεστών), εναρμόνιση της ηλικίας συνταξιοδότησης (70) και μισθολογικές ρυθμίσεις (εξάλειψη τιμαριθμοποιημένων μισθών), όρια για τα δάνεια και τα ελλείμματα, ένα φρένο χρέους (παρόμοιο με το γερμανικό), εκ των προτέρων έλεγχο του προϋπολογισμού από τις Βρυξέλλες, και κυρώσεις για τις χώρες που δεν τηρούν αυτούς τους κανόνες. Ενώ κάποια βήματα πηγαίνουν προς τη σωστή κατεύθυνση, όπως η μείωση των δημοσίων συντάξεων, εξάλειψη των τιμαριθμοποιημένων μισθών και ελέγχων του ελλείμματος, το σχέδιο προβλέπει έναν επικίνδυνο συγκεντρωτισμό. Ο Sarcozy υποστήριξε τη Merkel καθώς το σχέδιό της ήταν ένα βήμα προς την οικονομική κυβέρνηση που η γαλλική κυβέρνηση ήθελε πάντα. Επιπλέον στη μικρότερη ομάδα του ευρώ σε αντίθεση με την ΕΕ των 27, η Γαλλία και οι σύμμαχοί της είχαν περισσότερο βάρος απέναντι στη Γερμανία. Ο Trichet θεώρησε τις Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης ως πιθανές, κάτι που είδε ως «το ιστορικό μας σχέδιο».

Τα γεγονότα ήταν μια απόλυτη ήττα για τους Γερμανούς φορολογούμενους. Όχι μόνο υπογράψανε ένα μόνιμο ταμείο διάσωσης, άλλα η γαλλική κυβέρνηση έλαβε την από καιρό επιθυμητή της οικονομική κυβέρνηση. Παρόλο που στην αρχή μπορεί να υπάρξει μια ισχυρή επιρροή της Γερμανίας, μακροπρόθεσμα η επιρροή της θα μειωθεί όπως έγινε και στην περίπτωση της ΕΚΤ όπου η Γερμανία καταψηφίζεται. Την ίδια στιγμή η Merkel παραιτήθηκε από την απαίτησή της για την αυτόματη συμμετοχή των ιδιωτών επενδυτών στις διασώσεις.

Βραχυπρόθεσμα, μπορεί κανείς να βρει ορισμένες θετικές πτυχές στον καθορισμό των δημοσιονομικών πολιτικών από τις Βρυξέλλες, ή έμμεσα από τη Γερμανία. Όταν η Γερμανία ή οι Βρυξέλλες λένε στην Ισπανία, στην Ελλάδα ή στην Ιρλανδία να μειώσουν τα ελλείμματά τους ή να ιδιωτικοποιήσουν τα δημόσια συνταξιοδοτικά τους συστήματα, το αποτέλεσμα για τους ανθρώπους που ζούνε σε αυτές τις χώρες μπορεί να είναι ένα μειωμένο μέγεθος του δημοσίου τομέα βραχυπρόθεσμα. Άλλα ένας τέτοιος συγκεντρωτισμός εξουσίας στην ΕΕ είναι πιθανό να αποδειχθεί καταστροφικός για την ελευθερία, μακροπρόθεσμα. Ένας παράγοντας που συχνά εμποδίζει τις απόπειρες των κυβερνήσεων να αυξήσουν την εξουσία τους μέσω των αυξήσεων στη φορολογία ή των ρυθμίσεων, είναι ο ανταγωνισμός από τις άλλες κυβερνήσεις. Αν οι φόροι γίνουν πολύ υψηλοί σε μια χώρα, οι οικονομικοί παράγοντες θα φύγουν σε χώρες με χαμηλότερη φορολογία (όπως η Ιρλανδία, με τη χαμηλή φορολογία στις επιχειρήσεις). Αν η οικονομική πολιτική είναι συγκεντρωμένη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αυτός ο περιορισμός της δύναμης της κυβέρνησης εξαφανίζεται. Οι Ευρωπαίοι πολιτικοί ήδη στοχεύουν στην εναρμόνιση των φορολογικών πολιτικών και μιλάνε σχετικά με σημεία αναφοράς για τους φορολογικούς συντελεστές. Από τη στιγμή που οι φορολογικές πολιτικές εναρμονιστούν, θα υπάρχει μια τάση προς την αύξηση της εξουσίας των Βρυξελλών και προς μια αύξηση των φορολογικών συντε-

[165] Αναφέρθηκε στο Frank Schäffler, „Europäischer Stabilitätsmechanismus (ESM),“ 2011, Schriftliche Erklärung, www.frank-schaeffler.de.

λεστών στο σύνολο της ευρωζώνης. Οι διασώσεις, το μόνιμο ταμείο διάσωσης, και η οικονομική κυβέρνηση μπορεί να σώσουν το ευρώ στην αρχή, άλλα με το κόστος της κατασκευής ενός δυνατού, κεντρικού ευρωπαϊκού κράτους, καθώς η εθνική χάραξη πολιτικής μεταφέρεται στις Βρυξέλλες ως αντάλλαγμα για τις διασώσεις. Η αναταραχή που προκαλείται από το ευρώ θα έχει εξυπηρετήσει ως ένα μέσο για την ανάπτυξη του συγκεντρωτικού κράτους της Ευρώπης.

Στις 11 Μαΐου, σε μια σύνοδο κορυφής της ΕΕ η ένωση μεταφορών επέκτεινε το σχήμα της. Το ταμείο διάσωσης επεκτάθηκε και θα επιτρέπει την πρωτογενή αγορά των κυβερνητικών ομολόγων. Χώρες όπως η Πορτογαλία μπορούν να εκδώσουν ομόλογα τα οποία αγοράζονται από το ταμείο διάσωσης. Το ταμείο διάσωσης εκδίδει ομόλογα για να χρηματοδοτήσει αυτές τις αγορές – μια διαδικασία που σημαίνει ευρωομόλογα από την πίσω πόρτα. Οι φορολογούμενοι των υγιών χωρών αγοράζουν τα ομόλογα των κυβερνήσεων που δυσκολεύονται. Η Γερμανία μπορεί να εγγυηθεί για περίπου 200 δις ευρώ αντί για 123 που έκανε πριν. Το ΕΤΧΣ είχε ένα ποσό των 440 δις ευρώ από το οποίο μόνο τα 250 έλαβαν αξιολόγηση ΑΑΑ. Ο νέος μόνιμος Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ΕΜΣ) που ξεκινάει το 2013 θα έχει μια πραγματική χωρητικότητα των 500 δις και θα μπορεί να αγοράσει ομόλογα απευθείας από κυβερνήσεις στην ονομαστική τους αξία. Ο ΕΜΣ θα λάβει 80 δις ευρώ σε μετρητά, 22 δις από τη Γερμανία. Η πληρωμή μετρητών συνεπάγεται απώλειες 600 ως 900 εκατομμύρια ευρώ από τόκους για τη Γερμανία ανά χρόνο. Το κεφάλαιο του ΕΜΣ υποτίθεται ότι θα είναι 700 δις ευρώ για να μπορεί να εγγυηθεί την έκδοση δανείων αξιολογημένων ως ΑΑΑ- για το ποσό των 500 δις ευρω. Η Γερμανία θα αναλάβει το 27,1 τοις εκατό του συνολικού κόστους. Ο Hans Werner Sinn υπολόγισε το συνολικό φορτίο για τις διασώσεις και το ταμείο διάσωσης να είναι 366 δις ευρώ για τη Γερμανία.[166]

Αν οι κυβερνήσεις είναι αφερέγγυες, αυθαιρέτως διαχωρισμένες από την έλλειψη ρευστότητας τους, οι ιδιώτες επενδυτές θα συμμετέχουν σε ένα κούρεμα και θα υποστούν απώλειες. Το πιο πιθανό αποτέλεσμα είναι ότι η κυβέρνηση θα θεωρείται συνεχώς ότι δεν έχει ρευστότητα και οι ιδιώτες επενδυτές δε θα έχουν ποτέ απώλειες.

Τι έλαβε ως αντάλλαγμα η Merkel; Το Σύμφωνο για την Ανταγωνιστικότητα παρέμεινε ασαφές. Οι κυρώσεις για τις κυβερνήσεις-παραβάτες δεν αναφέρθηκαν. Τουλάχιστον, η Merkel διατήρησε ένα βέτο για τα μελλοντικά δάνεια προς τις χώρες που δυσκολεύονται καθώς οι διασώσεις πρέπει να είναι ομόφωνες, κάτι που προσπάθησε να πουλήσει ως μεγάλη νίκη.

Η σύνοδος κορυφής έφερε επίσης μια κρυφή αναδιάρθρωση χρέους για την Ελλάδα. Συμφωνήθηκε να μειωθούν τα επιτόκια της Ελλάδας από το 5,2 στο 4,2 τοις εκατό. Η περίοδος αποπληρωμής των ελληνικών δανείων επεκτάθηκε στα 7 ½ χρόνια από τα τρία χρόνια. Αυτό συνεπάγεται μια μερική αναδιάρθρωση και σημαντικές απώλειες τόκων για τους φορολογούμενους των υγιών κρατών. Περιέργως, τα ιρλανδικά δάνεια με 5,8 τοις εκατό δε μειώθηκαν διότι ο νέος πρωθυπουργός της Ιρλανδίας, Enda Kenny δε συμφώνησε να αυξήσει τους φόρους για τις επιχειρήσεις ως αντάλλαγμα.

Στην επόμενη σύνοδο κορυφής στις 24 και 25 Μαρτίου, οι αλλαγές της 11ης Μαρτίου τελικά εγκρίθηκαν. Παρά το γεγονός ότι στις 23 Μαρτίου ο Πορτογάλος Πρόεδρος Socrates παραιτήθηκε αφού το τελευταίο του πακέτο λιτότητας δεν εγκρίθηκε από το κοινοβούλιο, η Πορτογαλία ακόμα δεν ήθελε να αξιοποιήσει το ταμείο διάσωσης.

---

[166] Hans Werner Sinn, „Deutschland: Die Lotsen gehen von Board," 2011, www.mmnews.de.

Πορτογαλια

Η κατάρρευση των πορτογαλικών δημοσίων οικονομικών ήταν μόνο θέμα χρόνου.

Στις αρχές του Ιανουαρίου 2011 καθώς η πίεση αυξάνονταν, μια σημαντική δημοπρασία πορτογαλικών ομολόγων πήγε καλά. Η κυβέρνηση πλήρωσε λιγότερο από το 7 τοις εκατό για ομόλογα δεκαετίας που θεωρήθηκαν μη βιώσιμα από διάφορους πορτογάλους βουλευτές.[167] Οι αγορές ομολόγων από την ΕΚΤ τις προηγούμενες ημέρες υποστήριξαν τη δημοπρασία. Η ΕΚΤ διέσωσε την Πορτογαλία. Ο Barclays Capital εκτιμά ότι η ΕΚΤ αγόρασε 19,5 δις ευρώ από τα 21,7 του συνόλου των πορτογαλικών ομολόγων που πουλήθηκαν το 2010. Από το Φεβρουάριο του 2011 και μετά, οι αποδόσεις των ομολόγων ήταν σταθερές πάνω από το 7 τοις εκατό και αυξήθηκαν στο 8,5 μέχρι τον Απρίλιο. Το δημόσιο χρέος ήταν στο 92 τοις εκατό του ΑΕΠ το 2010. Το δημόσιο έλλειμμα το 2010 ήταν στο 8,6 τοις εκατό από 10 τοις εκατό το 2009. Τα μέτρα λιτότητας που συνάντησαν ισχυρή αντίσταση στους δρόμους ήταν ικανά να μειώσουν το έλλειμμα μόλις 1,4 τοις εκατό.

Η περίπτωση της Πορτογαλίας είναι παρόμοια με της Ελλάδας. Η οικονομία δε είναι ανταγωνιστική με έναν τεράστιο δημόσιο τομέα και δύσκαμπτες αγορές παραγόντων. Η δομή της οικονομίας δεν είναι ευθυγραμμισμένη με τις επιθυμίες του καταναλωτή και διατηρείται τεχνητά με κυβερνητικές δαπάνες.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης δεκαετίας του 21ου αιώνα, ο δημόσιος και ο ιδιωτικός τομέας αύξησαν τα χρέη τους. Τα επιτόκια ήταν τεχνητά χαμηλά λόγω της πιστωτικής επέκτασης που ξεκίνησε από το ευρωσύστημα και τη σιωπηρή αναδοχή των πορτογαλικών χρεών από τη Γερμανία. Η Ιβηρική χώρα ζούσε πάνω από τις δυνατότητές της αυξάνοντας το δημόσιο τομέα της στο 50 τοις εκατό του ΑΕΠ το 2009 κάτω από μια τεράστια φορολογική πίεση. Το εμπορικό έλλειμμα έφτασε το 10 τοις εκατό του ΑΕΠ.

Ένα τεχνητά υψηλό βιοτικό επίπεδο έγινε εφικτό με τη συσσώρευση των χρεών σε τεχνητά χαμηλά επιτόκια. Η απαραίτητη ρύθμιση της οπισθοδρομικής οικονομίας καθυστερήθηκε από τεχνητά χαμηλές πιστώσεις. Μεταξύ του 2002 και του 2007 το πορτογαλικό ΑΕΠ αυξήθηκε μόνο 6 τοις εκατό ενώ της Ισπανίας 22 τοις εκατό (φούσκα ακινήτων) και της Ελλάδας 27 τοις εκατό (φούσκα δημοσίου τομέα). Η ανεργία στην Πορτογαλία διπλασιάστηκε από το 4 στο 8 τοις εκατό ενώ σε Ισπανία, Ιρλανδία και Ελλάδα παρέμεινε σταθερή. Τα φορολογικά έσοδα αυξήθηκαν κατά 35 τοις εκατό στην Πορτογαλία, άλλα 50 τοις εκατό στην Ελλάδα και 70 σε Ισπανία και Ιρλανδία.[168]

Ενώ χώρες όπως η Γερμανία άρχισαν τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, μείωσαν τις δημόσιες κοινωνικές δαπάνες, μείωσαν τους πραγματικούς μισθούς, η Πορτογαλία έκανε χρήση της φθηνής πίστωσης για να καθυστερήσει μια μεταρρύθμιση του παραγωγικού της μοντέλου. Οι άλλες χώρες της περιφέρειας έκαναν χρήση της φθηνής πίστωσης για να δημιουργήσουν φούσκες.

Με αυξανόμενα επιτόκια, χρέη και όχι ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις, η χώρα θα χρεοκοπήσει αργά ή γρήγορα αν δε διασωθεί. Η πορτογαλική οικονομία χρωστάει 80 δις ευρώ σε ισπανικές τράπεζες. Αν χρεοκοπήσει η πορτογαλική κυβέρνηση, πολλές εταιρίες που εξαρτώνται από τον τεράστιο δημόσιο τομέα, θα ακολουθήσουν και θα

[167] Alexander Liddington-Cox, „THE DAILY CHART: Portugal´s Austerity Impasse," BusinessSpectator (23 Μαρτίου, 2011) http://www.businessspectator.com.au

[168] Δείτε Juan Ramón Rallo, "Portugal: Una decada (mal)viviendo del crédito barato," juanramonrallo.com (23 Μαρτίου, 2011) http://www.juanramonrallo.com, και Juan Ramón Rallo, "España sí es Portugal, " juanramonrallo.com (29 Μαρτίου, 2011), http://www.juanramonrallo.com

είναι ανίκανες να πληρώσουν τα χρέη τους προς τις ισπανικές τράπεζες, κάτι που με τη σειρά του θα προκαλέσει μια κρίση στο τραπεζικό σύστημα της Ισπανίας και αύξηση των αποδόσεων των ισπανικών κυβερνητικών ομολόγων.

Έτσι, οι προσδοκίες παραμένουν ζοφερές. Η Ευρωπαϊκή Ένωση μετετράπη σε ένωση μεταφορών. Τα επιτόκια που οι περισσότερες κυβερνήσεις πρέπει να πληρώνουν παραμένουν σε υψηλά επίπεδα. Τα χρέη των κρατών εξακολουθούν αν βρίσκονται σε άνοδο. Το μέλλον θα μας πει εάν η κατάσταση ήταν βιώσιμη.

Κεφαλαιο 11

Το μέλλον του ευρώ

Φτάσαμε ήδη στο σημείο χωρίς επιστροφή; Είναι εφικτό να περιοριστεί η κρίση χρεών των κρατών και να σταθεροποιηθεί το χρηματοπιστωτικό σύστημα; Γίνεται να σωθεί το ευρώ; Προκειμένου να απαντηθούν τα ερωτήματα αυτά πρέπει να ρίξουμε μια ματιά στην κρίση δημοσίου χρέους των κρατών, η εμφάνιση του οποίου οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις παρεμβάσεις των κυβερνήσεων για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης.

Όπως εξηγεί η θεωρία του επιχειρηματικού κύκλου της αυστριακής σχολής (business cycle theory), η πιστωτική επέκταση του τραπεζικού συστήματος κλασματικών αποθεμάτων προκάλεσε μια μη βιώσιμη «έκρηξη» στην οικονομία (boom). Με τεχνητά χαμηλά επιτόκια, περισσότερα επενδυτικά σχέδια μπήκαν σε εφαρμογή παρόλο που δεν υπήρχε αντίστοιχη αύξηση στις πραγματικές αποταμιεύσεις. Οι επενδύσεις απλώς πληρώθηκαν με πίστωση νέου χρήματος. Πολλές από αυτές απεδείχθησαν κακές και έπρεπε να ρευστοποιηθούν αργά ή γρήγορα. Αυτές οι κακές επενδύσεις προέκυψαν κυρίως στους φουσκωμένους τομείς της αυτοκινητοβιομηχανίας, στέγασης και στον χρηματοοικονομικό.

Η εκκαθάριση των κακών επενδύσεων είναι ωφέλιμη, με την έννοια ότι καθαρίζει τα μη αποτελεσματικά έργα και ανακαθορίζει τη δομή της παραγωγής σύμφωνα με τις προτιμήσεις του καταναλωτή. Οι συντελεστές της παραγωγής που χρησιμοποιούνται καταχρηστικά σε κακές επενδύσεις απελευθερώνονται και μεταφέρονται σε έργα που επιλέγουν οι καταναλωτές.

Μαζί με τη μη βιώσιμη έκρηξη που προκαλείται από την πίστωση, το χρέος της κοινωνίας αυξάνεται. Η πιστωτική επέκταση και τα τεχνητά χαμηλά της επιτόκια επιτρέπουν στο χρέος να φτάσει σε μεγέθη που δε θα ήταν εφικτά σε μια οικονομία με πλήρη αποθέματα πραγματικής αξίας. Τα χρέη αυξάνονται πέρα από το όριο που καθορίζουν οι πραγματικοί πόροι επειδή τα επιτόκια στα δάνεια είναι χαμηλά, και διότι νέα δάνεια μπορούν να δημιουργηθούν από αέρα για να καλύψουν τα παλιά. Το τραπεζικό σύστημα κλασματικών αποθεμάτων προκαλεί υπερχρέωση και στους πολίτες άλλα και στις κυβερνήσεις.

Ενώ η έκρηξη και η υπερχρέωση συνέβησαν σε παγκόσμια κλίμακα, η ευρωπαϊκή έκρηξη είχε τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Λόγω της εισαγωγής του ευρώ, τα

επιτόκια έπεσαν στις χώρες με υψηλό πληθωρισμό παρόλο που οι αποταμιεύσεις δεν αυξήθηκαν. Το αποτέλεσμα ήταν μια έκρηξη για τις νότιες χώρες και την Ιρλανδία.

Η έμμεση υποστήριξη από τη μεριά της γερμανικής κυβέρνησης προς τα μέλη της νομισματικής ένωσης μείωσε τα επιτόκια (τον παράγοντα κινδύνου τους) για τους οφειλέτες και του δημοσίου άλλα και του ιδιωτικού τομέα. Οι χώρες με κατά παράδοση υψηλό πληθωρισμό είδαν το βάρος του χρέους τους να μειώνεται και, παράλληλα, μια αύξηση στις δαπάνες κατανάλωσης και στους ιδιώτες άλλα και στο δημόσιο. Οι σχετικά υψηλές συναλλαγματικές ισοτιμίες που ενσωματώθηκαν για πάντα στο ευρώ ωφέλησαν και τις χώρες με υψηλό πληθωρισμό. Αγοράστηκαν ανθεκτικά καταναλωτικά αγαθά όπως αυτοκίνητα και σπίτια, οδηγώντας σε εκρήξεις στον κατασκευαστικό τομέα, με την πιο εντυπωσιακή στην Ισπανία. Οι νότιες χώρες έχασαν την ανταγωνιστικότητά τους καθώς οι μισθοί αυξάνονταν. Η υπερκατανάλωση και η απώλεια ανταγωνιστικότητας διατηρήθηκαν για αρκετά χρόνια με ακόμη υψηλότερα ιδιωτικά και δημόσια χρέη και την εισροή νέου χρήματος που δημιουργεί το τραπεζικό σύστημα.

Η ευρωπαϊκή έκρηξη επηρέασε τις χώρες με μοναδικούς τρόπους. Οι κακές επενδύσεις και η υπερκατανάλωση ήταν υψηλότερες στις χώρες με υψηλό πληθωρισμό και χαμηλότερες στις βόρειες χώρες, όπως η Γερμανία, όπου τα ποσοστά αποταμίευσης είχαν παραμείνει υψηλότερα.

Το σύστημα κατέρρευσε όταν η παγκόσμια έκρηξη ήρθε στο αναπόφευκτο τέλος της. Η εκκαθάριση των κακών επενδύσεων — πτώση στις τιμές των σπιτιών και στα επισφαλή δάνεια — προκάλεσε προβλήματα στο τραπεζικό σύστημα. Οι χρεοκοπίες και οι ζημιές των επενδύσεων απειλούσαν την φερεγγυότητα των τραπεζών, συμπεριλαμβανομένων και ευρωπαϊκών τραπεζών. Τα προβλήματα φερεγγυότητας προκάλεσαν μια κρίση ρευστότητας όπου οι τράπεζες αντιμετώπιζαν δυσκολίες να ανανεώσουν το βραχυπρόθεσμο χρέος τους.

Την περίοδο εκείνη, υπήρχαν εναλλακτικές λύσεις που θα αντιμετώπιζαν το πρόβλημα φερεγγυότητας και θα ανακεφαλαιοποιούσαν το τραπεζικό σύστημα.[169] Οι ιδιώτες επενδυτές θα μπορούσαν να διοχετεύσουν κεφάλαιο στις τράπεζες που θεωρούσαν βιώσιμες σε μακροπρόθεσμη βάση. Επιπλέον, οι πιστωτές θα μπορούσαν να είχαν μετατραπεί σε κατόχους μετοχών, μειώνοντας έτσι τις υποχρεώσεις του χρέους των τραπεζών και ενισχύοντας τα κεφάλαιά τους. Τα μη βιώσιμα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα —για τα οποία δεν βρέθηκαν αρκετά κεφάλαια, ή «πιστωτές που μετετράπησαν σε κατόχους μετοχών»— θα είχαν εκκαθαριστεί.

Ωστόσο, οι λύσεις της ελεύθερης αγοράς για τα προβλήματα φερεγγυότητας των τραπεζών τοποθετήθηκαν στο περιθώριο και προτιμήθηκε μια άλλη λύση. Οι κυβερνήσεις όλου του κόσμου διοχέτευσαν κεφάλαιο στις τράπεζες ενώ παρείχαν εγγυήσεις για τις υποχρεώσεις του τραπεζικού συστήματος. Από τη στιγμή που οι φόροι δεν είναι δημοφιλείς, αυτές οι κυβερνητικές ενισχύσεις χρηματοδοτήθηκαν από τις όχι-τόσο μη δημοφιλείς αυξήσεις δημοσίου χρέους. Με άλλα λόγια, οι κακές επενδύσεις που προκλήθηκαν από το πληθωριστικό τραπεζικό σύστημα βρήκαν τον απόλυτο χορηγό —την κυβέρνηση— με τη μορφή δημοσίων χρεών που φουσκώνουν.

Υπάρχουν και άλλοι λόγοι για τους οποίους το δημόσιο χρέος αυξήθηκε δραματικά. Οι κυβερνήσεις ανέλαβαν πρόσθετα μέτρα για την καταπολέμηση της υγιούς εκκαθάρισης της οικονομίας, καθυστερώντας έτσι την ανάκαμψη. Εκτός από το χρηματοπιστωτικό τομέα, άλλες υπερεκτεταμένες βιομηχανίες έλαβαν απευθείας ενίσχυση

[169] Δείτε Philipp Bagus, " The Fed's Dilemma," Mises.org daily (8 Οκτωβρίου, 2009), http://mises.org.

κεφαλαίων ή ωφελήθηκαν από κυβερνητικά επιδόματα και προγράμματα δαπανών.

Δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα δικαιούχων επιδομάτων είναι ο τομέας της αυτοκινητοβιομηχανίας σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, και ο κατασκευαστικός τομέας στην Ισπανία. Η κινητικότητα των συντελεστών εμποδίστηκε από δημόσια έργα που απορροφούσαν τους περιορισμένους παράγοντες που είναι απαραίτητοι σε άλλες βιομηχανίες. Οι μεγαλύτερες επιδοτήσεις για τους ανέργους αύξησαν το έλλειμμα μειώνοντας παράλληλα τα κίνητρα για εύρεση εργασίας εκτός των υπερεκτεταμένων βιομηχανιών. Ένας άλλος παράγοντας που προσέθεσε στα ελλείμματα ήταν τα μειωμένα φορολογικά έσοδα που προκλήθηκαν από τη μειωμένη απασχόληση και τα μειωμένα κέρδη.

Οι κυβερνητικές παρεμβάσεις όχι μόνο καθυστέρησαν την ανάκαμψη, άλλα το έκαναν με το κόστος της διόγκωσης των δημοσίων ελλειμμάτων — αυξήσεις που προστίθενται στα προϋπάρχουσα, υψηλά επίπεδα δημοσίου χρέους. Και τα προϋπάρχουσα δημόσια χρέη είναι ένα κατασκεύασμα των μη βιώσιμων κρατών πρόνοιας. Καθώς οι απλήρωτες υποχρεώσεις των δημοσίων συνταξιοδοτικών συστημάτων θέτουν σχεδόν ανυπέρβλητα εμπόδια στα σύγχρονα κράτη, κατά μία έννοια η κρίση — με τη δραματική της αύξηση στα χρέη των κυβερνήσεων — είναι ένα άλμα προς την αναπόφευκτη κατάρρευση της κοινωνικής πρόνοιας.

Όπως έχουμε ήδη δει, υπάρχει μία ακόμη ρωγμή στο πρόβλημα χρέους της Ευρώπης. Όταν δημιουργήθηκε το ευρώ, είχε γίνει σιωπηρά αποδεκτό μεταξύ των εθνών μελών ότι δε θα αποσύρονταν κανένα έθνος από τη στιγμή που θα συμμετείχε σε αυτό. Αν τα πράγματα εξελίσσονταν από το κακό στο χειρότερο, ένα έθνος θα μπορούσε να διασωθεί από το υπόλοιπο της ΟΝΕ. Μια σοβαρή κρίση χρέους των κρατών είχε προγραμματιστεί εκ των προτέρων με αυτήν την σιωπηρή εγγύηση διάσωσης.

Η υποτιθέμενη υποστήριξη των φορολογικά ισχυρότερων εθνών μείωσε τεχνητά τα επιτόκια για τα φορολογικά ανεύθυνα κράτη. Αυτά τα επιτόκια επέτρεψαν να προκύψουν επίπεδα χρέους που δε δικαιολογούνται από την πραγματική κατάσταση μιας δεδομένης χώρας. Η πρόσβαση σε φθηνή πίστωση επέτρεψε σε χώρες όπως η Ελλάδα να διατηρήσουν έναν γιγαντιαίο δημόσιο τομέα και να αγνοήσουν το διαρθρωτικό πρόβλημα της μη ανταγωνιστικής μισθοδοσίας. Οποιοδήποτε έλλειμμα θα μπορούσε να χρηματοδοτηθεί με τη δημιουργία νέου χρήματος από τη μεριά της ΕΚΤ, εξωτερικεύοντας το κόστος στα άλλα μέλη της ΟΝΕ.

Από τη σκοπιά ενός πολιτικού, τα κίνητρα σε ένα τέτοιο σύστημα είναι εκρηκτικά: «Αν εγώ, ως υποψήφιος πολιτικός, υπόσχομαι δώρα στους ψηφοφόρους μου για να κερδίσω τις εκλογές, μπορώ να εξωτερικεύσω το κόστος αυτών των υποσχέσεων στο υπόλοιπο της ΟΝΕ μέσω του πληθωρισμού — και οι μελλοντικοί φορολογούμενοι θα πληρώσουν το χρέος. Ακόμη και αν η κυβέρνηση χρειαστεί κάποια διάσωση (το χειρότερο σενάριο), θα συμβεί μόνο στο μακρινό, μετά τις εκλογές, μέλλον.

Επιπλέον, όταν η κρίση επέλθει, θα μπορώ να πίσω τους ψηφοφόρους ότι δεν προκάλεσα εγώ την κρίση. Απλώς έπεσε πάνω στη χώρα με τη μορφή μιας φυσικής καταστροφής. Ή, ακόμη καλύτερα, είναι πράξη κακών κερδοσκόπων. Ενώ τα αυστηρά μέτρα λιτότητας, που επιβάλλονται από την ΟΝΕ ή το ΔΝΤ, βρίσκονται στο μέλλον, οι επόμενες εκλογές είναι προ των πυλών.»

Είναι εύκολο να δούμε πως η τυπική κοντοφθαλμία των δημοκρατικών πολιτικών συνδυάζεται καλά με την πιθανότητα της εξωτερίκευσης του κόστους του ελλείμματος προς άλλα έθνη, με αποτέλεσμα την εκρηκτική αύξηση χρέους.

Εν μέσω περιστάσεων όπως αυτές, τα ευρωπαϊκά κράτη βρίσκονταν φυσικά ήδη

στο δρόμο τους προς τη χρεοκοπία λόγω της μη βιώσιμης κοινωνικής πρόνοιας όταν χτύπησε η οικονομική κρίση και εξεράγησαν τα ελλείμματα. Οι αγορές έγιναν δύσπιστες ως προς τις υποσχέσεις της κυβέρνησης. Το πρόσφατο ελληνικό επεισόδιο είναι ένα εμφανές δείγμα αυτής της δυσπιστίας. Επειδή οι πολιτικοί θέλουν να διασώσουν το πείραμα του ευρώ με κάθε κόστος, η εγγύηση διάσωσης έγινε ρητή. Η Ελλάδα θα λαμβάνει δάνεια από την ΟΝΕ και το ΔΝΤ, συνολικού ύψους περίπου 110 εκατομμυρίων ευρώ από το 2010 ως το 2012. Επιπλέον, παρόλο που τα ελληνικά κυβερνητικά ομόλογα αξιολογούνται ως «σκουπίδια», η ΕΚΤ συνεχίζει να τα δέχεται, ενώ έχει ήδη αρχίσει να τα αγοράζει απευθείας.[170]

Η μετάδοση από την Ελλάδα απειλεί επίσης άλλες χώρες που έχουν υπερβολικά ελλείμματα ή χρέη, όπως η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ιταλία. Μερικές από αυτές υποφέρουν λόγω υψηλής ανεργίας και της δύσκαμπτης αγοράς εργασίας. Μια εξάπλωση προς αυτές τις χώρες θα μπορούσε να προκαλέσει την αφερεγγυότητά τους — και το τέλος του ευρώ. Η ΟΝΕ αντέδρασε στον ενδεχόμενο κίνδυνο και ακολουθεί την τακτική «όλα έξω», υπόσχοντας, μαζί με το ΔΝΤ, ένα πρόσθετο πακέτο διάσωσης των 750 εκατομμυρίων ευρώ για τα προβληματικά κράτη μέλη. Η Ιρλανδία είχε ήδη εξαναγκαστεί να κάνει χρήση του ταμείου διάσωσης το Νοέμβριο του 2010.

Μπορουν Οι Κυβερνησεις Να Περιορισουν Την Κριση;

Η ελληνική κυβέρνηση προσπάθησε με διάφορους τρόπους να σταματήσει το πρόβλημα χρέους της. Ανακοίνωσε πάγωμα των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων, και αύξηση στους φόρους καυσίμων, καπνού, αλκοολούχων και μεγάλων ακινήτων.

Είναι όμως αυτά τα μέτρα αρκετά; Υπάρχουν πέντε βασικοί δρόμοι για την έξοδο από τα προβλήματα χρέους για της υπερχρεωμένες χώρες της ΟΝΕ.

Οι υπερχρεωμένες χώρες μπορούν να μειώσουν τις δημόσιες δαπάνες. Η ελληνική κυβέρνηση έχει μειώσει της δαπάνες της αλλά εξακολουθεί να έχει ελλείμματα. Η μείωση στις δαπάνες μπορεί απλά να μην είναι αρκετή. Επιπλέον, δεν είναι ξεκάθαρο αν η κυβέρνηση μπορεί να εφαρμόσει αυτές τις μικρές περικοπές. Η Ελλάδα είναι διάσημη για τις ταραχές ως αντίδραση σε σχετικά μικρές πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Καθώς η πλειοψηφία του πληθυσμού μοιάζει να είναι εναντίων των περικοπών, η κυβέρνηση μπορεί να μην είναι ικανή να μειώσει τις δαπάνες αποτελεσματικά και σε βάθος χρόνου.

Οι χώρες μπορούν να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητά τους για να ενισχύσουν τα φορολογικά τους έσοδα. Η ελληνική κυβέρνηση όμως, δεν είχε το θάρρος να επιδιώξει αυτήν την πορεία. Ο τεράστιος δημόσιος τομέας δε μειώθηκε σημαντικά, και οι μισθοί παραμένουν μη ανταγωνιστικοί ως αποτέλεσμα των ισχυρών και ακόμη προνομιούχων εργατικών συνδικάτων. Αυτή η έλλειψη ανταγωνιστικότητας είναι ένα μόνιμο βάρος για τα δημόσια οικονομικά. Ένα τεχνητά υψηλό βιοτικό επίπεδο διατηρείται μέσω δημοσίων ελλειμμάτων. Οι εργαζόμενοι που δεν είναι ανταγωνιστικοί στους υψηλούς μισθούς βρίσκουν απασχόληση στον δημόσιο τομέα, εγκαταλείπουν με πρόωρη συνταξιοδότηση, ή λαμβάνουν παροχές ανεργίας.

Η εναλλακτική λύση θα ήταν να σταματήσει η επιδότηση της ανεργίας, είτε με τη

[170] Δείτε Robert Lindsay, "ECB in U-turn on Junk Bonds to Save Greek Banking System," Times Online (4 Μαΐου, 2010), http://business.timesonline.co.uk. Στις 14 Ιανουαρίου του 2011, ο Fitch είναι ο τελευταίος από τους τρεις μεγάλους οίκους αξιολόγησης που υποβαθμίζει τα ελληνικό κυβερνητικό χρέος στη βαθμίδα «σκουπίδια».

μορφή της πρόωρης συνταξιοδότησης, των μη παραγωγικών θέσεων εργασίας της κυβέρνησης ή, ανοιχτά, με τα επιδόματα ανεργίας. Αυτό θα μείωνε τους μισθούς στον ιδιωτικό τομέα. Η κατάργηση των προνομίων των εργατικών συνδικάτων θα μείωνε τις τιμές ακόμη περισσότερο. Κατά συνέπεια η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων θα αυξάνονταν και τα κυβερνητικά ελλείμματα θα μειώνονταν. Άλλες χώρες της λατινικής αντιμετωπίζουν παρόμοιες καταστάσεις.

Οι χώρες μπορούν να προσπαθήσουν να αυξήσουν τα έσοδά τους με την αύξηση των φόρων. Η Ελλάδα έκανε ακριβώς αυτό. Αλλά η αύξηση στους φόρους προκαλεί νέα προβλήματα στους Έλληνες. Ο πλούτος αναδιανέμεται από τον παραγωγικό ιδιωτικό τομέα προς τον μη παραγωγικό δημόσιο τομέα. Τα κίνητρα για να είναι κάποιος παραγωγικός, να αποταμιεύει και να επενδύει μειώνονται ακόμη περισσότερο. Η ανάπτυξη παρεμποδίζεται.

Ανάπτυξη που προκαλείται από την απορύθμιση. Αυτός ο δρόμος είναι μάλλον ο πιο εύκολος να επιτευχθεί πολιτικά, και ο πιο ελπιδοφόρος. Το μειονέκτημά του είναι ότι χρειάζεται χρόνο που μερικές χώρες μπορεί να μην έχουν.

Με επαρκή ανάπτυξη, τα φορολογικά έσοδα αυξάνονται και μειώνουν αυτόματα τα ελλείμματα. Η ανάπτυξη και η καινοτομία παράγεται από την γενική απελευθέρωση των προβληματικών οικονομιών. Με την κατάργηση των ρυθμίσεων και των προνομίων, και την ιδιωτικοποίηση της δημόσιας ιδιοκτησίας και δημοσίων εταιριών, νέες περιοχές ανοίγονται προς τους ανταγωνιστικούς επιχειρηματίες. Ο ιδιωτικός τομέας έχει περισσότερο χώρο για να αναπνέει.

Τα πακέτα που θεσπίστηκαν από την ελληνική κυβέρνηση αποτελούνται από αυτό το είδος απορρύθμισης. Η Ελλάδα ιδιωτικοποίησε εταιρίες και κατήργησε προνόμια — όπως τις υποχρεωτικές άδειες για τους οδηγούς φορτηγών (οι οποίοι, δίχως να προκαλεί έκπληξη, απέργησαν και παρέλυσαν τη χώρα για μερικές μέρες). Άλλα την ίδια στιγμή, η Ελλάδα έλαβε μέτρα που έπνιξαν τον ιδιωτικό τομέα ακόμη περισσότερο. Οι αυξήσεις φόρων, και κυρίως η αύξηση του φόρου πωλήσεων (ΦΠΑ), είναι καλά παραδείγματα. Τα μέτρα μοιάζουν ανεπαρκή για να παράγουν την οικονομική έκρηξη που είναι απαραίτητη για να μειωθεί το δημόσιο χρέος.

Εξωτερική βοήθεια. Μπορεί όμως μια εξωτερική διάσωση να κάνει ότι δε μπορεί η ανεπαρκής απελευθέρωση; Μπορούν τα 110 δις ευρώ του πακέτου διάσωσης της ελληνικής κυβέρνησης, σε συνδυασμό με τα 750 δις ευρώ της πρόσθετης, υποσχόμενης υποστήριξης να σταματήσουν την κρίση χρέους των κρατών, ή φτάσαμε ήδη στο σημείο χωρίς επιστροφή; Υπάρχουν πολλοί λόγοι που εξηγούν γιατί η διοχέτευση καλού χρήματος μετά από κακό χρήμα μπορεί να είναι ανεπαρκής για να σταματήσει την εξάπλωση της κρίσης χρέους των κρατών.

1. Τα 110 δις ευρώ που χορηγήθηκαν στην Ελλάδα μπορεί από μόνα τους να μην είναι αρκετά. Τι θα συμβεί αν η Ελλάδα δεν έχει καταφέρει να μειώσει επαρκώς το έλλειμμά της; Η ελληνική κυβέρνηση δε φαίνεται να είναι στο δρόμο για να γίνει αυτάρκης. Κατά παράδοξο τρόπο, κάνει παράλληλα πολύ λίγα και πάρα πολλά για να το πετύχει αυτό. Έχει κάνει πολλά μέχρι στιγμής καθώς αυξάνει τους φόρους, πληγώνοντας έτσι τον ιδιωτικό τομέα. Την ίδια στιγμή, η Ελλάδα έχει κάνει πολύ λίγα καθώς δε μειώνει επαρκώς τις δαπάνες της και δεν απορυθμίζει την οικονομία. Επιπλέον, οι απεργίες βλάπτουν την οικονομία και οι ταραχές θέτουν σε κίνδυνο τα μέτρα λιτότητας. Η κατάσταση στην Ιρλανδία δεν είναι πολύ καλύτερη. Τα 85 δις ευρώ που δόθηκαν στην Ιρλανδία

μπορεί να μην είναι αρκετά για να λύσουν το πρόβλημα δημοσίου χρέους τους.

2. Δαπανώντας χρήματα για την Ελλάδα και την Ιρλανδία, λιγότερα χρήματα είναι διαθέσιμα για τη διάσωση άλλων χωρών. Έτσι υπάρχει ο κίνδυνος για μερικές χώρες (όπως η Ισπανία) ότι δε θα υπάρχουν αρκετά χρήματα για τη διάσωσή τους, αν χρειαστεί. Ως αποτέλεσμα, τα επιτόκια που χρεώνουν στα πλέον πιο επικίνδυνα ομόλογά τους, αυξήθηκαν. Παρόλο που το πακέτο διάσωσης των 750 δις ευρώ εγκαταστάθηκε για την αντιμετώπιση αυτού του κινδύνου, ο άμεσος κίνδυνος της μετάδοσης σταμάτησε με κόστος που πιθανώς θα εκδηλωθεί με τη μορφή υψηλότερων χρεών για τις πιο δυνατές χώρες της ΟΝΕ, επιδεινώνοντας τελικά το πρόβλημα χρέους των κρατών ακόμη περισσότερο.
3. Κάποιος θα χρειαστεί να πληρώσει στο τέλος για τα δάνεια της ΟΝΕ προς την ελληνική κυβέρνηση με επιτόκιο τέσσερα τοις εκατό (μέχρι πρόσφατα, πέντε). (Στην πραγματικότητα, οι Ηνωμένες Πολιτείες πληρώνουν εμμέσως ένα μερίδιο αυτού του συνόλου μέσω της συμμετοχής της στο ΔΝΤ).[171] Καθώς τα χρέη των υπολοίπων μελών της ΟΝΕ αυξάνονται, θα πρέπει να πληρώσουν υψηλότερα επιτόκια από ότι θα πλήρωναν σε άλλη περίπτωση. Όταν ανακοινώθηκε η διάσωση, η Πορτογαλία πλήρωνε ήδη περισσότερο για το χρέος της και θα έχανε απευθείας δανείζοντας χρήματα με επιτόκιο πέντε τοις εκατό στην Ελλάδα.[172] Καθώς το συνολικό χρέος και τα επιτόκια για την κυβέρνηση της Πορτογαλίας αυξάνονται, μπορεί να φτάσουν στο σημείο που η πορτογαλική κυβέρνηση θα αδυνατεί να αναχρηματοδοτεί τον εαυτό της. Αν η πορτογαλική κυβέρνηση διασωθεί από το υπόλοιπο της ΟΝΕ, τα χρέη και τα επιτόκια θα αυξηθούν για τις υπόλοιπες χώρες ακόμη περισσότερο. Αυτό μπορεί να χτυπήσει το επόμενο πιο αδύναμο κράτος, το οποίο θα χρειαστεί διάσωση, και ούτω καθεξής, ένα φαινόμενο ντόμινο.
4. Η διάσωση της Ελλάδας και της Ιρλανδίας (και η υπόσχεση της υποστήριξης για άλλα προβληματικά κράτη) μείωσε τα κίνητρα για τη διαχείριση των ελλειμμάτων. Το υπόλοιπο της ΟΝΕ μπορεί κάλλιστα να πιστεύει πως και αυτοί, όπως η Ελλάδα, έχουν δικαίωμα στην υποστήριξη της ΟΝΕ. Για παράδειγμα, από τη στιγμή που τα επιτόκια ενδέχεται να σταθεροποιηθούν μετά τη διάσωση, η πίεση προς την κυβέρνηση της Ισπανίας για να μειώσει το έλλειμμά της και να κάνει τις αγορές εργασίας πιο ευέλικτες — μέτρα που είναι απαραίτητα άλλα δεν είναι δημοφιλή στους ψηφοφόρους, αφαιρείται τεχνητά.

Η Ισπανία είναι η επόμενη κυβέρνηση στη σειρά μετά την Πορτογαλία. Τα προβλήματα της Ισπανίας είναι πολυδιάστατα και περιέχουν χαρακτηριστικά άλλων περιφερειακών χωρών. Το βασικό πρόβλημα είναι το μεγάλο δημόσιο και ιδιωτικό χρέος της Ισπανίας. Τα τεχνητά χαμηλά επιτόκια που προκάλεσε η ΕΚΤ επέτρεψαν μια έκρηξη στις κατασκευές. Οι τιμές των σπιτιών ανέβηκαν στα ύψη, οι Ισπανοί χρέωσαν τους εαυτούς τους και έζησαν πάνω από τις δυνατότητές τους. Καθώς οι τιμές των σπιτιών έπεφταν και οι Ισπανοί έχαναν τις δουλειές τους, πολλοί αδυνατούσαν να πληρώσουν τα δάνειά τους. Οι κατασκευαστές και τα νοικοκυριά πτωχεύουν προκαλώντας προβλήματα στο τραπεζικό σύστημα.

---

[171] Δείτε Bob Davis, "Who's on the Hook for the Greek Bailout?" The Wallstreet Online (5 Μαΐου, 2010), http://online.wdj.com.

[172] Δεν είναι ξεκάθαρο αν θα συμμετάσχουν οι χώρες που πληρώνουν επιτόκια υψηλότερα του πέντε τοις εκατό. Tagesschau, "Müss Deutschland noch mehr zahlen?" Tagesschau (6 Μαΐου, 2010), http://www.tagesschau.de.

Τα δημόσια χρέη σχεδόν διπλασιάστηκαν από το 36,1 τοις εκατό το 2007 στο περίπου 70,2 τοις εκατό το 2011. Τα ιδιωτικά χρέη είναι πάνω από το 200 τοις εκατό του ΑΕΠ. Από ένα πλεόνασμα του 1,7 τοις εκατό που προκλήθηκε από την έκρηξη στον κατασκευαστικό τομέα το 2007, το δημόσιο έλλειμμα εκτινάχθηκε στο 11,2 τοις εκατό το 2009 και 9,3 τοις εκατό το 2010. Η ανεργία κυμαίνεται γύρω στο 20 τοις εκατό. Την ίδια στιγμή οι πολιτικοί δε φαίνονται πρόθυμοι να συμμετάσχουν σε διαθρωτικές μεταρρυθμίσεις.

Οι ισπανικές τράπεζες μπορεί ακόμα να έχουν σημαντικά επισφαλή δάνεια και εκτίθενται σημαντικά στην Πορτογαλία. Τα υψηλότερα επιτόκια που ανακοίνωσε η ΕΚΤ για τη συγκράτηση του πληθωρισμού θα προκαλέσουν προβλήματα στα δημόσια οικονομικά και μπορεί να οδηγήσουν σε περισσότερες ιδιωτικές χρεοκοπίες αυξάνοντας τα προβλήματα για το τραπεζικό σύστημα.

Οι επόμενες χώρες στη σειρά είναι η Ιταλία και το Βέλγιο, οι οποίες είναι πολύ μεγάλες για να διασωθούν από το υπάρχον ταμείο διάσωσης. Το 2010 το δημόσιο χρέος της Ιταλίας αυξήθηκε στο 119 τοις εκατό του ΑΕΠ με ένα έλλειμμα στο 4,6 τοις εκατό. Το Βέλγιο που δεν έχει κυβέρνηση σε λειτουργία, έχει δημόσιο χρέος περίπου στο 100 τοις εκατό του ΑΕΠ. Το τελευταίο καρφί στο φέρετρο της ΟΝΕ, όμως, μπορεί να είναι η Γαλλία. Η σχέση του χρέους της Γαλλίας ως προς το ΑΕΠ της, αυξήθηκε στο 81,7 τοις εκατό με ένα έλλειμμα στο 7 τοις εκατό. Ακόμα και οι μικρές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις όπως η αύξηση του ορίου ηλικίας από τα 60 στα 62 χρόνια, προκάλεσαν μαζικές διαμαρτυρίες και απεργίες τον Οκτώβριο του 2010, κάτι που δημιουργεί αμφισβητήσεις για την πολιτική πιθανότητα να μειωθεί το έλλειμμα της Γαλλίας σημαντικά.

Καθώς τα ελλείμματα έχουν κάπως μειωθεί, τα δημόσια χρέη εξακολουθούν να αυξάνονται σε όλη την Ευρώπη, σε ορισμένες χώρες με ταχύ ρυθμό χωρίς να είναι βιώσιμα. Με κάθε μέρα που τα χρέη συνεχίζουν να αυξάνονται και οι σημαντικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις δεν πραγματοποιούνται, είναι όλο και πιο πιθανό ότι περάσαμε το σημείο χωρίς επιστροφή.

Συνοψίζοντας

Η θεσμική ρύθμιση της ΟΝΕ ήταν μια οικονομική καταστροφή. Το ευρώ είναι ένα πολιτικό σχέδιο – τα πολιτικά συμφέροντα έφεραν στο προσκήνιο το ευρωπαϊκό νόμισμα και συγκρούονται από πάνω του ως αποτέλεσμα. Και τα οικονομικά επιχειρήματα που προωθήθηκαν για να αποκρύψουν την πραγματική ατζέντα πίσω από το ευρώ, απέτυχαν στο να πείσουν το γενικό πληθυσμό για τα πλεονεκτήματά του.

Το ευρώ έχει καταφέρει να λειτουργεί ως μέσο για το συγκεντρωτισμό στην Ευρώπη και για το στόχο της γαλλικής κυβέρνησης για τη θέσπιση μιας ευρωπαϊκής αυτοκρατορίας υπό τον έλεγχό της — περιορίζοντας την επιρροή του γερμανικού κράτους. Η νομισματική πολιτική ήταν το μέσο προς την πολιτική ένωση. Οι υποστηρικτές μιας σοσιαλιστικής Ευρώπης είδαν το ευρώ ως το ατού τους ενάντια στην υπεράσπιση της κλασικής φιλελεύθερης Ευρώπης που είχε επεκτείνει την εξουσία και την επιρροή της από τη στιγμή που έπεσε το Τείχος του Βερολίνου. Το ενιαίο νόμισμα θεωρούνταν ένα βήμα προς την πολιτική ενοποίηση και συγκέντρωση. Η λογική των παρεμβάσεων ώθησε το ευρωσύστημα προς μια πολιτική ενοποίηση κάτω από το κεντρικό κράτος των Βρυξελλών. Καθώς τα εθνικά κράτη καταργούνται, η αγορά της Ευρώπης μετατρέπεται σε μια Σοβιετική Ένωση.

Μπορεί το κεντρικό κράτος να διασώσει την πολιτική ελίτ σε όλη την Ευρώπη; Με τη νομισματική συγχώνευση με οικονομικά ισχυρότερες κυβερνήσεις, ήταν σε θέση να διατηρήσουν τη δύναμή τους και την εμπιστοσύνη των αγορών. Οι οικονομικά ισχυρότερες κυβερνήσεις που ήταν αντίθετες σε απότομες αλλαγές και υφέσεις, εξαναγκάστηκαν να βοηθήσουν. Η εναλλακτική λύση ήταν πολύ ζοφερή.

Οι μεσογειακές χώρες και ιδιαίτερα η γαλλική κυβέρνηση είχαν ένα ακόμη συμφέρον από την εισαγωγή του ευρώ. Η Bundesbank παραδοσιακά επιδίωκε μια πιο υγιή νομισματική πολιτική από τις άλλες κεντρικές τράπεζες, και εξυπηρέτησε ως ένα δυσάρεστο μέτρο σύγκρισης που εμμέσως επέβαλε τη νομισματική πολιτική στην Ευρώπη. Αν μια κεντρική τράπεζα δεν ακολουθούσε την περιοριστική πολιτική της Bundesbank, το νόμισμά της θα έπρεπε να υποτιμηθεί και να ευθυγραμμιστεί εκ νέου. Μερικοί Γάλλοι πολιτικοί θεωρούσαν την επιρροή της Bundesbank ως μια αδικαιολόγητη και απαράδεκτη δύναμη υπό τον έλεγχο της στρατιωτικά ηττημένης Γερμανίας.

Οι Γάλλοι πολιτικοί ήθελαν να δημιουργήσουν μια κοινή κεντρική τράπεζα για να ελέγχουν τη γερμανική επιρροή. Οραματίστηκαν μια κεντρική τράπεζα που θα συνεργάζεται

με τους πολιτικούς στόχους. Η αγορά ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου από τις γαλλικές τράπεζες από μια ΕΚΤ με επικεφαλή τον Trichet είναι το αποτέλεσμα — και ένα σημάδι της νίκης της στρατηγικής.

Η γερμανική κυβέρνηση ενέδωσε για διάφορους λόγους. Το ενιαίο νόμισμα θεωρήθηκε από πολλούς ως το τίμημα της επανένωσης. Η γερμανική άρχουσα τάξη ωφελήθηκε από τη σταθεροποίηση του χρηματοπιστωτικού και κυριαρχικού συστήματος. Η εναρμόνιση των τεχνολογικών και κοινωνικών προτύπων που συνοδεύει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ήταν ωφέλιμη για τις τεχνολογικά προηγμένες γερμανικές εταιρίες και τους κοινωνικά προσεγμένους εργαζομένους. Οι Γερμανοί εξαγωγείς ωφελήθηκαν από ένα νόμισμα που ήταν πιο αδύναμο από αυτό που θα ήταν το γερμανικό μάρκο.

Οι γερμανοί καταναλωτές όμως βγήκαν χαμένοι. Πριν την εισαγωγή του ευρώ, το λιγότερο πληθωριστικό γερμανικό μάρκο, οι αυξήσεις στην παραγωγικότητα, και οι εξαγωγές έκαναν το μάρκο να ανατιμάται έναντι άλλων νομισμάτων μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι εισαγωγές και οι διακοπές έγιναν λιγότερο ακριβές, αυξάνοντας το βιοτικό επίπεδο των περισσότερων Γερμανών.

Μερικές φορές υποστηρίζεται πως ένα ενιαίο νόμισμα δε μπορεί να λειτουργήσει μεταξύ χωρών με διαφορετικούς θεσμούς και κουλτούρες. Είναι αλήθεια ότι οι δημοσιονομικές και βιομηχανικές δομές των κρατών της ΟΝΕ ποικίλουν σημαντικά. Έχουν βιώσει διαφορετικούς ρυθμούς πληθωρισμού τιμών στο παρελθόν. Η παραγωγικότητα, η ανταγωνιστικότητα, τα βιοτικά επίπεδα και η ευελιξία των αγορών διαφέρουν. Άλλα αυτές οι διαφορές δε πρέπει να εμποδίζουν τη λειτουργία ενός ενιαίου νομίσματος. Στην πραγματικότητα, υπάρχουν πολύ διαφορετικές δομές εντός χωρών όπως η Γερμανία. Η αγροτική Βαυαρία είναι πολύ διαφορετική στη δομή της από την παράκτια Βρέμη. Ακόμη και μέσα σε πόλεις ή νοικοκυριά, τα άτομα είναι αρκετά ετερογενή στον τρόπο που διαχειρίζονται το ίδιο νόμισμα.

Επιπλέον, υπό τον κανόνα του χρυσού, χώρες σε όλο τον κόσμο απολάμβαναν ένα ενιαίο νόμισμα. Τα εμπορεύματα ανταλλάσσονται διεθνώς μεταξύ πλουσίων και φτωχών χωρών. Ο κανόνας του χρυσού δεν καταργήθηκε επειδή οι συμμετέχουσες χώρες είχαν διαφορετικές δομές. Καταστράφηκε από τις κυβερνήσεις που ήθελαν να ξεφορτωθούν τις δεσμευτικές χρυσές αλυσίδες και να αυξήσουν τις δικές τους δαπάνες.

Το ευρώ δεν είναι αποτυχία επειδή οι συμμετέχουσες χώρες έχουν διαφορετικές δομές, άλλα επειδή επιτρέπει την αναδιανομή προς όφελος των χωρών που τα τραπεζικά τους συστήματα και οι κυβερνήσεις τους αυξάνουν την προσφορά χρήματος πιο γρήγορα από τις άλλες. Με τα έξοδα του ελλείμματος και την εκτύπωση κυβερνητικών ομολόγων, οι κυβερνήσεις μπορούν εμμέσως να δημιουργήσουν χρήματα. Τα κυβερνητικά ομόλογα αγοράζονται από το τραπεζικό σύστημα. Η ΕΚΤ δέχεται τα ομόλογα ως εγγύηση για νέα δάνεια. Οι κυβερνήσεις μετατρέπουν τα ομόλογα σε νέα χρήματα. Οι χώρες που έχουν μεγαλύτερα ελλείμματα από τις άλλες μπορούν να διατηρούν τα εμπορικά τους ελλείμματα και να αγοράζουν εμπορεύματα από άλλα κράτη που εξάγουν και έχουν πιο ισορροπημένους προϋπολογισμούς.

Η διαδικασία μοιάζει με μια τραγωδία των κοινών. Μια χώρα ωφελείται από τη διαδικασία αναδιανομής αν δημιουργεί χρήμα πιο γρήγορα από τις άλλες, δηλαδή, αν έχει μεγαλύτερα ελλείμματα από τις άλλες. Τα κίνητρα προκαλούν έναν αγώνα δρόμου προς το νομισματοκοπείο. Το ΣΣΑ έχει αποδειχθεί ανεπαρκές στο να καταργήσει τελείως αυτόν τον αγώνα – το σύστημα του ευρώ τείνει να εκραγεί.

Τα κυβερνητικά ελλείμματα προκαλούν μια συνεχή απώλεια ανταγωνιστικότητας στα ελλειμματικά κράτη. Χώρες όπως η Ελλάδα μπορούν να συντηρούν ένα κράτος πρόνοιας, δημοσίους υπαλλήλους, και ανεργία σε ένα πιο υψηλό βιοτικό επίπεδο από αυτό που θα ήταν εφικτό χωρίς αυτά τα υψηλά ελλείμματα. Οι ελλειμματικές χώρες μπορούν να εισά-

γουν περισσότερα αγαθά από αυτά που εξάγουν, πληρώνοντας τη διαφορά εν μέρει με φρεσκο-τυπωμένα κυβερνητικά ομόλογα.

Πριν την εισαγωγή του ευρώ, αυτές οι χώρες υποτιμούσαν τα νομίσματά τους από καιρό σε καιρό για να ανακτήσουν την ανταγωνιστικότητά τους. Τώρα δε χρειάζεται να υποτιμήσουν επειδή οι κυβερνητικές δαπάνες τακτοποιούν τα προβλήματα που προκύπτουν. Η υπερκατανάλωση ωθούμενη από μειωμένα επιτόκια και αυξήσεις των ονομαστικών μισθών που προέκυψαν από τα εργατικά συνδικάτα αυξάνει το ανταγωνιστικό μειονέκτημα.

Το σύστημα αντιμετώπισε προβλήματα όταν η οικονομική κρίση επιτάχυνε τις ελλειμματικές δαπάνες. Η προκύπτουσα κρίση χρέους των κρατών στην Ευρώπη φέρνει μαζί της έναν συγκεντρωτισμό της εξουσίας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναλαμβάνει περισσότερο έλεγχο πάνω στις κυβερνητικές δαπάνες και η ΕΚΤ αποκτά εξουσίες όπως η αγορά κυβερνητικών ομολόγων.

Έχουμε φτάσει σε αυτό που μπορεί να ονομαστεί ένωση μεταφορών ΙΙΙ. Η ένωση μεταφορών Ι είναι η άμεση αναδιανομή μέσω νομισματικών πληρωμών διαχειριζόμενη από τις Βρυξέλλες. Η ένωση μεταφορών ΙΙ είναι η νομισματική αναδιανομή μέσω των πράξεων δανεισμού της ΕΚΤ. Η ένωση μεταφορών ΙΙΙ φέρνει απευθείας αγορές των κυβερνητικών ομόλογων και εγγυήσεις διάσωσης για τις υπερχρεωμένες κυβερνήσεις.

Τι θα φέρει το μέλλον σε ένα σύστημα του οποίου τα κίνητρα το κατευθύνουν προς την αυτοκαταστροφή;

1. Το σύστημα μπορεί να καταρρεύσει. Μια χώρα μπορεί να φύγει από την ΟΝΕ επειδή θα συμφέρει να υποτιμήσει το νόμισμά της και να χρεοκοπήσει. Η κυβέρνηση μπορεί απλώς να μην είναι πρόθυμη να μειώσει τις κυβερνητικές δαπάνες και να παραμείνει στην ΟΝΕ. Άλλες χώρες μπορεί να επιβάλλουν κυρώσεις σε μια ελλειμματική χώρα ή να σταματήσουν να την υποστηρίζουν.
   Εναλλακτικά, μια ποιο υγιής κυβέρνηση όπως η Γερμανία μπορεί να αποφασίσει να φύγει από την ΟΝΕ και να επιστρέψει στο μάρκο. Τα γερμανικά εμπορικά πλεονάσματα και η λιγότερο πληθωριστική πολιτική θα οδηγήσουν πιθανώς σε μια ανατίμηση του νέου μάρκου. Η ανατίμηση θα επιτρέψει για ακόμη φθηνότερες εισαγωγές, διακοπές, διεθνής επενδύσεις και ένα αυξημένο βιοτικό επίπεδο. Το ευρώ μπορεί να χάσει την αξιοπιστία του και να καταρρεύσει. Ενώ μπορούμε να τη φανταστούμε αυτήν την επιλογή, η πολιτική — για την ώρα — είναι να παραμείνουν στο σχέδιο του ευρώ.
2. Το ΣΣΑ θα μεταρρυθμιστεί και τελικά θα επιβληθεί. Μέτρα λιτότητας και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στις ελλειμματικές χώρες οδηγούν σε πραγματική οικονομική ανάπτυξη και εξαφανίζουν το έλλειμμα. Ένα μοναδικό κούρεμα στα ομόλογα των υψηλά χρεωμένων κρατών μπορεί να μειώσει το παρόν φορολογικό βάρος.[173] Σκληρές και αυτόματες κυρώσεις εφαρμόζονται αν παραβιαστεί το όριο

[173] Μια (μερική) χρεοκοπία μιας κυβέρνησης δε σημαίνει απαραίτητα την έξοδό της από την ευρωζώνη. Όμως, μια μερική χρεοκοπία μπορεί να προκαλέσει μια κρίση στο ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα και επίσης την πώληση των ομολόγων των άλλων κυβερνήσεων. Όσο υψηλότερα είναι τα επιτόκια σε αυτά τα ομόλογα, τόσο πιο πιθανό θα είναι να προκαλέσουν την πτώση αυτών των κυβερνήσεων. Καθώς η κατάσταση μπορεί να βρεθεί εκτός ελέγχου, οι κυβερνήσεις προσπάθησαν να αποτρέψουν μια τέτοια κατάσταση και αντιστάθηκαν στα κουρέματα μέχρι στιγμής. Επιπλέον, μια χρεοκοπία από μόνη της δε θα είναι αρκετή για να μειώσει σημαντικά το έλλειμμα στις περισσότερες χώρες. Οι πληρωμές τόκων στα υπάρχοντα δάνεια αποτελούν μόνο το μικρότερο μερίδιο των ελλειμμάτων. (Ο Desmond Lachman (2010, 31) γράφει ότι"αν η Ελλάδα και η Ιρλανδία κατάφερναν επιτυχώς να μειώσουν το δημόσιο χρέος τους στο μισό μέσω αναδιάρθρωσης το 2009, θα είχαν απομείνει με ελλείμματα στους προϋπολογισμούς πάνω από 10 τοις εκατό του ΑΕΠ".) Αν οι κυβερνήσεις θέλουν να παρακάμψουν τα μέτρα λιτότητας και τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, θα χρειαστεί να βγουν από την ευρωζώνη για να είναι ικανές να ξεπεράσουν τα προβλήματα του ελλείμματός τους μέσω του πληθωρισμού. Η υποτίμηση που σημαίνει αυτό θα έκανε αμέσως φτωχότερους τους πληθυσμούς στις χώρες αυτές.

του τρία τοις εκατό. Οι κυρώσεις μπορεί να αποτελούνται από αναστολή των δικαιωμάτων ψήφου και των επιδοτήσεων της ΕΕ, ή από απευθείας πληρωμές. Άλλα για τους πολιτικούς, υπάρχουν κίνητρα για την παραβίαση του ορίου, καθιστώντας αυτό το σενάριο μάλλον απίθανο. Τα μέλη της ΟΝΕ είναι ακόμη κυρίαρχα κράτη, και η πολιτική τάξη μπορεί να μη θέλει να επιβάλει τέτοια σκληρά όρια που περιορίζουν τη δύναμή τους.

3. Τα κίνητρα για μεγαλύτερα ελλείμματα από τις άλλες χώρες θα οδηγήσουν σε μια έντονη ένωση μεταφορών. Τα πλουσιότερα κράτη πληρώνουν για να καλύψουν τα ελλείμματα των φτωχότερων, και η ΕΚΤ ρευστοποιεί τα κυβερνητικά χρέη. Αυτή η εξέλιξη μπορεί να οδηγήσει σε διαμαρτυρίες των πλουσιότερων χωρών και στην τελική έξοδό τους, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως. Μια άλλη πιθανή κατάληξη της ένωσης μεταφορών είναι ο υπερπληθωρισμός που προκαλείται από μια εγρήγορση στο νομισματοκοπείο.

   Στην παρούσα κρίση, οι κυβερνήσεις μοιάζουν να αιωρούνται μεταξύ των επιλογών δύο και τρία. Το ποιο σενάριο θα εξελιχθεί είναι άγνωστο.

Αναφορές

Baader, Roland. 1993. Die Euro-Katastrophe. Für Europas Vielfalt – gegen Brüssels Einfalt. Böblingen: Anita Tykve.

Bagus, Philipp. 2003. "Deflation – When Austrians Become Interventionists." Quarterly Journal of Austrian Economics 6 (4) 2003: σελ. 19-35.

Bagus, Philipp. 2004. "La tragedia de los bienes comunales y la escuela austriaca: Hardin, Hoppe, Huerta de Soto y Mises." Procesos de Mercado: Revista Europea de Economía Política 1 (2): σελ. 125–134

Bagus, Philipp. 2006. "Five Common Errors about Deflation." Procesos de Mercado: Revista Europea de Economía Política 3 (1): σελ. 105-23.

Bagus, Philipp. 2009a. "The Quality of Money." Quarterly Journal of Austrian Economics 12 (4): σελ. 41–64.

Bagus, Philipp. 2009b. "The Fed's Dilemma." Mises.org daily, 8 Οκτωβρίου, 2009, http://mises.org.

Bagus, Philipp. 2010. "Austrian Business Cylce Theory: Are 100 percent Reserves Sufficient to Prevent a Business Cycle" Libertarian Papers, 2 (2).

Bagus, Philipp και David Howden. 2009a. "The Federal Reserve and Eurosystem´s Balance Sheet Policies During the Subprime Crisis: A Comparative Analysis." Romanian Economic and Business Review, 4 (3): σελ. 165-85.

Bagus, Philipp και David Howden. 2009b. "Qualitative Easing in Support of a Tumbling Financial System: A Look at the Eurosystem´s Recent Balance Sheet Policies." Economic Affairs 21 (4): σελ. 283-300.

Bagus, Philipp και Markus Schiml. 2009. "New Modes of Monetary Policy: Qualitative Easing by the Fed." Economic Affairs 29 (2) 2009: σελ. 46-49.

Bagus, Philipp και Markus Schiml. 2010. "A Cardiograph of the Dollar's Quality: Qualitative Easing and the Federal Reserve Balance Sheet During the Subprime Crisis." Prague Economic Papers 19 (3) 2010: σελ. 195-217.

Bagus, Philipp. Προσεχώς. 2011. "The Tragedy of the Euro." The Independent Review 15, (4) Προσεχώς.

Balzli, Beat. 2010. "How Goldman Sachs Helped Greece to Mask its True Debt." Spiegel online, http://www.spiegel.de.

Bank for International Settlements. 2010. "International Banking and Financial Markets Development." BIS Quarterly Report. Ιούνιος 2010.

Bandulet, Bruno. 2010. Die letzten Jahre des Euro. Ein Bericht über das Geld, das die Deutschen nicht wollten. Rottenburg: Kopp Verlag.

Bayer, Thomas. 2010. "Hilfen für Hellas: Kehrtwende kratzt an Glaubwürdigkeit der EZB." Financial Times Deutschland, http://www.ftd.de.

Booker, Christophe and Richard North. 2005. The Great Deception: Can the European Union Survive? London: Continuum.

Browne, John. 2010. "Euro Fiasco Threatens the World." Triblive. 18 Ιουλίου. http://www.pittsburghlive.com.

Buchanan, James και Gordon Tullock. 1962. The Calculus of Consent. Logical Foundations of Constitutional Democracy. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Cash-online. 2010. "Forsa: Deutsche überwiegend gegen den Euro-Rettungsschirm." Νέα 7ης Ιουνίου. http://www.cash-online.de.

Cecchetti, Stephen G. και Róisín O´Sullivan. 2003. "The European Central Bank and the Federal Reserve." Oxford Review of Economic Policy 19 (1): σελ. 30-43.

Center for Geoeconomic Studies. 2010. "Greek Debt Crisis – Apocalypse Later." Council on Foreign Relations. 2 Σεπτεμβρίου. http://blogs.cfr.org.

Connolly, Bernard. 1995. The Rotten Heart of Europe: The Dirty War for Europe´s Money. London: Faber and Faber.

Cullen, Angela και Rainer Buergin. 2010. "Schaeuble Denied Twice by Merkel Defies Doctors in Saving Euro." Bloomberg, 21 Ιουλίου. http://noir.bloomberg.com.

Das Weisse Pferd. 1998. "Die Risiken des Euro sind unübersehbar (1)." Das Weisse Pferd – Urchristliche Zeitung für Gesellschaft, Religion, Politik und Wirtschaft, Αύγουστος, 1998. http://www.das-weisse-pferd.com.

Davis, Bob. 2010. "Who's on the Hook for the Greek Bailout?" The Wallstreet Online, 5 Μαΐου. http://online.wsj.com.

Dutchnews.nl. 2010. "Dutch are Biggest EU Net Payers: PVV." 14 Ιανουαρίου. http://www.dutchnews.nl.

ECB. 2008. The Implementation of Monetary Policy in the Euro Area: General Documentation on Eurosystem Monetary Policy Instruments and Procedures. Νοέμβριος, 2008. Διαθέσιμο στο: http://www.ecb.int.

ECB. 2010. Μηνιαίο Δελτίο: Ιούνιος. http://www.ecb.int.

Eigendorf, Jörg, Florian Hassel, Stefanie Bolzen, Jan Dams, Daniel Eckert, Florian Eder, Thomas Exner, Michael Fabricius, Martin Greive, Sebastian Jost, Tobias Kaiser, Christoph B. Schiltz, Andre Tauber, Gesche Wüpper και Holger Zschäpitz. 2010. "Chronologie des Scheiterns." Welt.online, 16 Μαΐου. http://www.welt.de.

Eichengreen, Barry. 1991. "Is Europe an Optimum Currency Area?" NBER working paper series, no. 3579. Ιανουάριος.

Einecke, Helga και Martin Hesse. 2010. "Kurz vor der Apokalypse." Süddeutsche Zeitung, 16 Ιουνίου. http://www.sueddeutsche.de.

Erhard, Ludwig (1962/88). "Planification – kein Modell für Europa," στο: Karl Hohmann (ed.), Ludwig Erhard. Gedanken aus fünf Jahrzehnten, Düsseldorf: ECON, σελ. 770-780.

Evans-Pritchard, Ambrose. 2010. "Axa Fears 'Fatal-flaw' Will Destroy Eurozone." Telegraph.co.uk. 14 Ιουνίου. http://www.telegraph.co.uk.

FAZ, 13 Απριλίου 1992.

FAZ, 1.6.1996.

Federal Reserve. 2005. "The Federal Reserve System: Purposes and Functions", 9th ed. http://www.federalreserve.gov.
Feldstein, Martin. 1997. "The Political Economy of the European Political and Monetary Union: Political Sources of an Economic Liability." Journal of Economic Perspectives 11 (24): σελ. 23-42.
Foreman-Peck, James. 2004. "The UK and the Euro: Politics versus Economics in a Long-Run Perspective." Στο The Price of the Euro, Jonas Ljundberg, ed., σελ. 97-120. New York: Palgrace MacMillan.
Gave, Charles. 2010. "Was the Demise of the USSR a Negative Event?" Investorsinsight.com, John Mauldin, ed. 5 Μαΐου. http://investorsinsight.com.
Ginsberg, Roy H. 2007. Demystifying the European Union. The Enduring Logic of Regional Integration. Plymouth, UK: Rowman & Littlefield.
GRReporter. 2010. "The Social Tourism of Bankrupt Greece," 12 Ιουλίου. http://www.grreporter.info.
Granitsas, Alkman και Paris Costas. 2010. "Greek and German Media Tangle over Crisis." The Wallstreet Journal, 24 Φεβρουαρίου. http://online.wsj.com.
Hankel, Wilhelm, Wilhelm Nölling, Karl A. Schachtschneider και Jochaim Starbatty. 2001. Die Euro-Illusion. Warum Europa scheitern muß. Hamburg: Rowohlt.
Hannan, Daniel. 2010. "Germans! Stop Being Ripped Off!" Telegraph.co.uk. 27 Μαρτίου. http://blogs.telegraph.co.uk.
Hannich, Günter. 2010. Die kommende Euro-Katastrophe. Ein Finanzsystem vor dem Bankrott? München: Finanzbuch Verlag.
Hardin, Garrett. 1968. "The Tragedy of the Commons." Science, New Series 162 (3859): σελ. 1243–1248.
Hayek, Friedrich A. von. 1976. Denationalisation of Money: An Analysis of the Theory and Practice of Concurrent Currencies. London: Institute of Economic Affairs.
Henkel, Hans-Olaf. 2010. Rettet unser Geld! Deutschland wird ausverkauft – Wie der Euro-Betrug unseren Wohlstand gefährdet. München: Heyne.
Higgs, Robert. 1987. Crisis and Leviathan: Critical Episodes in the Growth of American Government. Oxford: Oxford University Press.
Homburg, Stefan. 1997. "Hat die Währungsunion Auswirkungen auf die Finanzpolitik?", in Franz-Ulrich Willeke. Ed. Die Zukunft der D-Mark. Eine Streitschrift zur Europäischen Währungsunion. München: Olzog, σελ. 93-108.
Hoeren, D. and O. Santen. 2010. "Griechenland-Pleite: Warum zahlen wir ihre Luxus-Renten mit Milliarden-Hilfe?" bild-online.de 27 Απριλίου. http://bild.de.
Hoppe, Hans-Hermann. 1990a. "Banking, Nation States, and International Politics: A Sociological Reconstruction of the Present Economic Order." Review of Austrian Economics 4 (1): σελ. 55-87.
Hoppe, Hans-Hermann. 1990b. "Marxist and Austrian Class Analysis", Journal of Libertarian Studies 9 (2): σελ. 79-93.
Hoppe, Hans-Hermann. 2001. Democracy- The God that Failed. Rutgers, N.J.:Transaction Publishers.
Hoppe, Hans-Hermann, Jörg Guido Hülsmann και Walter Block. 1998. "Against Fiduciary Media." Quarterly Journal of Austrian Economics 1 (1): σελ. 19–50.
Hosking, Patrick. 2008. "France Seeks €300 bn. Rescue Fund for Europe." Timesonline. 2 Οκτωβρίου. http://business.timesonline.co.uk.
Hülsmann, Guido. 1997. "Political Unification: A Generalized Progression Theorem." Jour-

nal of Libertarian Studies 13 (1): σελ. 81-96.
Huerta de Soto, Jesús. 2005. "Por una Europa libre." In Nuevos Estudios de Economía Política, σελ. 214-216.
Huerta de Soto, Jesús. [2006] 2009. Money, Bank Credit and Economic Cycles. 2nd Ed. Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute.
Hutchison, Michael M. και Kenneth M. Kletzer. 1995. "Fiscal Convergence Criteria, Factor Mobility, and Credibility in Transition to Monetary Union in Europe." Στο Monetary and Fiscal Policy in an Integrated Europe, Barry Eichengreen, Jeffry Frieden και Jürgen von Hagen,eds. Berlin, Heidelberg: Springer.
Illmer, Andreas. 2010. "Merkel Rules Out German Bailout for Greece." Deutsche Welle. 1η Μαρτίου. http://www.dw-world.de.
Irish Independent. 1959. "Catholicism Growing Strong in Europe," Irish Independent, 28η Οκτωβρίου, 1959.
Jones, Marc. 2010. "EU Will Accept Even Junk-rated Greek Bonds." Reuters. 3 Μαΐου. http://in.reuters.com.
Jonung, Lars και Eoin Drea. 2010. "It Can´t Happen, It´s a Bad Idea, It Won´t Last: U.S. Economist on the EMU and the Euro, 1989-2002." Econ Journal Watch (7) 1: σελ. 4-52.
Judt, Tony. 2010. Postwar. A History of Europe since 1945. London: Vintage.
Klamer, Arjen. 2004. "Borders Matter: Why the Euro is a Mistake and Why it will Fail." Στο The Price of the Euro, Jonas Ljundberg, ed., σελ. 29-44. New York: Palgrace MacMillan.
Lachman, Desmond. 2010. Can the Euro Survive? Legatum Institute.
Larsson, Hans Albin. 2004. "National Policy in Disguise: A Historical Interpretation of the EMU." In The Price of the Euro, Jonas Ljundberg, ed., σελ. 143-170. New York: Palgrace MacMillan.
Liddington-Cox, Alexander. 2011. "THE DAILY CHART: Portugal´s Austerity Impasse," BusinessSpectator, 23 Μαρτίου. http://www.businessspectator.com.au
Lindsay, Robert. 2010. "ECB in U-turn on Junk Bonds to Save Greek Banking System." Times Online. 4 Μαΐου. http://business.timesonline.co.uk.
Ljundberg, Jonas. 2004. "Introduction." In The Price of the Euro, Jonas Ljundberg, ed., σελ. 1-28. New York: Palgrace MacMillan.
Löffler, Kerstin. 2010. "Paris und London öffnen ihre Archive." Ntv.de. 6 Νοεμβρίου. http://n-tv.de.
Maes, Ivo, J. Smets και J. Michielsen. 2004. "EMU from a Historical Perspective." Στο Maes, Ivo. Economic Thought and the Making of European Monetary Union. Επιλεγμένες εκθέσεις από Ivo Maes, σελ. 131-191. Cheltenham, UK: Edgar Elgar. Δημοσιευμένες, στα Ολλανδικά ως „De EMU: De Uitdagin", Ooghe H., et al. (eds.), Samson, σελ. 37-99.Ένα συνοπτικό σχέδιο δόθηκε στη δημοσιότητα ως "EMU from an Historical Perspective." Στο The Economic and Business Consequences of the EMU. A Challenge for Governments, Financial Institutions and Firms , Ooghe H., F. Heylen, R. Vander Vennet και J. Vermaut (eds.), σελ. 53-92. Boston: Kluwer Academic Publishers.
Marsh, David. 2009. Der Euro – Die geheime Geschichte der neuen Weltwährung, Friedrich Griese, trans. Hamburg: Murmann.
Meyer, Fritjof. 1999. "Ein Marshall auf einem Sessel." Der Spiegel 40: σελ. 99. http://www.spiegel.de.
Mik. 2010. "Mitterand forderte Euro als Gegenleistung für die Einheit. Spiegel online. http://www.spiegel.de.
Mises, Ludwig von. 1944. Omnipotent Government: The Rise of the Total State and Total

War. New Haven: Yale University Press. http://mises.org.
Mises, Ludwig von. 1998. Human Action. Scholar´s Edition. Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute.
Mises, Ludwig von. 2004. Interventionism: An Economic Analysis. Online Edition: Ludwig von Mises Institute. http://mises.org.
Nawratil, Heinz. 2008. Der Kult mit der Schuld. Geschichte im Unterbewußtsein. 2nd ed. München: Universitas.
Nazareth, Rita και Gavin Serkin. 2010. "Stocks, Commodities, Greek Bonds Rally on European Loan Package." Bloomberg. 10 Μαΐου. http://noir.bloomberg.com.
Neuger, James. 2010. "Euro Breakup Talk Increases as Germany Loses Proxy." Bloomberg. 14 Μαΐου. http://www.bloomberg.com.
Ohr, Renate. 2004. "The Euro in its Fifth Year: Expectations Fulfilled?" In The Price of the Euro, Jonas Ljundberg, ed., σελ. 59-70. New York: Palgrace MacMillan.
Padoa-Schioppa, Tommaso. 2004. The Euro and its Central Bank. Cambridge: MIT Press.
Petrakis, Maria και Meera Louis. 2010. "EU Backs Greek Deficit Plan. Papandreou Offers Cuts." Bloomberg. 3 Φεβρουαρίου. http://noir.bloomberg.com.
Raico, Ralph. 2010. "The Blockade and Attempted Starvation of Germany." Mises.org daily article. 7η Μαΐου [Vincent, C. Paul. 1985. The Politics of Hunger: Allied Blockade of Germany, 1915-1919. Athens, OH: Ohio University Press. Αυτή η αναφορά πρώτα δημοσιεύθηκε στο Review of Austrian Economics 3, no. 1.]. http://mises.org.
Rallo, Juan Ramón 2011a. “Portugal: Una decada (mal)viviendo del crédito barato,” juanramonrallo.com, 23 Μαρτίου. http://www.juanramonrallo.com.
Rallo, Juan Ramón. 2011b. “España sí es Portugal, “ juanramonrallo.com, 29 Μαρτίου. http://www.juanramonrallo.com
Reuter, Wolfgang. 2010. "German Central Bankers Suspect French Intrigue." Spiegel.online. 31 Μαΐου. http://www.spiegel.de.
Rothbard, Murray. 1995. Wall Street, Banks, and American Foreign Policy. Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute.
Rothbard, Murray. 2000. "Schöne neue Zeichengeldwelt." In Das Schein-Geld-System, Wie der Staat unser Geld zerstört, Guido Hülsmann, trans. Gräfelfing: Resch.
Samuelson, Robert. 2010. “Greece and the Welfare State in Ruins.” Real Clear Politics. 22 Φεβρουαρίου. http://www.realclearpolitics.com.
Savage, James D. 2005. Making the EMU. The Politics of Budgetary Surveillance and the Enforcement of Maastricht. Oxford: Oxford University Press.
Schäffler, Frank. 2011. „Europäischer Stabilitätsmechanismus (ESM).“ Schriftliche Erklärung. www.frank-schaeffler.de
Schrenk-Notzing, Caspar von. 2005. Charakterwäsche. Die Re-education der Deutschen und ihre bleibenden Auswirkungen. 2nd. ed. Graz: Ares Verlag.
Selgin, George A. και Lawrence H. White. 1996. "In Defense of Fiduciary Media, or We are Not (Devo)lutionists, We are Misesians!" Review of Austrian Economics 9 (2): σελ. 92–93.
Selgin, George A. και Lawrence H. White. 1999. "A Fiscal Theory of Government's Role in Money." Economic Inquiry 37: σελ. 154–165.
Sennholz, Hans. 1955. How Can Europe Survive. New York: D. Van Nostrand Company.
Sennholz, Hans. 1985. Money and Freedom. Spring Mills, Pa.: Libertarian Press.

Sinn, Hans-Werner και Holger Feist. 1997. "Eurowinners and Eurolosers: The Distribution of Seignorage Wealth in the EU." European Journal of Political Economy 13: σελ. 665-689.

Shortnews.de. 2010. "Umfrage: Mehr als die Hälfte der Deutschen wollen die DM zurück haben." Νέα 26ης Ιουνίου. http://shortnews.de.

Spiegel.online. 2010."Deutschland weist Bericht über Sarcozy-Ausraster zurück." Spiegel.online. 14 Μαΐου. http://www.spiegel.de.

Starbatty, Joachim. 2005. "Anmerkungen zum Woher und Wohin der Europäischen Union." Tübinger Diskussionsbeitrag no. 292. Φεβρουάριος.

Starbatty, Joachim. 2006. "Sieben Jahre Währungsunion: Erwartungen und Realität." Tübinger Diskussionsbeitrag no. 208. Νοέμβριος.

Tagesschau. 2010. "Müss Deutschland noch mehr zahlen?" Tagesschau. 6 Μαΐου. http://www.tagesschau.de.

Tarullo, Daniel K. 2010. "International Response to European Debt Problems." Testimony Before the Subcommittee on International Monetary Policy and Trade and Subcommittee on Domestic Monetary Policy and Technology, Committee on Financial Services, U.S. House of Representatives, Washington, D.C. 20 Μαΐου, 2010. http://www.federalreserve.gov.

Telebörse.de. 2010. "EZB öffnet Büchse der Pandora." Dossier. 10 Μαΐου. http://www.teleboerse.de.

Teltschik, Horst. 1991. 329 Tage: Innenansichten der Einigung. Berlin: Siedler.

Thesing, Gabi and Flaiva Krause-Jackson. 2010. "Greece gets $146 Billion Rescue in EU, IMF Package." Bloomberg. 3 Μαΐου. http://noir.bloomberg.com.

Tweed, David and Simone Meier. 2010. "Trichet Indicates ECB Bond Purchases Not Unanimous." Bloomberg. 10 Μαΐου. http://noir.bloomberg.com.

Ulrich, Angela. 2010. "Ein gutes Geschäft für Frankreich." Tagesschau.de. 30 Απριλίου. http://www.tagesschau.de.

Vaubel, Roland. 1994. "The Political Economy of Centralization and the European Community." Public Choice 81 (1-2): σελ. 151-190.

Vaubel, Roland. 2004. "A Critical Analysis of EMU and of Sweden Joining It." In The Price of the Euro, Jonas Ljundberg, ed., σελ. 87-96. New York: Palgrace MacMillan.

Vaubel, Roland. 2005. "The Role of Competition in the Rise of Baroque and Renaissance Music." Journal of Cultural Economics 25: σελ. 277-297.

Vaubel, Roland. 2010. "The Euro and the German Veto." Econ Journal Watch (7) 1: σελ. 82-90.

Vaubel, Roland. 2011. "Eine andere Interpretation des Weber-Rücktritts." WirtschaftlicheFreiheit.de. 15 Φεβρουαρίου. http://wirtschaftlichefreiheit.de/wordpress/

White, Lawrence. 1995. "The Federal Reserve System´s Influence on Research in Monetary Economics." Econ Journal Watch 2 (2): σελ. 325-354.

Wohlgemuth, Michael. 2008.,"Europäische Ordnungspolitik, Anmerkungen aus ordnungs-und konstitutionenökonomischer Sicht. " ORDO: Jahrbuch für Ordnung von Wirtschaft und Gesellschaft, 59, σελ. 381-40.